

JUBILEJNÍ VYDÁNÍ K VÝROČÍ NAROZENÍ A. LUSTIGA
100

ARNOŠT LUSTIG

Démanty noci

Bez pravdy bych byl strašně chudý,
zatímco s pravdou můžu být jinak chudý,
ale zároveň ohromně bohatý.

Arnošt **Ex Libris**
Lustig
1926 – 2026

Démanty noci

Arnošt Lustig

Znění tohoto textu vychází z díla [Démanty noci](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Franze Kafky v Praze v roce 2010.

§

Text díla (Arnošt Lustig: Démanty noci), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uvedte autora-Neužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 8. 6. 2026.

OBSAH

Sousto	10
Druhé kolo.....	38
Bílý	87
Starci a smrt	100
Začátek a konec	120
Michael a druhý s dýkou	156
Tma nemá stín	192
Poslední den ohňů	253
Chlapec u okna	317
Černý lev	381
Chvilé hned po ránu	407
Ediční poznámka	453

Trojice přání Arnošta Lustiga

„Píšu povídky, v kterých hledám záhadu života, to nádherný přízemní, co člověka povznáší nad hvězdy, co ho sráží do pekel. Čím je člověk tím nejúžasnejším, co se ve vesmíru objevilo. Čím je dobrý, čím je horší...“

(Dobrý den, pane Lustig. Myšlenky o životě, 1999)

Mám radost, že ke 100. výročí narození spisovatele Arnošta Lustiga vzniká jubilejní elektronická edice jeho vybraných spisů ve zpracování týmu Městské knihovny v Praze v rámci projektu Praha město literatury.

Pro Arnošta Lustiga byla literatura „citovou pamětí člověka... vzrušujícím amalgámem v tom dobrodružství, kterému říkáme život“. A zároveň zastával názor, že „psaní je přitom zápas člověka s pamětí i zápas o krásu a ušlechtilost; zkušenost jednoho, která obohatí mnohé; příslib i varování, že co se stalo, by se mohlo stát znovu“.¹

Své dílo věnoval „obětem židovské tragédie – šoa. A všem, kteří dovedou říct NE totalitním režimům. Těm, co dovedou rozlišovat mezi dobrem a zlem. Těm, co se dokáží rozhodnout. Pro koho slovo demokracie představuje nápravu chyb, životní styl“.²

1 Arnošt Lustig, *Dobrý den, pane Lustig. Myšlenky o životě*, 1999

2 *Ibid.*

V posledních letech přede mnou Arnošt Lustig, můj otec, odhalil svá tři přání. Zaprvé chtěl vdechnout duši těm, kteří se nenarodili pod šťastnou hvězdou. Zadruhé toužil, aby jeho příběhy byly krásné jako píseň. A zatřetí si přál, aby byl čten i za padesát let. Jsem přesvědčená, že Arnošt Lustig se bude číst, dokud literatura bude literaturou.

Eva Lustigová
spoluzakladatelka Nadačního fondu Arnošta Lustiga
7. 5. 2025

Atentát na Heydricha, katana české země a jejích obyvatel, je nehynoucí legendou, slávou, vykoupenou odvahou, obětí a vlastenectvím. Budou se o tom psát básně. Bude to sláva tak trvalá, jako je trvalé otáčení Země kolem Slunce, jako se střídají noc a den, léto a zima a jako se sváří v člověku dobro a zlo. Stateční parašutisté, vysazení z Anglie, vykonali rozsudek nad katanem, třetím mužem německé říše – okupující Evropu a budoucí Germánii, sahající od oceánu až k úpatí Uralských hor na území vylidněném Slovany – stejně, jako vyhubili nacisté Židy. Heydrich byl architekt, vykonavatel a dozorce nad germanizací obsazených zemí. Překazili mu to parašutisté akce Antropoid, representanti národní hrdosti, nepodrobení, hrdí a stateční. Jejich čin znamenal přelom v postoji okupovaných. Konec iluze o německé všemocnosti a neporazitelnosti. Němci pocítili chuť porážky, jejich osudu. Začátek konce. Osud války, kterou nedokáží vyhrát. Akce československých parašutistů se psychologickým, vojenským a duchovním významem, svým výkonem spravedlnosti rovnala významu německé porážky v Rusku na řece Volze, kde v zajetí skončilo sto čtyřicet tisíc elitních vojáků SS a wehrmachtu. Zabitím tyrana, geniálního organizátora masových vražd Židů a Slovanů, už nebyla Třetí říše, čím se chtěla stát. Poprava Heydricha byla jednou z největších ztrát Německa. Byl to odvážný válečný čin, který narovnal páteř porobeného národa. Věnovat jejich památce jednu z knížek o druhé světové válce je malou, vděčnou splátkou pokorného autora. Budiž památce Jana Kubiše, Jozefa Gabčíka a ostatních vzdána nejvyšší čest.

Arnošt Lustig, 18. června 2010

*V bludičkách noci, kterou je válka,
jsou děti dýmádem světla
a smutným květem naděje.*

PRAVDA

*Je-li v člověku něco bezelstného
a čistého i v dospělosti a stáří,
jsou to někdy jen nejlepší
pozůstatky z dob jeho dětství.*

ZKUŠENOST

To dobré v člověku se projevuje činem.

VÍRA

Sousto

Ervín se mračil. Jeho kočičí oči, vsazené do podlouhlé úzké lebky, proplouly neklidně víčky. Svíral rty hněvivě do tenké nafialovělé křivky. Sotva odpověděl Čikymu na pozdrav. Pod paží mačkal kalhoty stočené do klubka.

„Co za ně dáš?“ zeptal se po chvíli. Nechal teď plandat nohavice ve vzduchu a řídkým, ořechově hnědým tkanivem na zadnici prosvítalo.

Čiky se šklebivě zazubil: „Kdes tohle sebral?“

A pak: „V tomhle spodním rouše,“ okukoval manžety a podšívku, „by se neukázal ani Kristus.“

„Mě zajímá jen jediný, Čiky,“ odrážel jeho posměšky Ervín. „Co bych za ně moh dostat.“ Říkal to skoro příliš rychle, jak se mu zdálo.

„Ani vzkříšenej Kristus,“ opakoval ledabyle Čiky, „v tý nejposranější lodžský ulici.“

Zahlédl, jak Ervínovi zacukalo u čelisti. „Na kolenou jsou ještě poměrně dobrý. Kdes je vzal?“

Bylo pod mrakem. Slunce pronikalo šedí jako průsvitná bílá koule. Vlaštovky nalétaly na neviditelná hnízda, docela nízko. Ervín je pozoroval se snivou nepřítomností a neodpověděl, poněvadž tuhle otázku čekal, připravil se na ni a obrnil se proti ní již tolikrát cestou sem.

Začal zas stáčet pozvolna své málo oslnivé zboží. Pozoroval Čikyho tvář. Průsvitnou kůži, malou bradu, těkavé oči.

Na rohu se ukázal člen vnitřní pořádkové služby.

„Smradi zelený,“ prohodil ledově a přelétl zášlehem oka jejich pohublá tílka.

A potom: „Koukejte zmizet.“

Otočili se k němu nevšímavě zády. Naštěstí jela žlutá židovská tramvaj s naraženým předkem, a tak se jeho pozornost upjala jinam.

„Snad to není taková tajnost,“ ozval se potom Čiky. „Každej pozná, že jsou to kalhoty dospělýho člověka.“ A zlostněji: „Čeho se bojíš, pitomče? Snad ti je nesežeru?“

„Čeho bych se bál?“ odpověděl vyhýbavě Ervín. Zase mlčel a mrkal a cukání se mu trhavě ukázalo na tváři. Sevřel nohavice pevně pod paží. „Potřebuju je proměnit. To je všechno.“

„Je to hadr,“ prohlásil Čiky znalecky.

„Není to hadr. Je to anglická látka,“ odpověděl věcně Ervín. „Blekotáš.“

„Pokusil bych se tedy někde,“ podvolil se Čiky. „Ale napůl.“

„Jak to myslíš?“

„Krásně,“ odpověděl Čiky s převahou. „Tys je někde otočil a já je proměním.“

A pak, když mu Ervín předal balíček, vytáhl Čiky z kapsy kus motouzu a převázal jej, s uměleckou kličkou.

Policista už byl na druhém konci ulice, zády k nim. Stáli zde v úzké uličce, která už neměla jméno, vydlážděné jen řídce kočíčími hlavami, a lidé, pokud tu občas procházeli směrem na stanici židovské tramvaje, se jim museli vyhýbat. Někde v pozadí tu a tam zahrčela, ale nebyla vidět. Někdo na ně začal kývat z protějšího okna. Nevěnovali tomu pozornost a nepoznali, zda jim hrozí nebo kyne.

Teď držel menší z nich, Čiky, s dohola ofikanou hlavou, hnědé kárované kalhoty pod paží zrovna tak úzkostlivě jako prve Ervín. „Ale abys najednou neucuk,“ zapochyboval. „Já si s tím budu vyta-
hovat ručičky a ošoupu nohy a ty pak zase... nakonec...“

„Neboj se,“ řekl rychle Ervín. Sotva se zbavil kalhot, bylo na něm znát ulehčení. Cukání u čelisti mu ustalo.

„To já jen tak,“ kasal se hned Čiky. „A jestli si myslíš, že je to taková tajnost, je mi to tedy fuk.“

„Umřel mi fotr,“ řekl Ervín.

„To jo,“ podotkl Čiky.

A vzápětí: „Ptám se jen, co bych jako měl říct, kdyby se mě snad někdo ptal.“

„Samo,“ řekl Ervín a pořád se díval do země.

„Taky jsem to nemohl vědět,“ dodal Čiky s omluvnou výčitkou. „Poslední dobou to vzalo hodně lidí.“

„Teď je pro nás zajímavý jen to jedno, jestli to máš kde vyměnit,“ řekl zase s takovým spěchem Ervín. Vrhł kradmý pohled na Čikyho obličej a pak zase na kalhoty. „Ale honem, rozumíš...“

„Mám,“ odpověděl pohotově Čiky. „To je jasný.“ Napadlo ho hned, že Ervín hodlal zvýšit hodnotu svého zboží, když to bylo od jeho otce a když se s ním *tohle* stalo.

„Kde?“

„U Svatýho Mojšeho,“ lhal Čiky.

„Znám ho?“

„Takovej hodně malej, hodně šišatej.“

„Slyším to prvně.“

„Jde mi tak k pasu, když si stoupne na špičky, Ervíne.“

„Tak jo.“

„Zaručeně největší lump v městě, Ervíne. Na mě má slabost. Někoho mu připomínám. Měl prej pět synů.“ Pásl se na Ervínově údivu. „Originál, Ervíne.“

„To se s ním naparuješ?“ zahučel Ervín. Nebylo mu příjemné takhle se tu handrkovat, jako by šlo o běžný čachr, třebaže by mu na tom jindy nezáleželo. Ani vlastně nechtěl. Něco mu tahle slova vkládalo do úst. „Má zájem o kalhoty?“

„Má zájem o všechno, Ervíne.“

„Je mi divný, že jsem o něm jaktěživ neslyšel.“

„Tak abych pomalu začal spěchat,“ řekl Čiky.

„Co by mi za ně moh dát?“ zeptal se Ervín hluše.

„Snad *nám*, ne?“ opravil ho Čiky. Skoro uraženě si otřel rukávem nos.

„V každém případě si pospěš,“ vyhnul se přímé odpovědi Ervín.

Znělo to divně. Skoro se bál, že tomu nebude chtít Čiky věřit, když to říká div ne plačtivě.

„Moh by nám za ně navalit čtvrtku chleba nebo pár deka mouky,“ rozvažoval Čiky nahlas. „Protože (ted' zase rozmotal uzel a znovu roztáhl kalhoty) kolena nemají žádný záplaty. Futro taky ujde. Není to u poklopce tak žlutý, jak to normálně u kaťat staršího člověka bejvá. Něco to o tom člověku říká. Budu se z něj snažit vyrazit maximum, Ervíne.“ Vycenil zuby a jeho tygří nosánek zaškubal chřípími.

„Potřeboval bych citron,“ vyhrkl najednou Ervín.

„Nejsi náhodou choromyslněj?“

„Citron,“ opakoval Ervín. Skoro vytřeštil oči. Vězelo to v něm celou dobu, co Čiky mluvil, jako přilepené někde zesponu na dně duše. Ted' to konečně oderval. „Alespoň půlku, když ne celej.“

„Já zase,“ zaculil se Čiky tváří k obloze, po níž pluly potemnělé vlaštovky s bílými bříšký a špičatými křídly, „bych potreboval strejdu na Floridě, kde je prej celej rok sluníčko a cvičený ryby tančej ve vodě. A moh by mně poslat affidavit a pakl dolarů na parník, abych se na ty ryby přijel podívat a promluvit si s nima.“

A potom: „Kam na to chodíš, Ervíne?“

„Nechci to pro sebe,“ řekl Ervín.

„Kde si myslíš, že jsme?“

A ještě: „Kde by starej Mojše vzal citron? S citronama je to tu těžší než snad...“ Nemohl přijít na srovnání.

Čikyho tvář na sebe vzala nový výraz, mezi odmítnutím, jež vložil do slov, a blahem, protože v duchu připadl na čokoládu, asi jako Ervín na citron. A zároveň si pomyslel, že to má Ervín přece jen dobré, že získal tyhle kalhoty, protože mu zemřel otec, a poklesly mu nakysle koutky. Neřekl nic z toho nahlas.

„Jedná se vo Miriam,“ řekl Ervín. A suše, jako když prve začal: „Jestli nedostane kousek citronu, je v háji...“

„I kdybys ho chtěl pro zázračnýho rabína, citron je citron,“ odsekl Čiky.

„Nepotřebuju to pro sebe...“

„Viděl ji někdo?“

„Už dávno.“

„A co?“

„Nic.“

„Jen tak baj očko. Vím, že nejseš doktor.“

„Nějaká avitaminóza, ale blbá.“

„Drolej se jí zuby?“

„Prohlíd ji doktor, kterej ráno prohlídnul taky matku. Fotr leží vedle v chodbě.“

„Heleď,“ řekl Čiky s nepatrným příděchem uznalosti. „V nejlepším ti donesu kus chleba a rozdělíme se vo něj a bude to dobrý. Poněvadž (vázal pečlivě uzel) kdyby měli bejt na tenhle hadr čtyři – ta malá, tvá máma a ještě ty a já –, zobli by si všichni jako brabci z vyřobanýho koňskýho kaštanu, a to nemá páru.“

„Nemá cenu tady vo tom debatovat, Čiky.“

Ervín mlčel.

„Je lepší bejt zdavej, to je jasný.“ Přehlédl ruličku, do které stočil kalhoty. Udělal parádní kličku na uzlu.

„Kdybych to nepotřeboval,“ pronesl tvrdošíjně Ervín, „tak bych o tom ani necek.“

„To bysme se nemuseli dohodnout ani do soudného dne, Ervíne.“

Vzadu opět drnčela a hučela polská tramvaj. Město bylo rozděleno na polské a židovské čtvrti. Elektrická dráha mu vždycky připomněla, že jsou lidi, kteří mohou jezdit přes ghetto, i když jen koridorem ostnatých drátů a postů v německých uniformách, většinou ušitých tady, aby nikoho nenapadlo snad vyskočit nebo naopak naskočit si, než tramvaj opustí zapovězené pásmo. Tamto pak obstará židovská tramvaj, veteránka a plechovka na kolejích.

„Něco přesného jí přece musí bejt,“ obořil se na něho Čiky. „Avitaminózu má každéj. A ty bys to měl jako její brácha vědět a bejt opatrněj. Co když má něco nakažlivýho a já se tu párám s tvýma kalhotama a už to mám taky?“ Spolkl slova.

„Nemusíš se bát,“ odrážel ho Ervín. Umiňoval si, že se nesmí dát zastrašit. Ani řečičkami Čikyho. *Tyhle kalhoty přece nemůže dát laciněji, božítku, nemůže to přece Čikymu vyklopit.* „Něco tedy má,“ připustil, „ale tak hrozně nakažlivý to zase není. I když to přesně nevím.“

„Písemně bys mně to nedal,“ houkl Čiky vyčítavě.

„Tak já se vodrazím domů,“ řekl Ervín.

„Koukni,“ ozval se Čiky najednou. „Mohli bychom se po tom citronu pozeptat spolu.“

„To ne,“ řekl Ervín potichu.

„Proč?“

„Raděj ne,“ opakoval Ervín ztichle. A opět viděl, co ho doprovázelo cestou, jak se to celé odehrávalo, než sem přišel, a čeho se na chvílku zbavil, jen když byl s Čikym. Obsahovalo to všechno, co bylo, když stahoval z otce ty kalhoty. Tělo otce už tuhlo, tak divně. Musel si přitom opakovat, s čím nepočítal, aby si to vyvrátil. Omílat si to jako nějaké zaříkání. *Tohlecto byl tvůj otec, živej člověk. Ale už ne. Ještě včera v noci, před chvílí, a teď je mrtvej.*

„Já nemám fotra ani mámu,“ řekl najednou Čiky. Zasmál se krátkým úsměvem. „To se stane. Nedá se svítit... Vylítli komínem.“

„To vím,“ řekl Ervín.

Obloha nad střechami byla jako mělké mrtvé moře. Párkrát si ještě na místě přešlápl. *Bylo to jen tělo, říkal si pro sebe. Možná, že je vzpomínka jako nebe a země. Jako oceán a všechny břehy a všechny hory. Taková ozvěna, jako kdyby v duši něco křičelo a pak to utichalo. Nebo je to jako rybička, která u nějakého ostrova vystrčí hlavu s lesklýma očima, aby se podívala, jak to prve říkal Čiky. Nikdo to neví, když se mu to nepoví, ani ti nejchytřejší rabíni a ani ti nejchytřejší, co jsou proti rabínům, ani ten, co krade i malým holčičkám chleba. Ale on měl při tom, jak stahoval z otce ty kalhoty, dojem, jako by to věděl. Ta vzpomínka dopředu nebyl otec, ale odrhovačka, co si tatínek zpíval, dokud ještě žil, a kterou po něm ze začátku prozpěvovala Miriam. To už měl půl práce s kalhotami za sebou. A věděl, že to, proč měl otce rád, se nemůže ztratit. Ale něco ztrácel. To, s čím by se nikomu nechtěl svěřit. Co se dá někomu vzít, aniž se mohl bránit. Jako když někdo promluví. Ještě huř. A nemusí přitom říct ani slovo. Vlaštovky poletovaly na nízké obloze tiše a klouzavě. Ervín se díval, jako prve Čiky, jako by odhadoval počasí. Jistě, teď ho nemůže nic zajímat víc než počasí. Konečně poklesl pohledem. Obloučky kamenné dlažby se rozplývaly.*

„Tak jasný, já s tím pak skočím k vám,“ řekl Čiky.

„Do kdy to stihneš?“

„Do odpoledne, nejpozději do čtyř...“

„Ale Čiky...“

„Co?“

„Nic u nás neříkej.“

„Copak jsem praštěnej?“

Potom se rozešli. Čiky se otáčel. Zmizel za rohem, poblíž hučební tramvaje. Ervín šel uličkou v opačném směru. Za ním hučely

povědomé, omšelé a dráždivé i otupující zvuky, do kterých si do-
sazoval město. Dostal se až k domu, kde už dva roky bydleli. Pod
sklepem nebylo nic. Nahoře byly mravenčí krámky, přestavěné na
byty pro několik rodin. Tak to vycházelo, pomyslel si, jak předpo-
kládal. Třeba by ty kalhoty dokázal vyměnit sám. Jak znovu vážil
sled událostí, od chvíle, kdy se to s otcem stalo, až k okamžiku, kdy
Čiky zase zavázal uzel, dolehlo to na něj nepříjemnou tíhou. *To,
jak objevil, že otec už nenosil spodky. Stehna s řídkými svaly. Zčernalé
pohlaví s ryšavými vlasy. Nehybná lýtka. Jizvy na holenních kostech. To,
jak si tatínek škrábal svědící kůži. Něco si přinesl od Piavy v první válce.
Rány, jak ho zranili v Itálii. (A znovu ta odrhovačka odněkud z okolí
Terstu, co se jim s Miriam tak líbila.) Sakra, kdo ty kalhoty potřeboval
více než oni? Ty spodky otec vyměnil za něco asi už dávno. Kdoví, co to
bylo, co dostal. Taky myslel na to, jak dalece ho Čiky bude chtít
napálit. Tak otec umřel a už není, myslel si.*

Pak se ztratil v uličce ještě užší, než se prve rozešel s Čikym.
Zapadl do jednoho z trpasličích krámů, který jím už dávno nebyl,
protože roleta se nedala stahovat ani vytahovat a předchůdci,
kteří z něho udělali byt, zmizeli za velkou zdi a uvolnili jim svoje
místo. Všechno bylo zabeďněno víky od beden, světlo z ulice sem
téměř nepronikalo. Tady bydlel. Roleta ve vchodu měla poškozená
pera. Dole nedoléhala a světlostí škvíry a vyraženým zámekem bylo
vidět honit se myši. Některým jen číhavě vykukovala lesklá očička,
než zmizela.

Obešel roletu rozštěpem ve zdi. Matka se štítěla myší. Museli
si zvyknout. Myši bylo hodně a měly větší sílu než matka. Kvůli
matce to utěsnil bedněním, kterým myši pronikaly stejně snadno
jako předtím. *Jak se otíral o zeď, ucítil vlastní tělo a jako ozvěnou si
připomenul tělo otce. Pořád ho napadalo, jak to udělal. A že ty kalhoty už
nesvedl sám vyměnit. Myslel na to, i když na vteřinu zarazil dech, aby*

nenabral do plic příliš ztuchlého vzduchu naráz. Na přísvit mezi šerem a tmou si zvykl hned. Odvedle tu páchly odpadové roury.

„To jsem já,“ řekl.

Matka mu odpověděla chrapotem. Již dlouho se nepodobala ženě, s kterou sem přijeli. V Platněřské ulici na Starém Městě nebyla pěknější ženská. Měla tváře jako zralé jablko a vždycky stihla udělat všecku práci a ještě se ukázat večer na lavičkách u radnice. Měla teď navíc oteklou nohu. Nemohla z postele, se vším čekala na něho.

Snažil se rozkoukat. Byl dřív v koutku duše pyšný, že má tak hezkou maminku.

„Kdes byl?“ zeptala se ho po chvíli.

„Venku,“ odpověděl vyhýbavě, spíš ke zdi. Vždycky, když tu byl, zalézal nejraději do tohoto kouta, kde byl ke všem, včetně otce na chodbě, otočen zády, i k sestře, která také ležela. Balil si nohy do zbytku své houně. Vyrovnával záhyby a nedíval se na ně.

Nejhorší deku měl vždycky otec. Nechtěl si přiznat, že prohrál. Dokud se dokázal něčeho vzdát pro ně, nebylo mu to asi tak zřejmé. Jako by na tom ještě někomu snad záleželo, kromě toho, že na tom záleželo jemu.

„Sehnal jsi něco?“ zeptala se matka.

„Ne,“ odpověděl.

„Co budeme dělat?“

„Nešlo to,“ řekl zase ke zdi. „Snad později.“

„Proboha,“ řekla matka.

A potom k sestře: „Miriam, nekašlej, namáhá tě to.“

„Mirko,“ zavolal Ervín.

„Miriam,“ opakoval po chvíli, když mu neodpovídala.

„Ona nemluví?“ zeptal se matky.

„Namáhá ji to,“ odpověděla mu matka. „Měl by ses po něčem podívat.“

„Nikde teď nic není. Až možná odpoledne.“

„Ale měl bys to zkusit,“ trvala matka tvrdošíjně na svém. A potom, když napůl ležel a zpola seděl: „Jdi ven.“

„Povídám ti, že teď nic neseženu.“

„Měl bys jít.“

Nula od nuly pojde, říkal otec. Otec chodil ven. Bylo mu, asi jako jemu, venku líp. Jako by se pro otce chozením ven vracelo něco, co dokázal doma nebo tady alespoň ze začátku. Matka začala říkat, že to už nemůže být horší. Bylo to vždycky horší.

„Proboha, poslouchej mě, jdi ven,“ řekla matka ostřeji.

„Nepůjdu nikam,“ odsekl jí. „Protože už jsem byl, nevidíš? Nikde nic není.“

„Ervíne,“ ozvala se pak matka. „Miriam dnes nic nejedla.“

„Já taky ne,“ odpověděl.

Obrátil se ještě víc ke skvrnám na zdi. Odněkud zaslechl drobné šramocení – myši. Byly blízko, třebaže je nebylo vidět. Měly svůj myší ráj u odpadové roury, v prohnilé vodě. Bylo tu vlhko, plíseň. Utopilo to jeho i matčina slova. Na vteřinu pocítil k myším závist. A jak prve venku myslel na stromy, než se viděli s Čikym, a spojovalo se mu to také se závistí, zatoužil najednou po tom, některé z těch nezdolných, rámusivých zvířátek chytit. Chytit, pohladit a pak zabít. *Otec vyprávěl, že v zázemí v Haliči v první světové válce jedli lidi v dobách hladu a obležení krysy. Nebo spíš jen zabít, aby ho pořád něco neobtěžovalo. Jestliže měl Čiky pravdu, taková cvičená myš v cirkuse musela být zábavná.*

„Neměl bych to tu trochu vyvětrat?“ zeptal se do šera.

„Nemusíš,“ odpověděla matka.

„Už tady byli?“

„Ne.“

„To si dávají na čas.“

Teď mlčela matka.

„Kdoví kolik toho dneska mají,“ řekl zase Ervín.

„Proč nechceš jít ven?“ zeptala se matka.

„Chci,“ odověděl vlídněji. „Ale teď to nemá cenu. Až později.“

„Ervíne, dítě,“ řekla matka.

Nastalo ticho. Přerušovala je kašlem Miriam. Byl rád, že Miriam nemluvila. Stáhl si hlavu mezi kolena. Snažil se odhadnout pohyb myši. Pak si zacpal uši polštářky prstů. Šramocení se nevzdalovalo. *Tak vedle, pomyslel si, otec ještě leží. Je bez kalhot. To matka neví. Je nahý, ale to jeho zraněním od Piavy nemůže vadit. Matce by přišla druhá houně vhod. Tu zatím pod tatínkem nechal. Sám nevěděl proč. Zřízenci ji tam nenechají. Asi aby neměl pocit, že tatínka obral o všechno, včetně té děravé houně. Naštěstí se matka nemůže zvednout, kdyby ji to napadlo. Dali si vážně na čas. Měli tu být už před hodinou. Podle nařízení mají odnést mrtvolu co nejdřív. Všichni se bojí nákazy. Sběrači mrtvol mají plné ruce práce. Kradou jako straky, co jim přijde pod ruce. V noci by to Miriam strašilo, spát s mrtvolou, třebaže je to tatínek.*

„Někde je tu prej zázračnej rabín,“ řekla matka. „Nechceš se po něm jít podívat?“

„Co bych mu tak měl povědět?“

„Řekni mu, že jsem tvoje matka.“

„Nemám tušení, kde bych ho našel. A kdyby byl zázračnej, nebude nikam chodit, počká spíš, až si lidi dojdou k němu.“

„Jsem slabá,“ řekla.

Náhle ho napadlo, že by možná bylo lepší, kdyby maminka ležela vedle otce. Tohle pro ně není.

„Proč nechceš jít ani za tím zázračným rabínem?“

„Zbytečně bych se vysílil. Seženu něco k večeři.“

„Miriam tak dlouho nevydrží.“

„Musí,“ řekl.

„Víš, jak to bylo s tatínkem.“

„To je něco jiného,“ řekl. Věděl, že to není pravda.

„Otec to taky nevydržel.“

„Byl nemocnej a starej.“

„Miriam už nemůže mluvit,“ řekla matka.

„Miriam,“ zavolal Ervín.

Miriam mlčela.

„Ervíne,“ spustila matka nanovo.

„Ani se nehnu,“ řekl. A myslel si, aby mu vlezli všichni na záda.

Seděl a zpola ležel tu notnou chvíli, pozoroval pohyby stínů a v duchu slyšel, jak narážely do oprýskaných skvrn v omítce. Slyšel myši běhat. Ostré i něžné tlapky, představa mrštnosti. Dotýkaly se matrací, na kterých ležela matka a Miriam. Dřív matka a Miriam ječely, když se jich myši dotkly. Začala mu být dlouhá chvíle. Bylo by pohodlnější čekat venku, pomyslel si. Ale bylo tu něco, proč zůstal. Vzpomínal si, jak hráli na začátku s Čikym poker. Hráli vždycky o něco. Bylo to napínavější. Dalo se blufovat, že má člověk plné ruce, když neměl ani dva páry.

Taky si vzpomněl, jak chodili dřív s Miriam bruslit. Mirka byla maličká. Podlamovala se jí kolena. Vláčel ji po kluzišti a někdy ji skoro odložil v bufetu, kde se dal koupit za desetník čaj s cukrem. Jednou mu koupila matka v bufetu dva chleby s uzeným masem. Při bruslení ho bolely klenby chodidel. Taky Mirku to bolelo. Jednou plakala. Snadno ji utěšil jedním cukrátkem.

Jestliže přijdou pro otce - a on by měl rád jistotu, že už to má za sebou -, nebude muset mít strach, že se tělo začne rozkládat. Ani že by mohla matka vidět otce bez kalhot.

„Proč nechceš jít za tím zázračným člověkem?“

„Protože to nemá cenu.“

Matka polehávala ze začátku jen s nohou. Mysleli si, že jsou to nervy. Už se nezvedla. Už ani nechtěla slyšet, co by jí doktor mohl

říct. Odumřely jí svaly. To věděla sama. Taky Mirka ze začátku tak nenaříkala.

Stráže kolem polské tramvaje vypadají pořád nařvaně. Mají chleběrny dokulata. Jako by toho bylo jen málo, co jim chybí. Asi si nestěžují. *Někdo má za války víc než předtím za celý život dohromady. To už viděl i otec.* Tváří se cestou skrz ghetto, jako by i v případě, že prohrajou, tuhle bitvičku měli v kapse. To říkal tatínek, že je to jejich svět, ať vyhrajou, nebo prohrajou. Posti pošilhávají skrz dráty klidně a sveřepě zároveň. *Taky tatínek si myslel, že jemu to už může být jedno.*

Zakručelo mu v žaludku. Podobalo se to zvukům, které vydávaly myši. Zabořil si tváře do dlaní a mlčel. Napadlo mu, že má špinavé ruce. *Myslel na chodbu vedle a na to temné v dece. Současně s tím mu splýval obraz kalhot s tváří tatínka. Otec poslední měsíc stonal denně. Zápasil s tím, ale nedalo se to vyhrát. Věděli to oba, otec i on. Je to pro něj v té houni lepší. Neměl by mu ji vzít a dát matce?*

V břicho mu zase zahrčelo. Alespoň, řekl si pro sebe, neslyší ty pitomé myši. Pokusil se usnout. Nešlo to. Matka halasně pohekávala. Mirka kašlala. Vzápětí zaslechl bušení na roletu. Vstal. Čiky ještě zabušil. Znělo to dovnitř jako hmatatelná ozvěna.

„Kdo se to sem dobejvá?“ zeptala se matka.

„Tak já už jdu,“ řekl.

„Brzy se vrať,“ řekla matka.

„Jo,“ odpověděl.

Ervín se protahoval škvírou v rozestouplé zdi. Šlo mu to snadno, s tělem vychrtlým na kost, s úzkou podlouhlou lebkou a vyvalenými zelenošedými očima, jimiž na okamžik mžoural, aby se rozkoukal. Cítil v zádech matčin pohled, jak pronikal šerem. Na dvoře, z poloviny už venku, si narovnal ruce.

Za roletou se zeptal: „Čiky, to jsi ty?“

„Ne,“ ozvalo se pár kroků odtud, „to je ten zázračnej rabín s bandaskou na mlíko.“

Ervínovi zaprašťelo v kostech. Čiky už čekal na chodníku.

„Co tu okouníš?“ obořil se na Čikyho. „Cos dones?“

„Něco,“ nafoukl se Čiky.

„Co?“

„I přes ty fleky na zadku,“ začal od lesa Čiky, „mi dal víc, než jsem čekal.“

„Co tím chceš říct?“

„Abys mě nechal domluvit...“

Vytáhl z kapsy krajíc chleba, pečlivě zabalený do špinavého šátku. Podával ho Ervínovi.

„Půl jsem si toho vzal cestou, jak jsme si ujednali, druhěj díl ti nesu.“

„Tenhle jedinej krajíček?“

„Mělo to fleky na zadku,“ opakoval vyčítavě Čiky.

„Tenhle mrňavej kousek?“

„Myslíš snad, že jsem toho dostal víc? Nebo že ti dovezu za jedny starý kařata plnej nákladák proviantu? Nechtěl bys za to náhodou červenej kaviár?“

Uraženě si otřel nos. A když Ervín mlčel: „Na to tedy nezapomínej, že to mělo fleky. Dneska prodává šaty už každej. Ale každej je nekupuje. To už musíš někoho znát. I kdyby to nebyl největší židovskej zloděj v Lodži.“

Ervín si konečně krajíček vzal. Cítil, že je to rozdělilo. O citronu nepadlo slovo. Jen vteřinu čekal prve, když se protahoval škvírou, že ho Čiky překvapí. Kdyby mohl, udělal by to pro Čikyho taky. Ale Čiky, kdyby se mohl vytáhnout, by se asi vytáhnul. Ukazoval by se s tím lidem pro velké oči, protože takový Čiky byl.

„Počkej tu na mě,“ řekl Ervín. „Sem tu v tu ránu nazpět.“

Obracel se zklamaně a pomalu. Protáhl se zpátky rozsedlinou.

V šeru vyhledal lůžko, na němž ležela matka.

„Chytej,“ vyhrkl zlostně. Hodil po ní skrojkem.

Chléb ji uhodil do tváře, odrazil se a sklouzl na podlahu. Matka zaúpěla. Slyšel, jak šmátrala nervózně prsty po podlaze. Jakmile měla krajíc v ruce, začala hlasitě dýchat. Rozlomila potmě krajíc na tři kousky. Pořád tak rozrývaně dýchala.

„Tohle je tvoje,“ řekla.

„Já nechci,“ odpověděl.

„Proč bys nechtěl?“

Slyšel v tom ještě něco jiného než otázku. Mlčel, třestil oči do šera, spíš k Miriam. Báł se, že se ho matka znovu zeptá.

„Ty mě neslyšíš?“

„Slyším tě.“

„Proboha, Ervíne...“

„Už jsem měl,“ vyrazil ze sebe věcně.

„Kolik sis vzal?“

„Jenom svůj díl.“

A do mlčení matky: „Nemusíš mít strach.“

Myší tlapy se mu ozvaly u špicí bot. Měl zase chuť některou z těch myší chytit a zaházet celou tu zšeřelou postel, místnost, chodbu. *Tohle otec už neslyší.* Alespoň pro něco je to dobře.

„Miriam,“ řekla matka.

Ervín vylézal ještě dřív, než mohl zaslechnout sestřinu odpověď. Věděl, co si matka myslí.

Čiky čekal s rukama v kapsách, opřený rameny o zeď. Štoural se nehtem malíčku střídavě v zubech nebo v uchu. Z kapsy mu vykukovaly karty. Díval se na mraky. Odhadoval, kudy se točí, odkud přijde déšť. Oblaka vypadala jako lví tlamy a pracky, skákající těla šelem.

Chvíli se loudali mlčky. Čiky prohodil jen tak, aby řeč nestála: „Co mi ten stoletěj prcek povídal, Ervíne. Nikomu nemůžeš vzít úplně všecko.“

„Jo,“ řekl duchem nepřítomen Ervín.

„Člověk má nesmrtelnou duši.“

„Jo,“ opakoval bezmyšlenkovitě Ervín.

V Ervínovi se to všechno slévalo. Otec, matka, chleba, sestra. Chvíle, kdy si prve představoval, co by Čiky mohl dokázat, co by sám nedokázal. Myši.

„Říkal, že můžeš doufat a nemusíš věřit,“ pokračoval Čiky. Zasmál se, jako by si ještě na něco vzpomněl. Vytáhl z kapsy hru, míchal v chůzi karty, prohlížel si tu spodní, srdcového krále, jako by to něco znamenalo, a dělal to tak dlouho, než se v něčem utvrdil, a pak je zas zastrčil.

„Jo, a víš, co mi ještě ten stoletěj pidimuž chtěl namluvit, jako by na tom snad někomu záleželo, že hnací silou dějin není myšlenka, ale nutnost.“

„To se chceš dneska celej den jen vytahovat?“ zeptal se Ervín.

„Když táta vylít komínem, říkal jsem si, že mám štěstí, když mi ještě zbyla matka. Pak udělali sazi z matky a říkal jsem si, že mám ještě štěstí, když mi zůstal bráška. Byl slabej jak moucha. Pořád jsem tajně věděl, že mám ještě kliku, že jsem alespoň živej a poměrně zdravej.“

A když Ervín mlčel: „Stejně máme ještě štístko, Ervíne. I když mi ten překupníček říkal: Nemysli si, že se svět přestane točit, protože jeden člověk je na tom mizerně nebo zrovna natáh bačkory. To by ses přepočítal.“

Už o tom nemluvili. Když se mohli takhle procházet spolu, jako teď, až se vzájemně dotýkali, lokty nebo ramenem, nebo někdy při nějakém kroku boky, cítil, co to je. Jak se to, co se v něm slévalo,

zase rozlilo. Myši a bazilišek se ztratili. To byl spíš Čiky vlaštovka. Čiky byl jen trochu podvodník. Byl jako poznamenané karty. Takovej malej falešnej pětník. Bylo to jiné než dosud. To, z čeho mohl mít najednou o poznání lepší náladu, nebo kousek radosti, jako občas ze slunce, ze stromu, z dálky nebo modré oblohy. Čiky byl kamarád. Bylo to víc než bratr. Opřel se o něho, ruku kolem ramen. Dostal takovou zvláštní chuť vztáhnout paži vzhůru. Dotknout se bříškem prstu oblak. Kdyby se proměnil ve vlaštovku, bylo by to děsně lehoučké. Proháněl by se po nebi. I kdyby přšelo. Ťapkal by jako vlaštovka u hnízda, po obloze jako po roletě.

„Byl ti fakticky samá moudrost,“ řekl zase Čiky. „Všechno si prej musíme zaplatit. A peníze a věci ještě nejsou to nejhorší.“

„Vykašli se na to.“

„Držíš se mě jako teplouš.“

„A ty snad mě ne?“

Čiky roztáhl tváříčku v úsměvu.

„Ještě si pro něj nepřišli.“

„To se dalo čekat, ne?“

„Víš, jak to je...“

„Já bych ti to mohl vykládat dopředu. Mýmu fotrovi ještě dva dny rostly fousy. Věřil bys tomu?“

„Napadlo tě, žes moh bejt vlaštovka?“

„Ty se teda vyblbneš, Ervíne. Náhodou mě to napadlo.“

Ervín pozoroval nebe. To si mohl domyslet, že to Čikyho napadlo. Ervín měl někdy dojem, jako by se tam nahoře proháněl mezi kapkami, když prší. Obloha jako roleta naplacato. Svrchu, takže ze země tam nahoru už nebylo vidět. To ho taky občas napadlo, že skáče a plachtí, s roztaženýma rukama a nohama a tělem jako padákem a směrovým kormidlem.

„Ervíne,“ vyrušil ho Čiky.

„Co?“

„Ten stařec mi něco ohromnýho poradil.“

„Buď rád.“

„Vážně, Ervíne.“

„Kdo se s tebou hádá?“

„Tebe to nezajímá?“

„Jo, proč ne?“

„Na něco se mě ptal.“

„Jo.“

„Ptal se mě, jestli tvůj fotr něco neměl.“

„Co by měl mít?“

„Jen mi to naznačil.“

„Bylo to hlady. Ten tvůj překupnickej zloděj má vylízanej mozek. Doufám, že rozezná kočku od psa.“

„Na to, že nejsme jejich lidi, Ervíne, to nebylo tak marný mi říct, co mně řek.“

„Můj fotr byl nejčistší člověk, v téhle špinavé díře.“

„Tohle von nemyslel a já *tohle* taky nemyslel, Ervíne.“

„To mě chceš napínat?“

„Tak řekni, že to nechceš, a já toho nechám,“ řekl Čiky.

„Mohl bys teda vyklopit, co myslel?“

„Třeba nějakej prsten, Ervíne.“

„To si myslíte, že by můj fotr nechal matku a Miriam takhle chcípat, kdyby měl prsten?“

„Nejde mu vysloveně o prsten, Ervíne. Jde mu vo zlato.“

„Fotr musel odevzdat všechno zrovna jako ty druhý. I to, co bylo jen pozlacený.“

„Naznačil mi to, když jsem mu chtěl vysvětlit, jak bys potřeboval citron.“

„Víš sám, jak to bylo. A matka taky nemá.“

„Naznačil mi to, když jsem ho přitlačil ke zdi, jak ten citron potřebuješ,“ opakoval Čiky.

„Co ti naznačil?“ zachytil Ervín Čikyho vyčkávavý pohled.

„Naznačil mi, že by to nebylo vyloučený. Ale jediné za něco, co by bylo z ryzího zlata. Jemu nesejde na tom, co to je.“

„Nebud' šupák,“ řekl mu pomalu Ervín. „Nech toho. Můj fotr nic takovýho neměl.“

„Snad někde nějaký měl. Ten stařec v tom dovede chodit. Naznačil mi přesně co a jak.“

„Tak se laskavě vymáčkni rovnou,“ řekl nervózně Ervín. *Znovu viděl otce, jak leží v dece. Zaplavilo ho to tou temnou ledovou vlnou, jako když mu matka nevěřila, že si nevzal víc chleba.* Rozeznal hned ze začátku, co má Čiky na mysli.

„Třeba zlatý zuby, Ervíne. Prostě něco v puse, co už nepotřebuje, a co už nikdo nepotřebuje, leda ty a já, Ervíne.“

A když Ervín mlčel: „Já jsem si snad vo ten citron neříkal.“

Ervín se zastavil a Čiky ho následoval. Pak na něho Ervín užasle pohlédl. Změřil si Čikyho vyvalenýma očima.

„Netvař se, jako bych snad tvýho fotra zapách,“ řekl Čiky otráveně. „A takhle na mě neciv. To je to jediný, za co bys ten citron moh dostat.“

Najednou mu dal Ervín facku. Čiky měl malou tvář, trochu do trojúhelníku, nahoře šiřatou. To bylo hezky vidět, protože byl dohola. A pak mu dal druhou. Začal ho bít do obličeje a do prsou, teď už pěstmi. Jednou se mu trefil do ohryzku a chrupavky na krku a cítil, jak je všechno na Čikym křehké. *Znovu si vybavil otce, jak mu stahoval ty kárované kalhoty. A jak si pro něj za chvíli zřízenci přijdou, poněvadž tu už měli desetkrát být. Ale že to předtím ještě stihl a že by stihnul i tohle, kdyby to chtěl udělat. A že by svůj kousek chleba nemohl spolknout, i kdyby mu ho dala matka bez postranních myšlenek.* To, jak

Čiky říkal, že by *nebyli první, co to udělají*. Otloukal si o Čikyho pěsti a měl dojem, že bije i sebe a matku. A říkal si pro sebe, že otec je už stejně mrtev a že na tom tolik nezáleží. A že to možná neznamená nic ani dopředu. Potom cítil, jak se všechno zpomaluje. Opouštěly ho síly. Čiky se začal bránit. Ervín dostal dvě rány rychle za sebou. Do brady a do žaludku. Čikyho mlátička. A další dvě, než je lidi začali rozhánět, že zavolají pořádkovou policii.

Posbíral se z dlažby co nejrychleji. Otrásl se jako pes. Šel skrz dvory domů.

„Ervíne,“ ozvala se matka. „To jsi ty?“

„Co?“

„Máš ještě něco?“

Byl samá modřina. Chvěl se, jako když mu bylo chladno, protože půjčil matce nebo Miriam svou deku.

„Mirko,“ zkusil to. Nechtěl, aby to znělo zkrěhle.

Kašlala a asi ho neslyšela. Nebo ho slyšela a neměla sílu mluvit. Zabalil se do houně. Tohle bylo jediné místo, které mu patřilo. Nemusí mluvit, nic. Bylo to něco jiného, než když si přál chytit a zabít myš. Najednou mu nebyly myši tak odporné. Dotkl se tváře a brady a ohmatal si podlitiny. Znovu čekal, že se matka ozve. Už se neozvala. Matka ví jen o tom, co jí svěřím. Co je schopna přijmout a spolknout. Toho už není moc a u Mirky ještě méně. Matka je nevinná. Přes to všechno je nevinná, nemůže za nic. Nemohla za nic, ani když ještě mohla stát na nohou a měla sílu. Miriam taky zničili nevinnou. Chtěl by najít vinu u sebe nebo u Čikyho? Našel by asi to obojí, vinu i nevinnost. Taky Čiky je v něčem nevinný. Co na tom záleží? To, co říkal ten prolhanej prťavej stařec, jestli si ho Čiky nevymyslel, že člověku pomáhají vlastnosti, které ho zároveň ničí. Byla by matka schopna udělat, co přisuzovala jemu? Přál si, aby promluvila. Aby to přivolalo alespoň ozvěnu. Myslel

na Miriam, která dokašlala, ale nemluvila. Na vteřinu se mu zdálo, že je Miriam velká a štíhlá, má prsa, zlaté vlasy.

Večerní šero se začalo spojovat s vlhkostí sklepa. Pavučiny se propadly do tmy. Přál si, aby to rozředit matčin hlas. Čekal na Mirčin kašel. Proč nedoráží, myslel si. Ticho se podobalo lepkavé cestě, po které nikdo nechce jít. Ta lepkavost se v něm celá rozlézala. Měl by tu houni vytáhnout a přehodit přes matku nebo Miriam.

Ticho ho vedlo jako cesta tam vedle, kde otec ještě leží. *Když někdo umře, napadlo ho, je to docela jako nic. Ani nevzdechnout, o nic si nikomu neříkat, nikoho se neprosit, nekoukat žádostivě na tramvaj, jak projíždí odněkud někam. Neokounět stále po něčem a nic nevidět, neslyšet a nebát se bolesti, nemít strach z toho, co je, co bude. Tak to bude brzy s Miriam, problesklo mu hlavou. Znamená to vzpomínat na to, co bylo, ale co se nedá najít, ani kdyby to hledal od rána do večera. Znamená to nic nečekat, ničím si nelámat hlavu. Nedoufat v nic, protože nic je jediná jistota. Nenutit se k ničemu, co člověk ve skutečnosti nechce, a přece jedná a chová se, jako by to bylo naopak. Nebýt na nikom a na ničem závislý. Znamená to ztratit se sám sobě. Jako když si někdo lehne a usne a nic se mu nezdá. Ztrácí se to, čím člověk sám sebe obtěžuje. Znamená to zůstat jen jako něčí vzpomínka, která může být protivná, ale dá se odehnat, odložit, zapomenout. Tatínek říkal, že to někde musí být. Co to bylo, co měl na mysli? Nebo jak by to někdo chtěl. Jak by to mohlo možná být, alespoň kousíček, alespoň v duchu. Ta cesta, která vede od živých k mrtvým a nazpět. Znamená to nic nečekat, že někdo promluví, na něčí hlas.*

Pak si řekl: Umřít znamená taky uspat už napořád svědomí, aby člověka netrápila ani ta nejmenší výčitka, i když se možná udrží jako vzpomínka jiných. Ohlédl se. Miriam začala pokašlávat. Kašlala skoro klidně. Nebo už nemá tolik síly kašlat, pomyslel si. *Tak tatínek je od rána v té děravé houni. Vlastně je mrtev déle, protože*

ráno to bylo teprve před chvilkou, co ještě žil. Ted' už to bude brzy celý den. Ohlédl se, aby zahlal ten ošklivý pocit. Jak tu byl skryt v šeru, zachtělo se mu náhle řvát a odehnat to všechno a brečet proto, že je táta už mrtvý a netrápí ho chuť po ničem. Ale jestli ted' někdy přijdou pro otce, řekl si, udělají to zrovna tak, jak to říkal Čiky. Bože, ten prohnanej, učenej, zlodějskej malej stařec, ta pijavice, ten lump, nažranej židovskou moudrostí za šest tisíc let dozadu a možná jen na půl hodiny dopředu, a možná ani to ne. Ten lotr, plnej svých prohaných pouček a snů, složitej jako hodinovej strojek, hladkej jako lístek růže a pálivej jak cibule, to všechno dohromady, co možná ani nebyl tak docela vymyšlenej, jak si chtěl myslet, když ho Čiky popisoval, jako by ho ukradl z nějaké náboženské knížky. Ten mazanej podvodník, kterej mu vzkázal tu svou mizernou prohnanost, že všechno si musí člověk zaplatit a peníze a věci ještě nejsou to nejnesnadnější. A taky, že nikomu nemůžeš vzít úplně všechno, ani když mu vezmeš život. A že když to udělá, neprovede nic, co by neprovedli všichni ostatní. Aby se to všechno, co jednou platilo, ztratilo jako pára. Aby nikdo nebyl vinen ani nevinen. Je hnusnej, jako je hnusný všecko kolem nebo v něm uvnitř. Jako by chtěl poplést člověka tím, že zdůraznil, co se zároveň vyvracelo. Ten zbabělej, chtivej stařec, kterej i tady sbírá jen zlato a peníze, kterej budou vždycky a všude a za všech okolností jen dobrý peníze.

Znovu se před ním vynořila Čikyho trojúhelníková tvářička. A pak to udělají sami, pomyslel si, pro toho zazobaného starce, a je přece nesporné, jestli je nějaká spravedlnost, jako že není, že hlavní a první nárok na to mají matka a Miriam a on, protože to byl jejich otec. Měl pocit, jako by něco umíralo i v něm. A ted' si jistotně vzpomněl, že tatínek měl zlatou stoličku, třpytnou jako úsměv, na který se v této chvíli upamatoval. Najednou ho začal opřádat strach, ale jinak než prve, že když to neudělá, přijdou pro tátu a s Miriam to dopadne, jak naznačovala matka. Třeba už

Čiky v žoldu toho starce číhá venku, pomyslel si, až se ukážou ti chlapi s neckami, aby to spáchali spolu místo něho. Pronikl očima tmou a obhlédl matku. Neměla o jeho myšlenkách potuchy. Svírala svůj oteklý kotník. Polo ležela a zpola seděla na posteli jako prve on, docela pokroucena zírала do tmy, s potemnělou matnou září v očích. Má horečku. Jde to s ní z kopce.

Nedívala se na něho. Dívala se na Miriam.

Slyšel matčin vzdech. Od Mirčina lůžka zaslechl potlačovaný, nebo jen docela mírný kašel. Nebylo to asi tím, že by se styděla za to, jak kašle. Otce taky už nic netrápí, ani chuť na polívku. *Netěší se, jako tenkrát, až vyběhne Ervín na hřiště v čistě vypraném tričku a trenýrkách, ve vyleštěných kopačkách, o které se mu staral. Vybavil si tatínkův úsměv, který šel občas matce na nervy. Co by ještě chtěla, řekl si pro sebe. Napadlo ho, že kdyby měli rabíni pravdu a bylo nějaké potom, musel by ho tatínek vidět. Zkusil se v duchu na otce usmát.*

Matce se leskly oči. Má teď denně horečku, už to od ní asi neodejde.

„Půjdu ještě něco sehnat,“ zachraptěl.

A potom, když matka mlčela a udělala několik nesrozumitelných pohybů rukama, ústy a pohledem: „Už jdu.“

„Kam chceš teď ve tmě jít?“

„Po něčem se porozhlídnu.“

„Dej na sebe pozor, dítě.“

Vlétl do chodby s chvatem, který mohl být matce nápadný, kdyby byla schopna uvažovat věcně. Už se jí zmocňoval nezájem. Zamířil v chodbě k místu, jemuž se prve vyhnul, aby neviděl u zdi, jak tu leží otcovo tělo. Spíš se protáhl, než prodíral škvírou. Neodřel si šaty, aby nezmenšil jejich hodnotu pro matku, kdyby ležel na kamenech, jako tatínek. Sklepení bylo vlhké. Teď sem šel rovnou. Obava, že přijde pozdě, že by ho mohli předběhnout ti

chlapi s neckami a Čiky a stanout na zesvětleném konci chodby, mu teď působila trhání čelistí.

Páchlo to tu ztuchlým vlhkem, stářím zvětralých zdí a myšinou. Ne, určitě to nebylo tím, že tu ležel tatínek. Musel počkat. Sklonil se po okamžiku váhání.

To přece není tvůj otec, říkal si, to byl jen do včerejška. Teď už to nikdo není, jen tělo, z kterého nezbylo nic než váha a práce s odnášením. Budeš na něj myslet jen v dobrém, umiňoval si, jako kdyby se to nebylo stalo. A pak: kdybych to byl já, vemte si klidně ze mě všechno.

To tolik nepomáhalo. Houni odhrnul naráz. Tu stačí odhodit stranou a později ji dá matce. Na vteřinu zavřel oči. Nemusel je zavírat, přiznal si. Pro nic to nebylo. Musel je stejně vzápětí otevřít a prohlédnout si zevrubněji, co bude muset udělat. Ještě chvílku se zdržoval. Všechno šlo ztuha. Nebude zase moci jíst, říkal si pro sebe. Zakřikl to v sobě. Musí to rozmetat. Aby tu bylo jenom tohle. A ani to. Už si jen pamatoval, *který zub to byl*. Pak to zkoušel. Báł se své dravosti. Tlumil ji. Začal ho náhle pronásledovat strach, že ti chlapi s neckami a Čiky právě jdou, už jsou přede dveřmi. A ještě jiná obava, že ho přistihnou zrovna při tom. Někde strašně daleko byl citron. Viděl ho jako žlutou kouli před očima. Začal se mu vzdalovat. Už byl na konci chodby, malý a žlutý a zmizel. Najednou se nemohl rozpomenout, odkud citrony vlastně jsou. Zda rostou na stromech anebo jako květiny na keřích. Nikdy to přesně nevěděl. Chtěl se na to upamátovat. Zkoušel jeden zub za druhým. A spěchal.

Potom zahlédl ztemnělou hranu kamene. Opřádal ho lepkavý pocit, jako by kradl. Párkrát se mu to nepovedlo. Pak se přestal snažit, aby to byl jen jeden ze zubů. Konečně v dásni něco povolilo. Pocítil pach vlastního dechu. Odhodil kámen.

Byl rád, že ho nikdo neviděl. Báł se sám sebe. V dlani přebíral, co hledal. Seděl na bobku a hlava ležela zase na zemi.

Vstával pomalu, praskalo mu v kloubech. Cítil tělo a mysl jako proud, který vytéká do tmavé řeky, a ustává a zase proudí, aniž věděl odkud a kam ani jak.

Otřel si ruce do kalhot u švů. Ještě to neviděl, ale věděl, že je to ono. A že mu nesmí vypadnout z ruky. Přivřel oči. Musí s tím na světlo. Zamířil ke kanálku na druhé straně chodby.

Sotva se ocitl na ulici, spatřil trojúhelník Čikyho tváře. Tak vida, přece cíhal. Nezlobil se na něho. Jen se trochu zachvěl. To musí zarazit. Nakonec, připustil si, je na tom lépe, protože to vůbec *mohl* udělat. Asi by to Čiky taky provedl, kdyby měl tu možnost.

„Těpic prcku,“ pozdravil. „Ty parchante židovská.“

Ervínovi cukalo u koutku úst, jako by mu někdo přitahoval a povoloval neviditelnou uzdu.

A když Ervín mlčel: „Ty zdechlino,“ utrousil Čiky nestrojeně.

„Jdeš mě, doufám, odprosit, alespoň doufám.“

Ervín svíral v dlani tu věc. Dlouze se díval na Čikyho tvářičku, jako by mu záviděl, že to nemusel udělat.

„Ale ty dvě,“ zazubil se Čiky, „jsem ti ulíznul jako Max Baer, když vyřídil Šmelinga. A šel jsi k zemi.“

Ale Čiky si také povšiml, že má Ervín pod očima kruhy domodra, jak by to žádná rána nezbarvila, i toho, jak je pobledlý, jak svírá rty skoro třaslavě a že něco drží v ruce, ruku v kapse.

„Do smrti dobrý,“ poznamenal po chvílce, dobromyslně. „Zapomeň na to.“

„Mám to,“ řekl Ervín.

„Tak vidíš.“

„Tohle si teda vem,“ řekl potichu Ervín. Snažil se, aby to zaznělo věcně. Vyňal ruku z kapsy. „A přines ten citron. Ale celej, Čiky. A nenecháš si ani kousek.“

Čiky sklouzl rychlým pohledem k jeho pěsti. Ervín rozevřel dlaň. Leželo to na ní, sotva vábivá skořepina zlata, v odstínu přestálé měděnky, notně špinavé.

„Jestli je to ryzí, Ervíne,“ vydechl Čiky znalecky, „tak to máme dobrý.“

A když Ervín čekal: „Někdy to bejvá jen železo nebo napodobenina, i olovo nebo nějaká slitina, kde není zlata ani za mák. To je pak nahoře prokousaný. To mě ten můj stařec varoval předem. Ale když ne, tak je to vážně klika, Ervíne.“

„Kdy se s tím objevíš?“ zeptal se Ervín věčně.

„Nejdřív mě nech, abych si to prohlídnul,“ pronesl Čiky nedočkavě a vzal to matně nazlátlé do prstů. Nedočkavě, a nakonec i uznale si prohlížel korunku zblízka. Odškrábal nehtem ukazováčku a palcem zaschlou krev z kořene. Odstraňoval zbytky cementu. Pak to ofoukl a mnul to, co mělo být zlato, v prstech. Vytvořil z dlaně misku, aby mu to neupadlo.

„Po tomhle, počítám, ten třicetikilovej stařeček skočí, Ervíne.“

Pohled Ervína říkal *doufám*.

„Ale jako prve Ervíne – napůl.“

„Nakašlat, starou belu,“ řekl Ervín tvrdě.

„Pracuju jen napůl.“

„Jestli to Mirka nedostane, neudrží se ani do večera.“

„Půl si nechám,“ prohodil Čiky suše.

„Nic si nenecháš, Čiky, nebo tě zabiju.“

„Zadarmo nehrabu.“

„Nic si nenecháš,“ omílal Ervín to svoje, znovu tak hněvně a zoufale. „A běž honem, než bude pozdě. Přines to. Než bude po všem.“

Ervín se díval výhrůžně a tázavě zároveň. Čiky vypadal klidný. Z jeho vyrovnanosti nepřeteklo k Ervínovi najednou nic. Začalo se mu stahovat hrdlo. Bylo mu chladno. Naskákala mu na ruku,

na nohou a na celém těle husí kůže. *Nebylo to tak, jak si chtěl myslet, že otec umřel, a to ostatní zůstalo, jak to vždycky bylo.* Z očí, které se na něj dívaly, korunku v ruce, vyčetl, že by Čiky mohl zase přinést místo citronu nebo nějakých tabletek, které jsou jako citron, kousek chleba, nebo nic. Zkusil myslet na malého překupníka s pěti doktoráty, jak se o tom Čiky zmínil. Náhle, jak o tom uvažoval a vyrážel ze sebe slova jako telegramy, se mu opět začalo stahovat v krku vlnou něčeho, co ho zmrazovalo, i kdyby venku nebyla taková zima a vítr, jako vždycky před deštěm, a protékalo mu to tělem a štěrbinami očí. Musel si vybavit, co by se s Čikym mohlo stát a k čemu by to všechno, co udělal, bylo. Nemohl již dál hovořit, jen chrčel.

„Leda by mně přeskočilo,“ řekl pomalu Čiky. „Copak jsem blázen, Ervín? Buď to uděláme napolovic, nebo řeknu tvý mámě, kdes to sebral.“

„Taková svině snad nejseš, Čiky?“

„To bych teda musel bejt.“

Čiky měl číhavě přivřené modré oči, trochu vybledlé, unavené a začervenálé v koutcích. Roztahoval nozdry, jako obvykle, když ho něco rozčílilo. Měl zuby s velkými mezerami.

„Tak běž,“ zasípal Ervín. A potom už docela přiškrčeně, jako by současně přesvědčoval sám sebe. „Moc na tom záleží.“

„To zní lepší.“

„Počkám doma.“

„Dobrý.“

„Čím dřív, tím líp, Čiky.“

„Jo, ale víš, že rychle ani pes neto...“

Čiky se najednou usmál.

Protáhl se obratně škvírou mezi chodci svým malým mrštným tělem. Kolem něho, aniž si toho valně povšiml, se otřeli dva chlapi

s neckami, překrytými hadrem. Hadr byl zmuchlaný, na jednom místě, kde byla hlava, vyboulený. Každý se snažil nosičům vyhnout. Vědělo se, co v neckách nesou.

Ervínovi se nechtělo domů. Zalezl na počátek betonové stoky. Trčela mu ven pouze podlouhlá tenká hlava. Díval se, jak za mraky zapadá slunce. Zacházelo pomalu. Vlaštovky létaly níž než odpodne, v houfech, najednou vzhůru a najednou k zemi. Některé se zpozdily a rychlejším letem doháněly houf nebo přilétaly do hnízda samy. Civěl do malé ulice, aby nezmeškal Čikyho, až se vrátí.

Začalo mu zas všechno mlhavě splývat s obrysy baráků a do dlažebních kostek, zapuštěných do země a vyplavených dávno zaschlými dešti. Pozoroval nebe, plné vlaštovek, a jak se ztrácí slunce. V mracích, které měnily barvu, se sbíral déšť.

Měl bych být jako kámen, říkal si pro sebe, nebo tvrdší než kámen.

A plakal, tak docela tiše, v nějakých trhlinách, spíš dovnitř.

Druhé kolo

„Padne to na mě,“ řekl ten prostřední, zvaný Markýz.

„Neprorokuj,“ odpověděl mu druhý, vysoký muž, asi čtyřicetiletý. „Kde to máš napsaný, že to padne zrovna na tebe?“

„Vím, proč to říkám,“ řekl sverpě Markýz. „Nezdržuj to a dělej. Ukaž.“

Třetí vedle nich, trochu malý na svých devatenáct, doposud mlčel. Přešlapoval.

„Možná, že to padne na mě,“ řekl.

„Chceš si snad vytáhnout to dřívko první?“ zeptal se ho vysoký.

„To se teprve uvidí, na koho to padne,“ řekl Markýz.

Vysoký byl vyzáblý, s kruhy pod krhavýma očima, jako lidi, kteří se už měsíce nevyspali. Byl samý šrám, modřiny a na nohou otoky a nafialovělá, rubínově zrudlá impetiga.

„Nezdržuj to a dělej,“ řekl znovu Markýz.

„Nechci spěchat, až k tomu dojde,“ řekl vysoký.

Na kolejích stály vagony. Vrata vozů rozevřená. Strážní jim dovolili z dobytčáků vylézt, aby se vyvenčili, ne dál než pět metrů od kolejí a dva metry od lesa. Věžňové polehávali u vagonů nebo se procházeli v kolejišti, než dostanou rozkaz nazpět do dobytčáků.

To už znali. Strážný zahvízdal na píšťalku a pro jistotu, kdyby někdo neslyšel, vystřelil do vzduchu pár ran z automatu. Doprovo-dil to sprškou nadávek, aby jim připomenul, kdo je kdo. Reagovali jako cvičení psi. Hvizd a výstřely, *ratatata*, a hnali se do vagonů, aniž je někdo pobízel.

Některí strážní seděli na schůdcích služebního vozu a podřimovali. Jiní spali. Měli za sebou šest dní transportu. Nudili se. Už

druhý den stáli v lese mezi železničními zastávkami. V žádném směru nejely vlaky. Od vyhladovělých vězňů nehrozila neposlušnost. A kdyby, věděli si rady. Včera zastřelil otlý scharführer dva vězně, protože močili metr od kraje lesa. Co hodlali ukrást, kam chtěli utéct? Vyptáváním se scharführer nezdržoval.

Počasí hrozilo deštěm. Bylo vlhko. Z lesa stoupaly páry, dělala se mlha.

Na slepé koleji stál proviantní vagon. Obtiskli si to do paměti. „Stejný podmínky,“ řekl vysoký.

Na maličkého se nepodíval. Dělal mu starosti Markýz. Nevyslovil proč.

Maličký k němu pozvedl oči. Dovedl si představit, co bude muset udělat ten, na koho padne los. Vytvořilo to neviditelné silové pole. Do hlasu vysokého se vrátila stará chtivost nebo touha; čím dokázal být jako kámen a zároveň za vteřinu dvě naměkko; pohled do dálky, na někoho z nich, než uhnul očima a byl zase ten, kterého znali. Měli tisíc důvodů, proč by se to nemuselo povést.

Transport nevypadal na dlouhověkost. Kdyby se alespoň jednou najedli, mohli se pokusit utéct. Nejedli, kromě trávy, kořínků a listí, už šest dní. Pili dešťovou vodu, rosu a kapky zachycené na trávě nebo v listí.

Poslední dny byly nervózní. Vezli je někam zastřelit. Jeli na jihovýchod; to rozpoznal vysoký, protože byl na vojně. To mohlo být Dachau nebo Terezín – ghetto anebo Malá pevnost; někde, kde to mají Němci pod kontrolou. Nedávali jim ani tuřín, ani chleba. Ale nějaký chleba ještě měli – pro sebe. Bylo jich k šesti tisícům. Tolik lidí by mohli strážní postřílet, ne zakopat.

Kromě komandanta transportu nikdo nevěděl, proč stojí. Nekrmili je, ale nepostrříleli. Tím vytvořili bublinu.

Nápad dostat se do proviantního vagonu dostali Markýz a vysoký najednou. Nebyli asi jediní; nikdo si netroufal přeběhnout louku k slepé koleji; běžec by byl jako na dlani.

Markýz vycítil to neurčité, co bylo od toho okamžiku ve vzduchu.

Maličký pozoroval tvář staršího, pleť zrytou nepravidelnými obrazci jako měsíční mapa, ofotografovaná zdálky. Zrudl, zbledl, zavřel oči. V očích vysokého byla nejistota a zároveň jeho ještě neporažená vůle. Taky těch šest dní, co nejedli, kromě pitomých kořínků včera a dneska, když je pouštěli z vagonů, a Markýzovi se chtělo zvracet; vysoký dal přednost, aby si jeho hladové tělo užíralo vlastní tkáň.

Maličkého bolelo břicho. Zprůsvitněla mu kůže. Vypadá opravdu jako nějaká blbá svatojánská muška, myslel si Markýz. Mohl by v noci svítit. Maličký záviděl staršímu pokožku, ochranu hroší kůže před vlhkem a vedrem, sněhem, ledem a deštěm, nebo když loni v létě stáli před barákem a přišlo krupobití a vysokému se dělala na strnisku vousů jinovatka. Měl někdy tvář jako polezlou hmyzem, červy, nebo co se mu to dělalo na obličeji.

Maličký chtěl, aby ho do losování zahrnuli; současně se bál, aby to na něj nepadlo. Kdyby přišel na řadu, běžel by, myslel si; netroufal si to vyslovit. Přál si, aby na něm neviděli, jak se bojí. Cítil tu směs mezi studem, strachem a výčitkou. Už ho to nalomilo. Měl malé břicho, jako lavor. Měl už desátý den průjem, i když nejedli. Šla z něj krev.

„Kdo si vytáhne to kratší,“ řekl vysoký, „vyběhne. Leda by se z něj v tu rozhodující chvíli stala krysa. Je to dobrovolný, ale v tu chvíli pak už je to závazný.“

Maličký mlčel.

„Kdo řekne á, musí taky říct bé.“

Vysoký byl nejméně jednou tak starý jako Markýz. Vypadal starší než maličký a Markýz dohromady. Viděl, jak tomu prostřednímu, jemuž říkali Markýz, dělá dobře, když ho může okřikovat.

„Hejbni kostrou,“ řekl.

„Už to mám připravený.“

Věděl, že Markýze – tři transporty a tři lágry – je snadné podráždit i vybičovat. Pak ho peskoval. To se dá spolknout. Kdyby to padlo na Markýze, mýsl si vysoký, je nejrychlejší. Snad i po šesti dnech hladovění.

Markýz si to taky myslel. Hledal rovnováhu, o kterou se opíral, když kdysi přijeli do lágru. Cítil, jak ho vysoký i maličký odhadují. Nebyli už dávno žádný pánem svého osudu. Vysoký mu věnoval pohled, jako by se viděli prvně. Měli za sebou práci v muničce, vykládali na rampě ve dvacetistupňovém mrazu ocelové plechy. Jednou si Markýz zalezl pod lokomotivu, aby se ohřál. Vysoký to za něj vyložil. Markýz riskoval, že se lokomotiva rozjede a spatří ho po prvním vyfouknutí páry. Všichni tři utekli z Auschwitz-Birkenau se štěstím, i když už bez rodin, o vlas a párkrát tomu, aby z nich udělali sazi v komíně.

Vysoký pracoval před válkou jako sluha v Astronomickém ústavu. Když o tom vykládal, tvářil se, jako by býval měl na starosti planety a hvězdy, nebo dělal pořádek v galaxiích. Vykládal jim o meteorickém roji kamení a hvězdného prachu, jež se letem ve vesmíru trou o sebe a roztaví a shoří a vypaří se. Slyšeli o Jupiterově měsíci Io, který je žhavý jako Slunce? O větrných bouřích na Slunci? O pohaslých hvězdách, jejichž světlo ještě po miliardách roků ozařuje oblohu? V zimě, když spolu vykládali válcované plechy pro Hasag-Werke, munička a předtím výrobní hrců a kuchyňského náradí a nádobí, překřtili ho na Velký vůz.

V Meuselwitz bei Leipzig, odkud teď jeli, protože před Buchenwaldem, jejich mateřským lágrem, už stáli Američani, se Velký vůz hrál u železného koše se žhavým koksem pro strážce, protože ho jeden slušnější strážný nechal; udělal jim oběma místo. Vyprávěl jim o hvězdách, o výbuších na Slunci a díval se do rudě rozžhaveného koksu. Byl první, kdo jim řekl, že Mléčná dráha nemá co společného s mlékem, asi jako se španělská chřipka dostala po první válce do Evropy z Asie a neměla s Iberským poloostrovem co dělat. Skoro víc než hvězdy to bylo teplo, že se mohli ohřát, než je druhý strážný všechny tři odehnal. Čtyřicítka v lágru znamenala asi tolik co kmetský věk pro Methusalema. A potom hrály úlohu oči Velkého vozu. Ty dvě tmavohnědé mandle, v nichž byl zákmit poslední vůle, chtění, jako záře těch pohaslých hvězd, smysl nebo vzpomínka na něco, co v něm ještě nezabili. Ta jeho vyzáblost, ta rozrytá, omlácená a bolavá kůže, která by slušela spíš zvířeti. Druh úskočnosti, který najednou vyvřel z jeho jediného pohledu, mrknutí, a zase se ztratil. Velký vůz vzhlédl.

„Známe tě,“ řekl Markýz.

Markýz sledoval, co starší dělá. Velký vůz srovnával na dlaň pod palec tři dřívka, jedno kratší. Oloupané kousky březových větviček, okousaných na obou koncích. Posloužily mu zuby i nehty. Nechal je na dlani jako na tácu. Viděli, že žádná nemá znamení.

Zbývalo dohodnout se na tom, kdo potáhne první. Nejstarší znovu přitlačil na dřívka palec. Zase ho zvedl. Jakmile ho znovu spustil dolů, přikryl – až na konečky – těla dřívek, aby je nevzal vítr nebo mu některé neupadlo. Viděli jen konečky. Svrchu vypadala – včetně toho kratšího, ale už nevěděli, které to je – všechna stejně.

Vysoký udělal nepatrný pohyb paží a dlaní, jako by čaroval. Předvedl dřívka Markýzovi a maličkému, aby je viděli, docela zblízka.

Maličký pocítil mrazení. Ta chvilka, která to rozhodne. Co si kdo vybere? Díval se na konečky dřívěk. Cítil to prázdno. Ještě před chvílí neexistovalo. Naplní se to jedno – vzápětí.

Vysoký míchal kruhovými pohyby poslepu druhou rukou ta dřevíčka uvnitř dlaně, jako by je snad drtil. Sám už nemohl vědět, které je které. Nespouštěli z něj oči. Nemohl vnutit nikomu, které si vybere. Počínal si obratně. Jako by míchal karty nebo kostky. Srovnával palcem a ukazovákem konce, které vykukovaly, aby je dostal do jedné roviny. Nepřestajně se mu dívali na ruce, na prsty. Konce dřívěk teď vypadaly, jako by všechna tři dřívka byla stejná, ale jedno nebylo.

„Už to vidím,“ řekl maličký tiše, skoro neslyšně. Dodával si odvahy. Báł se, aby ho to neochromilo.

„To stačí,“ řekl Markýz. „To chceš míchat donekonečna?“

„Musí to bejt spravedlivý,“ podotkl vysoký. „Podvod vyloučen.“

„Nech toho,“ napomenul ho Markýz.

Vysoký pohlédl na nebe. Viděl buď hvězdy, nebo se nechtěl dívat na svoje ruce. Dřívka znal z paměti. Nalámal a připravil je odpole. Myslel na zázrak, kdyby se dožili jara. Zároveň ho ovládly ty zbytky chtivosti. Ta potlačená vydrážděnost a čím měkly na zlomky vteřiny jeho oči, tou touhou – tak blizoučkou zklamání. Nevnímal vězně kolem. Zaznamenával strážné. Tvářil se, jako by nevnímal ani je. Vězňové, kteří vylezli z vagonů, postávali nebo polehávali na trávě, v kolejišti, s pohledy k lesu se ploužili podél vagonů, jako by kolejiště a lesní mýtina byly korzo.

Maličký i Markýz vrhali na vysokého s jeho svráštělým čelem a zamyšlenýma očima nedočkavé pohledy. Nechtěl to uspěchat. Přál si dokonce vdechnout tomu jistou slavnostnost, jestli to bylo to správné slovo. Aby věděli, co riskuju, za co. Co to obnáší.

Měl nečitelné oči. Teď říkaly: Zvenku to určuje lágr. Teď transport. Zevnitř to má stejnou sílu jako předtím. Ty neviditelné větrné smršťe na Slunci, to pronikavé světlo pohaslých hvězd, planet a meteorů ve tmě. Zvenku je mohli Němci – a ti, co jim pomáhali, Rumuni, Estonci nebo Ukrajinci v uniformách Waffen-SS – oddělit od toho, co bylo dřív, jako by to nebylo. Zevnitř už do toho nemohli zasahovat, leda by to zabili i s člověkem. Do té doby si to vyřizovali každý v sobě – za sebe. Tam uvnitř nebyly zákony rasy, jen zákony svědomí, zvenku už mrtvé.

„Kdo začne?“ zeptal se maličký.

Vrhli na něj – ten prostřední i vysoký – opovržlivé pohledy. Dávali mu najevo, že i když losuje s nimi, bude pro všechny lepší, když z toho vypadne? Běžel by asi pomaleji, to je jistá věc.

Vypadal vedle nich jako trpaslík. Nedávno měl tyf. Mohl mluvit o přízni osudu. Přežít s jeho schránkou – to měl asi deset tisíc k jedné. Slezly mu vlasy z lebky, takže vypadal, i se svou jemnou kůžičkou na temeni, jako skalpovaný. Měl rty polezlé korou, se stroupky, slupkami a skvrnkami, jak přestál horečky a zimnice, téměř fialové. Pokud se mu někdo díval na rty, mohl si myslet, že je to stařeček. Sotva se držel na nohou. Hlad a průjem ho zdolaly. Kdyby se nechal vyloučit z losování, mohli by ho vyloučit i z toho, co bude potom. Byl slabý, i když mu dal Markýz na začátku transportu svůj díl tuřínu a vysoký napít ze staré německé polní láhve, kterou si našel na smetišti v muničce, dokud ještě měli řípu a vodu. Trápilo ho břicho. Průjem s krví a strach. Přál si, aby měli už losování za sebou. Mohl by spustit za vagonem kalhoty a dřepnout si na louku. Báł se, aby z něj, jako včera, nešla krev. Snad to bude lepší zítra.

Markýz si pomyslel, že maličký vypadá jako olýsalé přestárlé a nemocné nemluvně. Kdyby měl něco v žaludku, udělal by to

rovnou do kalhot. Měl taky na zadku béžové a div ne rubínově rudé fleky – mohli si domyslet proč.

Markýz si odplivl do trávy. Ocenil, že maličký přežil tyf. Spoustu silnějších, nebo větších a otužilejších než maličký, zdolala i úplavice, zápalý plic. Musel mít vůli, spletenou z přadének v jeho směšné lebce s řídkými pleškami nebo porosty, chomáčky vlasů, nebo spíš zbytku po těch, co mu vypadaly. Umřít nechtěl nikdo, natož on.

Ni čím z toho se neobtěžoval Markýz nahlas. Kde to vážne? Co s tím dělá Velký vůz za cirkus? Proč to zdržuje? Napadlo ho: *Co o sobě vůbec víme?* Dalo by se to spočítat na prstech jedné ruky. A přece – všichni se desetkrát během dne nebo noci mění a zůstávají navenek stejní. Kdyby se neměli pokusit utéct, ztratilo by to smysl. Byli by jateční dobytek, jako ostatní. Maličkého porazí první horečka. Co by ho mohlo potkat, co se stalo jiným?

Markýz pohlédl na louku. Nejdříve louka, potom les, a pak... Neviděl ostatní vězně v transportu. Louka vypadala hezky, s loňskou trávou až k lesu, s netečností, která se zdála Markýzovu pohledu něčím úžasným. Jako ty mrtvé věci – skály, řeky a údolí nebo lesy, kterých se to netýká. Dřevo vonělo pryskyřicí, mraky táhly do neznámých končin. Kde asi byl sever? Kde východ. Důležitý byl jih. Možná jihovýchod. Nedovedl to postihnout. Byl unaven. Podíval se na nebe. Oblaka plynula s větrem, blíž k dešti. To *odnikud nikam* ho dráždilo. Někdy ho napadlo, co to ovládá. Co přivádělo vysokého k tichému šílenství. Proč nespěchal?

Musel se v duchu předbíhat.

„Máme začít podle abecedy, nebo podle stáří?“ zeptal se Velký vůz. „Nebo podle velikosti?“

„Co na tom záleží?“ zeptal se Markýz.

„Chceš táhnout fakticky první?“ zeptal se Velký vůz maličkého. Doplnil: „Ještě jednou to zopakuju. Kdo si vytáhne to nejkratší

dřívko, nebo na koho to kratší zůstane, protože si ty druhý dva vytáhli to delší, ten je na forhontě. Nebo to budeme vytahovat až do konce? Tam a zpátky. Vytažený dřívko platí. I kdyby to mělo bejt až v noci nebo příští den.“

Markýz zahučel: „To už jsme slyšeli milionkrát.“ Vytáhl palce, zastrčené za podšívku kalhot, převázaných provazem. Maličký pozoroval rty Velkého vozu, jeho ruce, pravičku, sevřenou v pěst, v níž měl dřívka. Podíval se mu na levičku, kterou svíral Velký vůz stejně křečovitě, třebaže byla prázdná. Rozbušilo se mu srdce.

„Nezdržuj!“ opakoval Markýz k vysokému.

Vysoký, se svráštělou, starostlivou tváří, se podíval přes jejich hlavy podél vagonů a věžňů na ty v uniformách. Natáhl pravici. Udělal pohyb paží zleva doprava. Zastavil se pěsti před maličkým.

„Začneme od nejmenšího, to seš ty,“ řekl. „Tahej, jsi první.“

Znělo to, jako by mu vyplňoval přání.

Maličký nic nenamítal. Někdo začít musí. Upjal se pohledem k hřbetu sevřené pěsti Velkého vozu, postavené teď na výšku, palcem navrch, z které, nad horní stěnou palce, jako z kornoutu, vyčuhovaly konce tří dřívek, v jedné rovině. Nebylo vidět, které je kratší. Jedno bylo. Maličký ohledával očima konce dřívek. Pomalu zvedl pravou ruku, roztáhl palec a ukazováček. Po krátkém váhání uchoopil konec jednoho dřevíčka. Ještě ho nevytáhoval. Bylo to dřevíčko z kraje vlevo. Mohl si to rozmyslet, pustit ho a vybrat si to prostřední nebo to druhé krajní. Podržel v bříškách prstů to první.

Markýz nic neříkal. Poznal na maličkém, jak se třese. Svráštělý mu náhle připadal mazaný, už tím, jak to zdržoval. A pak, že začal maličkým a nedokončil, jak budou postupovat, když si oba vytáhnou to delší a zůstane to kratší, jako černý Petr; anebo jestli bude, z rukou jednoho z nich, tahat, jako mají vytahovat oni. Ačkoli, řekl si Markýz v duchu, bylo lhostejné, kým to začalo. Nebyla to

přednost, nevýhoda ani výsada. Jeden to udělat musí. Je to zase jen jeden za všechny a všichni za jednoho, jinak to prohrajou. Nemělo smysl to zdržovat, *jestliže to chtějí udělat*. Čas se jim zkracoval. Nevylučoval, že si to svraštělý nějak pojistil. Mohl to udělat tím nejjednodušším nebo tím nejneuvěřitelnějším podfukem. Nikdy by mu to nedokázali.

Tyhle myšlenky se mu vešly do zlomku vteřiny.

Prve si zarazil do dlaně třísku. Vem to čert. Tu si vytáhne potom.

„Tak co?“ zeptal se Velký vůz, aby to neznělo jako spěch nebo nátlak.

Maličký vytahoval svou volbu dřívka pomalu, milimetr po milimetru. Přivřel oči. Chvěly se mu prsty. Soustředil se. Najednou vytáhl dřívko – už co nejrychleji –, aniž pohnul těmi druhými, protože je svraštělý držel v pěsti tak pevně. Měl je před očima, na délku lokte. Ruku ve vzduchu, viděl, že je to jedno z těch dvou delších. Maličký si oddechl. Tváříčkou se mu rozlila úleva. Nehnul se.

Velký vůz i Markýz také viděli, že je to to delší dřívko. Vysoký si je vzal beze slova nazpět. Vsunul je do kornoutu pěsti, kterou teď zase položil vodorovně. Druhou rukou, dlouhými špinavými prsty, jako by třel šňupku tabáku, je kroutil a prohazoval. Chtěl oběma ukázat, že je to poctivé. Otočil se k Markýzovi.

„Teď ty. Podle pořadí.“

„Proč ne?“ řekl Markýz. „Padne to na mě. Vím, co říkám. Po mně už nikdo tahat nebude.“ Neřekl, co měl na jazyku.

„Jestli si vytáhneš to delší,“ dostal ze sebe vysoký, „je to pak na mně. Zamícháš to ty.“

„K tomu už nedojde,“ utrousil Markýz.

Viděli na něm, vysoký i ten maličký, jak se usmívá, s hrdou a beznadějnou hořkostí, pro kterou mu hned od začátku cesty přezdívali

Markýz. Velký vůz na něm poznal, co znamená držet se i tady tak tvrdošíjně jako Markýz zásady nikoho nepodceňovat a nikoho nepřeceňovat. Nést kůži na trh. Nepitvořit se, když jde o všechno. Nedat se zmenšit. Párkrát mu vysoký vytkl, že je snílek, zároveň mu to záviděl. Jednou se v horečkách podělal a vysoký ho umyl.

Markýz přehlédl vyčuhující konečky dřívěk. Odhadl je stejně rychle, aby to nevypadalo. Pomalu, ale bez váhání, vzal do prstů pravé ruky to první zleva.

Zavřená dlaň staršího, postavená na štorc, připomínala ránu, nebo, v šerém světle před deštěm u trati, louky a lesa a vagonů na dvou kolejích a štábní soupravy na druhém konci louky, obrovský kožený kopec, trčící uprostřed nějaké prázdné chvíle. Začernalé nehty a bříška prstů, svírající to krajní dřevíčko, připomínaly hráz, výzvu nebo hru, kterou si vymysleli a kterou bylo stejně dobré hrát a doufat v nějaký její vyšší nebo hlubší význam, anebo ji zavrhnout. Rozdíl mezi nadějí, z které se ztrácí smysl každou další uplynulou chvíličkou, nebo beznadějí, která se rovná jistotě.

Byla to směšná trojice, postávající v hloučku kousek stranou od ostatních vězňů transportu, jejichž netečnost je nechávala na pokoji.

„Tohle – беру,“ řekl Markýz.

Vytáhl si to kratší. Stačila jim vteřina, aby si to všichni tři potvrdili. Vysoký ani nemusel otevírat pěst.

„Tak se to rozhodlo,“ řekl Velký vůz.

„Jo,“ souhlasil Markýz.

„Jo,“ zašeptal maličký.

„To je to první,“ řekl Velký vůz. „Budeš ten nejrychlejší. To je dobře.“

„Doufám,“ potvrdil Markýz.

Svrašťelý muž držel otevřenou dlaň ledabyle i pozorně, aby si to Markýz mohl porovnat, kdyby chtěl.

„Padlo to na tebe,“ řekl vysoký horečněji nebo horlivěji, než si přál. Nechtěl, aby z toho zněla úleva, jakou měl prve v očích maličký. Neudržel ji napětím v hrdle. Zadržel dech. Už se ovládl. Markýz byl nejrychlejší, možná nejšikovnější. Začínají v každém případě dobře.

„Měls pravdu,“ dodal. A pak: „Na někoho to vyjít muselo.“

„Věděl jsem to,“ řekl Markýz, jako by o tolik nešlo, opět tak sveřepě. Snažil se pouze, aby nechrapěl. Aby tu ztemnělou, plíživou úzkost, která se mu do toho tlačila, ale kterou by zaboha nedal najevo, i když mu pronikala z hrudi do hlasu, zahnal zpátky do krku nebo do střev. Zahodil dřívko. Taky vysoký odhodil obě dřívka, jako dvě obehnané nebo poznamenané karty.

Maličký docela zbělel. Barva se mu vracela do tváří pomalu. Byl rád, že je šero. „Tos přece nemoh vědět,“ prohodil tenkým hlasem. Zamžikal ztracenýma očima.

„Nikdo z nás to nemohl vědět,“ vyhrkl vzápětí vysoký.

„Snad jsem toho tolik neřek,“ prohodil Markýz. „Padnout to na vás, asi byste taky nejásali.“ A myslel si: Oba jste chtěli, abych to byl já. Nechtěl to – v koutku duše –, pokud už to chtějí udělat, také?

„Padnout to na mě – a tahal jsem první –, udělal bych to,“ řekl s tichoučkou výčitkou maličký. Nezbavil se vidiny, co by mu mohla udělat střeva, ani toho, čemu se vyhnul.

„Každej z nás by to musel udělat,“ potvrdil rychle vysoký. „Nemá cenu se o tom přít nebo zbytečně rozkládat.“

Ta prázdná chvíle, myslel si Markýz, se naplnila napětím. Mra-ky nad nimi táhly s větrem nad les. Jestli budou mít štěstí, brzy se přesvědčí, jak je hluboký.

Nebylo zvláštní, myslel si Markýz, že tisíce vězňů a strážů nemají tušení, co se stalo? Nikdo neví, jak to skončí, dodal v duchu. Vyjdou tomu vstříc. Najednou se zas Markýz usmál, jako prve. Někdy se usmíval, když nevěděl kudy kam. Nebude se přece tvářit jako Velký vůz nebo jako prcek. Užít si maso z vlastních prstů, pod záminkou, že si okusuje nehty. Vyhryzávat si dlaně. Zbývá doběhnout *tam a nazpět*. Dostat ze sebe to nejlepší, jestli to v něm ještě je.

Markýzův krátký úsměv nebyl z druhu, kdy je pro něco šťasten. To bylo očividné. Úsměvem ledacos zakryl. Rozpaky nebo bezradnost nebyly to poslední. Úsměv je šikovní ovladač. Měl důvody o svém úsměvu pochybovat. Zakryl, ale nezahnal tu úzkost, která přicházela, aby ho zahltila, aniž si dovedl vysvětlit proč, uprostřed noci nebo před úsvitem, nebo uprostřed dne, a nedovolila mu dospat, než se rozednilo, ke čtvrté ráno, i když se nedělo nic zvláštního, čeho by se musel bezprostředně obávat. A když se něco strhlo, jako včera, když scharführer zastřelil ze vzdálenosti pár kroků ty dva Poláky, že si šli ulevit a nedodrželi předepsanou vzdálenost od lesa.

Nebo se scharführerovi zdálo, že jsou moc blízko ve směru štábní soupavy a proviantního vagonu na slepé koleji?

Maličký se skrčil na bobek.

„Kapku mě bolí břicho.“ Už to neudržel. Nechtěl se dívat, jestli z něj šla krev.

„Není to tak daleko, aby se to nedalo zvládnout,“ řekl Markýz vysokému. Maličkého si nevšímali.

„Tři sta metrů,“ řekl vysoký.

„Přibližně,“ řekl Markýz.

„Jo.“

„Tak co?“

„Zalehneme, abychom nebyli nápadný. Nejdůležitější je počítat a pravidelně dejchat.“

„Samo,“ souhlasil Markýz.

Starost svraštělého ho zároveň dráždila. Padnout to na ně dva, taky by asi radostí neskákali. To by rád věděl, jestli by šli. Proč vůbec losovali? Zase se usmál. Hledal ve věčném hlase svraštělého úskočnost, zbytky vlastností, které napovídaly, čeho se musí vzdát a čeho nikdy, i kdyby ho to mělo stát krk.

Pak řekl: „Kdyby mně to napoprvé nevyšlo, zkusím to podruhé nebo potřetí.“

Vysoký svraštil čelo.

„Nechci, abyste losovali po mně; na to jsem pověřivej,“ dodal Markýz.

„Vybral jsem místo, odkud se dá vyrazit,“ řekl vysoký. „Post tam chrápe. Můžeme čekat u vagonu nebo pod. Je to nejkratší. Každá vteřinka se počítá.“

„Jo,“ potvrdil Markýz.

„Snaž se to stihnout hned napoprvý,“ řekl Velký vůz. „Vím, proč to říkám.“

„Nesejčkuj,“ poznamenal Markýz.

Pak řekl: „Budu se snažit to stihnout hned napoprvý.“

„Dá se to udělat,“ řekl vysoký.

„Na to, že jsme šest dní žrali trávu, jsem v kondici,“ řekl Markýz. Neznělo to tak hrdě, jak by chtěl. Markýze napadlo, že napětí a vzrušení jsou jako potrava. Něco to do něj vtilo. Poprvé za den nemyslel na hlad. Nebo poprvé za týden. Nebo poprvé za dva a půl roku. Pomalu to budou tři roky.

„Běžel bych taky, padnout to na mě,“ opakoval maličký.

Něco to z něj taky ubralo, příznával si v duchu Markýz. Nepřál by si, aby ti dva po něm losovali podruhé. Třeba by to už ani nestihli. Přeběhl mu mráz po zádech. To byla blízká představa.

„Jdeme,“ pobídl je vysoký. Zarazil si prve do prstu třísku jednoho z těch dřevíček. To počká. Za pár minut se mu to snad nepodebere.

Pak řekl: „Nevidím to černě. Dá se to stihnout.“

„Nech to na mně,“ řekl Markýz.

Šli zvolna, aby si jich nikdo nevšímal, mezi vagony obou vlaků. Vězňové většinou polehávali nebo se opírali vstoje o postranice vagonů, vyčerpaní hladem. Snili o jídle a vodě. Nebo jen stáli a vzdávali se osudu. Čekali na déšť, aby se napili. Někteří vstoje spali, čepice v ruce, aby se jim do nich nachytaly dešťové kapky a nezmeškali to. Málokdo z nich mluvil. Neměli sílu. Vypadali už pár dní jako němí. Civěli do prázdna.

Nevidím to černě, myslel si Markýz. Proč? Závďavek na to, aby se to povedlo. Byl v tom vždycky rozdíl, když něco říkal maličký nebo Velký vůz. Asi se viděl Velký vůz jinak, než jak na něj nahlíželi oni. Bylo v něm hodně nenávisti. Měl chvilku, kdy ho to přímo spalovalo. Stejně tak se asi viděl jinak on, Markýz, než jak se na něj dívali Velký vůz nebo maličký. Podávalo si to ruce. Pro někoho pověst neznamená ani to nejmenší. To nebyl jeho případ.

Za nimi, jak šli, zařval post na vězně. Vzápětí slyšeli automat. Nezastavovali. Neotočili se. Zase se rozhostilo ticho. Pak někdo zanaříkal a znovu to utišila střelba. Už byli u vagonu, kde chrápal na schůdkách strážný. Měl svěšenou hlavu a klímal. Jestliže si má vybrat každý svůj díl, oni si ho za ty tři roky vyzvedli. Šest dní nejíst se dá vydržet, když je co pít. Ještě jednou šest dní by je vyřídilo. To by je nemuseli nikam vozit.

„Tady,“ řekl vysoký. Zastavili se.

Markýz už viděl hnít lidi jako vypadlé zrní z jedlových šišek. Někdo by tu na jaře našel větrem rozváté zbytky hadrů a bot, kosti. Bylo by dobré, kdyby jen to.

Odhadoval počasí. Nechtěl to zakřiknout. Pociťoval tajnou chuť svraštělému vchrstnout do těch jeho špinavých šupin, brázd a jizev a škrábanců v pomačkaném a vyzáblém obličejí, že je stejně podvodník, i kdyby se dušoval, že má za ty tři roky čisté svědomí. Na jeho špeky mu neskočí. I kdyby už nikoho nepodváděl. Neříkal, že se cítí vinen, i kdyby nikomu nic neudělal? Nebo už za to, že žije? Za pár slov nic nedá. Měl by si olíznout všech deset, že zatím nepřišel na řadu a místo něj si to vylízal někdo jiný. Musel mu přiznat, že si to neurčoval nikdy sám. Jestliže místo něj vyřídili někoho jiného, byl z obliga.

Vysoký vycítil, na co Markýz myslel.

„Odložit to by byla chyba,“ poznamenal. Na nikoho se přitom nedíval. „Chrápe, to je dobrý,“ obhlédl zkoumavým pohledem posta. Seděl na nejvyšším schůdku služebního vozu a nohy měl na spodním. Vysoký se ani neobtěžoval nenávisným pohledem.

„Zuj se,“ poradil vysoký Markýzovi.

Markýz si vyzul boty.

Maličký si je vzal k sobě. Usadil se z kraje pod vagon, dál od posta na schůdku, k odvrácené straně louky, ke kolu. Opřel se o ně. Skoro se pod nápravami ztratil.

Vysoký zůstal stát u postranice na vzdálenějším rohu vagonu.

„Je to sto dvacet vteřin. Padesát tam, padesát nazpět. Dvacet na to, abys vytáhl chleba,“ opakoval Velký vůz.

Pak řekl: „Pořád si to počítej. Abys neudělal chybu.“

A nakonec: „Pozor na scharführera. Potom vyrazíme.“

Odtud bylo opravdu ke štábním vagonům a proviantnímu vozu přímkou nejbliž. Padesát, dvacet a znovu padesát. Otlý hlídkující scharführer obcházel štábní vagon. Trvalo mu to dvě minuty, než urazil svůj kruh nebo spíš obdélník. Štábní vagon byl vlevo, proviantní vpravo. Mezi tím byl prázdný vagon pro posádku. Schar-

führer obcházel pomalu, neměl důvod spěchat. Hlídal dvě nebo čtyři hodiny. Nebylo těžké vyzpozorovat, který je proviantní vagon s chlebem: zakončil štábní soupravu na slepé koleji. Opatřen čísly a plachtou se zdál skoro nižší.

Markýz obhlížel terén. Nenamáhal se s odpovědí. Jedna a jedna jsou dvě. To mu nikdo nemusí říkat. Jeden je pokakánek, jako maličký, dělá ksicht, jako by byl hotov všem zobat z ruky, a druhý se kojí proradnou utěšivostí. Mohl by pokrýt svou nenávistí Německo.

Prochladl. Trochu to rozchodil, když jim dovolili vylézt na protější koleji blíž k lesu z vagonů. Dno jejich vozu zalily kaluže. Div je to nevyplavilo za jízdy. To udělaly noční deště. Nebylo příjemné vědět, kam je vezou. Nebylo příjemné stát. A nevědět, proč stojí. Určitě měli Němci potíže buď někde na trati, nebo v cílové stanici. Německé potíže byly i jejich potíže. Z nečitelných očí vysokého si maličký i on mohli přečíst, že si jedou, kamkoli je vezou, vypravit vlastní pohřeb.

Křížová trať vedla na tomto místě zelenou loukou kolem pahrbku u lesa, podél něhož protínal škarpu betonový most. Tam už se s vlakem nedostali. Škarpa nebyla hluboká. Protékal tu kal, zhoustlý úponky, hlinou a zetlelým listím. Ztěžklá, pomalá voda se prodírala mělčinou.

Počkali, až udělá scharführer pár svých obchůzek. Objevil se vpravo na konci třívagonové soupravy, zastavil se a pokračoval podél vagonů na jejich straně, takže ho pořád viděli, než zahnul k boku prvního vagonu a za roh na odvrácené straně a znovu se objevil, až prošel tou druhou stranou od rohu prvního, druhého až k rohu třetího vagonu.

To byla doba, kdy by Markýze neviděl. Scharführer měl černé jezdecké boty, volnější u holení. Kráčel ve směru hodinových ručiček.

„Počítej, budu to taky počítat,“ řekl vysoký. Začal. „Jedna, dvě... běž!“

Maličký seděl shrbený, aby se snad ještě zmenšil. Měl průjem. Myslel na to, jak si umyje zadek na dešti, až zase začne pršet. Už se přiměl nemyslet na to, že z něj teče krev.

Markýz civěl na scharführera, jak mizel zpoza rohu. Ztratil pět vteřin. Najednou věděl, že Velký vůz měl pravdu. Slyšel jeho počty. „Šest, sedm...“

Kus od nich se pásli věžňové na louce, aby se nepřiblížili k lesu, kde scharführer včera zastřelil ty dva, co močili v nedovolené vzdálenosti; trhali a žvýkali a vyplivovali trávu, zelené sliny. Pohybovali se pomalu, jako telata, vyčerpaní i tím, co snědli, i tím, co ne.

„Jdu,“ sykl Markýz. Už běžel. „Osm, devět, deset...“

Odděloval se od nich skoky. Buď, anebo. Neviděl, jak za ním třeštili oči. Maličký své světle modré, ztracené v drobounké tváři, a vysoký hluboké, bolestné oči stárnoucího člověka. Svou čtyřicítkou byl blíž finiši opačným směrem než oba mladší. Byl by vyměnil všechny zkušenosti za hrstičku energie, kterou viděl v nohou Markýze.

Šeptal. Nechtěl to zakřiknout. Počítal. Lepilo se mu to na rtech. Teď se uvidí. (Nebo neuvidí.)

Kolem štábní soupravy bylo prostranství volné. Obchůzkami scharführer už viditelně ušlapal trávu. Markýz počítal. Ještě v dohasínající ozvěně odhazoval zbytek myšlenky, že maličký je padavka. Tak se už asi narodil. Navíc ho vyděsili loni v říjnu: v Birkenau mu poslali komínem rodiče a sestřičku. Měl co dělat, aby se vzpamatoval a nešel za nimi. Markýz zahlédl odstavenou lokomotivu. „Dvanáct, třináct, čtrnáct...“ Kolikrát si to už od včerejška spočítali? Vyšlo jim desetkrát sto třicet, dvacetkrát sto dvacet osm,

pětkrát sto třicet pět, šest nebo sedm. Zaokrouhlili to na sto dvacet. Plus minus – pár vteřin. Jestli si náhodou scharführer na své odvrácené straně od nich uleví, vysmrká nebo se zastaví, aby se podíval do lesa, je to přibližně deset vteřin. Má rýmu. To je dobré. „*Osmnáct, devatenáct, dvacet.*“ Vypustil ze sebe zlost na staršího. Vracela se k němu smířlivost nebo odevzdanost, soustředil se jen na to, jak běží a co má udělat.

Napájel se vzrušením. Tohle je jeho poslední rezerva. „*Dvacet pět, dvacet šest, dvacet sedm...*“

Slepá kolej končila si metr od proviantního vagonu nárazníky, změkčenými dubovými trámy, na betonových krychlích.

Běžel příkrčen, aby se zmenšil, dlouhými skoky. Takhle, jak utíkal, si mohl představovat rychlost, jakou obdivoval jako dítě u automobilového závodníka Caraccioly. „*Čtyřicet osm, čtyřicet devět, padesát...*“ Ještě pár skoků. „*Padesát šest, padesát sedm, padesát osm...*“ Během dvaceti vteřin si musí poradit s plachtou a dostat nahoru chleba. Kdyby to nestihl a scharführer ho spatřil, rovnou by střílel. O tom nemusí pochybovat. Tušil v zádech pohledy svraštělého. Maličký se možná radší ani nekouká. Sedí pod nápravami. Cíví na koleje. Drží mu boty. Kdyby se dokázal scvrknout, aby byl menší než špendlíková hlavička, vyšel by tomu milerád vstříc. Z celého ksichtíku na zlomek vteřiny zahlédl Markýz v duchu kukadla, do kterých maličký sbíral možná i nemožná nebezpečí. Z toho má průjem. Teče mu ze zadku krev! Má průjem i v očích. Měl pocit, jako by se mu maličký pokradmu díval do zad, aby ho snad přitlačil nebo pobídnul. Slyšel v duchu počítat – neúprosně – vysokého. Vysoký ho nespouští z očí. Dva blyštivé mečíky, plné výčitek a vykrucování, jako rány bičem nebo po noži, špicí a ostrím někde pod lopatkami. Běželo se mu dobře na to, jak dlouho neběhal, a že těch šest dní požírali jen trávu, listí a kořínky. Začalo ho píchat

v bocích. Cítil oheň v plicích. Spojily se mu pohledy maličkého s lysinou, skoro zatoulané, chvílemi snivé a duchem nepřítomné zelenošedé oči domodra. Když svítilo slunce a byla čistá obloha, měl maličké modré oči jako panenka. Bodání v bocích ho, doufá, nezpomalí. Je to tři sta metrů – asi – ... tři sta metrů a něco... za padesát vteřin... to jde. Tohle je jeho závod, řekl si. Měl před sebou několik cílů a žádnou rovinku a taky si nepřál zbytečné diváky. Místo cílové čáry tam obcházel scharführer. Včera zmenšil stav transportu o ty dva, co močili metr od lesa, a kdyby se nedíval, kdoví kam by se zatoulali. Hodlali se pokusit o totéž, co oni tři? Dvě kola, myslel si. Tam, překážka, otáčka, nazpátek. Ty největší věci jsou vždycky jednoduché. *Tam, vzít chleba, a nazpět. Nedat se chytit. Co nejrychleji ke koleji, kus od betonových nárazníků. Šedesát jedna, šedesát dva, šedesát tři...*

Už by to měl rád za sebou. Dorazit s chlebem k vagonu s maličkým a vysokým a říct: „Tak...“ *Šedesát sedm, šedesát osm, šedesát devět...* Vyhlédl si dobré místo, odkud vystartoval. Tam si zase oddechne. Může pak předstírat, že se povaluje nebo se prochází kolem vagonů jako uhicovaný kůň.

Scharführer si určitě myslel, že těmi dvěma, co odstřelil, zstrašil zbytek transportu. Jestliže je na strachu něco užitečného, vybičoval ho k větší rychlosti, nedovolí mu něco opominout. Bylo by horší vyrazit v noci nebo ráno bez chleba. Zdechnout někde v lese jako hladoví vlci. Ty dva nechal scharführer pohozené jako psy... *Sedmdesát jedna, sedmdesát dva...* To je už skoro vysoké číslo.

Udýchaný, se zvětšujícím se bodáním v hrudi a v bocích vyskočil na výčnělek osy, polítný duhovým vějířem barev v olejové skvrně, a stanul na bachratém šestihranu mazničky. První kolo – s maličkým zpožděním. To potom musí dohonit. Myslel bezděčně na otlého scharführera; nikdy mu nevypadl z obrazu. Rád střílí

lidi ze vzdálenosti kroku. Nenapadlo ho spojovat osud těch dvou včera se svým. Bylo v něm třetí oko, které to zaznamenávalo. V lágru je věšeli a stříleli buď náhodně, za každý přestupek, nebo po večerním apelu, nahé. Nechtěl myslet na to, co vnímají ti, které střílejí a věší; představoval si, jak se cítí vykonavatelé rozsudků. Třeba si ti, které věšeli a stříleli nebo ubili, připadali, jako by se rodili. Takových myšlenek se chtěl vždycky co nejdříve zbavit. Až poběží nazpět, snad už ani nemusí počítat. Znervóznilo by ho to. Ničemu by tím nepomohl.

Dával pozor, aby po oleji nesklouzl. Zachytil se řemínků plachty, jež zatvrdly, stejně jako plachta sama, po deštích, větrem a mrazem jako předtím vedrem; ztuhlá impregnace, která kladla odpor, když zkusil plachtu odtrhnout. Vytáhl se vzhůru. To šlo. Strkal ruku pod plachtu. Jak hluboko jsou veky? Vypadá to jak u snědeného krámu.

Pocítil, jak stojí pevně, třebaže na jedné noze. Ohnul ruku v lokti. Natáhl ruku pro veku. Nedostal se hluboko, aby ucítil, kde končí prázdno a kde začíná chleba. Mohl si představit srovnané veky, jednu na druhé, jako cihly. Natahoval prsty jako tykadla. Pocítil první zklamání. Nic? Kde až je chleba? Na dně? Přece nemůže vlézt pod plachtu celý. Mohl by, ale stálo by ho to spoustu času. Pak se zas škrábat nahoru. Měl tenkou ruku. Bylo to k něčemu dobré, že se tak dlouho postil? Nemyslel si, že ruka je slabá. Musí se vypnout na špičku nohy jako tanečník, aby se prodloužil. Napadlo ho zášlehem myšlenky, že tam už možná žádné veky nejsou. Soustředil se na ruku. Není to jenom paže, pomyslel si horečně (jen žádnou paniku!), je to jeřáb, z masa a kostí, had nebo opičí tlapa, račí klepeto nebo chobot, připjatý k tělu; něco jako kleště. Zasouval ruku do tmy. Už se nezdržoval počítáním.

Chvilíčku roztahoval, natahoval prsty a šátral ve tmě pod plachtou. Juchta byla jako dřevěná. Nenahmatal nic. Potřeboval by magnet, který přitahuje chleba. Mám krátkou ruku, krátké nohy, řekl si. Krátké prsty.

„Jsi na to krátký,“ vydechl polohlasem, sám k sobě.

Vytahoval se. Prodlužoval si tělo jako hadí muži, na které si doma hráli jako děti a protahovali se skrz mříže u školy. Přece to tady nesbalí jen proto, že má krátké ruce. Konečně se dotkl bříškem prstu chleba. Zatajil dech. Vnímал kůru veky, její hranu jako hratý ořech nebo krunýř želvy. Bude už asi hodně tvrdá a okoralá; ale chleba. Pod plachtu přece neprší, myslel si. Ještě se musel víc prodloužit. Snažil se uchopit veku do dvou prstů, přitáhnout si ji a sevřít do dlaně i prstů. Cítil v prstech a v hlavě najednou to všechno, co se spojovalo s chlebem. Co znamenalo nemít ani hlt chleba. Odhadoval čas dopředu, ne dozadu. Hmatatelné znicotnění schoulené v temnotách pod plachtou naráz odešlo. Pocítil tvar hrany veky. Dotýkal se jí, chystal se ji dostat nahoru. Nejdřív si zachytí cíp hrany, vezme do dlaně celou plochou stranu, pak sevře prsty po boku veky. Vdechl a cítil pryskyřice lesa a vůni chleba, barvu a tvar a obsah, střídu a kůru, zbytky moučného poprašku. To skvostné, co pohltilo obrovskými neviditelnými ústy celý svět.

Jeho prsty horečně pracovaly. Udělalo se mu horko. Snažil se dosáhnout co nejdál. Zvedl veku o kousek. Neudržel ji v prstech. Vyklouzla. Kdyby ji pevněji zachytil, nestalo se to; to by musel mít delší ruku. Cítil škubnutí – jak mu vecka vypadla.

Ještě pár vteřin. Nesmí zmalomyslnět. Zkusit to znovu. Vzal veku do konečků prstů a sevřel, jak nejvíce svedl. Nebýt kůra tak tvrdá, zahákoval by se do chleba prstem. Vyklouzla mu zase.

Naklonil se potřetí, vytažený až nahoru, opřený o hranu postranice vagonu břichem, že se nohou skoro nedotýkal už maz-

ničky, druhou nohu ve vzduchu už od počátku. Tíží těla a svou vlastní se mu vrátila noha na mazničku. Cítil, že se na špičce, jako baletka, déle neudrží. Výš se taky nedostane. Co teď? Zlomím si radši ruku než to vzdát, řekl si. Měl na sebe vztek. Zlomil by si i nohu, kdyby nemusel nazpět běžet, pomyslel si. Udělá, co může, aby dostal chleba nahoru.

Náhle se mu sevřelo lýtko, sval tvrdl uprostřed. To znal – křeč. Přehodil si nohy a skousl zuby, nárt nahoru. Nesmí se dát zarazit bolestí. Pokusil se nevnímat křeč. To nešlo. To ho teď chce zlomit a odradit křeč?

Natáhl špičku nártu vzhůru, jako se zbavoval křeče v řece, když ji chtěl jako kluk přeplavat napříč. Tak mu to doma radil tatínek. Přecházelo to – trošinku, ne moc. Zajásal v duchu. Druhá noha ho udrží líp. Ta si mezitím odpočala od běhu. Když takhle ohnu ruku, uvědomil si, ztrácí na síle. Musí se dostat zas výš. Co nastaví nohou, přidá ruce. Měl začít zase počítat? Není to ztráta energie? Nemá to cenu, odpověděl si. Počítal by pomalu. Nebo rychleji. Čas mu to nepřidá v žádném případě. Za padesát vteřin nebo za méně to udělá, potom i proti větru.

Ohýbal nárt nohy, v které měl křeč, div ne až k holeni. Slyšel praskat v kloubech. Znovu sevřel v prstech veku. Vytahoval ji vzhůru opatrně jako nějakou křehoučkou vázu, aby se nerozbila.

Spadla znovu. Obvinil se, že nedal do prstů dost síly. *Najednou se mu studeně vybavil včerejšek, jak scharführer vyřídil ty dva.*

Měl by radši seskočit, dokud je čas? Vylepšil by si tu nohu s křečí, aby si sval odpočinul; pak může vyběhnout znovu. Bude vědět líp, jak na to.

Nebyl to dostatek vůle. Ztrácel i drahocenné vteřiny. Snažil se vnímat čas jako kus hadru, který může vzít, zmuchlat nebo natáhnout anebo hodit za hlavu. Byl by rád bral čas jako podvazek,

když si sestra upevňovala punčochu; protáhnout ho, co nejdál to jde. Času může lhát, ale čas nelže. Čas není pravda ani lež.

Zpotil se studeným potem, naskakoval mu na čele, po těle. Viděl v duchu, jak scharführer někoho vedle něj střílí. Říká mu, aby ještě byl rád, že ho nevěší nebo neubíjí. Ty věci. Vjela do něho směšná myšlenka, že se zdraví s poddůstojníkem. Říká mu: „Tě vidím... šáro...“ To by si musel zahrát na choromyslného.

Zaslechl v duchu, že mu Velký vůz, aniž přestal počítat (kdoví do kolika už se dopočítal), dává vypít až do dna ten pohár svraboviny. Říká mu pěkně od plic, že se prve jedine a bohapustě vytahoval. Tohle Velký vůz uměl. Pohledem, ševelem na pootevřených rtech, jako by šetřil dechem, plných hnisu a strupů, živého masa. To si mohou o možnosti útěku vykládat, co chtějí. To jeho vyzývavé, furiantské, přidušeným hlasem vyprsknuté „Potom vyrazíme“. Jako by vyzrazoval tajemství, o kterém doposud neměli potuchy. „Potom vyrazíme...“ Ne bez chleba. To se ví.

To na ně navěsil mazaně. Přisál se hlasem, jako pijavice. Očima plnýma jedu. Znělo to v něm nekonečnou ozvěnou.

Maličky se přidal se svou troškou do mlýna, aby se sám nemusel tvářit tak ustrašeně, průjem na krajíčku. Jako by tím svou ustrašenost zmenšil. To se mu poděkujou, až jim řekne, že to nešlo, protože má krátké ruce. Ruce, nohy a rozum, pomyslí si vysoký. Přínejmenším ho opustilo štěstí, to jistě. Ruce nejsou provaz, aby se daly nastavit a udělat uzel a jede se dál. To poslední, na co se to smrskne, je, že to neudělal. Nedokázal to. Tak tedy díky jemu budou moci zcepenět milostivě hladem někde na trati nebo se nechají odvézt, aby je pokosili kulometem hned, jak projdou branou; toho příštího lágru. Co to je, kolem šesti tisícovek lidí? V lese mají rány z pistole jinou ozvěnu než v lágru. Někde na kasárenském nádvoří nebo na louce.

Scharführer byl právě uprostřed na druhé straně. Ještě ho neviděl. Zaslechl jeho kašel a popotahování. Tak mu přece zbývá trochu času, řekl si s nádechem úlevy. Stihnu to, utěšoval se. Poletím loukou jako dábel. Rozběhám tu pitomou křeč. Nahnul se. Šel po svém chlebu, té jedné vece, jako lovec. *Opět se mu to vybavilo. Slyšel ty výstřely. Byl u toho na osm kroků. Tohle, co vytahuje, řekl si, je plátěný sáček barevných kuliček. Vůbec na tom nemůže záležet, jestli je dostane nahoru. Povede-li se mu to, bude jich mít víc, když ne, nechá toho pitomého cvrnkání. Když o nic neběží, jde to líp. Rozdá je nebo rozprodá potom klukům do praků.*

Pomůže mu možná si to hodně přát. Záleží na něm proč. Proti komu. Maličkému se dalo lhát, i když měl horečku a zimnici, nebo právě proto. Nalhávali mu, že je to průjem. Párkrát se ještě podělá a má to za sebou. Maličkého se dalo snadno přesvědčit. Nedal se odradit, i kdyby mu lhali od rána do večera. Mít takhle chatrnou kostru, taky by asi všechno bral. Když se maličký neohlížel, ani neviděl, že z něj jde krev.

Někdy v sobě hledal hromosvod proti svraštělému, aby nevztahoval na sebe, z čeho obviňoval vysokého. I proto, že byl nejstarší a dělal z nouze ctnost. Stačilo se mu dívat do těch jeho krhavých očí. Na svraštělé bezzubé dásně, jako by byl zároveň svědkem a obžalobou jeho bývalé žravosti.

Takhle, jako teď, se tvářil vysoký na podzim, než odjeli z Pevnosti, kde pracoval svraštělý v zemědělství. Sklízal kedlubny a rajčata. Vozilo se to do kuchyně v německém kameradschaftsheimu pro Waffen-SS. Velký vůz potěšeně kradl, i když si nemohl cpát tvaroh nebo vejce do podprsanky jako děvčata. Dmul se pýchou, že pracuje pro kasino a komandaturu. Náhodou se dělil, ale za co? Měl možná ještě víc zubů a jeho ješitnosti

to neubíralo. Vysoký ho seznámil s holkou u koní, s kterou se tam snad vystřídali všichni. Tenkrát se taky vysoký tvářil. Jako by tím ta olíbaná, otahaná Položidovka a Poloněmka, načichlá skrz naskrz sladkou koňskou vůní a potom, znamenala víc než vteřinu převahy, kousíček sebevědomí a deset hodin rozčarování a půl roku nejistoty. Na to byl vysoký machr, aby vsugeroval těm kolem sebe, že je to všecičko tak, jak to vidí, jak je to v jeho očích.

Nedokázali si to vytlouct z hlavy ani tady. Znamenalo to mezi nimi porozumění beze slov. Maličkému tím naznačili, že život je i pár nečekaných piruet, dokud je někdo v stavu si na to pamatovat. Aby maličký věděl, co ho čeká, když se jim to povede. Věci, kterých se vysoký i Markýz drželi, i když z toho obráceného konce. Něco se stane a nalepí se to do mozku. Jako zkazka, které se chytili. Vlasy toho dávného člověka, co si nakonec přál, aby zbořil sloupy a střechu, kterou držel nad sebou, a zasypalo ho to společně s těmi, co ho okradli o sílu, o radost a potom o všechno, co s tím souviselo. Byla v tom zrada.

Dávali si všichni tři pozor, celou dobu, co to spolu táhli, aby nikdo nemohl říci, že si do takového svinstva namočili ručičky.

Scharführer se v lese nachladil. Pořád smrkal. Uprostřed svého hlídkového kruhu vytáhl zelený kapesník a otřel si nos a pak zarudlé oči. Někdy se naštěstí zastavil, ale občas se utíral v chůzi a zastavil se jen na vteřinku, aby zašoupl kapesník do zadní kapsy u kalhot uniformy. Scharführer ani strážní se během transportu moc nevyspali. Někdy si večer zpívali, jako by pochodovali. Znělo to hezky, trochu chtěně vesele. *Wem Gott will rechte Gunst erweisen* a *Was kommt von draussen rein* a tu jejich *Muss i denn*. Museli se taky spokojit jen s chlebem a vodou.

K Markýzovi doléhal hluk scharführerova počínání. Z toho usoudil, kde scharführer je. Kdyby to nebylo tak vážné, přirovnal

by scharführerovy okruhy k oběžné dráze Slunce nebo hvězd, které vysoký znal. Snad teď při smrkání stojí. Kéž by! To by znamenalo deset, možná dvacet ušetřených kroků. *Kdyby to chtěl a musel scharführer opakovat, jako včera, udělal by to bez okolků.*

Taková podívaná by maličkého ani Velký vůz nepotěšila. Museli by se s tím smířit. Odepsali by ho, jako by on v opačném případě musel odepsat je. Potopil paži pod plachtu.

Viděl pár lidí s dírou v hlavě, nejen ty dva včera. Dá si ještě pár vteřin. Taky viděl dost lidí na drátech, pověsili se tam během noci nebo za soumraku nebo na úsvitě jako kabát na věšák. Nechali se spálit elektrickým proudem. Co říkal svraštělý, že je svolný domluvit se třeba s ďáblem, nejenom na kapičce krve, kdyby na to přišlo, aby přežil?

Svraštělý byl posedlý věcmi, na které se spěchá, a těmi druhými, s nimiž se nespěchá. Uniknou obojí, nenávratně, říkával. Aby si dokázal namluvit, co zdržuje, když nezdržuje nic, ani v nejmenším. Markýz to zkusil potřetí. V duchu už nepočítal; to se už skoro ani neodvážil. Vsadil všechno na to, aby jen dostal nahoru chleba. To jediné, co se počítá. Stejně viděl v duchu ty dva, maličkého a Velký vůz, jak sem třeští oči.

Co chci, je maličkost, říkal si. Veka, kterou vytáhli z pece tak dávno, že je na kámen.

Jsou to ty para ořechy, co jsme jako kluci kradli na tržišti z pytlů s ohrnutými límci jako námořnickej svetr, vedle baráku, co jsem se narodil. Ten druh, co se prodává koncem podzimu a na vánoční svátky. Hokynář se dal už v devětatřicátém k Němcům. Obstaral třem synům uniformy hitlerjugend. Opasky s dýkou, černé manšestrové kalhoty dvanáct centimetrů nad kolena, i v zimě, aby se otužili, a hnědou košili s velkými kapsami a šátkem v pleteném kroužku. Snad si mysleli, že jsou

tím víc, než byli. Tatínek říkal, že když se přidají k takové organizaci, celá ta povedená rodinka, snad kromě jejich babičky, která se opírá zase o jiné organizace, umožní to těm lidem, aby se cítili jako opření o skálu. Tenkrát se tatínek smál. V rádiu se rozkřikoval Hitler a hokynářova rodina zbožně poslouchala, s otevřenými dveřmi z kuchyně na pavlač, aby to všichni slyšeli. Pak už se tatínek nesmál. Vyletěl komínem. Ty lidi, co z něho udělali sazi, se taky opírali o takovou organizaci, aby si nemuseli dělat výčitky, že za to můžou osobně. Ta organizace je kryla. Nikdo ani nevzdechl. Organizace nemají svědomí. Poschodí nad hokynářem bydlel ten kluk, co jim přinesl pytlík mouky, když odcházeli do transportu do Terezína. Tu mouku koupili na příděl. Vedle rodiny toho kluka bydlel soudce, který přecházel ulici, když měl potkat otce.

Dobře, že si tenkrát těch pár para ořechů nakradli. To si vyřídil sám se sebou. Neopíral se o žádnou organizaci. Byla to jeho kůžička, kterou nosil na trh. Šlo to hladce šlohnout. Nikdy je nechytli.

Ve chvatu si vyměnil ruce. Dostane to pěkně nahoru a pak nazdar. Vezme to pekelným trapem.

Myslel na to, že maličký má průjem, ale venku z vagonu si s tím už poradí. Maličký v sobě vyvolával zlost, aby tím potlačil průjem, který se ještě dal potlačit. Mohli odhadnout, na co zuří. Byl rád oběma co nejbliž, aby si nepřipadal sám a nezlomilo mu to duši. Štítíl se zbytků výkalů, hotov se oplachovat v ledové vodě, a když nemohl, alespoň na dešti. Mrzelo ho, když ho to přepadlo ve vagoně a nemohl si ulevit ani to udržet. Vlak jel poslední dva dny a noci pomalu, jako stařec. Vypadalo to, že snad nikdy nezastaví. Pro maličkého byla zastávka na mýtině u lesa dvojité požehnání. Vysoký řekl, že by se neměl kabonit, protože smutek je nepřítel člověka. Pach mu ani tak nevyčítal. Vysoký si připadal občas jako doktor; když nemá jinou medicínu, léčí účastí. Taky se dokázal

tvářit, že léky a doktoři jsou zbyteční. Jestli je bolest, co někdo cítí, ne, co ho opravdu bolí, tak si s tím může poradit. Dovolával se – na důkaz toho – že to, co bolí maličkého, jeho nebolí. Víra je silnější než náboženství.

Chtějí ho zradit vlastní ručičky? Oslovil je. Znovu: Jedna, dva, tři. Dělal to pomaleji, aby si nemusel vyčítat, že to pokazil chvatem. Mám krátké ruce, řekl si znovu. Objevil mu to ten chleba. Ten vagon. To dno ve tmě.

Měl vztek na věku a současně ji prosil. Vysvětloval jí věci, které by sám, kdyby byl na místě toho německého chleba (div ho už necítil na patře, ačkoli se ho už šest dní ani nedotkli), pochopil bez prošení. Veka byla tvrdá, těžká. Neuzvedl ji prsty. Byla moc hluboko, aby ji vytáhl. Mám krátké ruce, opakoval si. Jak to, že to předtím nevěděl?

Dostat tu věku by bylo stejně dobré jako nedostat špatné. Když už myslel, že na ni vyzrál, vyklouzla mu, ještě než ji mohl podchytit druhou rukou.

„Mám krátké ruce, kruci...“ slyšel se zevnitř, nebo dokonce polohlasem. Slyšel se dobře. Má krátké ruce.

„Nevymlouvej se,“ řekl Velký vůz. „Na vejmluvy jsi kadet.“

Smrskávalo se mu to na to, aby u vagonu svraštělý ani maličký neviděli, co bude.

Uchopil věku znovu, konečky prstů obou rukou, jako by ji prosil nebo se snad k ní modlil. Měl vztek na svoje ruce, nohy, na sebe, smůlu. Porážka je ošklivá podívaná. Zaťal zas nehty do vecky – jako zvíře, které bojuje s větším zvířetem. Ta veka byla mrtvá a oni ještě žili. Nakonec na tom byla ta veka lépe. Moučná hmota, za kterou by se roztrhal. Každá pilina uvnitř je víc než zlato.

Odřel si nehty, maso, krvácel. Teď věku nepustí. Vypjal se, jak nejvíc mohl. Ohnul paži. Cítil, jak mu ruplo v kosti. Zlomil si ruku.

Dostal věku ven navzdory bolesti, která mu to chtěla přerušit. Na to se podívá potom. Má dvě ruce. Podržel věku v té zdravé. Jedna bolest překryla druhou.

Přidržel chleba zdravou rukou, když už seskakoval. Ráz na ráz. Všechno ho zase začalo povzbuzovat, jako by spal a náhle se probudil. Nažene, co ztratil. Ví, zač by toho byl loket. Ve chvíli nejzazšího nebezpečí na nebezpečí nemyslel. Myslet na nebezpečí uprostřed by ho ochromilo. Rozeznělo se v něm všechno na poplach. Nemá času nazbyt, aby se nedostal do nerovného křížku s scharführerem. Ať si Velký vůz žehrá, že to zkaňhal, ale před maličkým by se nerad ukazoval s prázdnou. *To s těmi kuličkami už si nedokáže představit. Mizernej, dobrej chleba, ta podělaná veka.*

Možná, napadlo mu, že už je všechno rozhodnuto, protože si nemohl spočítat kroky scharführera. Za chvíli vystrčí ten svůj uslintaný vojenský rypáček a podá si ho. To hlavní bude, že to svrastělý ani maličký neuvidí. Možná, že se s tou chcíplou vekou přece jenom dostane přes louku. *Tohle, Markýzi, slyšel sám sebe, svištivě, pronikavě a naléhavě, nejsou pitomý skleněnky, ani para ořechy, ani děvka ve stáji, s kterou si to svrastělý párkrát rozdal a chtěl se podělit, aby ho zasvětil. Co člověk nepotřebuje a bez čeho se může obejít.*

Scharführer byl ještě za vlakem, na odvrácené straně.

Markýz ze sebe slyšel hlasy a celé věty. Měl před sebou louku a vypadala nádherná.

Vítr se utiřil. Mohl by to stihnout za třicet, řekl si. To by musel běžet jako Jesse Owens. Měl zase ten pocit, jak běžel, jako lovec s kořistí, která znamenala tolik, že to překrylo všechno ostatní. Jedna, dva, tři... osm, devět, deset... patnáct, šestnáct...

Nemyslel na předem propočítaných padesát vteřin. Viděl tu řeč téměř jako plakát nebo nápisy vyryté do země, do vzduchu, do nebe. Každý krok a skok byla slova a písmena. Ještě něčím víc,

na čem mu strašlivě záleželo, i když to nevyslovil. To jediné, co ještě měl, pocit, že něco, co si předsevzal, svede. V čem se na něj mohou spolehnout. Nic jiného neměl. Nikdo to o něm nemůže tvrdit obráceně. Věděl, že není to, co má nebo čím je, ale co je, úplně uvnitř. Byla to jeho tichoučká, neokázalá a tajná sláva, o niž se dělil jen sám se sebou. Schopnost a někdy drzost říct ne. Tajně, jak věděl ze sebe, mu bylo příjemné říkat ano. Dávalo mu to dobrý pocit i v lágru; válčil tím proti lágru. Proč si nechal říkat Markýz. Jak se na něj dívají ti druzí, na kterých mu záleží, protože je potřebuje, jako mohou potřebovat jeho (maličký a Velký vůz). I ti, na kterých mu nesejde. Zahrnulo to všechno. Dovolával se v duchu rozumu, síly nebo alespoň štěstí. Těch pomyslných veličin, o kterých mluvili s Velkým vozem, s maličkým. Té zastřené strany všeho. Toho, zač by se styděl. Jen se zdržel. Uvidí se, co to udělá. Ten klíč, který může vrazit do brány, na kterou si dělali zuby. Nenechají se vyhladovět ani odprásknout.

Potom vyrazíme. Zahrnulo to přísliby, jimiž by si vrátili, co kdo, co by zas mohlo být. Letěl a držel chleba v levičce, protože pravá visela a klímala se mu bezvládná. S tou už se nebude obtěžovat. Houkala se v běhu jako přebytečný přívěsek.

To nejlepší si dokáže zaplatit za sebe, myslel si. Jsou to jeho ručičky, nožičky. Kosti a krev, střeva. Pot, namožené svaly, i když se mu trhají, jako když se třepí tráva. Doufal, že se mu nevrátí do nohy křeč. Cítil ji ještě v lýtku, docela neodešla. Vnímal louku a vagony před ním na kolejišti jako tenkou blánu, po které letí jako po vodě, mohl by se probořit, kdyby zpomalil.

V té vteřině zaslechl scharführera.

„Halt! Co to je? Stůj! Zastav!“

Takhle scharführera ještě neslyšel. Hlas otlého poddůstojníka byla nažraná smrt. Brala si tolik chleba, včetně toho, který na nich

uskrblili, kolik se jí zachtělo. Slyšel z hlasu scharführera i to, co zbylo pro něho. Vichřici, ztemnělou a prudkou, která se schovávala v nízkých mracích, než se rozprší. Zvláštní světlo, které nikdy neviděl, zahlédl ještě mimo to, co vidí oči. Tak viděl za sebou poddůstojníka, jako by k němu nebyl obrácen zády. Smýklo jím to jako poryv větru. Sklonil se prudčeji dopředu, jako by padal. Zase běžel tak nahrbeně, nakloněn, jako by se chtěl proměnit v proutek, kterým zároveň švihá, aby byl dál a pak ho následoval.

Bránil se náporu hlasu za sebou. Zarážel a strhával ho nazpět nebo vysoko a hluboko. Chtěl se ho zprostit. Vyrvat se mu. I jeho ozvěně. Tomu světlu.

„Halt!“

„Ne,“ řekl před sebe Markýz.

Scharführer, spokojen tím, že mu nic neujde a že zahlédl včas tenounkou postavu chlapce, jemuž se říkalo Markýz, kus od vagonu na cestě ke kolejišti, zhruba uprostřed louky, opakoval chraptivě, nastuzeným hlasem svou výzvu:

„Halt! Zastav ty tenký párky, nebo ti je přerazím.“

Automaticky rozepínal pouzdro s revolverem.

Markýz věděl, že je to chyba. Nebyla to chyba, kterou by udělal až teď. Byl to souhrn všech chyb, které se nahromadily. Jedna z těch, které nelze napravit, protože obsahuje všechny předchozí a zahrnuje i všechny příští. Měl pořád dojem, jako by ho poddůstojníkův křik bral za límec a trhnul jím k sobě.

Napadlo ho, že kdyby to dostal do zad nebo do temene hlavy, nebylo by to nejhorší, bylo by to rychle. Bezděčně sklonil hlavu, chránil ji před výstřelem. Střelci to ztížil. Ať ho střelí do zad. Nebo do nohou. To mohly být tři vteřiny. Udělal dalších pár kroků. Uvědomil si, že neběží moc rychle. Neuteče tím scharführerovi z mušky. Jako terč to s ním nemá scharführer těžké. *(To si mysleli*

včera taky ti dva.) Viděl je a slyšel je, ačkoli je neznal, ani nepíp-li, než je scharführer zastřelil. A viděl ty druhé dva, maličkého a svraštělého. Slyšel skoro, jak dýchali. Zaslechl jejich neslyšné hlasy. Pobízely ho, aby běžel a nezastavoval se. Ponoukaly ho už od začátku, co vyběhl, se zpožděním, od vagonu.

Markýz v sobě sbíral sílu, aby alespoň odhodil chleba ke kolejišti, kde stál vysoký a pod vagonem se krčil maličký. Hodil veku před sebe, aby doletěla co nejdál. Jako by vrhal z prudké otočky koulí. Škoda, že neměl pravičku. Hodil chlebem odspoda nahoru, aby si ušetřil na oblouku a letělo to dál. Zahlédl vedle svraštělého tři muže z Podkarpatské Rusi. Chléb doletěl k nim, ne ke svraštělému. Odkutálem se, pár otáček.

Soustředil se na běh. Závan hlasu, který splýval se studeným větrem, mu narážel do zad. Odolal mu – a nezastavil.

Všecko se mu začalo převalovat v lebce napřeskáčku. Zabodával se svým skobkovým nosem do mlhy jako nějakým lodním kýlem a líčil si, jak maličký ohrnul nos a pohrdlivě rty, jako by to bylo zvrzané už od chvíle, co si vytáhl to kratší dřívko. Zvládnul první kolo, ale ztratil hned ze začátku moc času. Vyběhl pozdě. Do konce druhého kola mu chybělo – řekněme – osm metrů.

Mizerných osm metrů. Vždycky věřil na osmičku, aniž svraštělému dokázal vysvětlit proč. Běželo se mu dobře, děkoval svým nožičkám. Bičovaly ho i dozvuky scharführerova ochraptělého hlasu.

„Halt!“ opakoval scharführer potřetí. Do věcného chrapotu pronikal hněv.

„Nemůžu,“ šeptal před sebe Markýz, jako by poddůstojníkovi odpovídal nebo mu něco vysvětloval.

Ty hlasy maličkého a svráštělého se rozestřely po louce, aby překryly hlas poddůstojníka. Sevřel rty. Ubylo mu moc síly. Ty hlasy... před ním i za ním, od slepé koleje ke kolejišti s vlakem, mezi oběma kolejemi, kde se váleli vězňové, v oblouku, věnčeném lesem, zamračeným odpoledním nebem a studenou předjarní zemí, po které běžel. To světlo.

Zavřel na vteřinu oči. Slyšel jejich hlasy, jako by to bylo to nejvýraznější z mnoha jiných, které zaslechl skoro najednou – jako šum větru a lesů, oblak nebo meluzíny, nějakých nabádajících, utěšujících a výhrůžných ozvěn, nebo jako hlasy ve stéblech trávy, po které ještě běžel.

Snažil se přidat. Zrychloval se mu dech. Kdyby zastavil, zpronevěřil by se všemu, co kdy chtěl dokázat. Jak chtěl, aby ho viděli ti druzí.

„Jsi teda vážně bohapustej svrab,“ připojil se už skoro lhostejně maličký. „Věděl jsem to taky od začátku.“

Ještě jim neodpovídal. Nemohl si dovolit plýtvat dechem. Potřeboval všechnu svou energii, aby běžel. Aby se nenechal zastavit.

„Jak to vypadá, byla to náhoda, žes dostal od scharführera ty poslední příděly chleba, co jsme fasovali, pro všech devadesát dva lidí ve vagoně, jako když jsme vyjeli, a ten pitomec v civilu u vrat do dobytčáku si odškrtával jednotlivce, aby jim to všechno souhlasilo, a do pekla se nedostalo náhodou o jednoho obřezaného víc nebo míň, ačkoli po třech dnech už nás bylo víc než osmačtyřicet, a z toho taková dvacítká už o sobě nevěděla,“ dodal Velký vůz. „Za mrtvý to tak ještě dokážeš nafasovat.“

„Na tvým místě už bych se netvářil, jako že mi rostou stromy až do nebe,“ připojil se maličký. „To sis tedy na pověsti zakládal zbytečně.“

„V mých očích nejsi, co chceš, ale co máš nebo nemáš,“ řekl svráštělý. „Cos dokázal včera nebo předevčirem, se nescítá. Vděčnost si nemůžem dovolit. Tou se nenakrmíš.“

„Bylo by zbytečný, abys kvůli tomu měl ještě na nás vztek,“ prohodil maličký. Říkal to tak tenkým, odevzdaným hlasem. Od téhle chvílky ho u Markýze už nic nemůže překvapit. Něco jiného je slibovat, to druhé udělat. Vděčnost možná nemá paměť, ale chlubitost ano. Jestli si snad myslel, že mu někdo závidí jeho, Markýzovu, povahu, už se nemusí obávat. Taky žárlit na jeho schopnosti by bylo směšné. Na to je zas škoda jeho, maličkého, energie. Jako by se už dopředu smířil, že když Markýze scharführer zastřelí, a vypadá to tak, na mou duši, a ne příliš dlouho po tom odkrouhnou všechny, jednotlivě nebo masakrem, v jednom z těch svých hromadných hrobů, za sebe si ušetří alespoň průjmy. Kdo by to takhle chtěl, s bolením břicha? Musel cítit, jak z něj jde krev.

„Doufám, že si nepřipadáš jako Samson,“ řekl Velký vůz. „Na to nemáš.“

Pak podotkl, jako by šlo ještě o něco jiného: „Celou dobu jsem stál u vagonu, nespouštěl jsem tě z očí. Tady maličkej tě taky pozoroval. Seděl pořád jako oukropeček u nápravy, ale neušlo mu nic z toho, jak jsi to zpackal. Počítali jsme ti to. Mohl bys scharführera, než to do tebe napálí, uprosit, aby tě nechal dochodit školu nebo napsat domů, aby ti vrátili školný. Moc ses asi v hodinách počtů nenaucil. Dobrali jste to ve třídě alespoň do sta? Sto dvacet jste nejspíš nestihli. To číslo ti, jak to vypadá, uteklo. Sto dvacet – ne dvě stě čtyřicet. Tohle tajemství už sis nejspíš odhalil. Počtář z tebe už nebude. Když jsi byl v polovině, u prvního kola, skoro na konci té první půlky, začals ztrácet čas. Trochu jsi ho ztratil už na začátku, než ses rozhoupal a rozhodl se vyběhnout. Snažil jsem se upozornit tě na to, že něco neklape. Hvízdal jsem naše znamení, ten šlág z La Kukarači, z filmu Španělská vyzvědačka, na který tě vzala do kina Svět matka, když ti bylo dvanáct. Asi jsi to přeslechl. Nejspíš tě obtěžuje naslouchat ještě někomu kromě těch tvých slavných vnitřních hlasů. Neříkej mi, žes to snad neslyšel. Blejskal jsem očima jako Sirius kříženej s Proximou Centauri. Scharführer našťestí asi osmnáct vteřin

smrkal. Nedokáže si utřít nos v chůzi. Zastavil se. To ti kapku pomohlo, ale nevyrovnalo se tím celý tvý zpoždění.“

Zpoždění mu přece svažštělý nemusel připomínat. Tím mu nepomáhá. Ví už sám svoje.

Věděl, že se maličký nepřestával potit. Nechtěl se jich už ani ptát, jestli pro ně ta jediná míra, co jeden může vyhrát, spočívá v tom, co ten druhý prohraje. Cítil hněv vůči sobě skoro víc než vůči nim. Alespoň to zkusil. Hrál to, jak uměl. Nemusejí mu to pořád otloukat o hlavu.

Udýchaně jim odpověděl. „Chtěl jsem to udělat... fakticky... už jsem to měl v hrsti,“ vzkazoval v běhu maličkému i Velkému vozu.

„Ani co se za nehet vejde,“ poznamenal Velký vůz.

„Už jsem to totiž udělal, když si chcete mermomocí hrát na soudce. Polámal jsem si nehty, odřel bříška prstů, že v nich už nemám kouska citu, teče mi krev. Přerazil jsem si při tom ruku. Měl jsem asi půl minuty křeč v noze.“

„Na vejmluvy jsi byl odjakživa vejška, hošíčku,“ řekl vysoký.

„Pro tebe nejsem žádnej hošíček,“ odsekl mu Markýz.

„Ne, pro mě jsi modrooká židovská panenka s velkýma ušima. Za Eskymáka by ses nemohl vydávat. Kdo za tebe vyhazoval z vagonu mrtvol, když se ti zvedal žaludek? Tos byl takhle bílej jako teď, jako by tě napudrovali.“

„Nesnáším mrtvý,“ vyšeptl Markýz.

Pořád ještě běžel. Nezvedal už tolik nohy jako prve, aby mohl dělat větší kroky, snad skoky. Sám se tomu podivil. Prudce vdechoval. Jisté je, že ztratil pár drahocenných vteřin. Běžím, říkal... Běžím... Zakryl tím všechno ostatní.

„Je toho moc, co nesnášíš, hošíčku,“ vrátil se k němu Velký vůz hlasem, v němž znělo konečné zhodnocení, třebaže nemohlo mít dlouhou plat-

nost pro žádného z nich. „Jednou nesnášiš krysy, trávu a listí nebo šípky, protože ti nevoněj nezralý, podruhý antisemity a potřetí naše lidi. Co tě znám, neseděli ti nikdy, ani v jednom z těch lágrů, co jsme byli spolu, ti z Polska nebo PKR; za německý bys nedal ani zlámanej pětník a byli ti z té duše protivní, jako kdyby, nebejt obřezaný, byli s to vstupovat masově do hitlerjugend nebo do wehrmachtu. Francouzský jsou pro tebe zkažený a americký dávají v tvých očičkách přednost dobrému bydlu než bratranečkům na evropských bojištích. Bohatý jsou ti moc zhejčkaný, chudý zas surový a primitivní. Byl jsi odjakživa cimprlich.“

„Víš dobře, proč nesnáším mrtvý,“ řekl Markýz.

„Nesnášiš ani saze.“ Vysoký svažtil čelo. „S tak pitomou povahou bys to daleko nedotáh, ani kdybys to přežil.“ Z hrdla vysokého už nevycházel ani stín starostlivosti jako prve. Byl to nezakrytý posměšek. Už ho odepsali.

„Bylo to v limbu, už když sis vytáhl to nejkratší dřívko,“ řekl maličký. „Bylo z břízy.“

Maličký byl pověřivý. Lágr to v něm ještě zvětšil. Věřil snad ve všechna znamení, v něž se dalo věřit, od hvězd, zvuků a stínů, zvířat až po tvary mraků. Musel zvednout bradičku, aby ho vůbec bylo v příšeří pod vagonem u nápravy namazané kolomazí vidět, o nic větší než železné kolo, z něhož kapal olej, a aby ho bylo slyšet přes koleje až sem. „Škoda, že ses při tom neviděl,“ dodal. „Tvářil ses jak přeplněnej nočník.“

„Není všem dnům konec,“ říkal Markýz v běhu. „Mám ještě pár vteřin. Než mě šára bud' chytí svou pitomou volnou rukou, protože v druhé mačká ten svůj posmrkanej zelenej kapesník, nebo prostřílí.“

„Na tebe mu stačí jedna,“ řekl maličký.

„Nedoběh bys to ani za tisíc vteřin,“ doplnil Velký vůz.

Doléhalo to na louku, povědomé hlasy jako z největší vzdálenosti, ačkoli to daleko nebylo, a zároveň, jako by mu to šeptali do ucha, aby tím druhým sledoval jako zajíc na útěku, co a jak za ním dělá scharführer.

„Vzalo tě to už tam u tý plachty, kdy sis objevil, že máš krátký ruce,“ řekl maličký. „Takhle bílýho, jako by tě vypumpovali, jsem tě ještě neviděl. A šára za tebou pádí jak splašený kuň. To bys musel vidět, jak jsi ho rozzuřil.“

„Chci to stihnout,“ řekl Markýz. „Jako když jsem vytáh tu věku – pozdě, ale přece.“

„Tos měl ještě sílu – a štěstí,“ řekl Velký vůz.

„Ještě to stihnu. Kdo má, věří. Doběhnu to za těch pár vteřin.“

„Nedoběh bys to ani za tisíc vteřin. Na to máš už moc pomalý nožky.“

„Nemám. Doběhnu to...“ opakoval jim. „Ještě neházejte flintu do žita.“

„Škoda,“ řekl maličký, „že to nepadlo na mě.“

„Průjem by ti to nedovolil,“ řekl Markýz. „Musel jsem strašně ohnout loket. Pak mně znečitlivěly prsty. Chleba ležel až dole. Byl strašně tvrdý. Rafla mě křeč do nohy. Musel jsem si přešlápnout. Pár věcí se proti mně spiklo, ale nenechal jsem se odradit. Zbývá mně doběhnout těch mizerných pár metrů...“

Vzápětí vydechl: „Nemusíte mě litovat. Nadarmo jste mi přece neříkali Markýz.“

„Už ti tak nikdo říkat nebude,“ podotkl maličký. „Ledaže by mu prasklo v kouli.“ Jeho ztracená namodralá očička s vodnatými zřítelnicemi a zpřetrhanými rudými žilkami v bělmu se neodvratně vzdalovala. Jeho výraz říkal, že nemá cenu se hádat.

„Je to pravda,“ připojil se Velký vůz. „Raději se k nám ani nehlaš, aby tě s námi šára neviděl.“

Strašně svrástil tváře. Nechápal, že by to Markýz nikdy neudělal? Vysokého plet se nyní podobala bahnisku, na které milion let pražilo slunce.

„Ten chleba mám a dostanete ho, i kdyby mě to mělo stát krk.“

„Stejně tě to bude stát krk,“ řekl Velký vůz znalecky.

„Doběhnu to,“ vydechl znovu tak naléhavě.

Byl to zlomek vteřiny; mezi scharführerovým *Halt!*, zastav, a jeho, Markýzovým, *nemůžu*.

„Ty malá kryso,“ řval scharführer. „Ty mořský prase. Slyšíš mě?“

Ani teď mu neodpověděl. Nenapadlo by ho zastavit, i kdyby se tím stokrát dopustil chyby, jakou byla ta, že se nevzdal pokusu dostat veku hned napoprvé a mohl ještě seskočit a přeběhnout louku a pak to zkusit znovu. Nebo mohl vlézt pod plachtu a tam vyčkat, až šára přejde. Nebyla to jen tvrdohlavost, třebaže to byla i tvrdohlavost. Vztek, z něhož se to napájelo, byl jiný druh hněvu nebo zlosti nebo ctižádosti, z které se rodí nenávist, zaslepenost nebo pomstychtivost, pro kterou ho Velký vůz nezrazoval od něčeho podobného, čeho se kdysi dopustil Samson. Ve skutečnosti nebylo v povaze Markýze nic, čemu by mohl říkat Velký vůz nenávist, jakou se sám stravoval od prvního dne lágru a pak těch dalších, kdy byli spolu, a kterou zaměřil na své nepřátele, i když zároveň na některé ze svých někdejších druhů a někdy na sebe. Všechno, co tvořilo zdroje Markýzovy vytrvalosti, neotupené ani třemi roky táborů, ani šestidenním hladem, ani hrozbou vyslovenou a ztělesněnou poddůstojníkem, byla ctižádost, stejně tajná jako závist a stejně výrazná jako nenávist Velkého vozu a hluboká jako odevzdanost nebo smířenost maličkého. Snad měl každý z nich v sobě i vlastnosti a vášně ostatních dvou, i když v každém z nich zůstávaly a převládaly jejich rysy původní. Nebyla to ani jen nezištnost, ani naruby obrácená chlubitost nebo zpupnost či sverepost, nebo dokonce otupělost.

Markýz rozevřel ústa jako ryba lokající po vzduchu a přivřel oči, aby se nadechl. Zase se mu ozvalo píchání v hrudi a v bocích. Cítil v sobě palčivost, které se lekl. Bože, není snad taková padavka. Už v něm dozněly ty vyčítavé a zároveň ponoukající hlasy vysokého a maličkého.

„Zlomím ti vaz,“ volal scharführer.

Dalo se to hrát, dokud měl sílu běžet, opakoval si Markýz. Nedá se to dohrát, když scharführera poslechne. Nebo jestliže ho poddůstojník dřív zabije. Zvážil svoje možnosti. Zastavil se. Nechtěl padnout těsně před scharführerem na zem, ačkoli ho tráva přitahovala, aby si poddůstojník nemyslel, že mu snad chtěl nastavit stoličku.

Scharführer za ním šel krokem, ani se nenamáhal běžet, pouzdro s revolverem už rozepnuté. Markýz vnímal svou vyčpělou pružnost, jako kdyby sem dojel na vysněném motocyklu Harley-Davidson, kterému došel benzin. Když házel tu věku maličkému a svraštělému, měl stejný pocit jako teď, tráva a veka a jeho ruka byly dar, kterým se vše vznítilo a za chvíli všecko shoří. Stál, s rozechvělými koleny, zpráchnivěly mu klouby; pocítil pach zpocených těl Velkého vozu a maličkého. Neměl před scharführerem velký náskok. Zíral na scharführerův *kropenatý kabát, zelenošedé sukno, v němž muselo být teplo i v noci.*

Scharführer došel až k němu. Prohlížel si ho.

Sám nevěděl, proč ho ještě nezastřelil. To se ukázalo vzápětí, protože řekl: „Dej sem tu věku...!“

Markýz nedokázal odpovědět. Jen s uspokojením, jako zášlehem zaznamenal, že scharführer neviděl, jak hází chleba k vagonům.

Měl vyschlé hrdlo, tím během, jako by zápasil, vysušené plamenem zevnitř, bodavým ohněm, kterým se v něm všecko zpřeházelo, a snažil se nejdřív spolýkat trochu slin, které konečně shromáždil na jazyku, aby vůbec mohl mluvit.

„Nemám žádnou...“

„Cože...?“

„Můžete mě prošacovat.“

Za scharführerem, když se mu podíval přes rameno, blíž k vagonům, stáli tři pejzatí, kterým ještě zůstaly listrové kabáty a liščí

čapky. Viděl, jak se zmocnili chleba. Vrhli se pod vagon, a když vylezli, jeden z nich držel veku. Vzápětí si ji rozervali na kusy.

„Tak dobrá,“ zahučel scharführer. Vytáhl z pouzdra revolver. Žíly na čele se mu nalily.

Ty tři pejzaty z PKR scharführer neviděl, stál k nim zády.

„Počítám do tří... Svlíkni se, snad si vzpomeneš... Donaha.“

Markýz se začal svlékat. Shodil ze sebe kazajku. Snažil se neukazovat bezvládnou ruku. Boty neměl. Stačilo stáhnout si košili. Věděl jen, že chleba u něj scharführer nenajde. V tom nelhal. Nedělal si iluze, že by ho z toho mohla pravda vytrhnout. Svár mezi scharführerem a jimi nebyl mezi pravdou a lží. Pravdu si mohli všichni strčit za klobouk.

Ti tři pejzaty si vmžiku ty kusy rozervaného chleba nacpali do pusy. Klekli si, aby je nebylo vidět. Valili oči z důlků. Strída byla od krve. Taky asi ztěžkla bahnem v trávě, než se zakutálela.

„Počítám,“ řekl scharführer.

Pak řekl: „Uvidíme, ty malá díro v prdeli.“

Markýz slyšel zblízka cvaknutí zámku. Scharführer poslepu, naučeným pohybem zdvihl ruku s revolverem, zasunul ukazováček ke spoušti. „Jedna...“ Trochu přitiskl.

Tak takhle to začíná, myslel si Markýz. Teď zase odpočítával svoje číslička scharführer. Měl ruku ohnout rychleji. Stejně by si ji zlomil. Měl tam skočit, nacpat si veku za košili a vylézt.

Pozoroval ukazováček scharführera, viděl ten pohyb, jak se prst i spoušť zastavily. Markýze napadlo, že nikomu nic nezazlívá; to byl nový pocit, jaký ještě neznal. Blízkost smrti ho zbavila strachu. Opřádalo ho něco nepoznaného. Byla mu zima. Mraky na tmavomodrém nebi, ztmavělé deštěm, nad čapkou poddůstojníka, měly podobu zmrzlých ovcí. Vlastně si poprvé za odpoledne povšiml nebe. Jeho pozornost vstřebala země. Oblaka připomínala

ostříhané a pohozené rouno, zašpiněné deštěm. Scharführer, aniž změnil polohu ukazováku nebo spouště, zdvihl hlaveň a poškrábal se koncem hlavně s muškou pod bradou. Už se taky šestý den neholil. Zase sklonil hlaveň muškou proti čelu Markýze. Tak na sebe viděli zblízka, otvor hlavně a Markýz.

Markýze začal naplňovat mír, napájelo se to tím zvláštním světlem, nerozuměl tomu, nic ho najednou nevzrušovalo. Viděl, jak se vrhli ti pejzatí na chleba, ale ani na ně se nehněval. Měli hlad a dostali se po šesti dnech k jídlu.

Potom viděl Markýz za zády poddůstojníka Velký vůz a maličkého, jak oba skoro slzí, protože ti tři muži z PKR polykali, div se nezačali, jejich věku. Maličký je snad chtěl zastavit silou myšlenky, protože na ně zíral a mluvil, aniž vydal slovíčko z hrdla.

Scharführer ohledával pohledem Markýzovo vychrtlé tělo. Úzkou lebku, ostříhanou dohola. Markýz se díval na scharführerův ukazovák, ohnutý v kloubu, jak tiskne poslední článek prstu v ohybu ke spoušti. To viděli i svraštělý a maličký.

Ti tři v listrových kabátcích se asi zalknou, myslel si Markýz. Kdyby tu nemusel stát a čekat, až scharführer napočítá do tří a vystřelí, šel by a nakopal ty pejzaty do zadnic. To si ty lidi vážně myslí, že je to jen věka a už nic? Ti tři v liščíh čapkách nemysleli na útěk; neměli kam.

Pohlédl na scharführerův prst. Čekal, až scharführer řekne dvě.

Napadlo ho, co znamenala čísla na vagonech s proviantem. Jednička na začátku asi nosnost. Nebo mateřskou příslušnost vozu. Některé vagony byly maďarské, jiné francouzské. Jeden vagon byl z Luxembourgu. To slovo, které už brunátná tvář poddůstojníka vyslovila.

To bylo slovo, na kterém se všechno pro Markýze zastavilo. V tom slovu bylo najednou všechno. Víc už se nepotřeboval namáhat a hledat. Už to našel.

Opakoval si to slovo třikrát. Neznělo hrubě; bylo to všeobšíhlé slovo; pojem, do kterého se to všechno vešlo.

Uvažoval, jak dobře je na tom železniční vagon a jak by mu bylo, kdyby se proměnil v železniční vůz.

„Dvě,“ pokračoval scharführer.

Zase přitáhl ukazovák ke spoušti.

Markýz viděl, jak se obojí, prst i spoušť, pohnulo. Už jenom jedno číslo a zámek zacvakne a odpálí náboj. Díval se do hlavně, odkud patrona vyletí. Bude to vidět a slyšet, tak blízko tomu ještě nebyl.

Hlaveň byla černá a hluboká, úzká. *Snad to byl bergmann. Nebo luger. Taky měli parabely. Asi se spoušť o prst poddůstojníka ohřívala.*

Zlomek vteřiny myslel na svůj život, který právě ztrácí; neměl zvláštní hodnoty, kromě té malé ceny, kterou měl pro něj. Odlévala se od toho ozvěna toho všeho prostupujícího slova. Ještě ho napadlo, že je tu nahý. Měl by se snažit vypadat alespoň v porážce dobře.

Bylo to jako ozvěna. Sen, který se rozplýval, jako když plynou mraky; je to někde jinde; ztratí se to, ale nezmizí; odplová to mimo.

Měl pocit, jako by se díval a viděl ty tři, co hltali jejich věku, a maličkého a Velký vůz a jejich ztracené oči, protože byli oba docela blízko, takže mu alespoň uznají, jak daleko doběhl, skrz závoj, který mu někdo přehodil přes tvář, jak se vítr dotýkal jeho kůže. V třech z PKR to vyčpělo. Začalo to pro ně daleko dřív než pro ně. Nikdy na tom nebyli všichni stejné.

Smrsklo se mu to zase na to jediné slovo.

Jednou našel jako dítě v tatínkových věcech hodinky z osmnáctého století. Vězely v tepaném stříbrném plášti s trpasličími rytinami. Otec na ně byl pyšný. Měl pár věcí. Kdoví co pro něho znamenaly. Vzali mu je, jako všem. Starý americký gramofon a vrtuli z německého jednoplošníku z první války, co spadl na italské frontě; otec se na tom buď podílel, nebo se u toho nachomýtl, matka hubovala; protože se na to chystal prach, jak podotýkala ve svých manželských válkách znovu a znovu, mezi příměřím a úklidem.

Ty hodinky vypadaly jako hruška. To ho překvapilo, protože předpokládal, že hodinky jsou vždycky kulaté; jiné neznal. Tatínek řekl, že čas je smrt. Ta spadlá dřevěná vrtule, trochu našťipnutá, pobitá po okrajích nahoře nazelenalým bronzovým plechem nebo měděnkou, to taky obsáhla. Gramofon už nehrál. Měl zlomené pero, ještě než ho tatínek dostal.

Časem se všecko podobalo smrti. Kdo by si to připouštěl dvacet čtyři hodin denně? To odtud přicházela ta neznámá úzkost, která na člověka skočila jako had nebo tygr nebo pavouk, aniž znal důvod, tajemná sestra radosti, ten chvějivý pocit strachu, hrůzy a očekávání, všeho, co začíná a pomíjí. To odtud se brala ta podivná osamělost (i když člověk nebyl sám opuštěn), která se podobala hvězdnému prachu.

Vnímal před sebou ten závoj. Pociťoval zvláštní druh lítosti; jako by měla bílou barvu; podobně jako ten měkoučký závoj, to zvláštní světlo, obestírala všechno a všechny. Vstřebávala do sebe hluk a měnila ho v ticho, v kterém nebylo zatěžko přijmout, co by ho jinak vyděsilo. Kdyby mu scharführer prostrílel prve zezadu jen nohy nebo ruce, páteř, bylo to jistě horší. Takhle hlaveň mířila doprostřed jeho čela. To bude spolehlivé. Bylo to směšné, jak to bylo blízko. A že to mohl tak dobře vidět, jako nikdy předtím. Viděl by to, i kdyby měl horší oči. Jak si stěžoval, že se mu zhoršily, maličký.

„Tři,“ řekl věcně scharführer. Maličký pohnul rty. Koutky úst se mu roztáhly do stran jako náběh k úsměvu nebo nadávce.

Prst proti očím Markýze se vydal na svou cestu, po oblouku půlkruhu dráhy spouště, kde už bylo všechno. Teď se uvolní péro, zapalovač narazí jemným kovovým cvaknutím na zámek a vyšlehnou výstřel. Markýzovi se zdálo, že cítí, jak voní les, který měl za zády, vzduchem, plným pryskyřice a vlhka, v němž žije jehličí, stromy a mech. Pozoroval odulý scharführerův prst.

Najednou mu přišlo na mysl, co mohl ještě říct scharführerovi, že nelhal, ten chleba mají ti tři muži v listrovaných kabátcích. To jediné, proč nikdy nic takového v životě neudělal, strach před vlastní zbabělostí nebo podlostí, které se mu ošklivily, jako by ho ohrožovaly a musel se jim bránit, aby mu neposkvrnily pověst, jako živé bytosti a stud, co by o něm říkali, i kdyby s nimi už nebyl, zůstaly i teď silnější než všechno ostatní. To neodcházející pokušení. A nikdy neutuchající snaha. To ano i ne. Ta jaktěživ nezajištěná rovnováha, kterou si musel bez přestání hlídat. To, čeho se držel, aby se sám sobě nerozpadal před očima; to bylo uvnitř, ještě hlouběji než srdce. Trvalo to o setinu vteřiny méně, než aby zastavil ten odulý prst, tisknoucí spoušť, tak zvolna, s ledovou jistotou. Přes jeho rty přešly skoro nepostřehnutelné ševely, jak vracel zpět slova, která ho nikdy neopustila.

Markýz zavřel oči. Naplňovala ho lítost, jakou neznal. Zahrnula i jeho i scharführera i maličkého a Velký vůz, živé i mrtvé. Smazávala neznámou hranici, jako světlo rozpouští stín. Obsáhla všecičko, co bylo předtím. Otce, matku, sestřičku. To, co je pro všechny stejné. Začalo ho to zavalovat, jako by se jeho závod proměnil v nějakou nehmatatelnou tekutinu. Oblévalo ho to skoro teple, třebaže mu naskákala po těle husí kůže. Už ho nemrazilo. Bylo to jiné, než co o tom kdy slyšel nebo jak si to tolikrát představoval. Bylo to nesdělitelné. Každý si to musí projít sám. Tichoučké

víření, podobné louce, když po ní běží vítr. Podobalo se to prázdnu nebo spánku, úžasné bezbolestnosti, bylo to měkké, teplé a bílé; něčemu, co zatím čekalo a zbavovalo ho, kromě té bezbolestnosti a lítosti vůči všemu a všem, plného vědomí. Teď se to víření – to prázdno – přibližovalo, jako včelí křídla nebo křídla vážky, která letí a současně stojí na místě; a také je to proud řeky nebo hvězdy, o kterých mluvil Velký vůz a které někdy v noci viděli, a odpočinek, po kterém toužil maličký, když ho chtěl napodobit, a z únavy, když na rampě v noci a mrazu po dvanáctihodinové směně v muničce skládali ocelové plechy nebo uhlí nebo obojí a usínali vstoje; lehnout pod lokomotivu, aby se ohřál, si ale netroufal a zalezl si jen pod vagon a mrznul ještě víc, než kdyby vykládal plech nebo uhlí. Nemělo to už tajemnost stínu, tmy nebo hvězd.

Markýz, tváří v tvář hlavni, se cítil obnažený i zevnitř, zavalilo ho to černavým oblakem, který skryl jeho nahotu, nebylo v něm nic, ani stín, vržený temným kovem, než ve zlomku vteřiny dozní ozvěna číslice tři, kterou už scharführer vyslovil, a vyhřezne to ze sinavého blesku, po němž se padá do hloubek nebo stoupá do výšin, blaženství nebo lhostejnosti. Necítil bolest. To bylo dobré. To věděl, tak jistě, jako ještě nikdy nic v životě. Mělo to bílou barvu tepla.

Zavíral oči. Čekal. Veliké, zářivé prázdno ho už skoro zaplavilo. Úžasný malátný klid, před nímž je všechno a za nímž už není nic.

Když se před ním zatmělo, nebyl to výstřel, ale hlas maličkého.

„Ten chleba je přece tady – za vámi...“

Maličký sípal, docela zblízka. Vyjekl, jako by v něm víc nebylo. Skočil mezi Markýze a hlaveň revolveru. Zaštitil hlaveň a cestu střely svou hlavou. Stál tu, maličký, musel se div ne vytáhnout na špičky, chatrná lidská zeď. Skoro se dusil strachem. Jeho olýsalá malá lebka se pokryla špinavým, studeným potem. Krupičkami

velkými jako zrníčka rýže. Jeho hadry páchly. Zarudlý prst scharführera už nedošel ke konci.

„*Scheisse*, hovno,“ řekl scharführer.

Otočil se k bočnici vagonu. U otevřených vrat vagonu se krčili ti tři z PKR.

„Co se tu děje? Chcete, abych to vystřílel? Jsem tu snad, abych vás hlídal?“

Ještě utrousil: „Jste oba dva jedno veliký nedonošený hovno. *Scheisse*.“

Muž v uniformě potlačil překvapení. Skryl to do slupky hněvu. Měl chuť dotáhnout prst, aby kulka proletěla i touhle vychrtlou bledou postavičkou. Oddělat ty dva najednou. Kam by jim vedla okna, kdyby je tu nechal dělat si, co chtějí? Ale vězel tu zášleh, který to vzápětí sežehl jako oheň vyschlou trávu, bleskotná představa, že se přetrhl neviditelný provaz, na kterém odsouzený visel.

„Uhni!“ odstrčil maličkého hlavní revolveru. Opřel mu kov o tvář. Muška maličkého škrábla. Měl jemnou kůžičku, hladověním a průjmy, bez tuku.

Scharführer přehlédł obě koleje, vlak, vězně. Napadlo ho něco o libovém masu. Viděl ty tři v listrových kabátech z PKR, kteří stáli s rukama svěšenýma podél těla. Louku a les v pozadí. Muže, kteří močili v předepsané vzdálenosti dva metry od kraje lesa.

Maličký se díval na ty tři z Podkarpatské Rusi, kteří zmrtvěli strachem. Měli možná ještě nacpaná ústa střídou a kůrou, kterou nemohli rozžvýkat a pro kterou nemohli dýchat ani polknout. Za chvíli se jim nafouknou břicha.

Maličký ukazoval prstem. Měl dlaně a břítška prstů od strojíního oleje a kolomazi, jak se prve vsedě křečovité držel pod vagonem nápravy a železného kola. To už scharführer nebral v úvahu. Viděl jen to, co viděl.

„*Scheisse*,“ řekl. „Mám jen jednu trpělivost. Jsem taky jen člověk.“ Přejel pohledem ty pejzaté. Divil by se, že by měli ústa nacpaná chlebem. Vystřelil několik ran nazdařbůh, nad vlak, aby to nevypadalo. Byla v něm šedivá chuť střílet, kdykoli držel v ruce pistoli. Nebo měl někoho na dostřel. Nebyl si jist, že zrovna teď si přál zasáhnout.

Chtěl se maličkého nebo Markýze na něco zeptat. Così v něm oněmělo. Jen si odplivl do trávy. Nebyl si jist, jestli to, co ho naplnilo, bylo skutečné pohrdání. Odstrčil maličkého a teď i Markýze revolverem jako mouchy. Šlápl přitom do hromádky šatů a košile Markýze. Odkopl je štítivě. Vymotal se krokem, dvěma. Bylo to jako zášleh, který něco spálil. Vězeň, kterého nezastřelil, mu otravoval život, dřív nebo později.

Viděli potom, jak kráčel, kolébavě, otlý, záhadný, po té zelené louce, opatrně, aby nešlápl do krtčí nory nebo louže, po travinách, slehlých a vzduťých větrem a včerejším deštěm, k štábnímu vagonu na slepé koleji, s přípojkou a proviantem. Vycítovali z této chvíle, navzdory všemu, něco hřejivého, co sem vtékalo a unikalo. Bylo to jako malý plamínek, který se ze skoro pohaslého ohně vzepl do blýskavé a oslnivé výše, náhle se umenšil, zakmital a spolkl sám sebe.

Tu se Velký vůz vzpamatoval. Vrhł se k zbývajícímu z těch pejzatých, rval mu pusou oběma rukama, jestli v ní nemá ještě sousto, a vztekle ho fackoval.

Pak si vzpomněl, že si musí vytáhnout z dlaně třísku, než se mu to podebere.

Scharführer začal svůj obvyklý kruh kolem těch tří vagonů, na slepé koleji. Bude je obcházet, než ho vystřídá druhý scharführer, dokud tu budou stát, než dostanou pokyn jet dál, bez proviantu pro vězně, dvakrát přibližně šedesát vteřin, někdy o něco více

nebo méně, v průměru sto dvacet vteřin, dvě minuty. Utřel si zase hlasitě nos. Vestoje zastrkával kapesník do kapsy.

„Padlo to na tebe,“ řekl potom ten maličký prostřednímu, kterému říkali Markýz. „A bylo mi blbý nechat tě v tom, aby sis to odskákal a nic z toho nemělo bejt.“

Bílý

Tomáš, zvaný Oškliváček, si sundal brýle a zase si je nasadil. Stál tu už hodinu. Čekal tu na Blechu. Už si mohla vystrčit tu svou okudlanou hlavičku, řekl si v duchu, aby tu nemusel takhle zimomřivě přešlapovat.

Blechu sem přivezli s encefalitidou, šilhavou nemocí. Nemůže se trefit prstem do špičky nosu.

Když bylo pod mrakem a foukal vítr jako dnes, nezdála se kasárna Kavalír Tomášovi tak prostorná. Přehlédl kamenný dvůr. Naskákala mu husí kůže. Před sebou měl nemocniční pavilon pro infekční onemocnění mozku. Za sebou ústav choromyslných. Mříže byly tady i tam.

Zklamalo ho, že první nemocná, kterou viděl skrz mříže, zažívala punčochu. Mřížemi se nedalo utéct, jak odhadl. Nakonec by se možná utéct dalo – ale kam?

Za zadním traktem ústavu choromyslných stoupaly hradby a bašty, které obepínaly pevnost do tvaru hvězdy. Pod baštami z narudlých cihel vedl kolem dokola vodní příkop; nad ním se zvedala příkrá cihlová zeď s polorozpadlými střílnami. Z muničních skladů se staly stáje a skladiště. A na dně kanálů se převalovala stará dešťová voda.

Stejně je všude plno krys, pomyslel si Tomáš. Hodně sajrajtu.

Naposled byl Tomáš s Blechou na baště na podzim. Nesl jí skákadlo, upletené z provázků od potravinových balíčků. Holky ze smíšených manželství, kterým zůstali rodiče v Praze, směly dostávat balíčky dvakrát ročně. Myslel na to, jak mohl udělat Bleše radost utrženou pampeliškou. Když loni odkvétaly pampelišky,

stačilo do nich kopnout a fouknout a padáčky bílého chmýří dopadaly bílou nožičkou do trávy a kdovíkde.

Začal se procházet. Pak pro změnu cvrknal prsty do mříže před blázcem. Lidičky s vylízanou koulí se pořád ještě zdržují uvnitř, ale už mají nejvyšší čas k vycházce. Leda by doktoři usoudili, že je moc větrno.

Když se Tomáš díval do oken jednotlivých stájí, aby zabil čas, nabral si do nosu pach starých pokrývek. Zamával rukama a poskakoval na místě, aby se mu rozproudila krev. Potom se proběhl kolem dokola, jako kůň.

Když se zastavil, upřel oči k pavilonu.

„Dneska si ale vážně dáváš na čas,“ řekl nahlas. „Co tam s tebou pořád dělají, Blecho?“

S blázcem za zády se mu zdála kasárna nepřátelská. Všechno se mu zdálo nepřátelské. Vzdychl si.

„Je tu všude, kam se jen koukneš, plno pěkných antisemitů.“

Pak se podíval na okno: „Doufám, že tě nenechají čekat celou dobu na chodbě.“ A dodal: „Ráno to vypadalo na zimu. Slunce se tvářilo jak nedopečený švestkovej koláč.“

Zkoušel se trefit ukazovákem do špičky nosu desetkrát za sebou ze vzdálenosti třiceti centimetrů. Pak zkoušel zavřít oči a přejít čáru, jako by to byl provaz a musel udržet rovnováhu.

Usadil se znovu na podezdívku. Opřel se zády o mříže. Díval se na okno, kde by se měla každou chvíli ukázat Blecha.

Nemůžu tu přece tvrdnout donekonečna, říkal si. Třel si kotníky v dlaních, aby je zahřál. Nakašlat, nakašlat, a do třetice všeho dobrého i zlého. Za chvíli bude muset odejít, pomyslel si. Chodil přes den rovnat klády vedle vily německého majora, společně se staříkem, který měl na starosti králíky. Znovu se podíval nahoru k oknu a napadlo ho, že by mohl jednoho z králíků přinést ukázat Bleše.

„Jen ukázat, neříkám hned štípnout,“ řekl nahlas.

Viděl v duchu před sebou oba mladé. Černého s kaštanovými očima a jeho *bílého* bratříčka. Kdyby *bílého* donesl Bleše, mohl by se vsadit, o co chtěl, že něco takového ještě neměla v ruce.

Bavil se chvíli představou, jak sem *bílého* nese. Upřel oči vzhůru. Sundal si narezlé brýle v ocelových obroučkách. Vyčistil si je. Přivřenými očima viděl ještě podrobněji než prve, jak podával králíka Bleše.

Cítil, jak brýle studí. Hřbetem dlaně si otřel nos. Oči mu slzely zimou. Vítr foukal směrem proti ústavu choromyslných. V duchu před sebou viděl zahradu německého majora, dva velké kanadské smrky. Starý chodil do práce v obleku jak Bismarck. Byl předtím někde v Německu profesorem zoologie.

Tomáš svraštil čelo a nos. Chlad mu pronikal otvory v rukávech, skrz košili s nohavicemi. Kdyby Blecha vystrčila alespoň na chvíli svou okudlanou hlavičku, podobnou tenisáku, pomyslel si.

Myslel na *bílého*. Na to, jak se dá strkat králíkům prsty do tlamíček s měkkými pysky.

„Zvíře nevěří nikomu,“ řekl polohlasně. „Zvíře se pořád jen brání,“ dodal. A zasmál se tomu.

Minule se ptal starého, proč dává *bílého* a černého zvlášť. Staroch mu to vysvětlil jako na univerzitě, hodinovým výkladem. Když jsou Židi starší, nic pro ně není jen ano a ne. Najdou v každém ano deset ne. A v každém možná sto dvacet jestliže.

Samice prostě jedno mládě sežrala. Za to teď německý major sežere ji. Zakručelo mu v břicho. Zaslechl za sebou hluk. Choromyslní s pořádným zpožděním vyšli do zahrady. Šli ve dvojstupech, muži s muži a ženy s ženami. Drželi se za ruce. Míhali se za mříží. Někteří něco jedli.

„Nevěřím tady nikomu,“ řekl Tomáš. „A kdybych se nebránil, tak nevím,“ dodal zase.

Blázni vypadali mírně. Byli zkřehlí. Připomínali mu zvířata, a nevěděl proč. Mít rouno, mohli se vydávat za ovce.

Nevypadali nebezpeční. Co to přezvykují? Nakopat všem do zadků, pomyslel si. Hledal mezi ženami, kdo by se podobal Trudě Herzlové, jejíž tatínek, když psal knížku Židovský stát, slyšel hučení orlích perutí. Měl nejspíš malou košili, lezly mu oči z důlků a hučelo mu v uších (jako v té pitomé anekdotě). Co to přezvykují, že všichni přezvykují? Včera tu někomu vypadly umělé zuby a sbíral je z bláta. Ti druzí ho obcházeli, jako když oblévá voda kámen. Kde je Blecha? Nebud' antisemitka, Blecho. Prohlížel si asi deset minut špičky svých bot. Pak se díval na udusanou hlínu nebo na okno nahoře.

„Blecho!“ řekl najednou.

Zvedl hlavu, rychle si sundal brýle, odstranil z nich vlhkost, nasadil je a zamrkal a prodloužil svůj úsměv.

„Blecho,“ zašeptal znovu. „Ahoj, Blecho!“ Rozlilo se mu po těle teplo. Tak přece přišla. Dobře, že jsem čekal, pomyslel si ještě. Dobře, že jsem ji nezmeškal.

Volal na děvče nahoru: „Jak říká profesor, co s ním teď pracuju na kládách, Blecho – živá hlava se dočká klobouku.“

Rozhlížel se po oknech.

„Jak se máš? Co pořád děláš?“ Otřel si zase nos. „Jak se ti vede? Doufám, že dobře, Blecho.“

Zasmál se. „Věděl jsem, že se objevíš. Co je nového?“

V prvním poschodí, dost nízko, aby viděl, ale vysoko, aby slyšel odpověď, stálo za oknem, chráněným tenkou mříží, hubené děvče v bílé flanelové košili. Tomáš odhadl výšku na osm deset metrů.

„Máš nahatý nohy, Blecho,“ řekl. „Není ti zima?“

A dodal: „Vypadáš normálně, Blecho.“

Děvče přitisklo nos na sklo. Bylo vidět, jak se zploštil na konci.

„Máš malej nos, Blecho. Já mám nos jak Mount Everest. Ten můj profesor říká, že my všichni máme nosy jako Eskymáci. Podle toho se pozná, kdo ke komu patří.“

Krátce se zasmál. Svraštil čelo. Znovu vystrčil bradu vzhůru. Krk se mu vytáhl a kůže zmodrala. Snažil se porozumět němohře rtů nad sebou.

„Encefalitidu už má každý druhý dítě, Blecho, takže jim už došly léky.“

Děvčeti zbělal nos, přilepený k oknu na špičce. Tomáš si přejel nosem po rukávě.

„Je to jak hodiny, Blecho. Jakmile vypochoďou cvoci ze stájí, musíš se ukázat,“ řekl.

Děvče znovu otevřelo rty a vyslovilo něco, čemu nebylo dole rozumět. Tomáš byl asi dvě minuty zticha. Chvilími se usmíval a poskakoval na místě. Pak si třel dlaň o dlaň. A zase se usmíval.

Zdalo se mu, že děvče mu odpovědělo také úsměvem.

Ohlédl se opatrně, zda ho nikdo neslyší. Děvče pootevřelo znovu rty. Sklo se zapařilo jejím dechem. Nakreslila bříškem prstu něco na sklo. Chvilí se dívala, jak se na to Tomáš kouká. Něco naznačila rty.

Tomáš zmlkl, protože kolem něho prošli tři lidi. Počkal, než trojice zmizela za ústavem choromyslných. Naštěstí si nikdo nikoho v kasárnách Kavalír nevšímá.

Tomáš roztáhl ruce dlaněmi nahoru, aby naznačil, že neví, co děvče chce. Děvče mu to zkusilo povědět několika nesrozumitelnými posunky.

„Prostě to zkoušej ze vzdálenosti třicet centimetrů, aby sis to nacvičila. Uvidíš, že se nakonec trefíš, Blecho.“

Ještě řekl: „Pak by tě měli pustit.“

Děvče se dívalo po průvodu choromyslných. Nakonec pohlédlo na stromy a na oblohu.

„Nemáš šajna, jak je vítr,“ řekl Tomáš. „Je možný, že stromy vědí, co lidi ještě ne?“ Pak se objal oběma rukama. „Budu už muset jít. Mám zase na starosti ty pitomý klády. Musím rovnat dříví na topení.“ Otřel si rychle nos. „Připravím pár kopečků třísek.“ Děvče se ani nepohnulo.

„Taky bych nejradši přezimoval s tebou,“ řekl.

Mohl si vybavit v paměti, jak se chodil v neděli ráno hřát k matce, když nešla do práce. Nakopat všem do zadků, pomyslel si.

Děvče pohnulo rty.

„Na jaře si vyjdem na baštu spolu,“ řekl. „Budeme chodit cvokům po hlavě, ale oni to naštěstí nebudou vědět. Náhodou jsem už vyzkoumal, jak mají tlustý stropy.“ Nakonec se zeptal: „Slyšíš mě?“

Věděl sám, že ho nemohla slyšet. Pohlédl vzhůru.

„Ahoj, Blecho. Zase se uvidíme.“

Couval podél mříží blázince, poskakoval stranou. Sledoval, jak Blecha stojí u okna a tiskne na sklo nos, rty a čelo. Mohla by se ošklivě pořezat, pomyslel si, a zamával na děvče rukama, aby poodstoupilo dál od skla. Vždycky, když viděl Blechu, měl pocit, jako by poznal začátek a konec světa. Jakmile ztratil okno z dohledu, otočil se a rozběhl se, jak nejrychleji mohl, zbytkem dvora, z brány a do ulice. Takhle se běží od konce světa k jeho začátku a zase zpátky. Chvilí si při tom představoval, že ho Blecha vidí, a ještě přidal.

Za chvíli cítil, jak ho to unavilo. Běžel dál, protože spěchal; a za druhé věděl, že se tím zahřeje. Vrazil do několika chodců, ale nezdržoval se omluvami. Vražet do Židů není trestné. Vražet v Terezíně do Židů je skoro příjemné, pomyslel si. Jsem už taky pěkný anti-semita, řekl si ještě.

Krátil si cestu přes pole. Snad do něj nebude hned střílet nějakéj blbej nebo krátkozrakej Němec.

V duchu se rozhodl, jak to udělá s *bílým*. Přes noc to profesor nepozná a ráno, když přijde sám do práce o něco dřív než dneska, stačí desetkrát vrátit králíka na jeho místo.

I kdyby na to starý přišel, nejdřív se pomodlí, aby se nikomu nic nestalo. Jako by už někdy někoho nebo něco nějaká modlitba mohla zachránit, pomyslel si Tomáš. Viděl v duchu před sebou starého, jak si zouvá boty, než vstoupí na schody majorovy vily, aby nezašlapal *jeho arizované* koberce.

Na noc jsou králíci zavření v klecích na zámek. Visací zámek se dá vyrvat a zase zasadit. Nebo stačí starému vybrat z kapsy, když zamkne, klíče. Kolem klecí je většinou majorův teriér. Ten má k hlídacímu psu dál než modlitby starocha k jeho Bohu.

Teriér každého olizuje. U poklopce si přímo pochutnává. Major se s teriérem navečer mazlí. Křičet ho ještě nikdo neslyšel. I starým ženám z hamburských kasáren docela normálním hlasem nařídil, aby si vzaly kartáčky na zuby a vydrhly chodník před bránou.

Králík je to, co zvedne Bleše náladu, pomyslel si. Běžel stále pomaleji, pořád si představoval králíka a to, jak ho už nese Bleše. Blecha pohladí kožíšek *bílého*. Možná, že mu políbí tlamičku.

Docházel krokem, ale viděl před sebou, jak jdou s Blechou vedle sebe a vedou si *bílého*. Blecha vedla *bílého*, jako majorova žena vodila někdy foxteriéra nebo major svého jezdeckého koně.

Pár kluků z L 218 se bude zalykat závistí. Budou to muset spolknout. Taky holky z Domova na L 408. To by rád viděl, kdo se mu potom ještě odváží říkat Oškliváček.

Starý ho zaznamenal.

„Zvířatům neubližovat,“ řekl.

„Jako bych jim snad někdy ubližoval,“ odpověděl Tomáš. Pak řekl, že tyhle klády jsou snad to nejtěžší, co zná.

A když starý mlčel: „To mi tedy řekněte, co může bejt těžší.“

„Čas,“ odpověděl starý. „Čas je to nejtěžší.“

„V řečech s vámi nikdo nemůže vyhrát,“ řekl Tomáš.

Starý se nedůvěřivě podíval, jak Tomáš hlasitě oddechuje. Krmil při tom králíky. Měl osm klecí a Tomáš ho pozoroval. Teď měl staroch v práci oba mladé, černého a *bílého*.

Tomáš pokukoval po kleci s *bílým*. Už znal skoro každé dřívko na kleci. Kožíšek – pomyslel si – má *bílý* čistší než staroch ruce. Bude muset dát pozor, aby mu nezlomil vaz. Je to křehké zvíře, vážně, pomyslel si. Snažil se nemyslet na to, jak to souvisí se starým. Jako když se říká, že Židi se taky rodí jako králíci.

„Přál bych si umět rozeznat pravdu a pověst, jako rozezná kohout noc a den,“ řekl stařec. Když stařec mluvil, vypadal krásně, ale někdy vypadal krásně, i když mlčel. Čert ví, v čem to bylo, myslel si Tomáš. Vypadal krásně, i když ho major bil.

Tomáš skládal polena, lehčí březová navrch, dubová dospodu. Dříví na topení už nanosil k okraji vily. Major měl rád směs, kterou vytvářelo višňové, lipové a dubové dříví v ohni. Dřevo vonělo různě i venku, dubová polena kromě toho načichla ještě smolou. Sám za sebe měl rád Tomáš břízu. Připomínala mu vůní Blechu.

„Není to nejhorší,“ řekl Tomáš. „Už jsme skoro hotoví. Ještě třísky.“

Králíci si stejně žijou, pomyslel si Tomáš. Ale lidi na tom nakonec taky nejsou jen špatně, dodával v duchu.

Pozoroval králíka. Myslel na sníh. Pak myslel na dříví a na oheň.

Myslel na trávu, jak zmizí brzy pod sněhem. Jak taje sníh. Na to, čím zaručuje králíčí kůže teplo.

Bílý je rozhodně lepší, pomyslel si Tomáš. Bylo by to dobré, ale málo, kdyby si na něm měla Blecha jen pochutnat. Viděl v duchu

zнову, jak si s Blechou vykračují po baště s *bílým*, už na jaře. Mezi tím – jako by se bavil s Blechou – si srovnával v hlavě slova: Zima je zlá. To nejhorší – pro děti, zvířata a pro staré. Dlouhá zima je zabiják. Taky avitaminóza je zlá. Jedno dítě kvůli avitaminóze ztratilo očičko.

Strčil si ruce do kapes. „Zima je antisemita. Doufám, že nás to vynechá.“

Myslel na to, jak by chodili s Blechou a králíkem po okraji šancí, jako když si někdo vede na řemínku psa, kočku nebo lasičku. Mohli by mu nastříhat a ušít z nějakého starého hadru postroj. Kdyby přšelo, vzala by Blecha *bílého* do náručí. Jak už se tak holky někdy mazlí.

Pohlédl na oblohu, jak tmavla. Nebe bylo nízké, k večeru skoro těžké. Nechám starého v louži, je to stejně jen pro jednu, myslel si. Nebude to ani vědět. Proč bych nebyl, pro jednu, taky antisemita, pomyslel si.

Byla skoro už tma a Tomáš otevřel klec. Tlapky mládat se poplašeně kmitly u zadní stěny.

„Čeho se bojíš?“ zašeptal Tomáš.

Vytáhl jedno ze zvířat.

„Ty nejsi *bílý*,“ řekl mu.

Vzal druhé zvíře. Přidržel ho jednou rukou a druhou přivřel klec. Pak zastrčil *bílého* pod košili.

„Nechvěj se,“ napomenul ho. „A neškrábej!“ Staroch tvrdil, že nemají na poli ke krysám nikdy moc daleko, leda v kleci. Pociťoval hebkou srst, drápky, vlhkost a pach.

Na L 218 se prokradl dvorem a schody nahoru na pokoj bral po dvou. Bylo už zhasnuto. Spal na krajním trojposchodovém kavalci, až nahoře. Po žebříku lezl opatrně, aby nikoho neprobudil.

Měl *bílého* vedle sebe. V duchu rozmlouval s Blechou. Bylo to, jako by každá myšlenka měla svou vlnu, kterou Blecha přijala a odpověděla na ni. Měli svoje signály. Mohli si číst myšlenky. Nebo jako by slíbil Bleše oheň, o který by se mohla ohřát, a teď ho pro ni udržoval.

A potom, jak se chvěl zimou, která byla, jí šeptal: „Vykašli se na noci. Dívej se na stromy. Možná, že vědí všechno – to nevím. Stromy žijou dlouho. Déle než keře. Než kytky. Dýl než lidi. Stromy rostou už od začátku světa. Možná, že necítí, co nechtějí, a cítí jen to, co chtějí,“ pokračoval šeptem.

Nemohl spát. Báł se, aby zvíře neudusil. Dotýkal se jeho kůže rty, jako by mu šeptal, nebo se mu zdálo, že mu něco šeptá na Blešinu adresu. „Jsi vážně krásný zvířátko,“ oslovoval králíka a otáčel se, i s ním, na druhý bok, jak se mu nepohodlně leželo na slamníku. Ráno budu jako moucha a ty možná taky, ale u tebe to nevadí, říkal si. Zvíře se při každém jeho pohybu chvělo. „Necukej sebou,“ napomínal je. „A nedrápej jako kočka!“ A smířil se s vlhkostí, kterou *bílý* znečistil postel.

„Nemoc je nejhorší antisemita,“ řekl králíkovi. „Ale ten nahoře taky není nejmenší antisemita.“

Myslel zbytek noci na to, jak se bude Blecha na *bílého* tvářit. Aby mohl alespoň na chvíli spát, strčil opatrně *bílého* do krabice od bot. Udělal do víka díry vidličkou. Chvilíčku poslouchal, jak uvnitř králík řádí. Nakopat všechno a všechny, myslel si. Trefovat se lidem, kterým se to nelíbí, do zadku. Mezi krysy a štěnicemi je *bílý* králíček to nejhezčí. Skoro jako kožená blůza, jakou nosí piloti a jakou měli někteří kluci, co sem přijeli a zas odjeli na východ. Byl nervózní, ale zároveň se v duchu usmíval; nemohl se dočkat a na chvíli usnul.

Ráno byl králík skoro bez sebe. Tomáš vyšel s krabicí zabalenou do hromady špinavého prádla pod záminkou, že dostal pozvání do Odvšivovací stanice.

„Nebyl jsem se od všivit osm tejdnu,“ řekl vychovateli. A v duchu mu říkal: Máúcta, pane Blbstein. Uctívá poklona, pane Trotlberg. Nešel byste si koupit deset deka semtele?

V Kavalírce se při pohledu na mřížce blázince připomenul Tomášovi starý. Vyhledal pohledem okno. Krabice se rozlepila. Cítil *bílého* na bříše. Kdyby ho tu viděl s králíkem major, už by si asi nezazpíval. A se starým by asi udělali totéž.

Němci jsou na svoje věci moc akorát, pomyslel si. Stejně pečliví jsou i na věci, co jsou jejich teprve teď, pomyslel si ještě Tomáš. Mám radši lidi, co nejsou tak pořádní. Spousta Židů je nepořádných; to je daleko lepší, myslel si.

Králík ho celého zamokřil. Udělala se mu zima. Čekal na Blechu a v duchu si rozpočítal čas. Už by mohla vystrčit ten svůj oholenej kokos, myslel si. Hned mu zmodraly nohy, kolena a zápěstí. Zalézalo mu za nehty a za krk. Naskákala mu husí kůže. Cvakaly mu zuby a cítil, jak se mu třese brada.

Položil si hromadu prádla na zem a krabici odkopl ještě dál stranou. Kde se bere v králíkovi tolik tepla a ve mně tolik zimy, ptal se v duchu. Ještě chvíli myslel na starého.

Blecha si prostě vždycky dovede dát na čas, říkal si. Zamlžilo se mu sklo na brýlích. Sundal si je. Otíral si je chvíli králičí srstí. Pak *bílého* pohládl. Pořád se chvěl zimou a začalo se mu chtít na záchod. Zkusil nakouknout za košili, aby se podíval *bílému* do očí.

„Ještě chvíli to vydržíš, ne?“ zeptal se králíka.

Otočil se, protože zaslechl za sebou kroky. Viděl, jak chovanci z ústavu začali vycházet ve dvojicích, zase muži s muži a ženy

s ženami a drželi se za ruce. Už ho ani nezajímalo, která z nich je Truda Herzlová.

Náhle se v okně nahoře objevila malá dívčí hlava. Přitiskla nos a rty na sklo.

„Ty nejsi Blecha,“ řekl zklamaně Tomáš. Skoro králíka škrtil.

Ruka za sklem a mříží udělala posunek, že není.

„To vidím taky. Kde je?“ zeptal se.

Hlava couvla, udělala posunek na rozloučenou a zmizela. Okno bylo špinavé a někdo udělal dole v rohu monogram.

„Počkej,“ řekl ještě Tomáš. „Slyšíš mě, nebo mě neslyšíš? Ptám se tě, kde je Blecha?“

„Na koho čekáš?“ vyrušil ho ženský hlas za zády.

„Já?“ zeptal se. „Na Blechu.“

„Kdo to je?“

„Holka z L 408. Má encefalitidu. Netrefí se prstem z třiceti centimetrů na špičku nosu.“

„Nemá jméno?“

„Má, jenže ho neznám,“ řekl Tomáš.

„Co jí chceš?“

„Něco jsem jí dones.“

„V kterém okně?“ zeptala se žena.

„Tady nad námi.“

Žena se na něj podívala. „Taková malá s hnědými vlasy?“

„Jo, ale ty jí hned ostríhali,“ řekl Tomáš.

„Čekáš na ni dlouho?“

„Ani ne,“ odpověděl.

„Vezmi si to domů,“ řekla najednou žena. „To děvče tu už není. Ty jsi její bratr?“

Může snad sama vidět, že nejsem její dědeček, pomyslel si.

„Je jinde,“ řekla žena.

„Kde jinde?“ zeptal se.

Pohladila ho po vlasech. Viděla, že sebou cuknul, jako by o to nestál.

Viděl chvíli její záda, jak odcházela, otočila se jednou.

„Jak asi mám vědět kde, copak jsem jasnovidce?“ zeptal se Tomáš. Říkal to do prázdna. A myslel si, že Blechu zas někam převezli a ani se neobtěžovali říkat kam. Tohle je hloupý, říkal si. Tohle je vážně k vzteku, jen co je pravda! Všichni jsou antisemiti. A Tomáš, zvaný Oškliváček, myslel na to, že Blecha přinejmenším dneska už králíka neuvidí, a na to, co poví starému, že jí chtěl zvednout náladu, protože je to holka a má něco s mozkiem. Nesl králíka nazpět.

Starci a smrt

Německé rádio zachovalo tři minuty ticha na počest padlých německých vojáků u ruského Stalingradu. Hráli smuteční hudbu. Hlasatel spojil hrdou výzvu k pohledu na toto město – zářivý příklad německé oběti – s voláním po ještě větším úsilí na domácí frontě a s varováním před evropským osudem, jestliže se německé armády zhroutí.

Dne třetího února roku 1943 byl v Německu a obsazených územích vyhlášen národní smutek za zkázu města na Volze na čtvrtý až šestý den tohoto měsíce. Oznámení bylo dvakrát připraveno a odloženo z neznámých důvodů.

Skoro každý druhý v městě a na přístupech k němu zahynul. Kolik zahynulo vojáků, kteří neměli volbu padnout nebo ustoupit a přicházeli ve dne v noci vystřídat svoje padlé, nikdy nikdo neřekl.

Reuter

„Jdu se modlit,“ řekl Aron Šapíra. A pak, když mu stařena neodpověděla: „Pomodlím se i za tebe.“

Z modlitebny v pokoji, jehož obyvatelé zemřeli ještě dříve, než přišla zima, bylo slyšet: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“

Ani teď žena Arona Šapíry neodpověděla. Dívala se pohledem, v kterém už nepluly sny ani živé myšlenky. Byl to ten zamlžený pohled starých lidí, za kterým je to zdánlivé nic, které se blíží, smutek a bolest a spánek všech věcí. Současně to byla bezděká připomínka, co čeká i jeho. Neobsahovalo to už vůli, tvrdošijnost mysli, ani radost nebo stesk srdce. Myslel na umírající ptáky,

padlé koně, které viděl v Itálii v první válce během devíti ofenziv u řeky Soči a potoku Piavy, a na zcepenělé psy. Vytratil se z toho smysl. Připomínalo to cestu, na kterou se každý připraví, a přece není připraven.

„Země pak byla nesličná a pustá a tma nad propastí...“

Rušil ho stín její hluché odevzdanosti a lhostejnosti, zaznívající z hrdelního hlasu z modlitebny. Ze ztichlých úst ženy vnímal zkřehlost, kterou nezavinily jen únorové mrazy. Zazdalo se mu však, že přihrbená žena souhlasně kývla. Vykročil rozhodněji vstříc otvoru místo dveří ve vlhké stěně. „Už jdu,“ řekl, aniž se otočil.

Jediné, co ho udivilo, byla tajná myšlenka, jak je snadné někoho oklamat nebo zradit, včetně těch nejbližších. Neobelhal ji poprvé. Vyvolalo to v něm ozvěnu myšlenky na opak. Byl unaven, kručelo mu v žaludku. Kosti, které mu držely páteř, ochably a hrbil se. Svaly mu nedovolily udělat rychlejší krok. Asi by pohled na něho překvapil ty, kteří ho znali před rokem, před deseti léty. Podvědomě věděl, proč nechce zůstat se svou ženou v místnosti, aby si nemusel říkat, že jsou mrtví ještě dřív, než zemřou. Přijímal zprávy o úmrtí těch druhých, jako by to bylo stejně samozřejmé jako východ a západ slunce, sucho a déšť; pokaždé zůstane někdo, kdo se může ohlédnout.

Jako stoupala ženina horečka, tak se ztrácelo světlo. Potom sledoval, jak se měsíc na obloze zalévá nocí. Dokud byl mladší, přijímal smrt známých jako nutné zlo. Někdo odejde, jiný zůstává. Hluboko proudí uspokojení, že to ještě není on. Paměť prodlužuje vzpomínku na mrtvé, aby se člověku zbytečně nestýskalo. Aby utišil svědomí, které se vzpírá.

Odvrátil se pohledem od stařeny. I druhá stařena předstírala, jako by v horečce Markéty Šapírové nebylo nic mimořádného. Náhle si Aron Šapíra znovu vybavil, jaké to bude, až zůstane sám.

Bude na ni myslet, jak tu ležela? Ne, řekl si v duchu. Vráťí se tam, kde to bylo, dokud to bylo ještě dobré. Nepatřil už k těm silným, kteří si berou z toho, co je teď, a neodvolávají se v duchu k tomu, co bylo. I když už člověk nemá rád svůj život, má pořád ještě ze všeho nejraději sebe.

Dřevo, které chybělo ve stěně, už ztopili začátkem zimy, vloni. Taky prkna, vytrhaná z podlahy, posloužila jako topivo. Co bylo dobré včera, vyčpělo. Ztratilo se to, jako by to nikdy nebylo. Paměť uchovávala jen to špatné a varovné, aby se toho příště vystríhali. Dříví, oheň, teplo – to bylo, už není.

Než se vrátí z modlitebny, bude si to možná říkat o Markétě. Snažil se v duchu spojit si ji s ohněm, teplem nebo světlem. Se sytostí. Vyhýbal se děrám v podlaze. Tam měly svůj ráj myši. Z veřejí a prahu nezbyl ani popel.

„Počkám tu na tebe,“ řekla konečně Markéta Šapírová. Její hlas zněl jinak než včera a včera zněl jinak než před rokem, dnes ráno. Jako by přicházela z jiného světa nebo do jiného světa odcházela. Zněla v něm zaskočenost. Dotkla se hlasem něčeho, co je mimo slova, za prahem, který se chystá překročit. Co nelze nikomu svěřit.

Druhé stařeně se sevřelo hrdlo. Dokázala v sobě zarazit údiv, ne strach.

„Nemáme dveře, alespoň nemusíme zavírat,“ podotkla.

Aron Šapíra už byl na chodbě k modlitebně. Předříkávač opakoval, co už řekl, asi ztratil stránku. Domem profukovalo, vítr zahlušil slova, vháněl sem sněh.

„Dnes přijdou,“ pronesla po notné chvíli druhá stařena. Také ona shledávala, že si bude muset na odpověď počkat. „Ovšemže přijdou,“ dodala zlostněji po dlouhé chvíli a upravila si černý šál kolem krku. „Je pátek, jejich návštěvní den. Přišly zatím pokaždé. Leda by se snad tentokráte něco stalo, co nespočívá tak docela na nich.“

A nakonec Markéta Šapírová, jejíž šedavý vrkoč se rozplétal sám od sebe, protože se už třetí den nečesala, stále prodlévala v mlčení: „Proč si myslíte, že by nepřišly? Jestliže tomu nevěříte, povězte to rovnou.“

„Co to je, ten váš pátek, to vaše *pokaždé*?“ poznamenala konečně Markéta Šapírová, skoro podrážděně.

A pak, smířlivěji: „Také nevím, proč by právě dnes neměly chodit.“

Měla zvláštní, krákavý hlas, jako by myslela na něco jiného. Dotýkala se něčeho mimo místnost, zároveň ještě v místnosti. Podařilo se jim tedy oběma, Aronu Šapírovi i druhé straně, vylákat ji z úkrytu před *tou chvílí*. Už se k ní dostavilo to zvláštní, před čím prve zavřela oči, to podivuhodné; v představách se před ní opět začaly míhat jiné postavy, než byl její muž, Aron Šapíra, i Leonie Markusová, druhá stařena; v mlhavých přeludech se rozpochodovalo to snové, zakutané do přeludů, snad celý její život, vtěsnaný do jádra bez nejtenčí skořepiny. Utěšivou odpověď té stařeně, sedící naproti ní se špinavým krkem, zakrytým šálou, jí teď sňalo ze rtů něco docela jiného, než bylo tohle.

„Také to nevím,“ opakovala zamyšleně.

Mohla říci, že je to čtyřicet let, rozlezlo by se to po stěnách jako ploštice, veliké a nabobtnalé, a sálo by to z jejich krve. Ale může to rovněž obětovat promlčení.

„Také se vám to tu zdá dneska takové divné? Nemám to ráda,“ řekla druhá stařena nespokojeně.

A vydechla do zimy místnosti: „Nezávidím nikomu nic. Jen snad, že se dokáže ještě shýbnout, otočit, narovnat.“

Markéta Šapírová zírала na strop. Viděla tam mapy neznámých krajů. Věděla, že Aron Šapíra odešel. Nechtěla, aby na ni měl zlost, jakou má člověk na lidi, od nichž už nemá co čekat. Nejvíc síly

spotřebuje na to, aby vydržel s těmi, které už nemá rád. V nouzi a ve smrti jsme na sebe zlí, myslela si. Největší nepřítel není, kdo člověka zabije, ale kdo ho zbaví radosti. Ze slov druhé stařeny si podržela v mysli slova „přišly“ a „nepřišly“. Vnímala tvář druhé stařeny, Leonie Markusové, jako v mlze. Poslední měsíce už nepřicházel ani odvšivovací doktor.

Kdo říkal, že člověk prožije hodně a nakonec je to jako kapka v moři?

„Vždycky, když mají přijít, čekám na to už od rána a je mi, jako bych měla dostat nějaký dar. Ale nemohu se dnes do toho nikterak vpravit.“

„Snad je to tak dobře,“ odpověděla jí zase po tak dlouhé chvíli Markéta Šapírová. Myslela na to, jak je výročí beztvaré. Ani ryba, ani rak, jen nula na konci, znicotnění všeho a všech. Bylo to před rokem, co ji překvapil Aron Šapíra kyticí tulipánů? *Jsme*, i když si Adolf Hitler nepřeje nic tak vroucně jako to, abychom *nebyli*. Měl však již tehdy strach, napadlo ji nyní, že jeho vetchá pravda potrvá krátce, nemohl přece pro květiny jít sám – veliká říše je zakázala kupovat lidem se žlutou hvězdou. V Norimberku přijali zákony, podle nichž se z nich stali vězňové a otroci ještě dříve, než byli posláni do věznic a do otroctví. A dostavil se sem nyní i její bratr, Artur Morgenstern – byl tenkrát na jejich svatbě. Ale to, že ghetto je místo ohně a síry trestem za rozmařilost, trvajícím od rozboření chrámových zdí jeruzalémských a rozlezlou po židovských hlavách, kamkoli se vrtly, to říkal přece až daleko později. Také usoudil, že tady pomřou, aniž by poslední německý voják musel vystřelit jedinou ránu. Utěšoval se, že i ten, kdo to způsobil, bude jednou mrtev.

„Co je dobře?“ zeptala se druhá stařena.

Markéta Šapírová se zahleděla nejprve do pustoty potrhaných zelených tapet na nevábivých stěnách, k díře po dveřích, dávno vytržených a spálených. Co to je, oč se v ní všechno rozbíjí?

„Tak,“ řekla krátce. „To všechno.“

Nemusela by vlastně již mluvit. *Ta chvíle* se jí ohlásila už ráno, když prožila matčinu bolest, v níž byla zrozena. Potom už ani na okamžik nebyla sama; *ta chvíle* vězela i na obruči bíle vyhaslého zimního slunce, které se zjitra na chvíli vyhoupllo a pak zase zalezlo a utonulo ve sněhu jako v poselstvích, sypajících se na její nemocné klouby. Vidí je nyní i z okna, když upře zornice s temným nádechem ven; cítí je, padající do modravých terčíků jizev, jež na ní zůstaly z impetig.

„Co všechno?“ dotázala se hněvivě druhá stařena.

„To,“ odpověděla.

Mohla ovšem říci, než ji zhltně *ta chvíle*, že pokládá všechno za boží dar – i toto slovo, hlad, jídlo, tmu nebo deštivo, slunečno či vítr. Že ve všem tkví možná neviditelný žalobce i soudce, a přehlíží snad i to, že je tento den pátkem. Ale to znamenalo vzdalovat se od *té chvíle*.

„Kdo to má umět posoudit,“ pronesla vyčítavě.

A potom: „Nikdy nevíte hned, co je dobré a co není.“

Hodně ji pálily oči. K Arturu Morgensternovi, jejímu bratrovi, se tato chvíle dostavila již před třemi roky. Nemusel umírat před ní, napadlo ji nyní, mohl jí možná teď poradit. Uzřela ho před sebou jako prve. Stál maličko předkloněn, ustavičně ve střehu, ztracen v tmavohnědém obleku s béžovými proužky, a v pomačkaném širáku, jenž hltal jeho ryšavé obočí, zhoustlé více než vlasy. Hučku obšitou nazrzlou liščí kožišinou mu věnoval rabín z varšavského předměstí. Pociťovala k bratrovi i nyní mnoho obdivu. Dokud žil, podléhal předpisům víry, jako se podléhá slabostem. Ona byla

spjata s pozemšťany méně význačně; jedla všechno, neodmítala *nečisté* jako on; kazila si žaludek extraktovými polévkami, napodobeninou čočky, nebo dokonce krup. Aron Šapíra se tedy šel za ni modlit. Oba muži teď před ní splynuli. Stal se z nich chuchvalec očí mandlové záře, poněkud hasnoucí; teď to byl opět jediný člověk, nejdříve s dvěma hlavami, pak pouze jedinou s dvěma brunátnými tvářemi. Náhle se ocitla mezi nimi. Rychle se musí oddělit. Přijde-li *ta chvíle* zrovna nyní, polekala se, pojala by do sebe i Arona Šapíru.

„Jste dneska zlá,“ poznamenala druhá stařena. „Nepochybuju o tom, že přijdou. Nikdy to nedělám. A pokaždé také přišly.“

Dodala: „Je nás už jen malá hromádka.“

„Ano,“ přisvědčila neurčitě Markéta Šapírová.

Musela se oddělit. Už byl každý zas na svém místě. Nemá čas se tu naplano bavit.

„Každý pátek přišly,“ řekla druhá stařena smířlivěji. „Víte to přece sama.“

A pak: „Celá hoříte. Co je vám?“

„Nechci, aby šel se mnou,“ podotkla Markéta Šapírová.

„Kdo?“

„Ten kruh.“

„Jaký kruh?“

„Počkejte,“ řekla ochotně Markéta Šapírová. „Hned vám to všechno dám.“

„Co mi dáte?“ Něco ji přimělo, aby dodala: „Dřív se mně zdál dlouhý rok, pak dny, teď mám za čtvrt hodiny dojem, že uplynulo sto let. Zima a sníh mě taky moc nepovzbuzuje. Tak časná, a jak dlouho trvá, než se rozední. Fouká sem, je víchr, jako někde v horách.“

Byl tu již celý veliký zamřížovaný kruh, i s *tou chvílí*, sžehující něco zářivě pomíjivého, dvojité kolo se stříbrnými příčkami, v němž

utíkala veverka. Kolo se točilo jako zášlehy světél; čím se otáčelo rychleji, tím usilovněji pobíhal a poskakoval rezatý chlupáček uvnitř, mříže se zlovlně míhaly, takže byly průhledné a působily celistvě. Zase to nemohla oddělit, běželo tu již všechno; i zvířátko a ona a Artur Morgenstern i Aron Šapíra. Bože, maří tím tolik času.

„Je vám něco?“ zeptala se polekaně druhá stařena.

„Nic,“ odpověděla. „Co by mi mělo být?“

Nic znamená i to výročí přece, napadlo ji. A ještě něco. Pokaždé v pátek schovala Aronu Šapírovi ze svého chleba; včera ho pozřela sama. Anebo s ním?

„Člověk tu dřepí, na něco čeká, a nikdy opravdu neví, jestli to přijde,“ řekla druhá stařena.

A potom: „Bolí vás ty ruce?“

„Když sněží, bolí mě pokaždé,“ řekla nepřítomně Markéta Šapírová.

A pak: „Mně to také nevyšlo.“

„Myslíte,“ zeptala se druhá stařena, „že nepřijdou?“

A hned: „Co vám nevyšlo?“

„Ten chleba,“ odpověděla Markéta Šapírová. „Je pátek a nemám ho.“

„Určitě přijdou,“ řekla uraženě druhá stařena, Leonie Markusová.

A poté: „Máte horečku a měla byste si lehnout.“

„Udělám to,“ pronesla Markéta Šapírová tak spěšně jako prve.

A: „Přikryjte mne, prosím vás, tímhle kabátem.“

A nakonec: „Nic to není. Mám horečku, jako každý den.“

Napadlo ji, že bylo zbytečné to říkat. Protože přicházela opět tak zřetelně *ta chvíle*, bez temné zářivosti, jako když se poprvé ráno probudila. „Budu spát,“ řekla potichu. „Odpočinu si.“

Nespala, samozřejmě, motanice se opět dostavily. Měl by se vrátit Aron Šapíra, blesklo jí hlavou, dřív než *ta chvíle* všechno

pohltní a vše naplní nebo vyprázdní, aby to oddálil – rozrazil by to svou živoucností. *Ta chvíle*, opakovala si. Ticho a šero, pak tma. Zima. Cizí očekávání někoho, kdo by měl nebo mohl přijít, jako k druhé stařeně občas přicházely děti jejích dětí? Myslela na chléb. Na med. Představila si krajíc chleba s máslem, politým zlatými kapkami medu. Sklenici teplého nebo studeného mléka. Potom si představila, jak si češe vlasy, dokud byla ještě mladá. Nakonec si vybavila svoje děti, syna a dceru, někde na východě, snad už mrtvé. Cítila se spojená se stromy, když tlí, řekami, které vysychají dávno, než se mohly vlít do moře, a ztrácejí se v něm, a s oblaky, z nichž se sype sníh, nebo na jaře déšť, v bezpočtu kapek, které by ji ochladily. Jak říkal Artur Morgenstern, než odešel, jsme tím, čím jsme, a zároveň tím už přestáváme být, aniž bychom se ještě stali něčím jiným. Připomenula si vyhaslé ohně, odešlé řeky, pohaslé hvězdy. Ze zimy přichází jaro, ale naopak už to není.

„Už dávno jsem neslyšela křik kohouta,“ zašeptala.

K Markétě Šapírové přicházelo to neznámé a zároveň povědomé, odkud se všechno zdálo směšné nebo prolhané, marné. *Ta chvíle*. Jako by si svlékala krásné nebo rozedrané šaty. Nebyl v tom už Aron Šapíra ani Leonie Markusová; byla sama. Postrádalo to pýchu na pátek a postrádalo to svíčky, které dříve rozsvěcela.

Bylo to dávno, kdy zápasila se svým prvním osaměním, jako desetiletá. Hrála si sama se sebou. Potom se prosadilo sobectví, kterým dospívala, než se spojilo se sobectvím Arona Šapíry. Z čeho neměla tolik radosti, jakou předpokládal. Noci, kdy přicházel pozdě. Život, nějaké dávné, už neexistující ženství.

Myslela na okamžik na svoje tělo. Je jako ledové moře, z něhož vystrkují, jako drápky, ostré špice malé, větší a největší bílé kry. Bolesti, o kterých nikdo neví, potopené do hloubek lidského masa; bolesti duše, mezi kterými je stesk nebo osamocení; citelné bo-

lesti těla, dechu, kloubů a kostí. Prozrazuje je noční křik, který spánek nezadržuje a vydere se z prsou a leká ty druhé; tichoučký utajený pláč nebo hlasitý vzlyk, který přichází zdánlivě bez důvodu. Starší lidé vědí, že je pro tento vzlyk a pláč vždycky důvod; je jich mnoho. Ta ostrost ker jde dovnitř, ne ven. Zvenku roztávají, mizí, jako se ztrácí dým. Připomínají, co bylo. Jako potopená loď, ležící na dně moře. To, čím si stařeny a starci připadají jako vrak. Zůstanou jen skály a moře. Mladí lidé si stěžují, kolik plesů a radovánek zmeškali, kolik škol zanedbali. Minulost se zdá hezčí pro nedostatky přítomnosti. Nedá se zapomenout na lepší minulost na rozkaz, myslela si. Jako nikdo nemůže mít nikoho rád na rozkaz. Neříkal Artur Morgenstern, že když nemůže nahoru, zkouší to dolů? Tak se to říká. Než to zhltně *ta chvíle*.

Zavřela oči. Myslela na to, že stromy se neptají, kdy přijde bouře, a jsou vyvráceny a trouchnivější, i když se kořeny drží sebehluběji. Skály se udrolí, jezera vyschnou, kde bylo moře, je pevnina. Z polí a zahrad jsou pouště.

Ta chvíle. Narodila se do světa, v němž se zabíjí. Zabíjení je klíč, kterým lze vysvětlit člověka. Jedni zabíjejí, druzí jsou zabíjeni. Není to stejné. Myslela na svou matku a otce, kteří byli pyšní na to, do jakých škol ji mohou poslat. Vzpomínala si, s jakým nadšením odevzdávala její matka na počátku první války zlaté snubní prsteny a šperky na zbrojení a nosila si domů za ně železné atrapy. Nosila na hrudi s pýchou železo místo zlata. Žádný člověk, uvažovala, a věci, které stvořil, nejsou trvalé. Ani pevný soukenný kabát, kterým ji Leonie Markusová přikryla, kamenné domy, jako ten, kde byli teď s Aronem Šapírou, dubové podlahy, stoly, židle, které už spálili. Dost dlouho jsem to nechtěla vědět, myslela si. Držela jsem se naděje, kterou dokážeme stvořit z ničeho. Nejsme první po Bohu, říkal Artur Morgenstern. V prolhané naději není možnost.

Nic se nepodobá něčemu, co by nepřišlo znovu. Co člověka určuje, je to mezi tím. *Ta chvíle.*

Vracela se k ní řeč, kterou znějí modlitby. Také k Markétě Šapírové doléhaly zvuky z modlitebny na druhé straně chodby. *Čtvrtý den stvořil Bůh hvězdy, Měsíc a Slunce.*

Její bratr, Artur Morgenstern, soudil, že pro mnoho lidí tam venku jsme cinkot peněz, méně než kapka vody, špína, kterou je nutno vymetat ohnivým koštětem. Zvuk ptáků, rozléhajících se v polích, do dálky.

Hodně popela odplavila řeka Ohře do toků, do nichž se vlévá, a s nimi do moře. Moře se nezvedlo ani o milimetr.

Oni i my jsme vlna v řece, opakovala si v duchu, co říkal její bratr Artur Morgenstern. Ve srovnání s bratrem si žili na vysoké noze, třebaže žili přiměřeně.

Na střechu a na okna dopadal sníh. Sněžilo hustě. Chumáče vloček se jí dotkly čela a rukou, než je schovala pod kabát. Sníh šuměl, jako když se jí o matraci někdy otřely myši.

Bratr se ztratil v *té chvíli*, protože odmítal jíst nečisté. *Ta chvíle* pro něho byla smír. Nevyvozoval dalekosáhlé závěry ze svého osudu. Jen zpočátku se snad směli domnívat, že jejich úpadek je úpadkem světa. Nebo že zánik všech se přiblížil jejich zánikem.

V *té chvíli* se scvrkl jako stará kůže. Ztratil se v *té chvíli* jako slabý hlas, chabounká ozvěna.

Nebylo hezké, pomyslela si, že myslí víc na bratra než na svého muže? Jen jednou se zlobila na bratra, když se obvinil, že ze všech nejvíc lituje sám sebe. Živým závidí život, mrtvým smrt. Závidí i té části minulosti, která už odumřela. A postrádá stud, který by to zvrátil.

Ta chvíle. V čem se mýlila? Opustí-li ji všechno, v co mohla věřit, jako by už nebyla. Z popela vzlétne zase jen popel, ne jiskra. Leklé ryby už nečeří hladinu. *Ta chvíle.*

„Jdu pro vašeho muže,“ řekla druhá stařena, téměř jasnozřivě. „Kdyby mezitím přišly, ať na mne počkají.“ A s tázavým pohledem: „Hned jsem nazpátek. Přivedu vám ho.“ Už je tu tedy sama, pomyslela si Markéta Šapírová, protože se otvor místo dveří za ní zprvu a pak – i v mlze – rozjasnil; střetne se tedy s tou chvílí zcela nerušeně. Ano, je zde tišina, vysoce vzklenuť i propastná, nekonečně utěšivá. Zaslechla něco, co to vše překrylo, vzdechy, špitavě sípavé. Mávla v duchu rukou, aby je odehnala. Nepodařilo se jí to. Náhle pochopila, že to nesvede nyní ani později, protože vycházejí z jejích vlastních ňader. Byly tak blízké, stále neodbytně kroužící nad ní, mohla by je spatřit, napadlo ji, kdyby rozevřela zornice očí.

Arone Šapíro, zvolala, už jsi zde nazpět? Pohleď, jak mi je! Byla jsem tu tak dlouho sama, jen se zlomkem nebo stínem té chvíle; začala se tu roztahovat. Číhala už ve mně. Když jsi tu nebyl, chyběla jí hráz, kterou ji lze zadržet. Je hezké, žes to zachránil; máme přece to výročí. Jsme spolu čtyřicet let. Ta chvíle to chtěla vzít. Už mne s ní nesmíš ponechat samu. Nemusíš se už také tolik modlit. Té chvíli to neubližuje. Vadí jí pouze, když je nablízku něco živého. Teď ji zas slyším. Řekni to číslo. Zní tak pěkně – i v tom pekelném hluku zde. Budeme zahánět tu chvíli spolu. Je tak dotěrná. Vidím už několik dnů jenom tohle jediné, vezmi si to ode mne. Jistě si na to také vzpomeneš. Jak tam stál u nás ten člověk z Německa, s očima sinavě zbarvenýma, tváře olemované vyhládlými lícními kostmi. Nechtěl jen, aby nás ta almužna praštila přes kapsu, jestliže hlava zůstane nedotčena. (Nechtěl, abychom se s ním cítili jako bohatší s chudákem. Měli jsme strach z jeho strachu. Lidi se bojí nešťastných. Styděl se. Tolik emigrantů se pak stydělo, jako by byli první, co museli odejít, ze školy, ze země, z domu, kde se narodili. Chvíle, nebuď zákeřná, když je tu Aron Šapíra, jdi ještě pryč.) Ten jeho stesk se mi teď

tolik dnů vracel. Tenkrát, Arone Šapíro, jsi přede mnou začal schovávat noviny. (Nesvětélkuj, chvíle, neder se mezi nás, ještě setrvej na chodbě!) Arone Šapíro, teď se mi chce vyprávět si s tebou, cos měl rád a co ne. Ještě to vím. Nikdy jsem to nezapomněla. A také, odkud jsi kupoval kůže a nářadí. A jak ten rudovlasý Žid z Ukrajiny u nás spolykal za deset korun slaných tyčinek. Je již možná v té chvíli. Pojď ke mně! Víš, jak se bojím myši. Je už večer? Nikdy jsem ti nebyla nevěrná. Modlil se tak strašně dlouho. Artur Morgenstern to dělával ještě déle. Zahyne jen jedna z větví, říkal. Ta nejpevnější a nekrásnější. Také říkal, když se modlil, že umíme dobře plakat. Což je dobré a zároveň ne tak dobré. Zmínil se o výčitkách svědomí, které přeskočí jako jiskra z ohně na oheň, ale až za několik pokolení. I on je tou chvílí. Večer už mě nesmíš ponechat samu. Nikdy jsem to neměla ráda. A teď, poohlédni se, Arone Šapíro, zde číhá ta chvíle. Mám trochu strach. Hoří mi něco ve spáncích. Přilož mi sem ruku. Ta chvíle - dolezla až sem. (Odejdi, bestie, alespoň dnes ještě odejdi!)

Vzala si popaměti teploměr. Vložila si ho na povědomé místo, mezi paži a tělo někde nahoře. Poté se snažila přidržet si jej před očima. Každý den, napadalo ji matně, je toho o maličký stříbrný kousek více. Více je menší skrojek života.

Arone Šapíro, zvolala, a plamen, který se jí usadil na spáncích, sežehl předchozí okamžik; kdybys tu nebyl, neviděl bys ty ostré nože, stříbrné a dlouhé. Někdo je do mne zapichuje, právě do těch jizev v temně fialových kroužcích. Něco se mi sápe mezi řadra, dráp té chvíle. Vklíňuje mne to na prsou do kamenných obručí. Šlehají na to ohně. Nemají barvu. Ale teď ano - jsou černé a bílé. Nikdys to neviděl. Arone Šapíro, jazyky záře, štíhlé a bachraté. Nesahej na mne. Tělo mi hoří už dávno. Je to ta chvíle. Propaluje mne. Je dobře, že sis pospíšil... Pohlad' mne

na čele; máš chladné dlaně. Setři mi studený pot. I ten je horký. Děkuji. Rychle sejmi tu petrolejovou lampu nade mnou. Už jsem spolykala tolik světla. Ach, dolů s ní! Ta chvíle je už ve mně, Arone Šapíro! Ted' něco skříplo, zaslechl's to? Snad se ve mně rozbila.

Obrátila se ztěžka na bok. Něco ji zahalilo černým mračnem. Teploměr jí vyklouzl z dlaně a roztráštěl se, blyštivý, v tisíci střepinách. Uhodila se hlavou o podlahu.

Znělo to tak divně, vid'. Odežeň to. Podej mi šátek. Ten tmavý, řasnatý.

„Arone Šapíro!“ vykřikla jako ze sna.

Odpovědělo jí ticho. Do čeho se probudila?

A potom: „Kdo to všechno zavínil?“

A nakonec: „Nikoho jsem nezabila. Před nikým jsem nepřirazila dveře. Jestliže je život to, že se zabíjí nebo nezabíjí, byla jsem s těmi, kteří nezabíjejí.“

Vybavila si, jak loni v létě seděli na dvorku pod hrušní, z níž shluk mladých lidí orval nezralé plody, protože byli silnější.

Pro Artura Morgensterna se Němci podobají pavoukům, nemají rádi světlo; spřádají své sítě v koutech, aby nachytali co nejvíc mušek. Nebo že člověk může být sebeskromnější, a přece se pokládá za střed světa.

„Co ze mě zůstává? Mrtvá vzpomínka na mladé tělo,“ odpověděla si, aniž měla dost síly, aby to vdechla do slov. Jak se ráda zamlada česala. *Ta chvíle*. Měla dlouhé černé vlasy, lesklé a hebké, ne jako lví hříva, kterou se pyšnil její bratr. Aron Šapíra byl napůl holohlavý, už když se poznali. Jen nad spánky měl husté černohnědé vlasy, lesklé olejem. Měla ho ze začátku ráda i se začínající pleší. Muži se pleš odpouští... Jí to přišlo k smíchu.

Vítr venku pootevřel dvě víka od beden, sbitá jako díl prozatímních dveří. Je *ta chvíle* bílá jako sníh? Nebo černá jako noc? Zdálo se jí, že je bílá, stále bělejší, jako by bělejší běloba už nemohla být. Byla to sytá bílá. Nemít zavřené oči, asi by je to oslnilo.

Na vzdálenější straně chodby, těsně před vchodem do modlitebny, se druhá stařena, Leonie Markusová, polekaně pootočila. Ale zelo tu již opět ticho, s větrem. Odhrnula deku, která sloužila v modlitebně jako závěs.

„Arone Šapíro,“ zašeptala hlasitě, chraptivě a pak sykavě.

Byla to místnost s plísní na stěnách, po lidech, kteří zemřeli na tyf, na žloutenku a zápal plic nebo selhání srdce.

Leonie Markusová se třásla zimou, cvakala zuby.

Viděl ji, protože stál téměř u vchodu; dotýkal se zády deky. „Nesmíte tu být,“ řekl. „Nevíte snad, že sem ženy nesmí?“

A pak: „Modlím se za vás obě.“

V duchu se usvědčil ze lži. Nemodlil se ani za Leonii Markusovou, ani za svou ženu, ani za sebe. Měl vidiny tisícerych druhů polévek. Tančily před ním jako hebrejská slůvka modliteb, která vetvý muž vpředu jednotvárně odříkával. Smrskly se jako něco vrtkavého na jedinou, ta byla psí, a poslední, s masem a krví, *nečistá*. A byl s ní ve své představě vrcholně spokojen. Žádná modlitba a žádný Bůh nemohl znamenat v této chvíli víc než ta psí věc. Žádný zákaz požívat krev zvířat a ptáků, protože v jejich krvi byla jejich duše a znamenalo by to jíst jejich duši, ho nemohl odradit a zastavit.

A jako by to přicházelo z vloček, které vířily venku, a ve větru, který hučel, jako by jeho zdroj nebo odraz byly tady, napadla ho otázka, co dělal Bůh předtím, než stvořil svět, v němž jedni mučili, ponižovali a zabíjeli jiné – i když asi nebyl první, komu to přišlo na mysl –, a co bude dělat potom, až dílo zkázy skončí. Nenašel na

to odpověď; jako když kantor prve říkal, mezi citáty ze Starého zákona, že nejhorší z hříchů je zločin pýchy. Měl hlad, který ho stravoval, jako oheň stravuje dřevo. Chvěl se chladem. Věci prostupovala mlha, dálka a zima – nic.

Ztratil vůli i ctižádost si něco dokazovat, něco vyvracet. Už neměl, co by si chtěl dokázat, co by si přál vyvrátit. Ztrácel stud. Bylo mu lhostejné, co si Leonie Markusová myslí.

„Markétě Šapírové je zle,“ řekla druhá stařena znovu.

A potom, vstříc zornicím beze světla: „Pojďte k ní.“

„Musím se domodlit,“ řekl hněvivě. „Neslyšela jste?“

Na plíseň zdí usedala slova o poskytování pokrmů, o oddanosti a síle; o klidu noci a činorodosti dne; o posílnění a odpočinku; zdatnosti těla a mohutnosti ducha. Potom modlitba pro pátek večer a Kniha Kazatel. *Z každého rajského stromu budeš svobodně jíst...*

„Musíte tam jít,“ pronesla tiše. Sklonila hlavu a ustoupila. Nemusela říkat, komu se přitížilo. „Neulevilo se jí,“ řekla.

Chtěl myslet na polévku ze psa, nebo pouze z jeho krve, jen teplou, ale musel odejít a na chodbě mu vítr vchrstnul do neholené tváře hrst vloček. Neměl pocit jako kdysi, když se vracel domů.

„Odskočila jsem si jen na chvílku,“ uklidňovala ho druhá stařena cestou. „Dnes jistě přijdou. Nerada bych tam nebyla, až se dostaví.“

Vstoupili dovnitř.

Leonie Markusová ve zlé předtuše klesla na slavník a dívala se na otvor dveří, jako by čekala, co je vyplní jako prázdný rám po ztraceném obraze.

Aron Šapíra poklekl k ženě. Na zemi spatřil rozbitý teploměr. Kuličky modravé rtuti u střepů křehkého skla.

„Markéto Šapírová,“ řekl. Viděl přimhouřené oči s nafialověle zbarvenými víčky. Tušil za nimi svist horečnatých vidin, to matné a kalné, bez milosti uhašínající.

„Markéto Šapírová,“ zvolal. „Slyšíš mne?“

„Dejte jí tu hlavu nahoru,“ řekla druhá stařena. Včera jí doktor řekl, že má šedý zákal; viděla dobře.

A potom: „Kdyby přišly, dojdou pro doktora.“

„Myslíte, že mě neslyší?“

Myslel na to, kdy se od ženy oddělil a už se nepřiblížili.

„Prve jsme se dobře bavily,“ odpověděla druhá stařena. „Vyprávěla jsem jí o tom, jak přijdou a že pokaždé přišly. Odpovídala, že tomu věří. Proč by nechodily právě dnes, když je pátek?“

„Mám takový dojem, jako by mne docela neslyšela.“

„Jistě přijdou,“ odpověděla druhá stařena, „a přivedou doktora. Je to štěstí i pro vás.“

„Třeba mne slyší, ale nemá chuť mi odpovídat.“

A potom: „Markéto Šapírová, jestli mne slyšíš a je ti tak špatně, že se ti nechce mně odpovídat, nebo jestli se zlobíš, že jsem se modlil, tak na mě kývni.“

A ještě později, když se ještě znatelněji zešeřilo a přivezli kávu z dubových žaludů: „Markéto, napij se trochu.“

Odmítla hlas, který přicházel tak tiše, na křídlech *té chvíle*, která se k ní vloudila ve všem, co přicházelo, jako slova Arona Šapíry, strašlivě vzdálená, a kývla hlavou. Nebyl to celý pohyb. Jen jeho matný náznak, ztemnělý stín něčeho, co se mělo stát, a co se nestalo.

Dotkla se najednou zase bolesti, jako byla matčina bolest, v které se rodila. Bolesti, kterou cítila, když se jí rodily děti. Vybavila si sen, který musela mít ještě v matčině lůně. Ve snu o matčině břiše jí bylo teplo; byla sytá. Když se rodila, bylo jí teplo. *Ta chvíle, ta chvíle, ta chvíle*. Nedotkla se starosti a mrzutosti, smíchané v hlasu a dechu Arona Šapíry.

„Je tma, není tu skoro vidět,“ řekl Aron Šapíra. Měl skřípavý hlas, kterého se skoro lekl.

„Je to hanba,“ řekla druhá stařena.

Doléhal sem hlas zkřehlého předříkávače. Byl zase na začátku. *Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. A viděl Bůh, že je to dobré.*

Zvedl ženě dlaní hlavu, aby se mohla napít, a přidržoval jí hrnek se stydnoucí kávou u rtů.

Leonie Markusová vypila svůj příděl naráz.

„Nejbližší doktor je v hamburských kasárnách,“ řekla.

„Kývla na mě,“ zašeptal Aron Šapíra.

„Ještě by mohly přijít,“ držela se zatvrzele druhá stařena svého.

„Posledně nepřišly.“

„To neříkejte.“

„Nepřišly,“ dráždil ji.

„To bylo výjimečné. Jinak přišly pokaždé.“

„Mládí je prolhaný ráj.“

„Proč to říkáte?“

„Nevím. Kolik může být hodin? Deset?“

„Snad bude sněžit celou noc,“ řekla druhá stařena. „To chcete čekat až do rána?“

Položil se vedle své ženy. „Dobrou noc,“ řekl.

A pak: „Markéto Šapírová, dobrou noc.“

Slyšel její sípavý dech, splývající s jeho dechem a dechem Leonie Markusové a hlasem sněhu a větru a noci. Pomyslel si, že kdyby nebyl tak dlouho v té prašivé modlitebně, pověděla by mu, co jí chybí. Najednou ho opředl pocit viny, že jí mohl pomoci, kdyby tam nebyl. Vedle něho stál koflík vychladlé kávy. Uchopil ho. Zavřel oči. Je to polévka, řekl si. *Pro něho* – pro Markétu Šapírovou černavá voda bez chuti. Vypil šálek do dna.

„Dobrou noc, Markéto Šapírová,“ opakoval do tmy. Pak ji přikryl svým pláštěm.

Jak vychládal, napadlo ho hněvivě i škodolibě, že měl druhé stařeně připomenout, kde jsou její očekávání příchozí. Nikdo nedojde pro lékaře, řekl si, neudělá-li to po ránu sám.

Náhle se v díře místo dveří objevily stíny. Uzounký proužek světla rozkrojil temnotu místnosti, osvětlil tapety s cáry svěšenými dolů. Dvě drobné postavy sem vklouzly a sklouply se nad matrací Leonie Markusové. „Babi!“

„Už usnula,“ zašeptala větší dívka.

„Snad nespí,“ vmísil se tiše Aron Šapíra. „Čekala na vás. Celou dobu na vás čekala.“

„Jsem vzhůru,“ vydechla rozespale druhá stařena.

„Donesly jsme ti něco,“ řekla menší dívka.

„Zprávu,“ řeklo větší děvče.

„To jste sem šly ve sněhu?“ zeptala se druhá stařena. „Jakou zprávu?“

Aron Šapíra pocítil prudkou bolest v konečnicku, jako by se palčivým tlakem chtělo jeho tělo protlačit tím jediným místem.

„Do čtrnácti dnů je konec. Rusové ještě nejsou poraženi. Mají úžasnou zbraň. Nasadili ji poprvé u Stalingradu.“

„Ano,“ řekla druhá stařena. „Kde to je?“

„Je to mezi řekou Donem a stepí,“ řekla ta větší. „Víš, kde to je, babi?“

„Vím,“ odpověděla druhá stařena.

Neměla o tom měště potuchy.

„Vím to také,“ řekl Aron Šapíra. „Je to nekonečná země.“

„Pošlete sem doktora,“ řekla druhá stařena.

„Ne,“ řekl Aron Šapíra. „Nikoho sem neposílejte. Nikdo by už teď nepřišel. Povím jí tu zprávu.“

Pak se zde znovu rozestřelo ticho. Byli zase sami.

Druhá stařena se vyčítavě ozvala: „Vidíte, přišly.“

Neodpověděl. A potom, později, když slyšel, jak Leonie Markusová chrápe hrdelním zvukem, a věděl najisto, že ji už neprobudí, zacloumal ženou vedle sebe.

„Markéto Šapírová,“ zahučel. „Mám pro tebe zprávu, jakou jsi ještě neslyšela.“ A pak, když ticho vyplnilo čas, který byl vymezen její odpovědi: „Rusové ještě nejsou poraženi. Všechno dobře dopadne. Válka už brzy skončí.“

„Markéto,“ opakoval a téměř křičel. „Slyšíš mě?“ Chtěl ještě dopovědět.

Dotkl se jejího těla. Bylo vychladlé a nehýbalo se. Přešel si kostnatými prsty po tváři, mezi vráskami, které byly bezedné jako propasti všech bitev a věků, a pocítil, že jsou docela suché. Ještě chvíli nevěřičně čekal. Nestekla mu v nich jediná slza.

Nechal oči do rána otevřeny.

Stále padal těžký, tmavý sníh.

Začátek a konec

Jiří to viděl, stejně jako ostatní, hned jak přišli. Strop přízemního baráku byl v rohu vlhký, s opadanou omítkou se podobal drátěné pavučině. Vypadalo to, že tam bude brzy díra, nebo tudy poteče, až začne pršet. Nebo to spadne.

„Není to snad prašivý,“ řekl Jiří.

„Bakterie, pánové,“ vyhnul se Zrzavý Richard odpovědi, „už zaplnily veškerý prostor mezi nebem a zemí.“ Vteřinu před Jiřím si obsadil dolní lůžko.

„Nechte toho,“ opakoval muž, který se na začátku – když se snažili odhadnout úroveň tábora a zařadili ho mezi ty lepší – zmínil o „zlatých očích“.

Zrzek si upravoval kavalec. „Tady si budem žít na vysoké noze,“ dodal. Snažil se vždycky, ať se stěhovali, jak často museli, udělat si z lágru domov, třeba jen na jednu noc. Přešel k jinému námětu: „Byl v pořádku, než našel dopis vlastní matky, co psala milenci. *Bojím se jeho dechu blízko mě, jeho pohlaví, které se mi hnusí stejnou vášní, jako miluju to tvoje. Bojím se lži, kterou žiju – psala –. Jak mohu takhle vychovávat děti?*“ Vzdychl si. Byla to jedna ze Zrzkových historek.

Vedle Jiřího stál krátkozraký chlapec, který se hrbil. Špatně viděl a nenosil brýle. Co přijeli z Polska, už skoro nikdo nenosil brýle. Udělat tuhle zkušenost v Birkenau stačilo jednou. Všichni, co si na selekci na rampě nesundali brýle, šli do komína.

Jiří odhadl dráty ve stropě. Taky krátkozraký je odhadl. Byli stejně velcí. Měly by vydržet, pomyslel si Jiří. Byl rád, že je tu s krátkozrakým a se Zrzkem. Zrzek si opásal kalhoty pruhem

řemenu, uříznutého z německé ruční zbraně. Při přesunu z Polska do Německa měl řemen na těle. Byl to hovézí pás s kapsičkou. Nemusel už nosit cyankáli ve vatičce v uchu. Pečlivě si vysvlékal sako. Z kapsy vytáhl papírový balíček s připínákem. Papírek zase složil a schoval. Byl to dopis, který dokázal v botě pronést všemi tábory za půldruhého roku.

Zatlačil opatrně připínák do nohy kavalce. Pověsil si sem kabát. Stejně pečlivě si složil kalhoty jako polštář a položil je do nohou kavalce.

„Nadále moje svrchované teritorium,“ prohlásil.

Uhlazoval si záhyby u košile. Věděli, jak je na svůj gram jedu pyšný. Mít smrt ve vlastních rukou pokládal za triumf existence.

„Seš úžasně elegantní,“ podotkl Zrzkův souseď, muž s drsným hlasem. Věděli všichni proč. Věřil, že by se s ním Zrzek rozdělil.

„Tady ti nedovolej, abys byl šťastnej, i kdybys chtěl,“ utrousil Zrzek. „Nakonec se bojíš dovolit si to sám. Kecám,“ dodal.

Pak řekl: „Nevím, nevím.“

Soudil, že je každý svým soudcem. Ví, čím je vinen, i vůči sobě. Musel mít duši jako bludiště. Ztrácel se, sobě i druhým. Jinak byl ano ano, ne ne.

„Nikdo neví,“ doplnil. „Jsem zajedno s Napoleonem: nic se ne-táhne jako dočasnost.“

Potom: „S hlavou v písku daleko nedoběhnem.“

„To jsi studoval zoologii? Ne magnetismus?“ zeptal se muž s kastrolem.

„Za bariéry nevidím,“ bránil se Zrzek. „Nevím, jestli umírám, nebo jsem ještě naživu.“

„Možná, že někdo přijde,“ ozval se muž, který tu dosud stál s prázdným kastrolem. „Kdybych zachrápal, bratři, dejte mi to do téhle nádoby.“

„To se ví,“ podotkl Zrzek. „Kvůli tomu se neunavuj bděním.“

Pak už neřekl nikdo nic.

Začalo se stmívat. Stráž byla příjemně zelená. Rostly tu jedle, smrky a břízy, byla v tom zvláštní netečná jemnost, skoro něha, jaká je v přírodě. A nebylo to prvně, co si do toho dosazoval Jiří věci, pro které se mu odpověď ztrácela. Jak slunce klesalo, stráž nejprve zrudla, pak začala tmavnout. Stíny se zdloužily a prostranství před barákem, barák a nebe chladly. Bylo to každodenní vychládání světla, než zítra zase vyjde den.

Zrzek si sedl na kavalec. Přehlédl několik lidí, odvrácených ke zdi. Neměl v lásce ty, co se tak okázale modlili, jako by Jahvemu říkali: „Hele, vidíš, jak jsme vytrvalí a kam až jsme – navzdory všemu a všem – donesli pochodeň?“ Nebo aby se vyšeptali z toho, jak se jim křivdí.

„Chtějí si to posichrovat: Jestli to může přežít jen někdo, tak *my* jsme se *modlili*,“ řekl k druhému hlasu, aby ty modlíci nerušil nebo nedráždil.

Pořád si uhlazoval košili. Modlíci si ho nevšíмали.

„Už to vidím. Jak tvrdí, že Bůh je kus mrtvýho dřeva a budou ho oživovat. Jako když ty krásný australský plavkyně vdechujou život utopencům ústa na ústa.“

„Co tím chceš říct?“ zeptal se muž s kastrolem.

„Někdo zachází s Bohem jako s luxusem pro lepší poměry. Pro ně se Bůh začne zotavovat, jen co se zotavě maďarský rabíni.“

Dodal: „Slyšels někdy o japonských pilotech kamikadze, co si sednou do letadla, co je zároveň torpédo a časovaná střela, a vyletí a vystřelí se do nepřátelský lodi nebo na jinej pohyblivej cíl a rozmáznou se na hadry, i s cílem?“

Nakonec řekl: „Není to směšný, že se německý Židi styděj za svý český a polský soukmenovce, jako by snad lágry založili sami?“

„Možná, že ještě někdo přijde,“ opakoval muž s kastrolem, který stál u okna. V Polsku mu řekli, že v Německu dostávají vězňové najíst dvakrát za den, někdy i pět set, ale nejméně tři sta padesát kalorií. Zatím nedal kastrol z ruky. Bylo na něm znát, že ho natchytali, navzdory bezpočtu zkušeností. Patřil k povahám, pro něž bylo vždycky lepší věřit než nevěřit.

Zrzek rozkládal: „Tenhle lágř je malej – jako planeta Neptun. Neptun nenašli dalekohledem jako ostatní; *vypočítali* jeho existenci – nějakej Francouz – podle šílených teorií pana Newtona. Pak ho jeden Němec fakticky objevil. Našel na obloze tečku, a ejhle. Byl to Neptun. V Birkenau jsem snil o lágřu, jako je tenhle, kde se jen pracuje a neplynuje. Nejdřív jsem si ho musel vymyslet, pak jsem ho našel. Nová planeta. *Meuselwitz bei Leipzig, Aussenkommando Buchenwald*. Krásná malá planetka, kde nejdeš po práci za odměnu do komína.“

Ještě řekl: „Už to vidím – jestli to bude takhle pokračovat, tak vodtud' jedeme domů v salonním voze. V jídelním vagoně si dám palačinku s jahodami se šlehačkou. Ještě jednou, pane vrchní.“

„Jak to bylo dál s tou jeho matkou?“ zeptal se muž s kastrolem, aby Zrzka zarazil. Už taky ležel. Kastrol měl u sebe jako milenku.

„Říkala mu: Miláčku, přiznej se mi,“ odpovídal Zrzek. „Na to jí řekl: Podívej se, jsou dvě jabloně a jeden zahradník. Ke který jabloni má zahradník jít, když ta jedna má sladoučká jablíčka a ta druhá trpký? Samozřejmě, řekla, jenže ty nejsi zahradník, ale kurevník. Nepovídej mi, že ty věci, co ode mě teď chceš, máš z vlastní hlavy.“

Na to neřekl dlouho nikdo nic. Zdálo se, že nejen Zrzek vystřílel prach. Byli v novém táboře, na území Německa. Neslo to naději změny. Současně s ní všechny staré známé hrozby.

Ve vlaku Zrzavý Richard vyslovil, co v něm bylo někde docela na dně a zároveň na vrchu: „Jak se má takhle žít?“

Zrzek se zase ozval: „Víte, co říkal Alexander Makedonský, když se ho ptali, proč brečí? Už dobyl celej svět a nemá už, co by dobyl.“

„Musíš bejt strašně sečtělej, Zrzku,“ řekl Jiří.

„Ani ne,“ vzdychl si Zrzavý Richard. „To si jen tak cvičím paměť, abych se přesvědčil, že mně ještě nevygumovali mozek. Kromě toho jsem to slyšel minulej tejden v Auschwitz-Birkenau, v Cikánském lágru, když jsme stáli na *Appellplatzu* před jednadvacátým barákem a dávali nám na čelo ty razítka inkoustovou tužkou s písmenkem T. Došlo mi, že je to *Transport*. Ušetřili sobě i nám tetování.“

„Mně se dělají, když dlouho stojím, otoky na nohou a hučí mi v uších,“ řekl muž s kastrolem, aby si dokázal, že ho ticho tolik zas neskličuje. „Napíná se mi kůže, jako když pumpuješ balon víc, než snese, než praskne. Srdce se mi najednou roztluče, jako bych běžel. Když jsme stáli hodiny a hodiny, běžely mi najednou v hlavě filmy, který jsem viděl ještě doma. Jih proti Severu. Gunga Din. Španělská vyzvědačka. Někdy jsem viděl filmy, který snad nikdy neexistovaly. Hráli v nich známí herci a herečky.“

„Mně, když dlouho stojím, je všechno jedno,“ zasmál se krátkozraký. Přišlo mu směšné, že mluví, aby se přesvědčil, že dokáže ještě něco vyslovit. „Jsem z dlouhýho stání leda otupělej,“ dodal. V Auschwitz-Birkenau měl strach, že dlouhým mlčením oněmí, pár lidí ztratilo řeč. Jednoho dne prostě přestali mluvit.

„Všechno se mi vráží do nohou,“ dodal muž s kastrolem.

„Na apelu jsem si vždycky přišel na svý, když zrovna nevybírali do komína,“ řekl Zrzek. „Jeden transylvánskej rabín, heretik a mystik, chtěl vědět od jiného heretika a mystika, protože stáli vždycky spolu, jestli je kuře ještě košer, když spolkně špendlík. Díval se na komín a kouř. Jeden říkal, že oheň není, čím je sám

o sobě. Dokazoval to třibarevností ohně. Když hodíš do plamenů dřevo, zčerná. Plech v ohni zrudne. Železo zbledá. Vylítli komínem nazejtří, i s tím, co říkali o Bohu a kouři, jestli to je rozdíl mezi pravdou a lží. Hlavně oheň spaluje, jasný?“

Ještě řekl: „Znáte ten šlágr *Povím to tancem – a písni*? To jsem odjížděl z Prahy. Na den mých narozenin zabili Heydricha. Co jsem si mohl lepšího přát?“

A zase všichni mlčeli. Unavovalo je mluvit, i ozvěna slov. Nebylo to o tom, co je hnětlo a zajímalo. Co jim přinese nový tábor? Německo je strašilo a zároveň už pouze to, že byli v mateřské zemi, odkud to všechno vzešlo, slibovalo něco nečekaného. V Německu, co slyšeli, nebyly plynové komory. Hledali ve znacích, které pro ně zůstávaly nečitelné.

Kromě toho – nikdo nepřišel z německého vedení kvůli evidenci, a to nebylo jediné, co jim nehrálo, aby se necítily ve své kůži. Ticho bylo hlavní důvod a taky to jediné, co mohl Zrzavý Richard rozehnat. Někdy stačilo slovo. Před chvílí slyšeli zpívat povstalkyně z Varšavy. Tísnily se v menší polovině tábora, rozděleného dráty. Pak zněl hukot chemičky a muniční továrny. Uprostřed stráně, která se začala ztrácet v šeru, musel být psinec, tu a tam štěkali psi. Věděli, jaký druh psů to je. Změna byla jako clona, za kterou ještě nenahlédli. Dvakrát během odpoledne přelétly nad táborem nepřátelské svazy. Ze země je doprovázely sirény, dvakrát šedesát vteřin a čtyřikrát patnáct. Do té doby stáli před barákem a němečtí strážníci jim nařídili dívat se během náletu k zemi. Kdo pohlédne k obloze, bude zastřelen. *Strengstens verboten*.

Rozkaz jako hrozba a to, že nad řídkými mračny plula místními zbraněmi nezasažitelná letadla, obsahovaly první povzbuzení. Zrzek věděl, že to byly B-17, zvané Létající pevnosti, s doletem, o kterém mohli jen snít. Bylo to, jako by se dotkli ještě neporaže-

ného světa. A to, že byli v Německu, ne v Polsku, taky znamenalo něco, i když to ještě nemohli zhodnotit.

Jiří myslel na to, co se změnilo. Sledoval, jak se pomalu stmívá. Myslel na dvě věci: obě spojené s Německem. Ve vagoně, v kterém sem jeli z Auschwitz-Birkenau, je hlídal devatenáctiletý voják, který mu řekl, co mu leží na srdci; mimo vězně nenašel nikoho, komu to mohl beztrestně povědět. Asistoval u maďarských transportů, dvacet dní a nocí za sebou. Teď jel na dovolenku k rodičům a věděl, že kdyby zlomek toho, co viděl, řekl matce a otci nebo jejich rodičům, mysleli by, že zešlél. Báł se, že to není šílenství; pro všechny esesmany v jednotce to bylo normální. Měl strach, že když se bude muset vrátit, zešlíl doopravdy. Chtěl se přihlásit na východní frontu. Mluvil o sebevraždě. Jiří mu poradil, co slyšel od vysloužilých židovských vojáků, že spolehlivě to udělá nabitá puška; konec hlavně zasune do úst; pro jistotu předtím naleje do hlavně vodu. Pak už stačí, třeba palcem u nohy, stisknout kohoutek.

A pak to byl poručík, který je sem odvedl a předal je strážím. Cestou z nádraží na ně ani jednou nezakřičel.

„Není už nějak podezřele dlouho ticho, mládenci?“ zeptal se Zrzek. „Takový ticho bych radši vymazal z kalendáře.“

Dal k lepšímu zkazku, kterou měl údajně od argentinského Žida, co prodával v Praze před válkou žoky brazilské kávy ve velkém. „Bůh uplácal člověka z hlíny a strčil ho do pece. Když ho vyndal, viděl, že se mu to moc nepovedlo. Vrátil ho připéct. Vytáhl ho a viděl zas, že ho tam nechal moc dlouho. Tak to zkusil potřetí. Konečně se mu to vydařilo. Tak stvořil Žida.“

„Nic lepšího o pecích už neznáš?“ zeptal se muž s kastrolem.

„Jen to, že si teď pletu pece s nebem,“ odpověděl Zrzek.

I ti, co ještě stáli nebo se modlili, se začali svlékat. Bylo možné, že na ně zapomněli a jejich skutečný táborový život začne až ráno.

„Tomu říkám civilizace,“ řekl Zrzek.

Také Jiří se odstrojil. Zrzek opatrně zapálil zbytek svíčky. Měl asi tucet maličností, pro které si mohl připadat vyvolený. Už to, že přežil *až sem*. Když byl Jiří nahý, cítil, jak si ho Zrzek prohlíží.

„Máš docela pěkný bílý tělo,“ řekl. „Tu věc máš náhodou taky mladou a bílou. Ženský ti to budou s oblibou to –“

Jiří si nechal chvíličku větrat věci, které měl na sobě tři týdny bez přestávky. Přehlédl svoje tělo, ohmatal si kosti a kůži. Pak se zas začal oblékat; nemohli nikdy vědět.

„Ale nesmíš to chtít moc často,“ dodal Zrzek.

Jiří mlčel. Zrzek se usmál do šera. „Až do hořkýho konce... Dokud na to můžu alespoň myslet, má život naději.“

Kolem dokola byl klid. Připomenulo se tím, že pozemní flak se jen krátce pokoušel ohrozit cizí letecké svazy. Asi šetřili municí.

Zrzka zajímaly povstalkyně z Varšavy. Jiří měl docela rád, když Zrzek mluvil o ženách, ne na jeho adresu. Obsahovalo to dráždivé tajemství; říši představ; stejně dosažitelné jako nedosažitelné, k čemu měl Zrzavý Richard blízko v Polsku i tady. Jiří měl svou dvojí zkušenost a propojovalo se mu do toho, co říkal Zrzek. Když pracoval v muničce u obráběcího stroje, zasekla se mu spona do oka a strážný ho dovedl k německé závodní lékařce. Odmítla je, že jí nepřísluší ošetřovat vězně. Rotnému řekla, že oko je ošklivě zasažené a bez operace se stejně nedá nic dělat. Aby to strážnému dokázala, posadila ho na křeslo a osvětila Jiřímu prudce nemocné oko.

Rotný obsadil jeho soustruh jiným dělníkem. Vzal ho nazpět do tábora. Mohli si domyslet, co znamená oslepnout v lágru. Rotný se s ním stavěl v táborové ošetřovně. Byla tu neškolená ruská sestra. Rotný se jí zeptal, jestli by si troufla tu střečinu vyoperovat. Chtěl vědět, odkud je. Zajali ji při opevňovacích pracích. Když se německé armády dostaly k Ladožskému jezeru. *Ach*, říkal rotný.

Petěrburg, jaja. Mluvila s rotným, jako by si přála, aby slovy měla sílu vraždit. Vyvařila mezitím skalpel. Vyňala Jiřímu střepinu z oka. Tu Rusku pak zabili.

„Člověk si má užít, než ho zabijou,“ řekl Zrzek.

A pak: „Nezdá se ti směšný, že tě stejně zabijou, i když máš třeba tak neválečný povolání, jako je cesták v textilu nebo v kůži? Má to spoustu tváří; cestu vlakem, srážku autobusu, loď, tramvaj, minu, letadlo nebo omyl, bakterie nebo neštěstí.“ Bylo by správnější, kdyby zabili ty, co zabíjejí, myslel si.

Ohříval si chvíli ruce nad plamenem svíčky a pak světlo uhasil a dusil knot, z něhož se tu nakouřilo.

Nikdo mu neodpovídal.

Jiří se díval z okna. Byli hned na kraji. Dál už vedla jen stráž. Podle baráků a baráků žen z Varšavy to musel být nový tábor. Myslel zas na poručíka, který je sem vedl v polní uniformě SS, vychrtlý, s čapkou s dvěma blesky a umrlčí lebkou na štítku. Zubil se, jako by se smál, i když se nejspíš nesmál. Měl porušenou a zjizvenou čelist. Zrzek soudil, že je to pravděpodobně z malárie.

Cestou z nádraží se snažili každý zmapovat a uložit do paměti, kudy jdou, kdyby se to mělo později hodit.

Zrzek si vzdychl, jako by přehlušil samomluvu sám se sebou. Polohlasem řekl: „Peníze jsou příjemný, ale cizí. Nemůžeš je milovat jako ženskou.“ Dodal: „Zkus je pohladit a čekej, až tě pohladí nazpět. Zkus si za ně koupit na opuštěném ostrově limonádu.“

Jiří vylézal nahoru na kavalec. Dole ležel Zrzavý Richard, uprostřed krátkozraký. Jiří se snažil nevšímát si poškozeného stropu. V zubech žvýkal stéblo. Bylo to zvláštní, utrhnout si stéblo v Polsku a žvýkat ho ještě v Německu. Ukusoval kousek po kousku. Jen jemně ho drtil na konci v zubech, aby mu vydrželo co nejdéle.

Neuměl si vysvětlit chlapíka v zelené čapce, jak je přivedl a rovnou odešel a za celou cestu, než vylezli z vagonů a došli až sem, na ně nezakřičel.

Zrzek si hledal co nejpohodlnější polohu. „S potravou taky nejsem spokojenej, pane podplukovník. Jsem zkaženej z domova, pane oberführer. Můj táta se rozvedl kvůli jídlu s maminkou. Vzal si ji nazpět, až když mně bylo patnáct. Můj strejček se proslavil kvalitou svých slanečků.“

To mu přineslo na jazyk příběh polského strýčka, který se zamíloval do dcery rabína současně s kornetem polské jízdy. Kornet vyzval strýčka na souboj. Dcera rabína se dívala jako očarovaná. Vzrušila ji myšlenka, jak kvůli ní poteče oběma mladým pánům krev přinejmenším z nosu. Domluvili si to na pistole na příští úsvit v borovém lese. Ještě večer si to strýček rozmyslel. Za peníze na pistoli, které mu poskytl kornetův asistent, si koupil lístek třetí třídy na loď Bathory a stal se nejbystřejším hokynářem na ostrově Manhattanu.

„Co jsem o něm naposledy slyšel, pane plukovník, měl její dopisy zafasovaný do zlata. Začala mu psát, když ji tatínek vydědil a kornet nakazil.“

„Tos ho povýšil snadno,“ řekl hrubý hlas.

„Je mi jasné, co máš na mysli,“ poznamenal Zrzek. „*Jedem das Seine*. Našince povyšují taky v týhle zemi, i když je jinak bída o provoz. Ale dovoluju si upozornit, že málokdo je tak nervózní, když nedostane menáž jako některý lidi. Jistý jednotlivci jsou ještě pořád v džungli jako doma, pane podplukovník.“

Začala působit únava z cesty i nedostatek jídla. Většina lidí nemluvila, ale ukázalo se, že málokdo spí. Ticho, které tu zůstalo po přeletu obou svazů, v sobě něco neslo, co nebylo jen příjemné. Nevěděli, co se dá čekat, i když viděli sami, co odpadá. V pra-

covních táborech většinou nebyly plynové komory. Krematoria byla malá.

„Všimli jste si, že ten esesák měl pořád ručičku v rukavici?“ zeptal se ten, co udělal první poznámku o „zlatých očích“.

„Ustřelili mu ji v Africe,“ řekl okamžitě Zrzavý Richard. „Někde u Tripolisu. Nebo u Benghází. Anebo na Sahaře.“ Nikomu nepadá pořád jen šestka, když háže kostky, myslel si nahlas. Nikdo se nedokáže vylízat úplně ze všeho.

Protože se nikdo neozval, Zrzek dodal: „Má možnost žalovat Afriku, černej kontinent, u Mezinárodního nádražního soudu v Ženevě. Ale nesmí udělat ani chybičku, všechno tiskacím písmem a černým redisperem. Je to bahenní zimnice. Záchvaty horeček v třídních intervalech nebo denně. Krmit se chininem. Představ si prvoka, co se ti nastěhuje do červený krvinky, jako by to snad byla nějaká nocležna.“

A nakonec: „Jak prohlásil francouzské maršál Foch. Moje situace je výborná. Moje postavení je vynikající. Utočím, útočím a zase útočím.“

Jiří poslouchal jen jedním uchem. Vybavoval si poručíkovu vyčrtlou tvář. Zelené oči, z kterých se snažil vyčíst, kdo ten člověk je. Co se od něj dá čekat.

„Třeba je to slušnej chlap,“ řekl Jiří.

„Jak to můžeš vůbec říct?“ zeptal se muž s kastrolem.

„Usmál se na mě,“ řekl Jiří.

„Povídám ti, že je to zimnice,“ opakoval Zrzek.

„Nemáme evidenci a nikdy ji mít nebudeme,“ řekl ten, co prve řekl „zlaté oči“.

„To by byl tak jeden na devadesát milionů,“ doplnil Zrzek.

„Byl bych rád, kdyby byl alespoň jeden slušnej,“ řekl Jiří.

„Jsi ještě hodně zelený Židě,“ řekl Zrzavý Richard. „Nejen proto, že ses nechal šoupnout na nejhorší postel. Slušnej – objektivně vzato – může bejt takhle uniformovanej člověk jedinej pod drnem.“

„Ještě na nás nezařval,“ řekl Jiří.

„Upřímnou soustrast,“ řekl Zrzek.

„Ještě ti dáme příležitost,“ uvedly „zlaté oči“.

„Stejně,“ řekl Jiří.

„Trvá to moc dlouho,“ řekl drsný hlas. „Jak dlouho může trvat takhle pitomý ticho?“

Tma houstla. Jiří myslel na to, jaký ten člověk v čapce je, jaký byl nebo jaký bude nebo by mohl být. Nejenom proto, že na ně nezařval, ale tady to bylo také měřítko.

„Jak se ti leží?“ ozval se krátkozraký zdola.

„Neboj se,“ řekl Jiří. „Ujde to.“

Uvažoval o tom, jak by rozesmátý poručík odpověděl, kdyby se na něho zítra usmál. Měl v duchu před sebou sešklebenou, maláriovou tvář. Jestliže měl Zrzek pravdu, nutila ho malárie cenit zuby.

V Německu budou asi ty nejhorší nálety. Zákaz nedívat se nahoru.

Takový rozkaz si dá rád líbit. Do krytu smí jen Němci. Prve Zrzek řekl: „Jsme v Německu, pánové, kde má hrůza domovské právo.“

V duchu vyhlásil Německu tajnou válku.

Jiří si dal ruce pod hlavu. Sledoval tkanivo díry ve stropě, docela zblízka. Popraskaný strop mu připomněl několik věcí. Včetně nažloutlé tváře poručíka s malárií, ten škleb. Byl by rád odhadl, jaký ten člověk je. Aby měl jasno alespoň o jednom na zbylých devadesát milionů. Věděl, že je to o to směšnější, čím houževnatěji se toho drží. Dával Zrzavému Richardovi i „zlatým očím“, hrubému hlasu a muži s kastrolem za pravdu – a přece.

Zrzek se zdola usmál do tmy: „Můžeš solí sladit a cukrem solit?“
Dodal: „Máš roupy, chlapče.“

A pro sebe: „To ať mi někdo vysvětlí, proč si někdo chce ze všeho nejvíc naklonit svýho úhlavního nepřítel?“

„Jestli chceš, lehni si ke mně,“ navrhl krátkozraký Jiřímu.

„Už tady zůstanu,“ odpověděl Jiří. „Dík.“

Zrzavý Richard zase spustil:

„Nepotřebuješ bejt doktor, abys věděl, že malárii si jako suvenýr z *Afrika-Korps* přivezeš snadno. Ani nemusíš bejt oberführer *Waffen-SS*, abys byl skálopevně přesvědčenej, že *ausgerechnet* tobě se nemůže nic přihodit. Nač byla očkovací centra? Kdo jim taky má říct, na jak dlouho odjíždějí mimo civilizaci, na trati Tobruk–Benghází a nazpět, sem a tam, pětkrát za sebou? Stačí strčit zpocenou nohu do podezřelého toku, jezírka nebo louže. Nechat se bodnout komárem, který se zmobilizujou po západu slunce. Nemít síť u stanu. Příznaky jsou jako u chřipky. Počáteční fázi snadno zmeškáš. Každěj den prodlení rozhoduje. Důstojník v Africe taky není těhotná ženská, aby si v plný polní nosil preparáty.“

„Kdo je lepší na hubení hmyzu než Němci, mistři světa?“ zeptal se řečnický muž s kastrolem.

„Hubit hmyz je jedna věc. Hubit malárii druhá,“ řekl Zrzek. Vzdychl si, jako by *oberscharführera* doopravdy litoval. „To se ví, že africké melodie jsou něco jiného než ruská kozácká muzika z Uralu. Doporučil bych mu hudbu u býčích zápasů.“

Myslel na tablety, stejně důležité, jako jeho gram cyankáli. V souvislosti s tím uvažoval o vlákních nezbytných pro výživu těla; o celozrnné pšeničné mouce, otrubách; čím by se spokojil tady a teď, aby nemusel myslet na to, že mu naběhly žíly jako muži s kastrolem. Nemusel ani dlouho chodit nebo stát. Lekal se vleklých bolestí kloubů. O slabostech, chorobách a tělesných nedostatcích se naučil

držet jazyk za zuby. Stačilo by, kdyby je nechali napít, když mají žízeň. V souvislosti s oberscharführerem a maláriovou tváří myslel na odvodněnou zemi, z které se stala poušť. Jak se země podobá lidem, lidé poušti.

Aby to zamluvil, zamumlal: „Čet jsem, že už staří Řekové vynalezli parní stroj. Neuplatnili ho, aby nepřipravili o práci bezplatné davy otroků. Dneska spíš házejí v Brazílii do moře žoky kafe, aby udrželi ceny. Jistě, psi koušou radši chlapy, kočky škrábou dívky, koně okopou víc jezdkyň než jezdců.“

„Jak si to vysvětluješ?“ chtěl vědět muž s kastrolem.

„Prostě: víc chlapů má psy, víc holek kočku, a kdo a jak přistupuje k oři,“ řekl Zrzek.

Znovu byl klid. Jiřího napadlo, že ještě nezažili takovéhle ticho. Věci, o kterých je lepší mlčet než mluvit. Není to škoda, že se nedá proniknout dál než k tomu, co je na tváři, na rtech, ve vyceněných zubech?

„I ten nejhodnější z nich může bejt dobrej jedině pod dobře váženýma dvěma tunama hlíny,“ uhodl Zrzavý Richard Jiřího myšlenky. „Našinec musí bejt koumes a lámat si s tím hlavičku už dneska. Jakkpak by mu pomohl, kdyby se tam nedostal sám. Jako bych si kladl otázku, kdo bude pravděpodobněji dostávat penzi – ten poručík SS, nebo já?“

„Řeči,“ obořil se do šera hlas muže s kastrolem. „Když se tam nedostanu dřív sám, už mě tihle obrfýreři nebudou šimrat.“

„Pro mě přestávají existovat,“ řekl drsný hlas. „Mě už nebudou zajímat.“

„Kdepak,“ namítl Zrzavý Richard. „Mě budou. Není mi jen jasný, kolik z nich by se mělo nechat běhat po světě a kolika z pilnosti upravit drnovej podhlavníček na místě zvaným Světovej hřbitov. Ty, co by zůstali, by mohli ohlídat dámy odvedle. Tedy, pane pod-

plukovník, těm Polkám z Varšavy bych se ve vaší situaci nerad dostal do rukou. Stačí se podívat na ty jejich vyražený zoubky a vyrvaný vlasy.“ V duchu usuzoval, že ho ani nenapadne vzdávat se práva, které snad ještě nemá, ale jež by mohl mít. Tady se jich taky neptají, jestli jim chutná cyklon B, či ne. Jestli někomu běhá mráz po zádech, když ho všelijak nebo střílejí. O hranici mezi životem a smrtí rozhodují Němci. Jednoho dne se možná ze svého snu probudí. Záleží na tom, jak dlouho si budou plést utopii o tisícileté říši se skutečností. Do té doby je chvályhodnější mít svůj osobní kousek cyankáli. Spoléhat se na vlastní zásoby.

„Nemá šťávu se teď o to přít, Zrzku,“ opakoval hrubý hlas.

„Nikoho nebude zajímat minulost,“ řekl muž s kastrolem.

„Podle tebe teda lžu,“ vybuchl Zrzek.

Jiří byl rád, že se nedočkal odpovědi, i když na ni čekal. Nebyli ještě dávno tak daleko. Občas něco vyvřelo a byli sami proti sobě, protože zůstávali vůči těm druhým bezmocní. Nevypadalo to na rvačku, jen na hádku. Jiří uvažoval o tom, co udělá, až se zítra setkají s tou sešklebenou maláriovou tváří. Rád poslouchal Zrzkovy řeči. Slova vytvářela ještě něco jiného. Ozvěnu i předzvěst. Jedno z toho bylo tajemství konce, který si kreslili ve dne v noci a skoro si jej už nedovedli představit, právě proto, jak na něj čekali.

Někdo se ukáže v bráně tábora, za ním tank, nějaká přátelská vlajka. „Těpic, fešáci, je po všem. Máte kliku, že jste vydrželi. Sbalte si svých pět švestek a jděte, kam vás nohy ponosou. Běžte si hledat svůj blízký, ztracený a roztroušený tváře. Tady se to bude srovnávat se zeměkoulí. Jestli máte s německou říší nevyřízený účty, račte si posloužit, nikdo se nikoho na nic neptá, vstup volnej, lovu zdar, radši dřív než později.“

Vycházel měsíc. Prodíral se mračny. Bylo vidět obrysy plotu stráně, hledacích věží a střílen. Vítr sem donesl zase štěkot psů.

V továrně pracovala naplno noční směna. Až zítra se měli dovědět, že je to od šesti do šesti, týden ve dne, druhý týden v noci, v neděli volno, ale to je většinou vyženou na nádraží vykládat ocelové plechy, uhlí nebo cement, někdy kulatinu, stavební dříví.

Nedovedl si představit, jako hodně jiných záležitostí, že by musel tu maláriovou tvář uhodit. Třeba by mu to nebylo tak proti srsti, ale jen kdyby věděl, že to byl vždycky pouze pošklebek. Co byl škleb a co smích? Vždycky, když na to myslel, tlačila se mu do toho pomsta a spravedlnost jako dvě nevlastní sestry. Co někdo je, co není, kdo by co mohl být.

„Někdo by se měl poohlídnout venku,“ řekl drsný hlas.

„Výjimečně souhlasím,“ řekl Zrzek.

„Proč?“ zeptal se Jiří. Táзал se hlavně proto, aby se o tamtom už nemluvalo.

„Jestli nechtěj něco dávat, anebo kde se dá co sebrat,“ vysvětlil Zrzek. „Neškodí vědět alespoň přibližně co a jak.“

„Jde mi na nervy, když musím čekat nečinně,“ doplnil drsný hlas.

Jiřího znervózňovaly řeči o odplatě. Neslo to něco mezi povzbuzením a úzkostí. Cítili, že končila válka. Byla otázka, jestli skončí s ní. Zůstávalo to s nimi jako hlad a touha se najíst, špína a potřeba se umýt; někdy to zmírnily řečičky o ženských, jak si v tom liboval, když na to měl ještě sílu, Zrzek. To když unikl ráně nebo si opatřil kus řípy. Nebo mu prošlo něco, zač čekal výprask. Kromě těch druhých měl každý spoustu záležitostí, o které se s nikým nedělil. Jednou Zrzek prohlásil, že byla blbost si myslet, že krysy jsou jenom za dráty a uvnitř jsou samí spravedliví; jako když vyprávěl o těch šestatřiceti, na kterých podle talmudistů jako na neviditelných pilířích spočívá svět. Zrzavý Richard se posmíval sám sobě, že jenom dítě si může myslet, když zavře oči, že není, co nevidí.

„Můžu to omrknout,“ řekl Jiří, „když chcete.“ Řekl to skoro rychle, aby mu nikdo nic nevysvětloval.

„Půjdu s tebou,“ navrhl krátkozraký.

„Nevidíš dobře, nemělo by to vejšku,“ řekl krátkozrakému Zrzek.

„Ve tmě vidím jako ostříž,“ namítl krátkozraký.

„Jeden stačí.“

„Jdu s ním,“ řekl krátkozraký.

Zrzek si ve tmě hladil své pozemské statky, svůj opasek. Jiří si stoupl na jeho kavalec, než slezl docela. Uvažoval, kam se vydá, aby se podíval co a jak, a nahlodávalo ho to znovu. Byl rád, že je krátkozraký s ním.

Venku byla tma. Vítr přinášel ze stráně a z lesa za ní vůně smoly, hlíny a listí. Ze směru továren sem zanášel vítr pach chemikálií. V každé chemičce nebo muničce to takhle smrdí. Teď si mohli udělat lepší obraz o poloze tábora, fabriky a městečka. Ze severní strany kryl tábor svah s břízami. Připomínaly štíhlé ženy. Bylo v nich v šeru něco pevného a něžného. Ještě dál se vlnil les. Zvenku, za dráty, ležel kus ustřelené vrtule. Kus dál zbytky trupu. Jiří se snažil vyčíst ze štěrbin světla v halách továrny, jak je velká. Na jih od fabriky se roztahovalo město.

Bylo zvláštní, že venku mu bylo tepleji než uvnitř. Pohybovali se tiše. Už dokázali rozeznat ženské baráky. Močálovitý jíl tady změkčil půdu. Dráty byly o něco výš od země. Dalo by se to podlézat. U prachárny vedle strážnice byl pás holé země a ze střechy strážnice na něj mířily reflektory, teď zhaslé. Mohli určit přesněji, kde byl psinec. Mezi prachárnou a strážnicí. Mapovali si potmě tábor, fabriku.

V záři měsíce chvilkami bodala do nebe měděná špice kostelní věže. Byl to úzký, do výšky vyhnaný kostel s křížem docela nahore. Štěkot psů jim oběma připomenul hlad. Hlad zase připomínal

strach. A strach ještě to třetí. Bylo to vždycky propojené. Drželi se ve stínu.

„Po válce toho bude hodně,“ prohodil šeptem krátkozraký.

„Je to ještě daleko,“ zašeptal vyhýbavě Jiří. Viděl, že i v krátkozrakém se to vaří a převaruje, ale nemá to tu docela správnou chuť.

„Tou vrtulí by se dalo zatopit,“ řekl krátkozraký.

„Jo.“

„Už vidím Zrzka, jak se vrátí do Prahy XII a řekne na poště: Tak, pane poštministr, jsem zase tady. Nemám tady nějaký milostný rekomando?“

„Jo,“ zašeptal Jiří.

Nebe se čistilo větrem. Teď byl měsíc plný. Obloha se zaplnila hvězdami. Mohli se oba pořád držet stínu. Z hal tu a tam proniklo světélko, jen proužek, štěrbina, jak někdo otevřel nebo upravoval zatemnění, a znovu se všechno pohroužilo do tmy a ticha.

„Pořád se o tom moc povídá,“ řekl Jiří. „Nemá to smysl.“

„Je to všechno divné,“ šeptal krátkozraký.

Pak šeptal: „Je tu hezky. Je pátek.“

„Máš hlad?“

„Ty ne?“

„Snad nám dají ráno najíst.“

„To vydržíme.“

„Doufám, že se dostanem do nástrojárny, pod střechu, do tepla.“

„Blbě se ti bude pod tou dírou spát.“

„Proč?“ zeptal se neurčitě Jiří. „To ne. Je to dobrý.“

Už byli u drátů blízko prvního ženského baráku.

„Myslíš, že je tu vysoký napětí?“

„Nevím.“

„Drž se od toho na krok.“

„Zkoušet to nebudu,“ řekl Jiří. Krátkozraký se usmál.

Na konci mezi prvním a druhým barákem spatřili u drátů z druhé strany ženskou postavu. Jiří tichounce zahvízdal. Proti měsíčnímu světlu ji viděli ze strany, tvář odvrácenou k obloze, přes ramena pytel od brambor, jimiž voněla, když přišla blíž. Už je zahlédla. Ani se nepohnula. Pochopila, že jsou věžňové. Bylo jí asi dvacet. Měla krátké plavé vlasy, ostříhané jako štětiny. Mohli se domluvit skrz dráty. Mluvila polsky, hezkým hlubším hlasem. Chybělo jí pár předních zubů. Povstalkyně z Varšavy z jednoho vězení odvezli Němci sem. Je jich většina věřících katoliček. Když zpívají své náboženské písně, štvou na ně německé dozorkyně psy. Zpívají tak dlouho, než je začnou *aufséherky* bít nebo některou pokouše zvíře. Kromě nich jsou tu ve třetím oddělení lágru italsí dezertéři. Všichni pracují v muničce.

„Kdypak se tu rozdává žrádýlko?“ zeptal se Jiří.

Bylo příjemné, že jim Polka rozuměla. „Večer už ne,“ řekla. „Jenom v poledne.“ Ukázala do tmy vztyčeným prstem.

„Jednou?“ zeptal se Jiří.

Kývla. „Večer jen pro noční směnu, aby v halách nekradli Němcům.“

Vytahali je ve Varšavě z kanálů, kam utekly. Děla, plamenomety a letecké nálety ve dne v noci srovnávaly město se zemí. Vzali jim děti. O svých mužích už neslyšely. Z dětí udělají Němce. Stačí, aby měly rovný nos, plavé vlasy a modré oči. Přidělují je do německých bezdětných rodin nebo do rodin, kterým nálety zabily děti; změní jim obě jména. Pravděpodobně je už nikdy neuvidí. Himmler a Hitler chtějí mít dvě až pět milionů Němců. „Už musím jít,“ řekla. „Vy radši taky jděte.“

Dívala se na kostelní věž, stříbrnou zepředu a tmavou ze stran. Měla vlhké oči; zdálo se, že plakala, než k ní přišli, ale neplakala.

Chvilí vedle sebe stáli, už se neměli na co zeptat. Usmála se krátce a couvla, objala ji tma, a viděli její vychrtlou tvář, než se otočila s pytlem od brambor rozpáraným po jedné boční straně jako pláštěnkou, nahrbenou postavu, jako by si na něco vzpomněla, nebo se něčeho zalekla. Ztratila se rychlými tichými kroky u zdi baráku na odvrácené straně.

Vřítíli se a oznámili uvnitř, co zjistili.

„Co říkala?“ chtěl vědět Zrzek.

„Je to všude stejný, fasujou jen jedno jídlo,“ odpověděl Jiří.

„Tak tady máme pozdrav ze slunné Itálie a spoustu mladých ženských, vida,“ řekl Zrzek.

„Víte, že venku je docela teplo?“ řekl krátkozraký.

„Byla pěkná i bez zubů a bez vlasů?“ chtěl vědět Zrzek.

„Nebylo ji tak dobře vidět, ale ušla,“ řekl Jiří. „Brečela a usmívala se.“

„To dělá ženský nejkrásnější,“ řekl Zrzek.

Pak řekl: „*Herr Oberscharführer*, budu si asi stěžovat. Bez pardonu. Neobjednal jsem si dietu. Má odtučňovací kúra skončila už ve vagoně.“

„Je tu smrad a venku teplo,“ řekl krátkozraký. „Otevřete dveře.“

„To by se mohlo,“ přidal se Jiří. „Je tam tepleji než tady.“

„Kdo by stál o průvan?“ zeptal se muž u dveří.

„Páni by ráčili fialkovou vůni, pane podplukovník,“ zahučel Zrzek. „Pošlete sem s tím ordonanc SS.“

„Věříš, že někdo taky chce v noci spát?“ zeptal se muž s hrubým hlasem.

„Pro tolik lidí, jako je náš barák, pane podplukovník, už by se vyplatila kantýna. Ty rebelkyně z východu by mohly sestavit kapelu. Něco jako Salon Kitty, po berlínském způsobu, jestli víte, co mám na mysli, *Herr Oberführer*. Miluju německej *Sněžnej valčík*

neboli *Schneewalzer* a *Hohe Tannen* nebo *Schöne Maid*, anebo tu vaši krásou *Im Krug zum grünen Kranze*. Mám hudební vzdělání. Strašně rád kecám. Jen tak. Abych se nezalknul.“

„Jak bys tu kavárnu pojmenoval?“ zeptal se muž s kastrolem.

„Leipzig. Theodor Herzl. Nebo – pro mě za mě – Bar Honolulu. Kafe Latrina. Na tom mně nesejde.“

Nepokojně se převalil na lůžku.

„Vystačíš si sám, Zrzku.“

„Sám si nikdo nevystačí,“ odpověděl sklíčeně Zrzavý Richard.

„Moje matka říkala, že lidi se mají posuzovat spravedlivě,“ dořekl Zrzek. „Dřív se mi přítomnost postarala o to, aby staré přízraky zmizely, ne se na mě znovu a znovu vrhaly.“ Myslel na svůj gram cyankáli, který mu zaručil, že se nebude dusit v mačkanici v pozemní komoře, ve tmě jako krysa. Nikdo po něm nepoleze jako veš, aby se po jeho ramenou vyšplhal ke stropu, kde bude plyn až za minutu. Nikdo mu nebude šlapat na hlavu a ušetří si, aby dupal po hlavách jiných, hlavně dětí, protože ty zůstávají v komoře první vespod. Taky by se nerad dávil a nutil zvracet, když nemá nic v žaludku. Nikdy nebyl moc pro kolektivní sporty. Báł se, aby na něm nedělali pokusy jako na jeho bratrech dvojčatech. Spoléhal se na všechno, co bylo rychle. Vysoké napětí v drátech, pokud nepršelo, nebylo vždycky tak spolehlivé.

Pak byl opět klid jako prve. Šero noci zhoustlo. Nikdo už nezačal mluvit, když nemluvil Zrzek. Místnost opředlo to husté předito, v němž se sen dotýká lhostejnosti, která ho pozře.

Jiří zkoumal hmatem, kde končí tma a začíná tmavá skvrna stropu. Myslel na cestu sem; na tu Polku a kontrolní věže; na Italy vzadu v posledním traktu lágru; na to, kolik je asi hodin, protože nikdo neměl hodinky. Dostalo se to zase až k poručíkovi s maláriovou čelistí, bradou a úšklebkem, který mohl být kouskem úsměvu.

Hledal oknem hvězdy a myslel na to, jak lidi usínají s myšlenkou dostat se tam, odkud přišli. Co bude takové, jako když odcházeli? Zrzek byl první, kdo mluvil o tom, kolik lidí se bude chtít ztratit někde v obou Amerikách, v Austrálii, daleko, kde je nikdo nezná a nebude se na nic ptát. Zrzek přiznal, oč je už teď netrpělivější, než býval. Mluvil o choromyslnosti, kterou nikdo na nikom nepozná. Prohlásil, že to může být i výhoda vrátit se někam, kde na něj nikdo nebude čekat.

Náhle se ozvalo hučení, ale jinak než odpoledne. Vězelo zde, na dotek, a zároveň nedotknutelné nebo nehmatatelné, někde strašně vzdálené, a současně jako by je prostupovalo úplně zblízka.

Místností převanul šum. Už nespali. Bylo znát, jak se někteří narovnávají na kavalcích, aby lépe slyšeli. Nejprve to přicházelo slabé, jako vzdálené závany větru, který sílí. Pak se to podobalo svištění vánku po vrcholu vysokých trav. Jako dech, než se změní v hlas. Jiří je zaslechl hned, dříve než o tom někdo prohodil slovo. Věděli, na čem jsou. Bylo to zase jiné než ty dva odpolední přelety. Prolehtávalo se to do něho, až dovnitř. Šimralo ho to v uších, pronikalo to bubínky.

„Už jsou tu zas,“ řekl Zrzek. „Do třetice.“

Neslyšeli sirény. To bylo divné. Vyvolalo to pocit, jako by se německá protiletectká obrana krčila ve tmě s nimi. Byly to B-17? Stovky nebo snad tisíce létajících pevností v nedostupné výši? Nebo anglické liberátory? Ještě nevěděli, že Američani nalétávají na Německo ve dne, Britové v noci. Takovou dělbu práce si dali rádi líbit. V noci budou dostávat anglickou návštěvu častěji. Potom se zvuk motorů začal podobat písečné bouři, zvuku drcených skal i šumu vodní vážky. Stroje přilétaly z neznámých základen přes moře, pevniny a města, pronikly německou protiletectkou obranou jako ruka, hladící hladinu vody, až kam dosáhne.

„Tohle je, Německo, třetí nálet za dvanáct hodin,“ opakoval Zrzek. A ještě: „Ze všech druhů smrti je to asi ta nejrychlejší. Myslím, že je něčím přitahujeme.“

„Jo,“ řekl drsný hlas. „Máš v sobě magnet. Víš kde.“

„Už zas to začnou rozbalovat jako štrůdlový těsto ve zkušených rukou mojí maminky.“

Teď konečně začaly houkat dole ve městě současně se střelbou flaku sirény. Bylo znát, že na zemi něco nevyšlo. Nebo se stalo, co nečekali. K protiletectvým sirénám se přidávaly tovární. Zahoukalo to táhle a vysoce; jako když zavýje tisíce vlků, nejdřív postupně, pak najednou a potom někteří utichají a druzí zase začnou a stále se to opakuje.

„Nálet,“ vzdychl rozkošnický Zrzek. „Něžné jako ženská. Pozornější než mateřské pohlazení.“

„Kam letěj?“ zeptal se krátkozraký.

„Počkej,“ ozval se okamžitě Zrzek. „Zeptám se u generálního štábu. Tomuhle tedy říkám prima noční život, pane podplukovníku. Začínám tu bejt natolik spokojenej, že to řeknu jiným.“

„Ticho,“ ozval se hrubý hlas. „Kristepána.“

„Koho?“

„Drž, proboha, hubu, pro jednou...“

„Proč? Nahoře snad není randál?“

„Poněvadž sem může někdo vrazit,“ řekl muž s kastrolem. „A může ti rozumět.“

„*Herr Oberführer* má v úmyslu navštívit zrovna nás,“ odpověděl Zrzek. „Nebo ráčí mít rezervé v bunkru, někde tady poblíž?“

„Lidi, zacpěte mu někdo tu chleběárnu.“

„Tak si to přeberte, panstvo. Němci. Židi. Není to mrtvý, i když to zabíjejí. Nikdy to nebude mrtvý. Jen to jako mrtvý možná bude vypadat. Snad to jednou bude mrtvý, až matička Země urazí

a odžije si svých dalších pět miliard let. Jako vyschlý moře, rozdrobený skály, glóbus v plynném stavu. Ale dokud bude takhle pod hvězdami naháč, jako já, nebude to mrtvý.“

„Nechceš sklapnout?“ opakoval drsný hlas.

„Proč zrovna teď, když mě skoro není slyšet?“

Zrzek ještě řekl: „Ještě něco o něžnějším pohlaví: Ženu můžeš kolonizovat. Někdy se žena, jako porobená země, brání. Většinou podléhá.“

Pak pokračoval: „Slyšel jsem o zvířatech, která mají vyvinutější smysl pro nebezpečí než to nejspolehlivější poplašné zařízení, jako ty. Jako se někdo narodí s nadáním pro hudbu, matematiku nebo vysokou politiku, nebo se jeden stane krále, druhý vězněm. Máte štěstí, že si mě berete s sebou. Jako havíři v hlubinném dole kanára. Jakmile přestane pípat nebo najdou jeho mrtvolku, vědí, že je zle, v šachtě je otravný plyn. Mám tenkou kůži jako žába. Cejtím zkaženost ve vzduchu jako včela. Taky korálový útesy jsou spolehlivě ukazatel, že to hnije, aby si kolem dali pozor. Ryby a živočichové se ztratí.“

„Co můžeš ty, suchozemec, vědět o korálových útesech?“

„Troubo,“ vyhnul se přímější odpovědi Zrzavý Richard. „Nemusím být u podmořského zemětřesení, abych věděl, co dokáže napáchat, ne? Nemusí mně padnout na hlavu meteor, abych si představil, co to udělá. Nemusím být letecký inženýr, abych věděl, proč se třítunový letadlo udrží ve vzduchu a ještě si naloží tunu bomb.“

„Cejtíš ve vzduchu hvězdný prach?“

Podobali se rohovníkům, kteří bez zaznění gongu odcházejí na minutu do svého rohu, aby si vzájemně čelili v příštím kole. Zrzek si počíнал jako v boxu. Na ránu odpovídal, pokud možno, ještě silnější ránou.

„Ani nemám najednou strach,“ řekl krátkozraký.

„Za chvíli, počítám, bude plná latrína,“ řekl někdo.

„Někdo je podělanej až za ušima,“ řekl Jiří.

„Mlč, spratku!“ To byl drsný hlas. „Včera ses ještě držel mamin-ky za sukně a dneska meleš, místo abys poslouchal dospělý.“

Jiří zaháněl to chvějivé, co na něj sestupovalo s hučením, co kolem něho kladlo obruče, do kterých ho to svíralo; i tu věc, která ho trápila. „Trhni si nohou,“ řekl do tmy.

Oblohu začaly česat proudy reflektorů. S bombou, jestli sem spad- ne, se vyřeší hodně věcí, včetně nebo kromě té, co si přál vědět o chla- píkovi se zelenou čapkou a úšklebkem jako úsměv. Byl by ho rád teď viděl. Uprostřed hukotu nahoře, štěkotu děl dole, reflektorů, které vrhají světlo do nebe jako proudy vody. Nebo zítra, až bude po všem, kdyby se na něho ten chlapík usmál. Měl by kousek jistoty. Dunění houstlo. Nebe se chvělo, jako kdyby někde vysoko někdo po slupce oblohy, svrchu, přecházel a válel před sebou těžké petrolejové sudy.

„Asi jen přeletěj,“ řekl.

„To si myslíš ty,“ řekl Zrzek.

„Ještě sem nic nespadlo,“ řekl krátkozraký.

„U kopce je prachárna,“ řekl Jiří.

„Němci jsou divný a směšný lidi, když nic, tak hodně pošahaný,“ řekl Zrzek. „Tři milenky hlavního náměsíčníka prej už spáchaly sebevraždu. Nechal si od nich čůrat na mozek.“

„Nestraš,“ řekl Jiřímu muž s kastrolem.

„Možná, hoši, že tu má Heinrich Himmler a jeho dcera tajnej kryt.“

„Kde je ta prachárna?“

„Viděli jste odpoledne ty psí kóje? Na tý první boudě vlál jejich prápor. To musej bejt strašně uvědomělý zvířata.“

„Jsou zrovna nad námi,“ řekl Jiří. Mohl v temnu rozevřít dlaň a uchopit řev motoru mezi prsty. Cítil, jak mu to přejíždělo po zádech, po břiše, docela všude. Prostupovalo mu to srdce a duši, cítil, jak se jím to prolívá jako krev v žilách.

Hučení teď měli nad hlavami. Naplnilo místnost hmotou a energií, kterou vnímal, i když se nedala vzít do ruky. Teď hučení zesílilo. Vtěsňalo se mezi prostor letounů a země.

„Tomu říkají německý nebe?“ zeptal se řečnický Zrzek. „To si vážně chtěli myslet, že nebe je jen pro ně jako kryty, do kterých by nás nepustili, ani kdyby pumy snad přšely?“

Zesílilo to, jak se střed formací letadel soustředil do skoro neprodyšného kruhu přímo nad nimi a kruh se zároveň stále zvětšoval. Připomenulo to zatmění noci, jako je zatmění Slunce.

„Slyšíte?“

Nikdo mu neodpověděl. Do krytu za náletu směli jenom Němci.

„Chtěl jsem se dostat vždycky tak daleko, až se o pecích v Birkenau začnou vyprávět anekdoty. Chci být s těma, co je budou vyprávět. Krasobruslařskej skok – Bergen-Belsen. Nebo trojitej Freiberg-Mauthausen-Buchenwald.“

Marně čekal, že se někdo zasměje.

Pak řekl: „Ty svině by chtěli, aby den za dnem zmizel jako na splachovacím záchodě. Existence bez nejmenší inspirace. Odměna jako trest. Jenom pro ně je jinačí než modrookej a plavovlasej nepřítel, spíš nakažlivá nemoc než člověk jako každěj jinej. Jako by nevěřili, že je někdo schopnej žít pro něco krásnýho, i když se nenarodil jako Němec. Kdo by chtěl, jako oni, aby to mizelo jak na latríně, bez radosti a vznětu, noc za nocí, celej život?“

„Jsou přesně nad námi,“ řekl krátkozraký znovu.

„Představ si, že narodit se o pár rovnoběžek a poledníků dál na západ, letíš v tom jako nějakěj můj bratranec,“ řekl Zrzek.

Pak řekl: „To bych si rád zejtra poslechl, jestli budou hrát z populárního rozhlasu zase Hitlerův oblíbeněj *Badenweiler marš*. Nebo *Preussens Gloria. Torgauer marš*.“

„Jak to bylo s tím člověkem, než zjistil, že je jeho maminka tatínkovi nevěrná?“ snažil se nervózním hlasem ten, co mluvil na začátku o „zlatých očích“.

„Poznala, že jí začíná zahýbat, protože si střídal každé den spodky,“ vysvětlil Zrzavý Richard. „Dělal věci, který u něj nikdy nezažila.“ Vzpomínal si, co psala: *Ráno bychom se milovali. To ale nikdy nebude. Bylo by to příliš hezké. Ty bys byl mechanikem mého chvění.* Taky mu napsala, že to, co zakládá její štěstí, je zároveň zdrojem jejího neštěstí. Proč to, co jí staví na nohy a bez čeho by už nemohla existovat, ji současně ohrožuje. Cítí zmatek a zkázu, psala. Nechce ho strašit v posteli.

„Nebyls náhodou ten *chlapec* ty sám?“ zeptal se muž s kastrolem. Nezeptal se, co pro Zrzavého Richarda znamená ten dopis, který tahá všude s sebou.

Tisíc strojů svrchu rozevíralo zemi, aby se otevřela jako obrovská žravá tlama a spolkla sama sebe. Bylo to zemětřesení, které začínalo nebem.

„To všechno, co jsem kdy v životě pokládal za dobrý,“ šeptal Zrzek. „Výbušný motory, zdokonalený už v roce 1926. Lehký kovy a aluminium. George Gershwin, narozenej 1898 jako moje matka. Některý myšlenky, ale o ty nouze není – spíš o to, aby se jich většina nezakurvila.“

Nejen mu nikdo neodpovídal, málem to nedořekl. Vpadl sem současně s prvními výbuchy z druhého konce městečka, nad továrnou a v lesíku za strání, první výbuch, který byl blízko. Všechno se zachvělo, potom zhouplo. Se svitem se vysypala okna. Dřevo a zdi se smísily s hlínou. Plot a zeď se roztrhly. Náhle byli spojeni s lesem. Trvalo to vteřinu, dvě.

Jiří měl plné uši dvojího, sterého řinčení a sténání dřeva, skla, zdi; pocítil hlínu v ústech a v očích. Zaslechl déšť kamení. Vní-

mal vedle skličující bezmocnosti další druh úzkosti. Válka se jich poprvé dotkla jinak než lágry. Leželi tady a nemohli do ničeho zasahovat. Propojili se s těmi nahoře tady dole. Ale propojili se i se všemi dole. A znovu bomby a ticho a hučení nad ním. Z lesíka sem zavál vítr pletenec hlasů. Útržky volání, kus ženského nebo dětského křiku a znovu klid, potopený ve stromech a zahnaný poryvy větru na druhou stranu.

„Co se stalo?“ zeptal se první krátkozraký.

„Spadlo to blízko,“ řekl muž s kastrole. „Když je to slyšet, je to vždycky někde jinde, než odkud se to slyší.“

„Bouchlo to do lesa,“ řekl hrubý hlas. „Tohle byla jen tlaková vlna.“

„Z těch kráterů by mohly bejt jámy na odpadky,“ řekl někdo.

„Jiří?“ zeptal se krátkozraký. „Žiješ?“

„Trochu. Asi jo.“

„Máme to za sebou.“

„Kdo ti řek, že na jedno místo nemůže spadnout bomba dvakrát?“ řekl hrubý hlas.

„Má někdo sirky?“

„Já ne,“ řekl Jiří.

„Jsem přizabitej,“ zaúpěl Zrzavý Richard.

Jiří nahmatal potmě kus stropu. Díra zůstala nedotčena. Hučení se mírnilo, protože se vzdalovalo. Připomínalo síť rozprostřenou tak vysoko nad nimi, že si mohli jen dosazovat, jako si rybáři představují množství ryb, třebaže je síť ještě pod vodou. Jiří opatrně odhadl, nakolik se může pohnout. Vdechl prach roztráštěného zdiva, rozštípaného dřeva. Potom se ohledal, jestli má všechny údy. Nakonec přejel dlaní a bříšky prstů obezřetně spleť drátů.

Zdivo v úponcích drátů vydrželo, zatímco dřevěné a cihlové stěny náraz vzduchové vlny nepřechaly. Tam, kde Jiřího přestá-

val strop chránit, bylo vidět oblohu, obrovský temný oblouk nebe. Prostor dopředu, dozadu i do stran, kterým se cedilo hučení.

Jazyky reflektorů uhasly. Flak se ztišil. Jen tu a tam se ještě ozvala protiletectká střelba.

Sirény odhlašující nálet se neozvaly.

„Mám přeraženou hnátu,“ řekl zdola Zrzavý Richard.

„Kde vůbec jsi?“

„Sebralo mě to i s postelí.“

„Nejsi u sebe?“

„Mám u postele korýtko.“

Pak řekl: „Slez nebo seskoč, ale opatrně, drtí mě nějaká kláda.“

A nakonec: „Najdi, kde mám pásek. Mám tam dopis s adresou, kdyby se tam potřebovalo po válce napsat.“

Zrzek se snažil ovládnout hlas, aby to znělo jakoby nic.

S žádným z nich si v Německu nedají práci, aby je slepili dohromady, jako svoje válečné poškozence, s nohama, s rukama a trupem plným šroubů a drátů.

Jiří se potmě spustil dolů. Pochopil, co se stalo, s kavalcem, podlahou, stropem a stěnami. Kavalec držel jen na kouscích dřeva a drátěného vázání, zaklíněn do vyvrácené podlahy a trosek. Na podlaze ležel Zrzavý Richard. Zavinila to kláda. Byl rád, že je tma a není ho vidět. Jiří pochopil, proč chce Zrzek opasek, co má v kapsičce a proč je to lepší než se nechat odvést na marodku.

„Sám to nezvládnou, Zrzku,“ řekl Jiří. „Je to strašně těžký. Leží na tobě snad celý blok.“

„To jsem celý já. Na mě musí přece spadnout dům. Na jinýho by spadla tříška, a na mě hned barák.“

Muž s kastrolem odstrčil Jiřího loktem. Museli se pak oba sklonit až dolů, aby rozeznali, co je Richard a kde je kláda.

„Vezmi to. Musíme to zvednout, půl metru do vejšky. Nad kolena. Pak dva kroky doleva. Položíme to, až řeknu – jo?“

„Dělejte,“ pobídl je Zrzek.

„Abyste s něčím nehli a nespádnul celej barák,“ řekl drsný hlas.

Konečně odtáhli trám. Bylo to dlouhé břevno, protékající celým barákem, nejen jejich místností, kde končilo. Jak se zřítilo, rozdělilo barák a místnost ve dvě. Ostatní se ocitli jinde. Mohli se s nimi dorozumět leda křikem. Nad nimi bylo jasné hvězdné nebe. Strop a střecha se roztrhly a z větší části zřítily.

„Je to,“ řekl muž s kastrolem.

Z domu Polek se ozval zpěv. Jedna z těch katolických písní.

Najednou to zas ustalo. Někdo střílel do tmy. Z psinců museli psi vyběhnout do ženského lágru.

„Konečně,“ ulevil si Zrzek. „Přerazilo mi to packu.“

Jiří neodpověděl.

„Přijdu o ni.“

Buď se letecké svazy vracely, aniž zazněly sirény, nebo přilétaly nové. Zase to nad nimi začalo hučet.

„Věděl jsem to hned, jak jsme přijeli,“ řekl Zrzek. „Byl jsem moc dlouho zdravej na to, že jsme v Německu. Není to pro mě dobrá země.“

„Přežiješ to,“ řekl drsný hlas. „Už jsi to přežil, jestli se nemýlím.“

„Jsou zase nad námi,“ řekl krátkozraký.

„Rozbíjejí Lipsko a mezitím rozsekají i nás,“ řekl Zrzek.

Bylo to jen přání. Báł se zmrzačení víc, než to skončí, jako se báł předtím v Auschwitz-Birkenau o své dva bratry, dvojčata. Opatřil si kyanid, kdyby na něm dělali pokusy jako na nich. Než stačil někdo z nich něco říci, zničehonic se rozsvítilo. Polekali se, ale nic se nedělo. Žádná rána nepřicházela. Byli všichni zaprášení, zmazaní zdivem. Nad tábor se z hučení nahoře vydělily čtyři svět-

lice. Pomalu se snášely. Osvětlyly lágr, muničku, chemičku a celé městečko, lesík, kostel, tovární haly. Doleji nad zemí dostávaly světlice modravý jas. Bylo přesně vidět, kde začínal tábor a kde končí továrna, kde měli ráno začít pracovat.

Na druhý konec města začaly dopadat bomby. A světlice klesaly jako hořící stromy. Do toho začala štěkat zuřivě neviditelná protiletecká baterie. Světlice teď připomínaly zapálené větve, z nichž se sype hořící jehličí. Peruť rozbila během třiceti vteřin továrnu, aniž zasáhla jediný barák v táboře. Pak výbuchy ustaly, hořely jen haly, stroje nahoře se zase začaly ztrácet do noci.

„Je konec,“ řekl Jiří. Opisovalo to pro něho kruh. Teď, včera, zítra, co zůstává nedosažitelné, nepoznané.

„Jsou to machři,“ řekl drsný hlas. „Američani nebo Angličani. Nebo obojí.“

„Chcípnu,“ řekl Zrzek. „Položte mě na něco měkčího. Nemůžu se hnout.“

Sirény se zaryly do ticha. Měnily sílu a rytmus. Konec poplachu. Mohli si domyslet, co se děje. Jiří zaslechl zřetelně houkačky protipožárních vozů. Ambulance. Kromě ohňů v halách všechno zalehla opět tma. Noc se naplnila zvuky. Všechno fungovalo. Byli uprostřed toho všeho a současně vyčlenění.

„Mají u některých strojů dřevěný stěny, aby mohli lítat vysoko a nic je nezasáhlo,“ řekl krátkozraký. „Mají motory Rolls-Royce. Nic horšího se teď nenosí. Pak mně říkejte, kdo si žijeme na vysoký noze.“

„Nikdo po mně nešlapte,“ zakňučel Zrzek.

Jiří mu podal jeho sako, kalhoty, ale ne opasek. Ten vzal pro jistotu k sobě. Vyškrábal se opatrně na svůj kavalec, jediný celý.

„Lehnu si na chvíli k tobě,“ řekl krátkozraký.

„Když chceš,“ dělal mu Jiří místo.

„Je tu zima.“

„Kolik je hodin?“

„Copak někdo ví?“

„Je ti takhle tepleji?“

„Jo.“

Leželi na Jiřího kavalci pod skvrnou, která jediná přežila tlakovou vlnu. Psy zavedli strážní nazpět do kójí, kde poplašeně kňučeli. Jiří si vybavil v duchu nacistickou vlajku na nízkém stožáru u psince a znovu poručíka, který je odpoledne přivedl a nezařval na ně. Měl pořád v koutku úst stéblo. Napadlo ho, co kousek trávy vydrží.

„Odnesl jsem to šeredně,“ řekl Zrzavý Richard. „Je to zlomenina.“

„Postav se,“ řekl mu hrubý hlas dole.

„Nejde to,“ odpověděl Zrzek.

„Zkus to!“ rozkázal mu hrubý hlas znovu.

„Už stojím,“ vydechl Zrzavý Richard.

Ostatní si sedli na zem. Nemohli už spát. Chvillemi zavyl Zrzek bolestí. Už si nestěžoval.

„Doufám, že bude brzy ráno,“ řekl Zrzek. „Promiňte mi, že jsem se narodil.“

Ale ještě bylo daleko k jitru. Nocí pronikaly zvuky vzdálené činnosti. Zahlédli jen náznak úsvitu, něco rozmazaného v dálce. Jiří tam hledal odpověď, která nikde nebyla. Čekal na východ slunce. Odhadoval, kolik síly bude potřebovat, aby se nevyčerpal. Myslel na věci, o kterých mluvil Zrzek. Ty věci, které má každý jen jednou. Krátkozraký ležel zády k němu. Jiří vyhlížel dnění.

Najednou slyšel Richarda. „Vstaňte,“ šeptal.

Jiří spatřil svit baterky a lesk přilby. Seskočil a za ním seskočil krátkozraký. Objevil se tu důstojník SS, tenký jako laťka.

„Jsou tu mrtví a ranění?“

Nikdo nic neřekl. „Jednoho maníka,“ řekl SS. „Rychle.“

„Mám zlomenou nohu a ruku,“ řekl Zrzavý Richard. Sklopil hlavu.

„Tak kdo?“ řekl zlostně muž v přilbě. Polil je v půlkruhu proudem slabého světla.

„Já,“ řekl Jiří a vykročil za ním, protože se najednou styděl, co by si mohl muž v uniformě myslet. Nejenom, že by mohl Zrzek vypadat vychytrale nebo ti ostatní podělaně. Vykročili místem, kde byly dřív dveře. Šli půdorysem, kde vedl předtím plot, k lesíku na svahu. Pumpy protrhaly i druhý okruh drátěného plotu, kde byly miny, které do jedné vybuchly a zbořily hledací věže.

Byl to mdlý rozbřesk. Držel se stínu důstojníka. Neotáčel se dozadu, ale dvakrát upadl a hned se zvedl. Bylo vlhko, padala rosa. Lesík byl řídký. Břízy měly sloupanou kůru a buky, jedle a smrky dostaly se zlomenými větvemi větší prostor a s ním novou podobu. Vypadaly křehké i pevné, jak vypadají ráno stromy. Nízko při zemi se plazilo ořechové křoví, ostružiny, v mechu rostly keříčky brusinek a borůvek. Vyšší stromy vytvářely šero. Úsvit se ztrácel, čím výš po svahu s lesem došli. Vítr vál mezi stromy. Příjemně šuměl. Jiří nebyl v lese tři roky. Vyvolalo to v něm představu včel a s nimi medu, světlého začátkem léta a tmavého po ostružinách. Vracelo se mu, na co si myslel, že už zapomněl.

Důstojník celou cestu mlčel. Dělal dlouhé kroky a chvílemi se otáčel, jestli mu Jiří stačí. Byl vysoký a vypadal s kruhy pod očima ještě unaveněji než podle toho, jak mlčel. Výš v lese byly paloučky s loňským vřesem.

„Budeš sbírat naše mrtvé,“ řekl důstojník v přilbě.

„Jo.“

„Nachlastej se nejdřív tohodle,“ poznamenal ještě důstojník. Podal mu svou plnou láhev s rumem.

„Děkuju,“ řekl mu. Dělal, jako že pije, ale namočil si jen zlehka jazyk. Sotva si lokl.

„Jsme všichni jen z masa a krve,“ řekl důstojník. Vzal si flašku nazpět. Jiří si otřel hřbetem dlaně rty.

„Začneš u tohodle konce,“ narovnal si důstojník přilbu výš do týla, jako by to byl klobouk nebo čepice.

„Padesát kroků odtud severně,“ ukázal důstojník rukou a bradou současně k vrcholu kopce. Napil se a zašrouboval láhev, než ji zastrčil do postranní kapsy. „Moji chlapi tu kopou jámy. Odtaháš tam všechno, co tady najdeš.“ Ukázal baterkou ke straně lesíka ve směru, který naznačil. „Pak se vrať sám.“

„Jo.“

„Hned se do toho dej.“

„Jo.“

Pak řekl: „Dostaneš dvě porce polívky. Držím slovo.“

Jiří se snažil sbírat a nevidět a nemyslet na to. Ani na to, že je to možná poslední, co v životě dělá. V tomhle lesíku tedy mělo být útočiště hlasů, které zaslechli a které se nevešly do betonového bunkru, vestavěného do svahu o kousek níže. Byl to asi veliký, hluboký a bezpečný bunkr pro ty, kteří to stihli. Zbloudilá puma, která sem padla možná jen náhodou, minula o píd' jejich barák s betonovým stropem a trámy ve stěnách a zasáhla jejich stanoviště. Cítil na patře chuť rumu. Byla to pronikavá, pálivá příchut'. Cítil okraj a hrdlo plechové láhve. Napadlo ho, co říkal Zrzavý Richard o místu, kam přicházejí umírat sloni. Zkusil si vybavit alespoň ozvěnu těch hlasů sám v sobě. Nešlo to. Stromy tu trčely k obloze ohořelé a zlámané, některé ležely a dýmalo z nich.

Zaslechl hlas ptáků. Když vzhlédl, žádné neviděl. Byl najednou rád, že se rozbřesk ještě nenaplnil. Ale protékalo sem neústupně stále víc světla. Když důstojník v přilbě odešel, opakoval si po-

každé v duchu, že *tohle*, co má sebrat, je jen bota, knoflík nebo rukavice, čepice, rukáv, kus prádla, prostě *něco*. Chodil od stromu ke stromu, od keře ke keři. Našlapoval do nor po zvěři a opatrně vytahoval nohy, aby si nezvrtnul kotník. Opakoval si, že je to jen to. Nedokázal si připustit, co si zároveň musel připouštět, že jsou tu kusy něčeho, co třeba dřív mohlo vypadat jako on.

Přestal myslet na to, že je celý od krve. Zkusil v sobě vyloudit odpor k lidem, které to zabilo a kteří tu leželi, rozházení a rozervaní na cáry, jež už nikdo nemůže dát dohromady; jako kdyby to nebylo ještě včera, kdy tu žili a mluvili a dýchali. Ani to nedokázal.

Najednou se zastavil. A tu se docela pomalu narovnal. A věděl, že nesebere už nic, ani tkaničku z toho všeho, ani vlas, nebo knoflík, nebo cokoli jiného. Prostupovala jím zima. Naskákala mu husí kůže. Rozbušilo se mu srdce.

Třeštil oči na břízu, ověncenou cáry. Na osamělý štíhlý strom při okraji mýtiny. Viděl jen větve, rozpuklé a stržené střepinou bomby, až se oddělily od kmene, svěží dřeň třísek, a pak *ty věci*. Zelený límec kabátu a výložky, kus rukávu a nohavice, všechno plné *toho*, co tam zbylo.

Ve výši tváře se kolébala ranním větrem čapka s tenkým štítkem a pod ním *něco*, co znal, i když poručíka zahlédl jenom jednou a docela krátce. Patřilo to tomu hubenému poručíkovi, který je odváděl z nádraží. Bylo to *zde*, s pochroumanou maláriovou čelistí, nehybná křeč, kus úsměvu.

A Jiří najednou věděl, že to není úsměv a že to není pláč ani škleb. Že to není vůbec nic. Pochopil pouze jediné, že se již nikdy nedoví, co bylo za tou šklebivou tváří. Jaký ten člověk *byl*. A jestli by mu tenkrát dal facku nazpět, kdyby se na něj usmál. Zároveň věděl, že to není jen to. A také, že asi neudělá, k čemu se chystal někam dopředu, jak o tom mluvil Zrzek. Je nepřítel, když pomine

nebezpečí, už něco jiného? A že by to nikdy a nikdo neměl udělat. A že by tu neměla viset ta šklebivá tvář v čepici, když o ní nevěděl, jaká byla. Nemohl si odpovědět, poručík už neexistoval. Dotkl se nějakého vyrovnání, o kterém do téhle chvíle nevěděl.

Kolem byl tichý les. Slyšel šelest, jak povíval vítr stromy; tichoučké zvuky, jako když od stromu přeběhne veverka. Stromy se kolébaly, svěží, tiché a živé. Byl to ten odlišný život stromů, který jim lidi závidí. Zaslechl zas ptáky, ale ani teď je neviděl. Snažil se myslet na to, že v lese, jak znal lesy jako kluk, rostou jahody, ostružiny a že se z nich lisuje šťáva, rudější než krev. Bylo to také ještě něco jiného. Zaslechl hlasy v němčině, muže, kteří se o něčem dohadovali.

Opřel se o vedlejší strom, asi pět kroků odtud. Stál zády k té poslední bříze. Svezl se ústy ke kůře, něčím odřené do bílých proužků s tmavšími, roztřepenými okraji, ale přesto hladké a tiché a čisté.

Slunce dopíjelo zbytek noci.

Michael a druhý s dýkou

1

Michael se tvářil pokaždé tak zlostně. Nerad tu stál. Jediné, co ho vytrhovalo a odnášelo odtud jako tichý, průzračný vír vidin, vta-hujících ho do jiného světa, byly tváře s širokými lícními kostmi a zeširoka rozloženýma očima, jako měl Vinnetou. K tomu po-třeboval, aby si ho nikdo nevšímal. Pak proti nikomu nevyšel na válečnou stezku a ponechal tomahavk hluboko zakopán. Viděl za-padající slunce. Propustil mezi kameny na řece, jejíž jméno nikdo neznal, spojující neznámou zemi od moře k moři. Muži připraveni k boji od prvního do posledního. A teď to byla bídná stařecká bledá tvář, která ho volala zpět do pozemských lovišť.

Vnímal ochraptělý hlas starce. Mohl si jen znovu ověřit, že si na něj stařec zasedl. Stál v přední řadě padesáti vězňů, za nimiž byly další čtyři řady ve vyrovnaném zástupu, dvě stě padesát holých hlav, pokrytých lodičkou z buničiny.

„Prašivko,“ zahučel. Byl malý a tenký, s modrou pomuchlanou čapkou a holubím pírskem v kapce, v níž je musel vzpřítit v prstech, aby mu nepropadlo děrami. Cítil je na stehně, příjemně ostré, když bylo tam uvnitř. Mohl si krásně představit, že je to indiánské pero, černé a bílé a hodně dlouhé. Je v něm duch orla, nejsilnějšího z ptá-ků, který vyletí nejvýše a dolétne nejdál. Orlice učí létat své mladé tak, že si je naloží na křídla, vznese se do oblak a nad nejstrmějším srázem je pustí, aby letěli nebo zahynuli. Zhoupł se v kolenou.

Orlové neznají lítost. Odkázání sami na sebe odolávají větru, dešti, osamělosti.

„Michaeli,“ opakoval omšele stařec, který chraptěl. „Alespoň kousek, proboha, se snad můžeš srovnat, ne?“

Kašlu ti na Boha, zahučel pro sebe Michael, aniž pohnul rty. Vždycky, když tu takhle stáli a měl je před hlášením rapportführerovi nebo plukovníkovi, oberführerovi, připravit stařec, něco si na něm našel. Troufal si jenom na ty nejmenší nebo nejslabší, svrab.

„Na tvého podělaného Boha (který nic nesvede, není-li ještě bezmocnější než oni),“ vypustil ze rtů, s nepatrnou silou dechu, aby se zbytečně nenamáhal. Pohlížel v duchu na čtyři lovce na bílých koních, s červeno-bílými oštěpy. *Poslední potomci rudého džentlmena Vinnetoua vzpomínají v rezervaci na slávu nenávratně zašlých dnů. První muž řekl: „Život je duha, ukončený kruh; druhá polovina náleží jinému světu.“ Druhý muž doplnil: „Vrásky přicházejí s moudrostí; kruhy let označují poznání.“ Třetí lovec dodal: „Jdi za svou vidinou; ta určuje tvůj směr a cíl.“ Jezdec na čtvrtém koni pravil: „Slunce ti dalo barvu, kterou zasloužíš.“*

„Michaeli, slyšíš mě?“

Michael se neobtěžoval odpovědí. Starcův chraplavý hlas (bylo mu asi pětáctyřicet a vždycky lhal, když se ho někdo ptal, že je mladší) zněl, jako když trouchniví země, vyschlá stáří, a uloupne se a oddělí. Zatrpkle se sem díval. Léta v lágru mu ohnula záda a silné bílé vlasy, kdysi rozházené po temeni hlavy, vyčuhovaly jako štětinky, místy zřídle a některé v trsech, osamělé, každý zvlášť na zažloutlé, strupovaté kůži lebky. Měl znavené staré oči jako vyhaslé sopky, prázdná hluboká studně, žíznivá poušť.

„Můžeš se alespoň kousíček srovnat, nemyslíš? Vyndej ruce z kapes.“

„To chcete, abych zmrznul?“

„Proboha,“ řekl stařec. „Narovnej si čepici.“

Michael věděl, že nestojí v zákrytu. Hodlal se srovnat, až přijde Očko. Věděl, že na něj stařec nemůže. Na nikoho už nemohl. Proto ho Očko určil, aby připravil apel. *Sláva nenávratně zašlých dnů. Kožešiny, na kterých se dá ležet, jiné, po nichž se může šlapat, a ještě další, kterými se mohou přikrýt. Světlo ozařuje ty, kteří věří ve svého tvůrce, dárce života. Procitnutí se sluncem je příslib života v novém probuzení. Indián si přeje žít v souladu s půdou, bílý muž ji chce uchvátit. Velký lid je přítel orla, protože orlové jsou si rovni. Odvaha přináší sílu těm, kteří ji hledají sami.*

Michael se zhluboka nadechl. Zavřel oči.

Číslice čtyři je pro Apače svaté číslo. Zastupuje čtyři směry a čtyři barvy. Když Apačové děkují tvůrci, děkují mu za čtvero směrů a barev. Na východě zůstává černá barva slunce, které nás odměňuje teplem a světlem. Beze slunce by svět zčernal a ztemněl. Na jih modrá zastupuje vodu, která zajišťuje život rostlinám, zvířím a lidem. Na západ znamená žlutá matku Zemi, jež nám dává všechno, co potřebujeme k životu. Na sever je bílá vzduch, který vdechujeme. Díky, Velký Duchu, za všechny tyto věci.

Michael se zašklebil. Vycenil zčernalé myší zoubky a otřel si dlaní nos. Cítil, že ještě něco dokáže, když se mu podařilo odpírat starci poslušnost a podráždit ho. Kdykoli se dostal starci pod kůži, cítil se živ. Nezdálo se mu (jako jindy), že se narodil, aby prohrál.

„Michaeli,“ rozkašlal se stařec. „Chceš se stát hromosvodem za tuhle noc?“ A vzápětí: „Chceš zničit sebe i mě?“

Michael ho už neposlouchal. Olízl si ukazovák se špinavým nehtem. Jazykem nahmatl ranku, chutnající nasládle i hořce. Je to nepříjemná věc, napadlo ho, všechno mu hned hnisá. Tyhle onuce, chtěl zavést myšlenky jinam, které si po budíčku navlékl, neměl včera navečer sušit, to už je jisté. Rozvěsil si je na spodním

patře, kde proudilo nepatrné množství elektriny, a poranil si polštářek prstu. Mohlo to dopadnout hůř, kdyby přešlo. V zimě, když padal sníh, to tam praštilo starou vránu. Chvilí sebou podivně trhala. Pak slítla. Božíčku – to žrádýlko potom. Spolkl teď slinu a sklouzla mu z jazyka do hrdla ještě jednou. Jenže tohle, co je teď žluté a protivně nasládlé, se nestalo pro havraní maso, pečené jako na pekáči na lopatce uhlí, nýbrž pro mizernou smradlavou onuci, kterou stejně neusušil.

„Tyhle trosky,“ ukázal palcem za sebe stařec, „nám nikdo nedaruje.“ Nemusel dodávat, že jsou první na ráně.

Manitou se na to díval, jak se tovární haly v detonacích ubíraly do věčných lovišť, i s osazenstvem noční směny, s desítkami černých italských mravenců, německých bílých mravenců, polských samiček mravenců v šátcích na hlavách, ostríhaných dohola, pokud včas nestihli cestu do krytů, a nazrzlých židovských mravenců, kteří směli jen nazpět do baráku, ani náhodou do krytu. To budou vědět až po nástupu a rozchodu, a vždycky jen přibližně, kolik bílých a plavých a zelenohnědě oblečených mravenců a samiček mravenců v šátcích a černých a zrzavých mravenců zůstalo pod troskami. Položíš si hlavu na kámen místo na polštář, abys zaslechl včas bílého muže, když se přiblíží, aby tě oloupil a zabil. Země a kámen ti zachrání život. Zrzaví mravenci museli sami do baráků a mohli si o krytech pro Němce nechat jen snít, aby si užili zápalné a tříštivé bomby sypající se z nebe a nedostali náhodou chuť se z toho radovat.

A stařec tak slintá, myslel si Michael zlostně. Přehlížel rozvaliny za zbořeným plotem a zhroucenými zdmi, z kterých byla hromada prachu. Kdyby tu měl svého mustanga, projel by se až na konec, kde už nelze vidět, co je země a co jsou sutiny. K čertu, vztekal se v duchu, ať ta bledá tvář drží hubu. Můj ty božíčku, jak to padalo. Ta báječná zkáza. Že si třísní stařec ty jeho prolhané

bázlivé rty, jako by litoval nácky, že se jim tohle stalo. Vyrušil ho znovu starcův hlas. Zdvihl zase svou malou ptačí tvářičku, plnou bláta a pih a strojního oleje, kterým se za minulé tři dny postříkal u šepingu a který nedokázal smýt.

Bylo to na nebi rozestřené hejno nepatrných stříbrných mušek, a bobulky, které doleji dostávaly podobu kovových ryb a na zemi se měnily v oheň a dunění. Myriáda staniolových proužků, aby ti nahoře zmátli ty dole a aby flak sestřeloval ty papírky místo letadel. Už se nedalo rozeznat, co jsou hvězdy, vybuchující protiletdecké granáty, ta spoušť dole, ty staniolové proužky, břicha stříbrných strojů a motory jako zpěv nejhlubších hlasů, pro které těm nahoře vystačil dech, jak dlouho chtěli.

Díval se nepřítomnýma očima na starce, který chraptěl, ale na jeho místo si přivolal Vinnetoua, a ten se tázal, kde je statečný Michael; projel celou širou stepí a propátral přilehlé bílé skály a lesy a nikde ho nenašel. Nese mu dar náčelníka Siouxů, nádherně řezaný luk a otrávené šípky a bílého koně.

„Pozor!“ vykřikl najednou stařec a chraptěl, takže se to v chrapotu ztrácelo nebo to z něho vyhřezlo. „Čepice dolů!“

Michael strhl čapku z hlavy. To udělalo dva tisíce mužů. Srovnal se do zákrytu.

„Kolik vás je?“ zeptal se plukovník. Byl urostlý, vysoký, s vojenským držením.

„I s dětmi?“

„Všech,“ zařval vysoký.

„Jistě,“ zašeptal uctivě stařec.

„Rodíte snad vodtuhle?“ ukázal si Očko prstem do zadnice.

„To ne,“ hlesl stařec tak uctivě.

„Odpočítat,“ dořekl stařec, který chraptěl. A podal hlášení komandantovi, který se zastavil na osm kroků od starce. Naslouchal

raportu, který začínal slovy „Špinavý Žid...“, jako by to byl titul, a jménem starce, před které musel, jako každý, kdo se hlásil, připojit slovo „Izrael“. Ohlásil také svoje číslo, vytetované na levém předloktí. „Dva tisíce špinavých Židů, Herr Oberführer.“

„To výjimečně souhlasí,“ řekl oberführer, řečený Očko. Vytáhl papír z manžety svého soukenného pláště s epoletami (jednou, na pravém rameni, utrženou), rozložil si list před očima, aby to porovnal s hlášením starce. „Přesně,“ řekl. Znělo v tom zadostiučinění nebo pýcha a zpupnost nebo sebevědomí. Zněla v tom zároveň výhrůžka a výčitka. Věžňové i stařec z toho vyčetli to všechno, i to, co naznačil plukovník včera, ještě před náletem. Chtěl jim nepřímo povědět, že se na jejich vzájemném osudu a vztahu nic nezměnilo?

Božíčku, myslel si Michael. Tak tenhleten vysokej pán se skleněným okem to tedy neschytil. A myslel na to skoro celou noc, že jestliže nikomu, tak zrovna jemu spadne na kebulku alespoň jedna ta zápalná nebo tříštivá puma. Přejel očima po vysokém muži s okem ze skla a zelené barvy, jemuž říkali Očko. Vystřelili mu oko u Kurska. Musela to být tanková bitva k pohledání. Víc takových by neškodilo. Měl obě duhovky jiné, rohovky a panenky a zřítelnice, nikdy se nedalo rozlišit, které je které. Podle starce, který chraptěl, to bylo to levé. Michaela to udivovalo, že stačí jediný německý důstojník, aby tu stáli jako kameny, v přesném útvaru, ještě poslušnější než poslušní. Co si pamatoval, nikdo proti němu nezvedl prst. Němci to s nimi měli snadné. Stačilo dát je za ostnatý drát.

S rapportführerem a se strážnými předtím to bylo jakbysmet. Pořád se tu střídali. Mladší šli na frontu, zastupovaly je starší ročníky a vyléčení lehce, někdy těžce zranění. Očko byl přísnější; nesliboval jim, jako rapportführer, že když budou pracovat v normě nebo nad ní ve fabrice ve dvanáctihodinových směnách

přes den nebo v noci a vykládat navíc na vlečce tovární rampy válcované ocelové plechy, uhlí a cement, dovolí jim v neděli spát. Mluvil o neúprosnosti, s kterou hodlá předcházet trikům vězňů. Neuznával neděli coby volný den. Pro plukovníka byly všechny dny a noci pracovní. Snad si v duchu spočítal, kolik tím Německo ušetřilo. O to mohou zvýšit penze vojenským invalidům.

Oberführer ukročil do strany a schoval listinu zase do manžety. Stařec se k němu točil pokaždé tak, aby proti němu stál čelně. Tak *Herr Oberführer* to neschytil, opakoval si Michael. Snažil se rozlišit živé oko od mrtvého.

„Pohov,“ řekl oberführer.

„*Mützen ab*,“ zavelel stařec. „Smeknout čepice.“

Dva tisíce mužů včetně starce si strhlo čepice.

„Chci k vám promluvit,“ řekl vysoký důstojník, zvaný Očko, a trochu lhostejně nebo bezděčně si upravil strženou epoletu. „Vůdce vám dnes svěřil zatraceně velkou čest. Budete odklízet trosky. Rozdělení na směny se ruší. Nastoupíte všichni. Zbytek vězňů se k vám přidá na místě.“

„Ano, *Herr Oberführer*,“ řekl stařec.

„Vlaky vyložíte později.“

„*Jawohl, Herr Oberführer*.“

„S ruinami se nikdo nemusí dlouho mazlit. Chci vidět úhledné hromady. Celé cihly zvlášť. Půlky stejně tak.“

„*Jawohl, Herr Oberführer*.“

„Kolik je vás tu neschopných?“

„Jsme všichni schopni, pane komandante.“

„A lopaty s sebou.“

„Nemáme tu žádné,“ řekl stařec. A opakoval: „Nedostali jsme žádné. Nikdy nám nikdo nedovolil brát lopaty do tábora.“ Nemusel dodávat, že Němci pokládali lopaty nebo rýče za zbraně. Kdysi

prý jeden vězeň rozrazil rýčem strážnému Waffen-SS lebku, když vešel tři kroky do uličky baráku zajatců. Už roky nesměli pronášet do lágru nic, co mohli strážní pokládat za zbraň. Kousky dřeva, železa, hřebíky nebo pracovní nástroje. Ve fabrice měli kromě toho všechny lopaty spočítané.

Michael se odpoutal od svých dřeváků, z nichž byly oba ve špatném stavu, ale pravý byl horší.

„Pozor,“ řekl vysoký. Přehlédl je svým pravým okem. Po jeho nevyspalé tváři přetévalo nevyslovené uspokojení; co předvídal nebo k čemu se chystal a co by podnikl za každých okolností. Byl to němý blesk, jenž mu vyjevil, že je-li všechno v rozvalinách, zbývá na světě ještě něco nicotnějšího. A zášleh utkvělé a malé myšlenky se v něm vznítily ve velký požár a rty vysokého muže s okem ze skla a zelené barvy poklesly a znovu se pozdvihly vzhůru, poznáním, k němuž dospěl a jež si tu potvrdil. Ztotožnil si odmluvu starce s rozvalinami.

„*Mützen auf!*“ křikl ochraptěle stařec. „Nasadit čepice. Pozor!“

„*Scheisse,*“ zařval najednou vysoký muž s okem ze skla a zelené barvy. „Jestliže je snad to, co tady říkám, někomu k smíchu –“ a nedořekl a prošel rychlými kroky podél útvarů vpředu a vrátil se, odkud vykročil. Přehlížel zdravým okem poslední řady. Co – nebo koho – hledal?

Stařec polkl naprázdno. Zbělal. Jeho kůže se svraštila, oči se přivřely, poušť, kterou v nich měl, ho sežehla. Měl zpuchřelou kůži na hrudi, na rukou a na krku, plnou lišeje a vyrážek. Vypadalo to, jako by se dlouho nemyl. Nabyl výrazu člověka, který snad zapomněl nejen, kdy se narodil, ale i jak se jmenuje. Měl svrašťelé čelo, na které mu včera natiskli razítko inkoustem, písmeno K. Kápo. Odstávaly mu uši jako starému psovi, který už neslyší. Ze zad mu vystoupily lopatky, jak se nahrbil. Zdálo se, že jeho kostru nedrží

pohromadě kůže, ale hadry, v kterých stál před kolonou, proti důstojníkovi.

„Kdo se směje naposled, ten se směje německy,“ řekl Očko. „Na to jste doufám nezapomněli. A jestliže ano, měl by vám to ten váš Jahve připomenout.“

A potom: „Ke mně!“ zařval vysoký.

Stařec pokročil kupředu. Věděl už, jakou udělal chybu. Byl už tak starý a tak dlouho v lágru, aby se nebál za sebe. A natolik slabý, aby věděl, jak krátce by vzdoroval zdržením. Smekl čepici bez nařízení a sklonil hlavu.

Michael vnímal, jak dav, stejně jako stařec, ochrnul. Už se ani nepohnul. Stáli všichni, jak přimrazení.

Proradné oko bílého muže proniká vysokými stébly trav. Supové krouží v oblacích a začínají se snášet; cítí zmírající kořist na dosah. Bylo by dobře odplížit se do ústraní, k bílým útesům, mezi osm let staré borovice. Jemu, myslel si, nemusí žádné vládce na světě nic svěřovat, leda tak ještě novejší dřevák, protože do levého mu zatéká bahno a druhý, právě uhnívající a zmírající pantofel k sobě povolává Manitou.

„Na tohle místečko, kam ukazuju prstem!“ řekl Očko.

Stařec kývl; už nemluvil; znovu se pohnul stranou.

„Chceš se předtím svléknout?“

Ne, zavrtěl stařec, který chraptěl, hlavou, aniž promluvil. Pak se naklonil dopředu, jako by tomu ještě nevěřil. A zacouval nazpět, jako by se chtěl dát na útěk, kdyby mohl, než se zkroutil a zhroutil s údivem v očích. Nedalo se říci, že to někoho překvapilo. Málokdy asi ušel stařec tak dlouhou cestu v tak krátké chvílce. V okamžiku rozděleném na tři fáze, než splynuly v jedinou.

Michael viděl to všechno, co nenadále třesklo, a pak se opakovalo, i s ozvěnou, pohyb černého kovu a prst Očka na spoušti,

jak udělal revolver v jeho ruce tu cestu po neviditelném oblouku. Čekal celou tu dobu, v níž bylo mnoho, a někde v něm tryskala ta nezničitelná krupěj očekávání, že než dojde plukovníkův prst na konec své dráhy, stane se ještě něco, co ho zadrží. Ten třesk to rozbil. Díval se, jak stařec, který chraptěl, padal k zemi. Zlomil se v kříži, nakloněn na stranu jako potápějící se loď, ještě předtím, než se zhroutil docela, naklonil se ztěžka, jako by nevážil tak málo, kost a kůže, a víc, než když prve stál, a pak divně ležel. Bylo to teď jako v zimě s tou vránou, která nevěděla, proč padá s tak smrtelnou ranou, ale věděla, že padá. Jenže tenhle stařec, myslel si Michael zoufale, nevypadá ani teď jako ta vrána. Všechno, co se mu na něm prve protivilo, ta podělaná slabost a strach, z něho teď vyprchalo, náhle pocítil led, tomuhle starci neměl nadávat. Neměl se tak pošklebovat. Věděl, že tenhle stařec neměl takhle zajít, že by tu neměl ani tak chabě a uboze ležet, s tváří přimknutou do prachu a bahna, na bílém křemínku, který ho asi tlačil, božínku, to není přece hezké, ten kámen mu rozrývá tvář. Poprvé za celou dobu si všiml starcovy tváře. Pergamenové pleti, plné boláků, rozčuchaných kratičkových vlasů. Křečovité netečných prstů, pokrčených nohou. Hledal starcův výraz, nějakou jinou myšlenku, než jakou do starce vkládal.

Byly to tři rány, následující rychle jedna za druhou.

Pohlédl na vysokého muže s okem ze skla a zelené barvy. Zabořil se teď do toho tichého zeleného oka. Nenašel v něm nic, co by mu to vysvětlilo. Myslel na ruce, které by mohly Očka zaškrtit, a na nohy, které ho mohly zadupat do země. Byl tu sám proti dvěma tisícům mužů v útvarech po dvě stě padesáti. Vrátilo ho to k tomu, na co myslel, když někoho zabili. Zůstal tu obraz starce, který ležel na kameni, jako kdyby mu jen ten nepatrný křemen bránil v tom, aby si alespoň rovně lehl a netrčel tu tak zkroucený.

Všechno bylo teď tiché. Cítil to ticho v sobě, přicházelo k němu od toho starce, který tam ležel, i z oka ze skla a zelené barvy, i z toho, které pojíždělo sem a tam vedle, hnáno divokou radostí (nebo sebevědomím, zpupností i nějakým neznámým vztekem nebo strachem), projevovanou trhavým cukáním rtů s bílými skvrnami omrzlin vzhůru. Ten divný chlad a horko mu stahovaly hrud', a bylo to čím dál tím horší, jak teď na toho starého koukal. Měl pocit, že mu něco houstne v prsou; někde mezi břichem a krkem; začal se skoro dusit. Božíčku, myslel si, pro ty lopaty; tady přece opravdu nikdy žádné lopaty nebyly.

A zase teď napadla Michaela ta věc, která se v něm vynořila pokaždé, když se nemohl prohánět jako rudá tvář; donaha obnažená chvíle, v níž byl tak docela tady. Vždycky, když se stalo něco, jako nyní s tím starcem, který chraptěl, si myslel, že člověk má víc než jeden život. Stane-li se něco tak náhlého, třebaže ustavičně očekávaného. Každý má vlastně tři životy v jednom. Musí si to rozkouskovat. Dá se prožít jeden, dva nebo tři životy v tom jediném. Nebo každý zvlášť. Aby si zachránil jeden, když mu vezmou ty dva zbylé. Ty kousky nesmí být nikdy pohromadě, aby se nedaly zabít najednou.

Byl už stařec mrtev? Jak dlouho mu trvalo nebo potrvá umřít? Bylo by lepší, kdyby už zahynul. Tři rány, to by mu mohlo stačit. Podle toho, kam ho vysoký střelil. Kdyby ho střelil do břicha, může umírat stařec dlouho. Do břicha je to na dlouhé lokte a hrozně to bolí, i když je to zároveň jisté.

Chudinka moje malá, pomyslel si Michael. Když se to tak vezme, vydržel to stařec dlouho. Pátral po sebemenším pohybu starce.

„Vy, tady zkraje,“ řekl Očko. „Vezměte toho chlapa a hodte ho do latríny.“ Nemusel dodávat, že míní teď hned.

A Michael vnímal, jak tu stáli, jako němá a chabá zeď, jak ta slova do nich zapadla a prožírala se jimi, tak jako to cítil i za něj jenom on sám.

„No tak...“ řekl Očko. Vyslovil to znovu tak zlostně. „Doufám, že rozumíte, co je to zkraje.“

Michael vystoupil stejně tak náhle, jak do něj vpadl prve ten první třesk, než ho doplnily ty dva další, které to všechno roztráštěly a které spolklly tu malou krůpěj.

„Ponesu ho,“ řekl.

„Myslíš, že ho uneseš?“

„Už jsem nosil lidi.“

„Kde?“

„Ve spalovně. V nemocničním bloku. Nosil jsem i ty nejtěžší lidi.“

Byla v něm především ta věc, na kterou teď myslel, že každý člověk má vlastně tři životy, dětství, mládí a stáří. (Bez ohledu na to, jak dlouho nebo krátce to může trvat.) To trojjediné, co se žije natřikrát. Odkud je nejprve odevšad daleko a potom odevšad blízko. Drží to pohromadě strach, že něco nedostane nebo se něčeho nedočká, anebo že to, co získal, zase ztratí. Skládá si to dohromady, souvisle nebo napřeskáčku, aby to dávalo smysl. Zahání tím strach, že ho zabijou nebo kdy ho zabijou. A spočítá si, co se dá spočítat, než ho zabijou. Co má v kapse, i kdyby ho zabili. Ten první život si on, Michael, přece užil docela celý; nemusel si na dětství stěžovat, taky si nikdy nestěžoval; z toho mu teď nikdo už nemůže vůbec nic vzít. A z toho druhého dá tady kousek starci. Nebyl by mu tak nadával, kdyby věděl, že se tohle stane, to tedy určitě ne; snad mu staroch ještě odpustil; měl na něho zlost jen pro jeho opotřebovanost, pro nic jiného – že už byl tak starý a nic nedokázal, jenom napomínat Michaela, aby stál rovně, nemohl za to, že když ho viděl, bál se, aby se tím nenakazil, nepřeskočilo to

na něj, a nebyl také takový a pak nic nevydržel. Aby se nepodobal starci, jak se mu podobalo tolik jiných, jako by to byla nemoc. Aby se neohnul, třebaže navenek ještě dokáže stát rovně.

„Můžu ho odnést,“ opakoval.

„Doufám, že se při tom nestrháš,“ řekl Očko. „Kam tě zařadili včera?“

„Nosil jsem na rampě plechy a vykládal uhlí. Odpoledne cement.“

„Dělají teď snad menší pytle?“

„Nosím padesát kilo na každém rameni.“

„Jak daleko to nosíš?“

„Včera padesát a osmdesát metrů.“

Michael čekal na pokyn plukovníka, aby se dostal k starci, než stařec umře, jestliže už nezahynul. Začal být nervózní, nechtěl, aby oberführer poznal, že je nervózní. Bylo to vlastně to jediné, co mohl starci dát, pomyslel si, že ho odnese a že to udělá strašně opatrně. Třeštil zrak na oči starce. Viděl je, jak byly vyhaslé a stále otevřené. To ho mátlo. Může jen docela zblízka poznat, jestli stařec ještě žije. Většinou se pohledu na mrtvé vyhýbal. Nevěděl dost dobře proč.

„Co na něho civíš?“ zeptal se Očko.

„Jenom se dívám,“ řekl tiše Michael. Očko byl proti němu o tolik vyšší. Opravdu vysoký. Odtržená epoleta vlála ve větru.

„Jestli snad ještě prdí do kalhot?“ pronesl výsměšně oberführer. „Na to střílím moc přesně.“

„Podívám se,“ vydechl najednou Michael.

Chudinka moje malá, opakoval si v duchu. *Moje ubohá chudinka.* Najednou si přivlastnil starce, jako by to snad byl jeho otec. Mohl by mu dát alespoň něco pod hlavu. Nebo ho něčím přikrýt. Alespoň se ho dotknout oběma rukama. Hledal teď horečně kus života ve skelných očích. Byla to studená nehybná poušť. Potřeboval čím

dál tím více, aby mohl pro starce něco udělat, za to, že se prve na něho tak šklebil a že ho pokaždé trápil, když zjistil, že se to dá. Byl by strašlivě rád, kdyby tam v těch očích našel nejmenší zákmit. Protože pak by starce nemuseli hodit do latríny. Mohli by ho potom nechat odnést na marodku, jako se to dělalo u ostatních. Alespoň to mu ušetřit, myslel si naléhavě, aspoň tohle.

„Žije,“ zalhal.

„Kam to dostal?“ zeptal se zvědavě vysoký. „To bych se divil.“

„Do ramene,“ odpověděl Michael rychle. „Nad srdce... všechny tři kulky.“ Neviděl nic. „Ještě by mu to šlo vyndat...“ Říkal to hořečně. Sám se toho lekal, že to bude znít pokorně, jak to vysoký oberführer nemá rád a jak to zároveň vyžaduje; ale teď zaslechl, jako by mu chrapot přelezl ze starcova hrdla na jeho jazyk.

„Uhni,“ nakopl ho muž s okem ze skla a zelené barvy. „Nebo to dostaneš taky.“

Michael jen přimhouřil oči. Dřep si, pak se převrátil, protože to bylo prudké a nohy mu vylétly do výše. Rychle se skrčil, aby mohl vstát, než plukovník začne zas střílet. Nevěděl, jestli to bude do něj. Necítil bodavost kopnutí. Sled dvou a pak zase dvou ran ho ohlušil. Mohl to počítat; podle toho věděl, že to není do něj. Viděl je nejprve jako oheň, a potom jen jako odlesk vzdáleného požáru; pak byl vzduch opět jako mléko, čistý, jako by jím neprošlehly ty dýmové výstřely. Ani to, táhlo mu hlavou, protože to bylo tak málo, a on potřeboval udělat pro starce alespoň tohle.

„Na latrínu s ním,“ rozkázal znovu oberführer. A vzápětí: „Trochu života do toho umírání. Po sedmi mých střelách nemusí nikdo pochybovat, kdo to má za sebou.“

Michael vstal, ale zůstal nehybný, malý, s obličejem vyděšeného ptáka, který chce křičet, a něčeho se bojí. Udělá tedy přinejmenším, pomyslel si znovu tak odevzdaně, že tam nepůjde. Latrína

není pro starce dobré místo, když už nežije. Ale pak si na něco vzpomněl, a honem, aby to stihl, si sáhl do dřevé kapsy a hodil na starce peříčko a myslel si, že to bude jako květina. Padlo kousek dál, než ležel křemen, neměl to tedy měkčí, jestliže to mohl pocítit, napadlo Michaela; dobře, ale dal mu to a teď tu bude už jenom stát a nehne se. Díval se na peříčko.

Muži, kteří vzápětí vykročili, aby odnesli starce, odsunuli Michaela stranou. Uchopili tělo a nesli je k páchnoucí dřevěné stavbě, pokryté térovým papírem proti dešti, na konci tábora, proti ošetřovně, vedle skladu, prádelny a sušírny.

Michael se díval, jak starce odnášejí. A věděl, že je to strašně málo, že tu ještě trčí. Nemohl mu dát s sebou víc.

„Co tu stojíš?“ štěkl na něho Očko.

Michael na plukovníka užasle pohlédl. Byl v tom možná jen malý údiv. Cítil tu netečnost nebo lhostejnost v sobě, jako kdyby to byla nějaká věc a on si na ni mohl sáhnout. Protože ani to holubí peří nedal starci dřív, než vyšlehly ty druhé čtyři výstřely; kdy to – snad – mohl ještě stařec vědět, že mu alespoň někdo něco dal. Snad opravdu ještě žil.

„Chceš mi snad dělat terč?“ zeptal se oberführer. Oslovil Michaela, ale měl na mysli osazenstvo celého lágru Meuselwitz bei Leipzig, čtyřikrát dvě stě deset mužů.

Michael se teď snažil, aby všechno, co ho napadne, se smrskalo pouze na ten jeho první život, protože ten byl celý jeho; z toho už mu nikdo nemohl nic vzít. V tom prvním životě měl všechno. To trvalo do dvanácti. Možná do čtrnácti.

„Nebo chceš támhle,“ ukázal vysoký muž s okem ze skla a zelené barvy na trosky, „ještě zaživa něco šlohnout?“

A hned: „Příznej se.“

A nakonec: „Nikdo si nevezme ani špendlík. Za rabování je smrt. O to se postarám vlastní rukou.“

A Očkovo zdravé oko na ně pohlédlo, jako se dívá lovec na hyeny nebo orel na supy. V tom jediném oku měl víc pohrdání než tisícovka mužů zájem se obohatit v troskách fabriky za cenu ztráty naděje dožít se konce války bez ohledu na to, jak už byli zbědovaní. Mohli být rádi, že bomby nesmetly i je. Pro vězně kryty nebyly.

„To ne,“ odpověděl Michael udiveně a tiše. Pak opakoval téměř bezbarvě: „To nechci.“

„Zalez,“ řekl vysoký důstojník potom, když se nosiči vrátili a vřadili se zpět. Neboť se mu zdálo, že nicotnost malého davu, vtěleného do zprohýbaných řad před ním, je svrchovaně prokázána; rozvaliny byly vyzdvíženy do výše, zatímco oni, tělem starce (vybíral zároveň svým zdravým okem někoho, kdo by zatím podával hlášení), byli svrženi do kalu tohoto života. Bezmyšlenkovitě začal zašlapávat šedavé pírkó, aniž se podivil, kde se tu vzali holubi. „Zalez,“ opakoval vysoký muž s okem ze skla a zelené barvy a myslel na věci vzdálenější.

„Je mi strašně divné, že tu vůbec ještě jsi.“

Něco si rozmýšlel.

„Za trest za drzost vašeho staršího – svléknout a hodinu stát jen v čepicích a v dřevácích.“ Dodal, že na to mají dvacet pět vteřin, aby ze sebe všechno stáhli. Pohlédl na své junghansky s velkým ciferníkem.

Vedle oberführera v kabátě s utrženou epoletou, než zastrčil obě ruce do kapes, vypadali nazí a v čepicích a dřevácích ještě víc nazí. Nebylo to poprvé, co jim nařídil rapportführer nebo oberführer, aby se svlékli na apelu. Němci jim rádi připomenuli, jak odejdou.

Michael se koukal, kde prve leželo indiánské pero. Nedokázal se už do toho vpravit. *Sláva nenávratně zašlých dnů.* Dýmka míru,

kterou chtěl vykourit s ležícím starcem, i plující supové, oblétající tábor a *Appellplatz*, to všechno pobledlo a vyčpělo. Stál tam pouze Očko, vysoký důstojník s rukama v kapsách kabátu a s okem ze skla a zelené barvy.

2

Později odpoledne se objevil v bráně tábora, sroubené z hladce otesaných bukových kmenů, malý chlapík v civilním obleku s velkým koláčem hákového kříže na klopě. Ještě než je odvedl k troskám z nařízení vysokého důstojníka s okem ze skla a zelené barvy, řečeného krátce Očko, a během cesty a také potom, kdy je začal rozdělovat na skupiny, snažil se Michael vrátit do říše, která ho opouštěla. Současně s tím vyplouvalo z jeho nitra přání, které v něm oživovalo předchozí chvíli, kdy neudělal pro starce, který chraptěl, docela nic; trápilo ho to nyní v podobě touhy, aby to dohonil něčím, čímkoli, jen něčím; třeba tím, že by tu stál místo vysokého důstojníka s okem ze skla a zelené barvy on, Michael, a tam, kde se válel stařec, by ležel Očko. Řekl by mu to právě tak, jak se odvíjela jeho, Očkova, řeč prve. Ale nejdřív, napadlo Michaela, by nechal všech pět řad, aby se na něho vydělali. A zároveň mu připadalo opravdu podivné, že tu ještě byl. Viděl v duchu chvíli, kdy si Očko dobíjel pistoli. Nechtěl myslet na latrínu s dřevěnou stříškou a nehašeným vápnem. Vtělilo se mu to do přání, aby tam u stěny latríny s dřevěnou stříškou, kterou všichni dobře znali, ležel místo starce, který chraptěl, plukovník s okem ze skla a zelené barvy. Nechal by všech padesát řad, po pěti v zástupu za ním, aby tam šli. Představoval si, co by udělali.

Představoval si, jak ten starý, co chraptěl, skonával. Nejdřív ho to muselo strašně bolet, protože strach, jak věděl Michael, bolí, tla-

čí to na prsou, v krajině srdce a kolem něho – jde to s ním, kamkoli se pohne; nemůže myslet na nic jiného, protože mu to ten strach nedovolí. A potom se asi stařec dostal nad tu bolest a letěl jako pták, nad širokou šedou řekou, do temna, kam ho přitahovala neznámá síla, pak se vzpamatoval a letěl zase pozpátku k té bolesti, nad kterou se vzepjal; to byl ten nepatrný pohyb, kdy si směl Michael myslet, že starý ještě neumřel a že by to šlo ho oživit, kdyby mu to Očko dovolil. Michael ještě nepostřehl, že život a bolest jsou bratři. Tak nemohl vědět, že pro starce byla bolest jediným potvrzením, že ještě žije. Tak to také nebral, že bezživotí bylo druhým bratrem starcovy bezbolestnosti. Ale mohl si domyslet, jak se v Německu získává bezbolestnost.

Cítil ozvěnu starcova strachu, jako by se to přeneslo na něho. Někdy to na něj přeskakovalo z těch druhých, jako na něho přeskakovala radost, když ji někdo měl, i kdyby jen proto, že nedostal výprask, nebo ho potěšilo, že není všem lhostejný, anebo vysvitlo slunce; nebo nemusel jít po dvanáctihodinové směně v muničce navíc vykládat na rampě ty válcované ocelové plechy a pytle s cementem, rychle, rychle, *schnell, schnell*, aby mohla nákladní souprava odjet podle jízdního řádu, nejspíš pro vojáky na frontu nebo pro zraněné z nejrůznějších úseků fronty.

Třeba starému proběhl před očima celý jeho život, o němž se nikomu slovíčkem nezmínil; jako by snad někomu mohlo být líto, nebo mu záviděl, jestli byl boháč. Nebo ne. Jen ze sebe vypustil vzduch, jako by ho předtím nafoukli. Tady už moc jako boháč nevypadal.

Zdálo se, že stařec, než skonal, si něco drmolil; kdoví co?

Na tom už nesejde. Třeba ho volala maminka, pomyslel si Michael. A zase si v duchu opakoval: nikdo nic neví. Čím to je, že když to někoho takhle potká, jako toho starce, vypadá jako zlomená

sirka? Jako zpřelámaná větvička. Vypadlé jádro z jedlové šišky. Bez života není nikdo krásnější.

Šel se zbytkem vybraných k zadnímu traktu, kde čněla do kopce druhého poschodí roztržená zeď haly, nejvyšší ze všech, teď změt pokroucených konstrukčních trubek, drátů, betonu a strojů. Odpadové roury vypadaly jako rozevřený chřtán nějakých ocelových zvířat. Nejhorším dojmem působily rozbité sprchy a záchody, vyhřezlá kanalizace. Napadalo ho stále, i když už tady byli, že tímhle, co prošel, a troskami vstupuje do svého druhého života. Zachraňuje z něho alespoň kus, každým krokem, který ušel, ale že ho tím zároveň ztrácí, přestože je tu ještě naděje třetího života, v němž zašel stařec. Zadní trakty byly zasaženy nejhůř. Nezůstal tu kámen na kameni.

Malý chlapík je rozdělil a rozesílal v nevelkých skupinách nebo po jednom a stále jim opakoval, každé družině a jednotlivcům zvlášť: „Mně je to jedno, jaký máte původ. Odkud jste. Mě zajímá vaše práce. Co pro nás uděláte. Pak si porozumíme.“

Ještě říkal: „Rozdělíte se po desíti, po pěti, po jednom. Některé pumy ještě nevybuchly. Jsou načasované až na odklizovací práce. Mějte oči na stopkách. Zavolejte k tomu, co uvidíte, že vypadá jako bomba, naše zákopníky v zelených polních pláštích. Jsou tu od toho.“

Teď to křikl do tváře těm posledním; nedotýkat se zápalníků; Michael sotva vnímal zvuk jeho slov; zůstával stát na místě, i když ostatní se už rozcházeli na určená pracoviště. Nedokázal nic než si lámat hlavu, aby se dostal na nějakou hmatatelnou cestu k uskutečnění toho, kde by se to Očku mohlo stát – tak, jak si představoval. Tolik nevybuchlých bomb tu ani být nemůže. Až potom pochopil, že by stačila jedna.

Malý chlapík si prohlédl Michaela. „Co je s tebou?“ zeptal se. „Spíš?“ Pak si prohlédl jeho zakaboněnou ptačí tvář a tílko, po-

dobné v jeho očích nejtenčí vývrtce, a dodal: „Běž tady nahoru, srovnávej cihly. Až tam do špičky, co je roztržená střecha, kdyby se ti nechtělo nebo něco nezdálo, nelez. Nemusíš.“

Jistě, říkal si Michael pro sebe, a kývl na souhlas, i tohle je kus druhého života, ale i na toho malého chlapíka by je nechal všechny vydělat. Přitom by říkal, jako jejich poháněči: „Trochu života do toho umírání.“ Bílí, plaví a modroocí mravenci jsou nejzáhadnější na světě. Troskami profukoval studený vítr. Kráčel velmi pomalu.

Vylezl si pak nahoru, k úpatí veliké zdi, kam nemusel, ale chtělo se mu uniknout všemu a všem a zůstat sám. Dole pobíhali chlapci v černých manšestrových kalhotách s dýkami na opasku; škrábal se navrch, aby jim nebyl na očích. Probouzela se v něm závist, nejen pro jejich dobré oblečení, ale i proto, že jejich trojí život byl tak celistvý. Snad to bylo něco jiného než závist. Nechtělo se mu myslet na spravedlnost jen očima toho, co nacházel nespravedlivé. Nespravedlivost dokázal posoudit snadno. Se spravedlností, přemítal, když stál u mašiny, ještě když byla munička celá, to nebylo tak snadné. Když sčítal křivdy, na sobě nebo na druhých, včetně výprasků u zastřelených pro výstrahu, jako stařec s chroptivým hlasem, ztrácel se mu pojem spravedlnosti v nedohlednu. Smířil se, že spravedlnost už neexistuje. Cítil, co pro její nedostatek všemu chybí. Co to ze všeho vylomilo. Díval se na kluky v uniformách. Patřili k bílým mravencům. I u nich, pomyslel si, by byl rád, kdyby to skončilo – tam. Nechal by je zaházet nehašeným vápnem a chlórem. Vyžralo by jim to dech, oči, uši, játra. Páchli by, jako páchne latrína. Dopřál by jim to, alespoň na tu chvilku, než se utopí.

Na paži starce viděl prve jeho vytetované číslo, 60363.

Už byl skoro nahoře, na posledním podlaží; nad ním vězela pouze klouzačka trosek a docela navrchu zprohýbané antény a po-

kroucený protipožární žebřík. Tam už nepůjde, řekl si; spokojí se s pobytem tady. Možná, že by je ani nenechal zaházet.

Pár minut se nedotkl ani cihly. Usadil se pod protipožárním žebříkem, který odtrhla tlaková vlna. Pod sebou zaslechl hlasy. Dva muži z wehrmachtu si vyměňovali zkušenosti, jak by měli spouštět po náletu z hořícího domu a vyšších poschodí raněné, popálené a děti, matky, starce a ženy. Co dělá panika a mizerná organizace. Taky, že ani po letech zkušeností lidi nespolupracují; někteří zůstanou i během náletu trčet na místě jako pecka. První z wehrmachtu líčil, jak jeho kamarád obeplul svět v ponorce. Čí příbuzný byl kapitán. Dostali se v Atlantském oceánu tak daleko, že předpokládali útok na pobřeží Severní Ameriky. Ze všech zemí viděl jen Albánii. Když se chtěli vynořit u Kréty, klesli o kritických pět centimetrů. Málem se už nevynořili. Pochvaloval si německé lodní inženýry. Tomu druhému se v Lipsku narodila za náletu holčička. Jsou jí teď dva roky. Protiletcká služba ji podala otcí oknem, aby ji odnesl do krytu.

Najednou zmlkli. Vítr zesílil. V cihlách, troskách a železech to doznělo, nebo odešli. Michael slyšel jiné hlasy. Je svět jeho mravenců a svět cizích mravenců. Většina mravenců je v ohradách s vytetovanými čísly na předpaží. Je to náhoda, mezi jaké mravence se někdo narodí? A každý asi žije svůj život natřikrát.

Dotýkal se pomalu úlomků cihel, neboť nástavba této haly z železa a betonu byla cihlová, alespoň v tomto místě, pokud to mohl rozeznat. Našel přezku z opasku, ale uniformu ani řemen ne. Na přezce byla orlice s hákovým křížem a slova: *Blut und Ehre*. Krev a čest. Hodil přezku nazpět. Posedlo ho teď docela zvláštní přání, aby to, co jim chtěl udělat, se mohlo odehrát právě zde, na tomto nejhorším kousku rumiště, aby tu mohl spatřit alespoň jednoho z těch hochů s dýkou, ale tak zblízka, že by to už víc nešlo; aby

mohl pozorovat, jak se tváří, když je tomu úplně na dotek, kdy se to blíží a není z toho úniku; a pak by on, Michael, sám, udělal *tamto*.

Zavřel oči. Bylo to stejné, myslel si, jako u toho starce, který chraptěl. Když rozevřel oči, pocítil náhle, že je to strašně málo, co se stalo, jestliže tohle jsou pouhé trosky; a jestliže pod nimi není nic než věci, které přestaly být věcmi.

Zase začal skládat narudlé cihly; neopouštěla ho již myšlenka, že je to málo, neskládá-li takhle lidi, mnoho lidí; oblečených tak dokonale jako ti chlapci s dýkami. Srovnával každý kus, který uchopil, na hromádku podle velikosti. Ty menší půlky házel do kouta. Pomyslel si, že kdyby přišel malý Němec, patrně se mu to bude líbit. Němci měli rádi čistotu a úhlednost, pořádek. Profukoval tu studený vítr; stál vysoko nad zemí.

Vybavil si slova starce, který chraptěl, když v zimě mluvil o tom dávném člověku, který si měl vybrat mezi zlatem a žhavým uhlím a spálil si jazyk. S popáleným jazykem se dá žít, mínil stařec.

Náhle se zarazil. To, co vytáhl ze sutin, vypadalo docela jako punčocha; to poznal snadno, i když už dlouho žádnou pořádnou neviděl. Domyslel si, že když tu není pod cihlami noha nebo kus holenní kosti, musí tu být někde plechová skříňka jako v šatnách, kde se převlékají dělníci. Žádnou neviděl. Zatřepal punčochou; zbavil ji trochu prachu. Byla stará. Chvíli na ni pohlížel, téměř bez dechu. Bylo to zvláštní, co cítil. Protože tohle byla punčocha a on měl na nohou kusy rozedraného pytle.

V duchu zaslechl sám sebe, jak tvrdí vysokému muži s okem ze skla a zelené barvy i tomu malému chlapíkovi, že nechce nic ukrást. Viděl najednou výrazně to divné neživé oko s nakresleným bělmem a řasnatou hmotou. Tuhle punčochu, pomyslel si, si prostě jen vzal. Ani by nepotřeboval tu druhou, aby nebyl chamtivý.

Stál tu nad ní, němý a udivený, a zapomněl na všechno. Punčocha mu vyrazila dech z prsou.

Najednou tu zelo ticho a prázdno, do něhož se propadal. Nemohl se tomu ubránit. Neměl se čeho zachytit, docela nic tu nebylo. Bezradně se posadil na hromádku cihel o něco větší než on sám, s punčochou v ruce.

A tak tu dřepěl v podivuhodném okruhu času, v němž se ztrácel, a nevěděl jak dlouho. Zničehonic si pak pomalu vyzouval dřevák. Dělal to pečlivě, když svlékal děravou pytlou, skoro rozpadlou, tak pečlivě, jak dávno už nic nedělal. Rozmotal oddělené tkáně kolem prořídlého okruží, jež lemovalo otvory. Potom si bedlivě očistil nohu, zvláště na chodidle, aby odstranil alespoň tolik špíny, kolik dokázal bez vody odstranit, jako když si otírá drobty z úst, protože cítil, že musí vychutnat tuhle ponožku se vším, co sem s ní vplouvalo, i s její vznešeností. Všechno nepříjemné odnášel čas. Nikdo tu nebyl. Natahoval si punčochu tak obezřetně, jako by se mohla rozplynout docela náhle, tak jako přišla, jako dým, přes špičku se zrohovatělými prsty, po nártu a konečně přes lýtko, až skoro ke kolenu, protože to byla punčocha velkého člověka.

Vychutnával punčochu se vším, co sem s ní vplouvalo. Zapomněl na chvíli na mrtvé. Bylo mu s ní dobře. Tichá vlna radosti v něm stoupala až k hrdlu. Alespoň na chvíli ji bude mít, těšil se. Třeba ji bude muset večer sundat, protože je přijde prohlédnout malý Němec, až půjdou zpět do baráku. Ale možná také, myslel si, že ne, pak by mu zůstala déle.

Připadal si jako italští dělníci – dezertéři, černí mravenci – loni v zimě, když si po náletu přinesli do baráků flanelové košile a svetry z rozbitého skladu a nosili je pod svými věžeňskými triky, než je na jaře svlékli a spálili, a všichni zrzaví mravenci jim záviděli.

Vstal. Ponožka teď v sobě skrývala hladkost a něhu, vtělené do prachu tkaniny. Vklouzl teď do dřeváku. Lehkost neodcházela. Zvedl nohu, potopenou do punčochy, aby ji viděl celou. Stál jako čáp. Kdyby natáhl punčochu ještě výš, dosáhla by až ke stehnu. Stále v něm bylo to ohromně krásné. Zapomněl přitom i na starce a na touhu udělat *tamtu* věc. Nebyly zde již bílé pecky izolátorů a kulometné věže na rozích, ani vysoký důstojník s okem ze skla a zelené barvy. Najednou tu stál v přepychovém světě, kde lidi nosí ponožky. Děti je navlékají dřív, než si obují kožené boty. Nevnímal vítr a prašné víry, bodající do očí a do tváří a zalézající mu za krk. Připadal si šťasten. A pak už si v duchu vykračoval po ulici. Byla zima, zrovna jako teď, ale on držel ruku v kapse zimníku u tatínka a vlévalo se k němu teplo. Otec se ptal, jestli nemá chuť na něco dobrého, třeba na pečené kaštiny. Zakýval, že ano. A potom šli domů a maminka se zlobila, že nebudou moci obědvat.

Na stole už byly mísy a talíře a kouřilo se z nich. Potom řekl tatínek, že má večer překvapení. Někdy hrál na mandolínu, písničky z italské fronty. Byly to světelné obrazy. Museli stáhnout roletu, aby byla docela tma.

Když držel teď oči zavřené, byla ta tma skoro taková jako tenkrát. Ještě jednou to zažil. Jenže to druhé byla noc s temným kouřem, který byl hustý a nesnesitelně čpěl spálenými lidskými kostmi a stoupal vzhůru jako cesta odnikud někam. To byla noc z osmadvacátého na devětadvacátého září.

Ještě se to k němu vrátilo. Tohle byla matka. Řekla, že se jen schovala. Nešla tehdy nahoru s dýmem, to bylo všechno jen tak. Hned jí půjčil tuhle punčochu. Pověděla mu, že je to příjemné, že jí byla zima, ale už není. Šla jí stejně vysoko, skoro až k okraji bílých stehů, jako jemu. Teď se mohou zase všichni společně najít u kuchyňského stolu, každý na své židli.

Tu ponožku, napadlo Michaela, a stoupl si nyní zpět na obě nohy, vlastně jen tak schovává a nekrade. Nechá si ji stejně jenom tak dlouho, než složí tu obrovskou hromadu cihel. Ale to, potěšil se vzápětí, potrvá strašlivě dlouho. Shýbl se ihned a zaryl prsty do prachu, aby pocítil drsnost a hmatatelnost úlomků a mohl si opakovat, jak dlouho to potrvá, než tohle všechno odklidí.

Neskončil ani první pohyb.

Zdivo zarachotilo někde za ním, tak nečekaně a náhle, právě v těch místech, kam už prve nechtěl ani vylézt a odkud visel proti-požární žebřík a kus boční stěny, trčící do výše, s jedinou anténou. Skrčil se pudově, aby ho to nezavalilo; zároveň s tím se díval na pád zbytku raněné haly; to všechno vniklo tak zoztra do jeho nádherného ticha, že stačil ještě pocítit zklamání i zlost, dřív než jím prolétlo poznání, že mezi oblakem suchého prachu letí dolů s odervaným předivem trosek lidské tělo v černých manšestrových kalhotách a s blyštivou dýkou tu a tam se na něm kmitající. Toto bleskotné poznání postačilo Michaelovi k tomu, aby se docela vzpamatoval; aby se k němu vrátilo to všechno, co si přál předtím, než našel tu punčochu. Tvar lidského těla v té krátké vteřině, do níž se tohle všechno vešlo, se valil dolů s lavinou zdiva po patnáctimetrovém srázu, velice příkrém; tak strmém, že padající hitlerjugend měl málo naděje zachytit se dřív, než dopadne na okraj, pod nímž jsou ještě dvě patra s hroty podlahy a špicemi strojů strmicích proti němu.

Kusy zdiva doletěly k Michaelovi dřív. Michael najednou bezpečně věděl, že se mu naplňuje touha, aby spatřil to ošklivé na vlastní oči, a právě tady, uprostřed těchto trosek, tak strašně zblízka. Na dechl se dusivě vůně prachu, který to vše zahalil.

Už bylo jisté, že cizí tělo se nezachytí; přeletí okraj a rozbije se nadobro o betonové podlaží, trámy a stroje dole. Pocítil zvláštní

chvějivé vzrušení, příjemné a nepěkné mrazení po celém těle, smíšené v ozvuku všeho, co ho naplnilo prve, co bylo tak hezké; těšil se i hrozil v tomto zášlehu času toho, že se tak neodvolatelně stane. Roztáhl bezděčně nohy, aby ho padající tělo nestrhlo s sebou. Uhodila ho hrana nějakého železa a ostré cihly. Roztáhl ruce, aby získal nazpět ztracenou rovnováhu.

Ale v okamžiku, kdy tvar malého lidského těla doletěl těsně před něho a měl ho minout na další dráze svého pádu, připravil se roztaženými rukama na náraz, jemuž stál v cestě, a neuhnul a ještě se rozkročil, aniž dbal toho, že mu kameny narážejí do kotníků a holenních kostí ostrou a palčivou bolestí; napřel se ze všech sil kupředu. Vzápětí pocítil náraz do prsou; polekal se, že nezadrží znásobenou sílu neznámého těla; sevřel je, odrazil se kupředu, kde bezpečně cítil podlahu odvrácenou okraji, a upadl. Slyšel v uších ozvěnu, jak to žuchlo, když na sebe obě těla narazila. Zvedla se mračna suchého prachu.

Také druhé tělo ho objalo. Upadli a slyšeli, jak se přes ně valí a slétají dolů kusy zdiva, želez, součástek strojů.

Michael pocítil nyní nekonečnost tohoto okamžiku, v němž čekal, jestli bude padat, i s cizím tělem v náručí, ještě dál, tam, kde již nejsou hrubé obrysy podlahy poseté cihlami, někam pod to všechno, na betonové a ocelové pahýly dole. Ale tento okamžik uplynul a Michael cítil stále pouze teplou, vyplašenou tvář, na kterou nalehl hrudí.

Nevěděl, jak dlouho vychutnával bezpečí toho, že nepadá. Cítil vůni nebo pach cizího těla.

Pak vstali spolu.

Hoch s dýkou lokal po vzduchu, kuckal a nemohl něco pocho-pit. Vyplivoval prach z úst, kde se mu z něho dělalo bláto, špinavá dusivá kašička, a vytíral si oči a nos, než si prohrábl vlasy, plné

prášečku a zdíva. Měl na opasku dýku, držela pevně; a zaprášenou košili a kalhoty z černého manšestru, obě nohavice potrhane. Ještě trochu kašlal a dusil se prachem, který zhltal, než sletěl až sem, a teď ho jen vyplivoval a otíral si pusou. Znovu si vytíral hřbetem malých zmazaných a odřených dlaní oči, šedé a těkavé. Ještě nestál pevně; za chvíli, když se rozkročil, se mu to podařilo.

Nakonec si otřel rukávem z čela krev. Ohmatal si oděrky a modřiny po celém těle. Ještě neřekl ani slovo, protože se ocitl na okraji dvojí propasti, kde ještě nikdy nestál. Znovu zakašlal.

Z kloubů, spánků a kolen a loktů mu tekla krev. Už se trochu vzpamatoval.

„Co tady děláš?“ zeptal se Michaela. Měl suchý hlas, v němž se ukrýval údiv. Rozrazil dlouhé mlčení, které mu nepřinášelo uspokojení; cítil něco, co nepatřilo do této chvíle, ale nemohl to odehnat.

„Pěstuju tady krokodýly,“ odpověděl Michael s podivným úžasem, v němž byl výsměch, zlost i údiv, a ještě něco, čemu ani on nedovedl dát podobu v pevném vystihujícím slovu, protože to nešlo. Bylo zde rovněž to druhé, že mohli spadnout, že ho zachytil, ale i to nyní unikalo. Také vyplivl slinu s prachem.

„Tohle je náš rajón.“

„Náš taky,“ řekl Michael.

„Jaký váš?“

„Židovský,“ ušklíbl se Michael. A znovu si plivl před nohy.

Hoch znovu zrudl, jako když se poprvé postavil na nohy.

„Tuhle prácičku,“ řekl najednou Michael, „svěřil váš slavnej vůdce i nám.“ A proto, dříve než mohl ten druhý něco říci: „Poněvadž byste to sami už nestihli. Takových trosek.“

„Nevíš snad, proč jsem přišel?“ Zkrvavělé rty se sevřely.

„Sletěl,“ opravil ho Michael. „Co jsem viděl já, tak jsi padal jako švestka.“ A potřetí si odplivl jako po dobré práci.

Hoch neodpověděl hned, ale pak to ze sebe vyrazil, temně, jako by se tomu bránil: „Viděl jsem tě tam shora,“ řekl. „Rabuješ tu.“

Michael to ponechal bez odpovědi. Nebyla v něm, alespoň teď hned. Docela pomalu, ale v hutném přílivu, jenž ho naplňoval natolik, že v něm nebylo jediného čistého místa, jej opřádal pocit nechuti; byl snad ještě horší než prve, když viděl, jak skončil stařec, který chraptěl, a teď už nechraptel. A tato nechut' nebo nevole potápěla všechno, i punčochu, kterou před chvílí našel a již si oblékl, i chlapce naproti němu. Tonulo v ní i to, co si přál, a že měl pár vteřin nebo zlomků vteřin na rozmyšlenou a rozhodl se roztáhnout ruce a zapřít paty do zdiva a přichystat se na náraz těla, do jehož dráhy se postavil nebo z níž neuhnul. Mohl cuknout; nic nebylo lehčí; vynořilo se v něm tisíc, proč to mohl udělat, ale i to jediné, že to neudělal; i to, že si rozkrajoval život na tři díly, aby posunul kousek kupředu něco, co stejně odcházelo a o čem si myslel, že mu nikdo nemůže vzít.

Bylo divné, že se to dělo právě tváří v tvář člověku tak starému, jako byl on sám, vrstevníkovi z jiné země, jinému vším, z čeho a čím byl utvářen, i když to vypadalo, jako by měli stejné nosy, nebo by měl maso stejně bílé a kosti málo pevné, aby se nerozbily, kdyby prve sletěly a nabodly se tam na beton a stroje úplně dole. Božíňku, myslel si, jak to, že mu to nemůže nikdo vzít? To si jen namlouval? Tomuhle dal tu věc, které se říká život, jinou bezbolestnost, než jakou si vysloužil stařec, který chraptěl. Něco vychutnával. Poprvé za tři roky se cítil nahoře. Byl tady tváří v tvář uniformě a měl navrch. Nesešlo na tom, co měli na sobě, ale on mu ten jeho chce vzít, třebaže jen kus druhého a celý třetí; ten trojjediný tím přece zmizí. Stál tu s ním; bylo to tiché, neobráželo se to ani stínem, jen

nevolí nebo nechutí v jeho tváři, že na člověka vždycky něco číhá, i kdyby si na chvíli myslel, že je mu dobře, a bylo mu dobře, a asi nejen, když je to takhle; nedokáže tomu zabránit, i kdyby chtěl. To *někdy*, které se promění v *nikdy*. Ztrácelo se v tom to něco, co trvalo jen vteřinu a co ho vzápětí napadalo, když objímal cizí tělo, aby se nezabilo.

Nemyslel na to, že kousek, na němž stojí, je pro něho prašivá, nepřátelská země, jako pro starce, který chraptěl, i kdyby udělali těm, co je považovali za nepřátele, co by jim na očích viděli. Země a lidi, kde se nikdo a nic ničím nevykoupí, kde nikdo nikomu nic neodpustí, nic nezapomene. Snažil si představit matku chlapce. To byl jen zákmit vteřiny.

„Zatočíme s tebou jak se patří,“ řekl hoch.

Ale pro Michaela to bylo zřejmé už předtím, než to vyslovil. A bylo to prázdné i potom, co hoch dodal: „Pozoroval jsem tě celou dobu. A kdo ti dovolil na mě šahat těmahle špinavýma prackama?“ A nakonec: „Vyloudilo ti to na tváři úsměv, co tu ty svině udělali. To jsem viděl dobře. Bude tě to stát krk.“ A vzápětí: „Tohle se ti nesleví.“

Náhle asi nevěděl, co říci, neboť toto bylo dno, pod něž již nemohl. Michael stále mlčel. Vynořilo se v něm to neurčité, co bylo pod všemi těmito hroznými slovy, co však vůbec nebylo ze slov, ale z tkaniva skutečnosti, na kterou nebyl připraven, které nikdy nečelil; jak tam prve nahoře číhal a koukal se na Michaela s ponožkou na jedné noze. Vylezl po odvrácené straně tovární stěny po protipožárním žebříku, jehož konec se urval a pokroutil, ale jehož zbytek ještě držel; jak čekal, až se Michael vydá za druhou punčochou, naplněn ctižádostí správného *hájet* a slavným pocitem dosažení (někoho přistihnout a udat) na dosah, že bude víc a lepší než ti, kteří tu tupě sbírali cihly, protože on by přivedl škůdce

na místo trestu; ale v tomto obraze byla stále i ta chvíle úleku a hrůzy, když povolila zeď pod jeho tíhou, jen co opustil poslední příčku žebříku a vkročil na zbytek podlaží, které vypadalo pevně, a marně hrábl rukou nazpět po protipožárním žebříku, který mu unikal, v podivné křeči a bezmoci, v níž všechno selhávalo a v níž sletěl.

Ta křeč teď obeploovala i kolem nich dvou; cítil to, i nyní v něm něco selhávalo. Tenhle ptačí rypáček ho zachytil, těsně na okraji, ale nemělo to tak být.

„Nemáš k mrtvole daleko.“

„Jako ty,“ řekl Michael.

„Cos to řek?“

„Že nemáš k mrtvole taky tak daleko jako já.“

„Pohni se,“ řekl hoch hrubě. Jak nejhruběji mohl. „Udělej mi místo. Chci odejít.“

„Tak běž,“ řekl Michael. A hned, našťavaně a nenávistně: „Měl jsem tě nechat sletět a rozsekat na cucky. Rozmačkal by ses jako štěnice.“ Díval se na německého chlapce. A pak: „Co koukáš? Jak vám to tu rozšvihali? Dohromady to tak brzy nedáte. Počítám, že to bude trvat tak sto let. Můžeš to říct mamince a tatínkovi.“

„Ty drzej židovskej pse,“ řekl hoch. „Zopakuj, cos říkal. Půjdeš se mnou. Nebo si pro tebe přijdou. To tě bude stát hlavu.“

„Nikam nejdu,“ řekl Michael, protože cítil, že by to bylo zbytečné se tomu bránit; kus druhého života byl přece jen jeho. Začal být nervózní. Věděl přesně, kdy a proč je takhle nervózní. Nemělo přece smysl je ujišťovat, jak činil stařec, že tu jaktěživ žádné lopaty nebyly. Jako kdyby se snad krmili lopatami. „Musím tu zůstat do večera. Ty mi nerozkazuj, dostávám rozkazy od jiných lidí.“

Myslel na malého Němce.

„Oběsí tě nebo zastřelí,“ řekl chlapec. „Živ z toho nevyjdeš.“

Začalo to v něm kroužit, jako když střílí oberführer své dvě a pak zase dvě rány do třikrát už postřeleného starcova těla. Nestá- čilo jim nikdy, co už měli. Počínali si od prvního až k poslednímu jako oberführer. Šlo to od řadového hitlerjugenda až po maršály a velkoadmirály; na světě trpěli jen sebe! Slova vděčnost nebo spravedlnost jim byla cizí. Měl chuť uhodit tu hněvnou tvářičku proti sobě druhým dřevákem, který si nevyzul.

„Tebe ale,“ dodal Michael štvavě jako prve, otráven nevolí, „jed- nou taky oběsí nebo zastřelí.“

„Drž hubu!“

„Ty taky drž hubu.“

„Mlč!“

„Dočkáš se toho, jako že tu stojím.“

„Mlč!“ opakoval hoch. „Nevíš, s kým mluvíš?“

„Vsaď na to krk, mazánku; nechceš to snad ani slyšet? Vypiješ si to zrovna tak. Tak jako že vám to tu rozstříleli, tak si to vypiješ.“

Dole se ozvaly kroky. Pro Michaela zněly lhostejně, jako vše, co by mu nyní kdokoli řekl. Odnal si to prve stařec, který chraptěl, půjde za ním, stejně je tu už jen sám; i kdyby to skončilo jinak, byl by zase sám.

Chlapec proti němu strnul. Viděl, že dole kráčí vedoucí jeho oddílu *hájat*, protože se díval z vysokého rozhledu tohoto patra. Snad ho hledali, pomyslel si, ale usoudil, že ne, protože to bylo daleko a vysoko od nich, kde prve pracovali. Šel sem na vlastní pěst. A věděl také, že teď zavolá a že se stane, co tomuhle ptačímu vyžletí slíbil. Vytáhl poraněnými prsty z náprsní kapsy košile pís- ťalku. Nepoznal na Michaelovi, že jediné, co v něm vězí, je pouze touha rozpoltit mu čelo dřevákem, pro nějž by se musel sehnout, kdyby to chtěl provést, nebo do něj strčit, aby sletěl teď, když ho nenechal spadnout prve. Přiložil ji k ústům. A ten obraz, který

byl tam na dně a sunul se vzhůru, teď tak silně jako prve, ta křeč, která ho obeplouvala, způsobila, že nedokázal zapískat. Hranice mezi nemohl nebo nechtěl, protože chtěl, se ztratila mezi něčím, čemu nerozuměl, protože ho to ještě nepotkalo. Jejich pohledy narazily. Vpíjely se do sebe. Vzdouvaly se a klesaly, jako by to byla strašlivá bolest, kterou si působily; ustupovaly a draly se dopředu, sápany se vpřed jako čtveřice něčeho temného; zápasily tím němým a ohlušujícím, co v nich vězelo, lesklé a horečné; chladly a současně se vzněcovaly, jako by chtěly jeden druhého spálit. Už to nebyl pohled dětí. A pak se to zlomilo.

Německý chlapec teď nechal píšťalku na pletené šňůře spadnout. Chvíli se mu pohupovala na hrudi, než ji zastrčil do kapsy.

Na okraji rumiště někdo křičel, pak spustily reproduktory a vylinul se vojenský pochod, jako by se nic nestalo.

„Doufám, že si nemyslíš, že mám strach z toho, cos tu nažvanil,“ řekl *hájot*.

„Nic to není, když se to jenom řekne,“ zamumlal Michael, protože čekal celou tu dobu na ten hvizd, který nezazněl. „Ledaže by ti spálili mámu.“ A pak: „A otce a sestru, všechny jako kus hadru.“

„Že se snad bojím toho, cos řek...“

„Těm mým se to stalo,“ dodal potom Michael. „Odešli s kouřem z komína. Táhle. Nahoru.“ A zase si před sebe odplivl. Snad to ani nebylo, co chtěl povědět. To, co chtěl, se nedalo říct. Neměl pro to v sobě slova. Nebyla to oněmělost, kterou někdy měl, když myslel na otce, matku a sestru, nebo na niž si hrál, když chtěl dráždit starce. Žil v něm svět mimo slova. Mimo ta, co se naučil a která používal. Často se smířoval s tím, že je lepší mlčet než mluvit. Nejenom proto, že mluvením na sebe jen přivolával trest. Mohl si myslet, že má *hájot* vlčí oči, ale na tom nezáleželo. Vnímal rumiště kolem sebe. Nebude mít nikdy dost času, ani kdyby žil

celý svůj druhý a třetí život, aby si to vysvětlil. Někdy utíkal slo-
vům a slova se vyhýbala jemu. Nedivil se lidem, kteří ze dne na
den v lágru oněměli.

„Musím už jít,“ řekl po dlouhé chvíli hoch. Všechno se v něm
zpřeházelo; dobře porozuměl tomu, co bylo vysloveno. Teď byl
ten obraz i navrch. „Mazlit se s tebou stejně nikdo nebude.“

Otočil se. Už nedokázal pozorovat, jako až doteďka, ten ptačí
obličej. A dole čněly pahýly podlah. A byla v něm ta slova, že kouř
pro někoho není jen kouř nebo pouhý komín. Co to bylo za výraz –
„vyletět komínem“? Vykročil kulhavě a začal lézt vzhůru k proti-
požárnímu žebříku. A otloukalo se to v něm, že tím, že jenom
nezahvízdal, nic nevyrovnal.

3

Michael si začal svlékat punčochu. Chvilku váhal, než si ovine
nohy pytlou. Pak to učinil, protože k němu znovu pronikl
chlad.

Ten druhý byl už skoro nahoře. Ale tam, když se přichytil žebří-
ku, po němž hodlal slézt a připojit se opět k jeho oddílu, se zarazil
a přehlížel znovu sutiny pod sebou. Spatřil tu propastnou mezeru,
sebe, hroty podlah a ptačí tvář.

Pustil se žebříku. Dobelhal se na půl cesty nazpět k Michaelo-
vi, zaměstnanému ovíjením noh pytlou, jen dost daleko, aby
nemusel křičet a nikdo ho neslyšel.

„Hele,“ řekl.

„Co?“

„Přišel jsem ještě...“

„A co se má stát?“

„Díky,“ řekl. Několikrát polkl, sevřel rty a tepna na čele mu zacukala. Pak si pomalu otřel rty.

Michael viděl, jak to z něho lezlo, tak těžce. Napadlo ho, že ten kluk skoro brečel.

„Nemáš zač. Jako by se stalo,“ vyhrkl. Také musel náhle polknout naprázdno. Hoch s dýkou mlčel. Skousl zuby. A Michael cítil, že teď si jsou strašlivě blízko; jeho maso je stejné jako jeho vlastní maso; ruce jako jeho ruce; oči, uši, zuby; kosti, žíly; nehty a vlasy; tělo, hrud'; tkáň; a cítil zároveň, že to nebyla odpověď, protože v sobě nenašel nic, co by mohlo být odpovědí, kromě potřeby, která ho začala ovíjet a svírat, zevnitř i zvnějšku, tak nestřesitelně a byla tak naléhavá, nějak se toho druhého dotknout rukou, bříškem prstu, dlaní, prsty a pocítit, že tím jsou opravdu stejní. Dal mu prostě prve kus života a teď si ten svůj kousek rozkouskovaného druhého života od něj nechal vrátit. Přál si, aby tu nyní byl stařec, který chraptěl. A pořád cítil, že musí ještě něco říci, když se to s tím dotykem neodvažuje udělat, že by to měl povědět. A potřeboval tak strašně, aby to řekl.

„Tak zalez,“ vydechl potom. „Ať tě tu se mnou nikdo nevidí.“

A bylo to, jako by se ho dotkl. Mohl volněji vydechnout. Už tak nesvíral sanice, jako v křeči.

Hoch s dýkou, jejíž rukojeť byla samý prach, se odbelhal k žebříku. Vláčel se jako poraněný pes. Bylo vidět jeho záda. Chvíli se hrbil jako ovce. Na zlomek vteřiny vnímal, co cítil Michael. Takhle možná poprvé a naposled v životě, okamžik, kdy jsou si všichni rovni. To, co je přitáhlo, rozdělené spojilo a zas oddělilo.

Michael si dobalil nárť, kotníky a chodidla pytlouinou. Punčocha ležela na hromádce polovičních cihel. Někde tu muselo být tělo, které mělo tu druhou. Kdoví, kdo to byl, myslel si Michael. To, na čem záleží. Kůže. Nohy a ruce. Prsa. Prsty a rty. Uši a nehty. Tkáň.

Začalo se rychle stmívat. To bylo dobré. Nějaké oddíly se začaly svolávat hvizdem píšťalky, třikrát dlouze, třikrát krátce, rychle za sebou. Zapadající slunce zvýraznilo znetvořenost muničky, od západu rozbité haly; soumrak přicházel v nachu a zmenšoval mezeru mezi nebem a zemí.

Michael myslel na plavovlasé, modrooké a zrzavé a černé mravence; ti zrzaví se nikdy nevyspali a vypadali se svými třemi životy, jako by je odmítly omývat neviditelné vody, věčně špinaví.

Stařec, který chraptěl, s ušima velkýma jako odchlíplé podrážky bot, přivřel oči, aby uviděl místo hromady trosek továrny zemi, změněnou dávným snem. Balil se do teplých bílých kůží, po jiných šlapal a ještě na jiné si lehal, aby se zbytkem kůží přikryl. Už nemyslel na to, že jsou věci a lidi, kterých se nedokáže dotknout. Co ho nutilo k poznání, že každá následující vteřina může změnit jeho život. A že to není pouze v jeho rukou. Nebyla na to už žádná míra. Jako by to všecko, co člověk žije a čím projde, mělo ještě jednu, jinou možnost. Život, který žije, byl jako z vršku se valící soudek, kde to, co je dole, je vzápětí nahoře a naopak, a uvnitř to pění a bublá nebo prská a někdy vyteče nebo vyschne, protože se sud rozbil nečekaným úderem, kamene, železa, nebo seschl a rozpadl se opotřebením. Širá prerie se vlnila vysokou trávou. Vítr šeptal a zpíval a nikomu nehrozil. Michael měl po boku perletí vykládanou ručnici a pod sedlem silného bílého koně. Sluneční a měsíční roky, o kterých mluvil stařec, který chraptěl, mu určovaly čas. Kůň byl svěží. Jmenoval se Michael. V dálce se zvedal prach, než zase poklidně usedal. Připozdívalo se. A vítr přinášel daleký, nádherný život. Duhu, celý kruh. Tu druhou polovinu, odvrácenou, je to měsíční úplněk, který patří příštímu životu. Barvu představy, kam směřuje. Vrásky, které přicházejí s moudrostí a poznáním. Vidinu, která je na dosah. Co mají společného ptáci – orlové – a lidi. Jen země ví, jak léčit neduhy, neboť jsme stvořeni ze stejných živlů a z téže podstaty. Krajina, kde slunce hřeje a lidé žijí,

jako žili jejich předkové a budou žít jejich potomci, ležela před ním. Příští život očekává ty, kteří uznávají přírodu. Světlo dopadá na ty, kteří věří tvůrci života. Vycházející slunce znamená nové probuzení a příslib. Odvaha přináší sílu těm, kteří ji hledají sami v sobě. Byl připraven si lehnout a položit si hlavu na kámen. Kameny, které varují před těmi, kteří nás přicházejí zabít.

Oceňoval, co se vejde do zlomku několika vteřin. Z rampy slyšel vlaky, jekot německé záchranky. Michael už neviděl německého chlapce slézat na odvrácené straně, kde začínal nebo končil protipožární žebřík. Ani padat. Šel hledat druhou ponožku.

Tma nemá stín

Ztrácí se v černé docela všechno?

1

„Už střílí,“ řekl ten první chlapec, řečený krátce Dany.

„Blbec,“ odpověděl mu poplašeně druhý a díval se nahoru, mezi chocholky oblak. „Myslí snad, že jsme vojáci.“

Nebe už nebylo tiché od chvíle, kdy se letoun objevil a začal dotírat. Špatně vypérovaný nákladní vagon jimi pohazoval ze strany na stranu. Museli také přivírat oči; vítr jim vháněl do tváří černavé popílký.

Teď pilot shledal, že rychlost, kterou vlekla pod ním zastaralá lokomotiva dlouhý nákladní vlak, mu vyhovuje; hodlal nejspíš předvést ukázkou hloubkového náletu s loopingem, ještě než dojde stroj k tunelu.

„Buď to uděláme teď,“ zahučel sykavě ten první, „anebo chcípnem. Říkám ti to rovnou, Many.“ Řekl to s určitou lhostejností, bezbarvě, jako by se to nedotýkalo přímo jeho.

Vlak projížděl širokým úvozem mezi dvěma velkými oblouky. Byl si jist, že mu nemohou ujet. Ve chvíli, kdy protínal vzdušnou přímkou dvojité kříž kolejnic, vmísilo se tam nahoře, jak to doléhalo sem dolů, něco klapavého do hukotu motoru, jako kdyby mu docházel benzin anebo vynechal válec.

„Jestliže nechce rozbít jen lokomotivu a bude pálit i sem,“ řekl opět tak věčně ten první, „nemá už cenu déle čekat.“

„Chceš to tedy udělat, Dany?“ zeptal se místo odpovědi druhý.

Začal si zprudka rozpínat knoflíky odřenému zimníku, který měl celá záda pomalovaná bílými a červenými klikyháky.

„Teď by se to hodilo,“ odpověděl první.

„A Frank?“ zeptal se jeho menší společník s pihovatým čelem.

„Řeknu mu,“ sykl ten, který se jmenoval Dany.

Druhý sledoval pozorně letoun, který se vracel. Nyní stočil pilot stroj na bok, jako kdyby se chystal v příštím okamžiku rozkrojit vlak v polovině po celé délce vagonů. Na kormidle bylo možné jasně rozeznat značku a bílý štíhlý podbřišek rybiho tvaru. Byl to hezký cvik, pilot ho předváděl s nedbalou elegancí a pihovatý chlapec to ocenil úšklebkem.

„Je to machr.“

„Může nám udělat skvostnej vojenskej pohřeb,“ přisvědčil první, „s poctou a ohněm jako pravidelný armádě.“

Kulomet, který řachavě narušoval hluk pravidelných nárazů kol o spoje kolejnic tady dole a hukot hvězdicovitého motoru nahore, se sem cedil z chocholky mraků v krátkých nepravidelných přestávkách.

Druhý najednou pocítil lehkost i pod zimníkem, který patřil dříve daleko hřmotnějšímu majiteli a tížil mu útlá chlapecká ramena. Teď to tedy přišlo, pomyslel si, a čekali na to hromadu měsíců. A zdálo se skoro, že to neudělají, protože nebudou mít už možnost.

Viděl, jak se první chlapec snaží setkat s očima postaršího muže, který seděl na druhém konci vagonu. Bezděčným pohybem si také začal rozpínat kabát. Měl pod ním montérky, ale bez poznávacích čar na zádech. Sám nedokázal najít oči toho muže; vedle zakaboněného člověka seděl totiž uhrovitý SS ze Sedmihradska; puškou, kterou měl položenou na klíně, clonil tomu postaršímu tvář.

„Dělá, jako že mě nevidí,“ řekl ten první.

„Třeba to nechce,“ odpověděl mu druhý.

„Je podělanej,“ prohodil rozhořčeně první. „Vždycky byl takovej.“

„Tak co uděláme?“ zeptal se druhý.

„Nejlepší,“ řekl ten první znalecky, „kdyby to zastavilo. Ale jestli nevyпустí páru, tak támhle pod tím kopcem.“

Lokomotiva supěla a chvěla se a hnědavé vagony se skřípavě otrásaly. Veliký ztemnělý otvor kamenného tunelu se znatelně přibližoval a naráz zesvětlal – byl jenom krátký, mohl sotva skrýt předeek a kotel stroje.

Pilot se nyní šplhal hlučnou a sípavou vývrtkou vzhůru, jako kdyby měl na obloze neviditelné napjaté lano. Pak se náhle obrátil vrtulí dolů a hodlal to zakončit – spustil se svištivě nad tendr s uhlím a to, co znělo jako porouchaný válec, proděravělo hluše a naráz kotel na několika místech; otvůrky zvící hrášků začala syčivě a bíle unikat pára. Brzdy zasténaly – bylo je slyšet, jak siréna utichala, až sem a možná i nahoru, a pak o sebe zvonivě pleskly nárazníky.

Viděli ještě oba, jak strojvůdce seskočil do škarpy a běžel k tunelu.

„Teď,“ zahučel první. Shodil ze sebe plášť. „Dělej, Many!“

„A Frank?!“

„Sundej si tohle,“ řekl mu zase místo odpovědi ten první. „Dívá se i teď naschvál jinam. A ten chlap nahoře se vrací. Procedí to všechno skrz nás, těmahle dírama ve dnu.“

„Zkus mu to ještě říct.“

„Dělej,“ pobídl ho znovu první. Vzal to na sebe. Snad mu to ani tak nesesedlo, jak se tvářil, ale někdo z nich to být musel a venkocem bylo lhostejné který.

„Vyskočíš se mnou?“

„Určitě, Many,“ ujišťoval ho ten první trochu uraženě.

Zpředu sem doléhal přerývaný náraz vlny nářku. Svist letounu byl těsný, jako kdyby se sem nikam nemohl stěsnat a rychle se vzdaloval. A do toho doznívalo to kvílivé houkání.

Druhý se přehoupl přes pažení a dopadl na louku. Měl zavřené oči a točila se mu hlava. Než vyletěl, a ještě mnohem dříve, než potom dosedl na trávu, problesklo mu hlavou, že tohle snad ještě není správná chvíle, že neměl vyměňovat své dobré boty za ten kousíček tuřínu s Danym, že je možná škoda toho zimníku, který nechává ve vagoně, a že snad není dobré, když nevyzvali výrazněji Franka Bondyho, aby s nimi přece jen šel. Ale že to udělá; že se to třeba povede. Sedělo mu to všechno v zarytě zoufalé, špinavé tváři. Ale ztratilo se to tím skokem.

Vedle dopadl první.

„Jedem,“ zahučel. „Many, za mnou!“

Letoun už byl nad nimi a nebešťan zasypal střelami v následující chvíli předeek vozu, kde seděli oba muži – uhrovitý a postarší. Vyběhli a bylo to před nimi v podobě louky, dlouhý nazelenalý svah, nejprve povlovný, kde rostlo bodláčí a zhnědlé trsy neznámých rostlin, a docela nahoře strmá stěna skoro holé země, jako kdyby ji někdo odtrhl od propasti.

První metry to šlo lehce. Ve chvíli, kdy se přehoupl sedmihradský přes okraj vozu, byli už nejméně padesát metrů od vlaku. Jeho pušku zaslechli jen jako suchý třesk.

„Zpátky!“ řval dole.

Slyšeli to z té vzdálenosti jen jako zákmit cizího zvuku.

„Přidej!“ zahučel ten první, ale pobízela rovněž sám sebe, protože měl ploché nohy a také on už mnoho hodin nic nesnědl.

Pocit, že sedmihradský zasáhne zrovna jeho, polil druhého docela náhle. Snad to bylo tím, že tváří v tvář dlouhému svahu ztrácel vůčihledně tempo a síly. A jak běžel, čekal, že se to dostaví.

A pojednou věděl, že je to proto, jak je veliké to všechno, do čeho chtěli vběhnout tímto dýchavičným, mrňavým úprkem. Že viděl na nohou chlapce před sebou ty dobré boty, které získal ten první výměnou za své mizerné a za kousek tuřínu; že spatřil, jak čvachtá mezi širokými brázdami, které nebylo zdola vidět; a že cítil, jak je to všechno pomalé, i když ubíhal ze všech sil. Něco v něm mu nařizovalo, aby neumdlel zrovna teď; aby se pokusil dostat se k té uzounké škvíře vedoucí ven z toho, v čem byl doposud. Snad ho sedmihradský nezasáhne; je možné, že zacílí dříve na toho před ním, ale možná, že nezasáhne nikoho. Proč ho to napadá, myslel si. Sráz se sápal do výše. Musel si vypomáhat rukama a prsty, když lezl téměř po čtyřech. Zatínal je do hlíny.

„Přidej, Many,“ zasípal znovu ten první.

„Nemohu,“ hučel mu do zad.

Dříve by se za to byl styděl, napadlo ho, a teď mu to bylo tak strašně lhostejné. Všechno z něho odešlo. Vyklepalo se to z něho tím během. Byl prázdný. Zasáhne ho to, myslel si. A hned že nezasáhne. Vzali to zpočátku příliš prudce. Ale jinak to přece nešlo. Snad se mu to zdá, protože už tak dlouho neběhal. Třeba se do toho zase dostane. Musí to zkoušet. Měl těžké nohy a vyschlá ústa. Pod jazykem cítil drsnost a vyprahlost, jako kdyby mu tam někdo nasypal železné piliny. Klouzaly mu do krku, do prsou a ještě níže, klesaly tou neviditelnou tíží až dolů k nohám a zabraňovaly jim v běhu. Vykašle se na to. Ale tam nahoře začíná to úžasné, o čem se tolik napovídali. Snad je to trest za to, že tam nechali Franka. Ale on přece nešel. Kdyby chtěl, mohl jít s nimi. Musí běžet, říkal si, nějak to ze sebe vymačkat. To vyprahlé na patře se mu rozlezlo po těle.

„Ještě kus, Many,“ hučel ten první těžce. A potom: „Ještě tohle a budeme nahoře.“

„Jo,“ zasténal, aby první nepoznal, jak mizerně běží.

Nechápal, že ještě pohybuje nohama, ale běžel, už téměř bez dechu. Zarýval prsty zoufale do hlíny a škrábal se vzhůru. Něco mu sevřelo prsa.

A taky to pocítil někde u ledvin. Nemohl téměř dýchat. Otevřel ústa. Ať ten oheň odejde. Cítil studený vítr, jak mu vniká do otevřených rtů.

„Dostat se na vrch,“ supěl první.

A po chvíli: „Jenom to, Many.“

Brázda, do které spadl druhý chlapec, řečený Emanuel, když chtěl ze sebe vyrazit, že ještě běží, byla tak hluboká, že ho docela schovala. Narazil hlavou do hlíny. Nad ním zas přeletěl štíhlý stroj a vedle něho švihla do měkké, mazlavé hlíny olověná kule. Odtud se nevyškrábe, napadlo ho. Nemá smysl to zkoušet. Ale zkoušel to přece, i když tak chabě. A stačil mu už jenom tak neuvěřitelně nepatrný kousek, pár pídí běhu, aby se dostal na okraj té úžasné škvíry, kam doběhne jenom ten první. Nezáviděl mu. Měl jen pocit, že jeho vzdalující se záda a boty, které mu on dal (za takový mizerný plátek řípy) a kterými zašlapával stonky přeschlých petrklíčů, jsou ještě dále než trsy travin, už docela vzdáleny od téhle brázdy a snad vůbec už někde jinde. Už byl sám. Teď asi přijde druhý ocelový ovád, pomyslel si odevzdaně, ale ne do hlíny, nýbrž do jeho zad. Zkusil se znovu vydrápat. Nešlo to. Ten první nezakopl. Protože běžel v jeho někdejších botách. A dojde. Ale on ne. A měli se tam přece dostat spolu. Teď je to jedno, prolétlo mu čelem. Dotkl se hlavou bláta. Zůstal tu tedy. Tak jako Frank Bondy trčí tam dole. Možná, že to neměli dělat. Kolikrát už byl vlastně sám. Takhle snad ještě nikdy. Ale jednou už měl ten pocit zrovna jako teď. Zavalilo ho to nyní tou opuštěností, která se v něm shromažďovala celou tu dobu, bože, to přece znal. Spatřil to v tom zlomku vteřiny, kdy se dotýkal čelem

rozbláčených hrášků hlíny a kdy se jeho prsa chtěla vyprostit z té surové obruče, která je svírala, a kdy se jeho malé vychrtlé prsty marně snažily zachytit nějakého pevného bodu v drolivé mastné zemi, aby se přece jen vydrápal. Viděl to zde celistvé, tu drtivou samotu, jak se teď zase vynořila.

To odpoledne, kdy se spouštěla valivá mlha dolů, na holé pláně v Polsku, a potom až na člověka a do něho. Řídká průsvitná mlha – viděl skrz ni krátké komíny na čtvercových stavbách pecí. Šlehal z nich oheň, který byl nachový a brunátný, než přešel v černý čmoud. Tehdy mu zněla ustavičně hlavou píseň z Netopýra od Johanna Strausse. Viděl to s tatínkem, než se z otce stalo to nachové černé, co šlehalo později, kdy doznělo hučení neviditelných pecí, do bělostných vln. Píseň a mlha splývaly a táhly se po celé délce té pláně, křivka melodie a pletenec slov, že šťasten je ten, kdo zapomene na to, co již nelze měnit. A k tomu v nezvučné ozvěně hukot z komínů.

To byl přece tak strašně sám.

A tohle – jak se cítil osamocen – se stalo ještě někde v jiném polském táboře, kterému říkali Cikánský. Rozpomínal se na to. Jak tam stál tenkrát blízko drátů a díval se na trsy trav a spatřil uprostřed stádečko žen, docela nahých. Něco si nesly pod paží, snad boty. Nešlo to dobře rozpoznat. A jak si tehdy povšiml, že jsou dohola ostříhané. Těch posledních dvacet žen mělo na sobě tenké a průhledné bílé košile. Všechny tudy kráčely bosé. Tenkrát ho napadlo, že když se z tatínka stala jenom ta píseň a dým z nachu, že by snad bylo lepší, kdyby to tak bylo i s matkou. Aby se nemusel koukat, jak tu kráčí po říjnové hlíně, rozplizlé studeným vodnatým sněhem, v tomhle houfu. A jak se přece jen pozorně díval, zda mezi těmi zkřehlými ženami není. A jakou měl radost, když probral ty docela nahé a nebyla tam, a pak téměř všechny v těch košilích, a ani zde ji nenašel. Zbývaly pouze dvě poslední ženy – a ta předposlední byla maminka. A jak ho opředl smutek

z toho, že ji tu vidí, že nešla do plynové komory, že jí dal doktor Mengele život, přestože byla prošedivělá a on všechny šedovlasé usmrcoval tím, že je posílal vlevo. Tenkrát ho začaly přitahovat dráty; nabité elektřinou, hned poté, co mu zmizela z očí, zakutána do mlh. Měl nazítří jediný uklidňující pocit, že snad matka zmrzla dříve, než došla na konec té pláně, než procitl ten šedavý den, podobný ptáku smrti, kdy přšelo a chladivé chuchvalce se otíraly o zemi, a nežli se mohla probudit v hnědém prkenném baráku, který se mu zdál pohlcen tou nehmataitelnou hmotou mlh, ale který tam jistě byl, protože to viděl později, v příštích dnech, kdy nepadal sníh anebo kdy bylo jasno. A pak pohřbil i matku v té písni, i když snad ještě žila. Aby nebyla s ním, když se ocitl sám.

2

Teď opět rozevřel oči a viděl své tenké prsty, jak se zadírají do tvrdé země pod zbahněným povrchem hlíny a nemohou se zde zachytit. Odehnal ten stínový zášleh; chtěl se přece dostat k té škvíře, a ta byla až nahoře. Zase zaslechl nad hlavou šílený jekot stroje, který předváděl těm dole opičinky, na kterých už nesešlo. A měl dojem, že hukot z letounu to rozřezává všechno na drobné kousky jako krůpěje hlíny, o kterou se odíral. Opětně spatřil záda. Asi pět kroků před ním se ztěžka sunul jeho společník. Už to bylo šest kroků a pak osm. Ale teď to bylo břicho, a nikoli záda. A nevzdaloval se – naopak.

„Podej mi ruku,“ vydechl supivě ten první.

A pak: „Dělej, Many, ten kousek spolu musíme doběhnout.“

A nakonec krutě: „Jedem!“

Už cítil jeho horkou dlaň. Vidle, kterými před setinou okamžiku někdo nabodával uvnitř kousky jeho těla na každém hrotu zvlášť, náhle zmizely. Bylo tu jen to vyprahlé.

„Ještě deset kroků,“ hučel ten první.

A hned: „Ještě osm.“

A nakonec: „Seber se přece, pitomče!“

Pak druhý cítil, jak mu ta horká, malá a špinavá ruka prvního trhá zlostně tělem.

Udělal pokaždé jen nepatrný pohyb. To ostatní byla ta dlaň. A jedině, co ho napadlo (kromě toho, že tam přece jen neměli nechávat Franka a že o kousek výše je celá ta škvíra úplně rozevřena), byl teď výsledný údiv, že si ten první dokázal ponechat ještě kousek síly na takovouhle chvíli, která může být poslední.

„Už tam budem,“ supěl ten první.

Druhý zaslechl v ozvěně jeho hlasu ocelový sten lodní sirény, strunu rozkmitanou nemohoucností, hekot a hvizdy dechu.

A pak přišlo to chabé trhnutí, výstřel zdola a zakroužení stíhačky jako malého hlučného ptáka.

„Ještě tenhle kousek, Many,“ vydechl první.

„Nech mě,“ odpověděl a upadl na pokraj planinky, která tu vlezla jako mělký talíř barvy země, vklíněný na povrch mezi dvěma svahy. Vydechl do vlhké trávy. A nevadilo mu, že se jeho ústa, oči a uši zalepily tou mazlavou, beztvárnou hlínou.

Hřeben, divoké traviny slehlé mlhami a kusy hrud a trsy křovin - vnímal to už zřetelně, stejně jako potem zbrocenou tvář toho prvního. Dole zaslechl tenký sykot rozbité lokomotivy. Přelétl znaveně asi dvacet metrů pláně před sebou, vtělené do neurčité, zmrtvělé brázdy, a vydechl pocitem lehkosti a tíže, který ho držel na zemi.

Rozhlédl se. Dotýkal se trsu trávy, ostré a měkké, a kamenů i náhlého ticha, které pocítil, když se díval na opačnou stranu svahu, kde nebyl vlak.

„Frank tam zůstal,“ řekl konečně.

„Je to jen jeho vina,“ zahučel ten první; stále se tvářil tak dospěle a soběstačně.

A pak: „Mohl přece jít s námi.“

„Dojdeme i ve dvou, Dany,“ poznamenal pak ten druhý s pihami, které se ztrácely v oválech jeho malého čela, pod vrásčítými skvrnami bláta. Ale nevěděl, zda je dobře, že si to myslí.

A jak se dotkl zad prvního chlapce, kterému začínalo být zima, neboť ve větru rychle prostydl, vzpomněl si teď na něco, co ho k němu připoutávalo už v tom starém táboře, z něhož pak přišli sem, než je naložili do vagonů.

Tenkrát nebyl už vlastně tak sám. A pak nikdy. Rozpomenul se teď na to, jak tam dostal úplavici a myslel, že se z toho už nevyškrábe, a jak ho Dany ustavičně těšil a on mu přece nevěřil. Vypůjčil si tenkrát na důkaz svého přátelství jeho nakaženou lžici a jedl jí kroupy s červenou řepou. A pak to Dany také dostal a leželi spolu. Vláčeli je poté za límec před barák i s horečkami, jen aby nechyběli do počtu a nehodili je do káry, která sbírala palivo do pecí. A vzpomněl si teď také na to, jak se cítil, když se pak společně ze všeho vykřesali. Ale nebyla to ani vzpomínka. Nosil to vlastně ustavičně v sobě. Snad se z toho dostanou i teď.

První zpozoroval nehlučnou tečku letounu, která se ztrácela nad křivkou horizontu. „Blbec!“ řekl trochu teskně.

A potom už s nepokrytou závistí: „Přiletí na základnu a bude žvanit, co udělal.“

„Teď mi na tom už moc nezáleží!“ odpověděl ten druhý lhotejně a chvástavě.

„Stejně bychom vyběhli,“ pronesl pak první. Mohl se pochlubit o poznání větším množstvím vlasů a delších, než kolik jich měl ten s pihami. Teď to bylo patrné, poněvadž v běhu ztratil čepici.

Letoun už nebylo vidět.

Teď kráčeli opět po takovém svahu jako včera. Přestali se přít o vzdálenost města, které bylo tím úžasným, k čemu šli. Jakmile na to mysleli nebo hovořili jen o tom, zbavovalo je to obezřetnosti. Bylo však těžké na to nemyslet, protože všechno, co je obklopovalo, bylo blátivé, špinavé a kluzké. Po noci, kterou proputovali bez jídla, je nyní unavovalo i mluvit. Vyhýbali se loudavě bahniskům a kraji lesa i cestám, aby nikoho nepotkali.

Bylo to teď už několik hodin, co naslouchali jenom vránám.

„Měl bys přidat,“ řekl pak ten první, aby se přesvědčil, že ještě dokáže něco dělat. Mlčení už se stalo lhostejným i nesnesitelným.

Shluk slov připadl druhému povědomý. Neodpověděl mu však, i když sám začal shledávat, že se příliš loudá. A také nezrychlil. Rozhodl se již prve, že se bude šetřit, kdyby měla přijít ještě taková chvíle, jako byla ta zjitra. Posedla ho úzkost, že se někde poblíž zase někdo objeví a vše skončí. Viděl, že měli ráno veliké štěstí, jestliže nepadli do rukou muži v zelené kamizole, když přecházel cestu sotva deset metrů před nimi. Mohl také mít s sebou psa, pomyslel si teď, a nemuseli tudy už jít. Tkvělo to od rána někde před ním. Promnul si zarudlé oči. Stále nic nejedli. A jdou. Dnes alespoň budou spát, pomyslel si zasněně, ušli už hodně a vlak zůstal daleko za nimi. Kousek před sebou viděl ten zablácený podpatek prvního chlapce a prachem pokrytou teletinu, která ztmavla a ztvrdla. Kdyby to tehdy věděl, napadlo ho, že takhle půjdou, nikdy by tu výměnu neudělal. Ale tenkrát, připouštěl si nyní v duchu, to byl znamenitý obchod; na to, jak si byli blízcí, přiznal si, až nešetrně dobrý. Za kousek tuřínu a lepší boty.

„Pojď, kamaráde,“ pobídl ho znovu ten první. A potom: „Zpomalovat nemá teď význam.“

Ani teď mu neodpověděl. Sunul se stále stejně.

První se pootočil, zahlédl ten pohled maličkých zarudlých oček, bloudících někde u jeho nohou, a porozuměl mu. A nad ním neodbytně hučely a krákaly ztemnělé vrány.

„Tihle ptáci by tu nemuseli být,“ řekl potom. Jejich hlas a ten pohled prve, obojí ho naplňovalo něčím skličujícím. „Je jich tu tolik.“

„V lese přece vždycky lítají,“ odpověděl ten druhý. Viděl, jak ten první napadl na levou nohu; pak se zeptal: „Jak se ti jde, Dany?“

„Ujde to,“ odpověděl rychle první. Bodlo ho v patě. Zavinily to vrány, pomyslel si zlostně, nikdy nevěstily nic dobrého. Nejdříve to pociťoval jen jako ostřejší zrnko písku. V botě dovede nadělat více, než na kolik vypadá. Ale cítil to zřetelně – byl to hřebík, vylezl a zavrtal se mu do paty. Pak si uvědomil ten předchozí pohled toho druhého a zamítl návrh, aby zastavili.

Vlahost lesa pronikala s větrem mezi stromy a ševalila se střídavou hlučností, za níž přicházelo ticho a v něm potom krákání vran.

„Táhněte, mrchy!“ zahrozil jim směrem nahoru ten první.

„Kašli na to,“ prohodil druhý. „Zbytečně se vysiluješ.“

„Bestie!“ řekl první.

„Jestli mně na nich něco překáží, pak jedině, že si do nich nemůžeš kopnout. Jednou jsem v těchhle botkách, co máš teď na sobě ty, Dany, jednu nakop, protože nemohla létat. Někdo si ji asi splet s kavkou a přistříhl jí křídla. Udělal jsem to jedním rázem.“

A potom lítostivě: „Dalo by se to krásně jíst.“

Hlas létajících ptáků, jejich protáhlé „er“ a „ká“, táhle klesající dolů, se propadalo větvovím. Prvního napadlo, že je to nespravedlivé, když takovíhle oškliví ptáci mají křídla, mohou si létat libovolně, kam se jim zachce, vždycky více či méně sytí. Noha ho začala ošklivě bolet.

„Na každý metr, který ujdeme,“ řekl potom smutně, „připadne asi jeden a čtvrt kroku. Vypočítej si, kolik ještě musíme ujít.“

Znovu ho to píchlo. „Až tam dojdeme,“ zaskučel v odpověď sám sobě, „bude to jedno.“ Jenomže teď, kdy se hřebík stal jeho průvodcem, věděl, že mu to nebude tak lhostejné, jak říkal. A pihovatý stále civěl k jeho nohám. Měli by zastavit, zout se a zatlouci to kamenem. Ten proklatý hřebíček mu rozedře patu docela. Ale vydrží až do večera, nebude zdržovat.

„Kolik jsme už ušli?“ zeptal se potom ten druhý s pihami.

„Vyšli jsme včera dost pozdě, Many,“ řekl mu vyhýbavě první. Chtěl stále dokazovat, že je svrchovaným pánem situace. „A tady se to strašně mizerně odhaduje,“ dodal. „Jenomže jinak než tudy nemůžeme.“

„Frank možná věděl, proč tam zůstal.“

„Sotva by došel,“ řekl pohrdavě ten první.

A pak: „Nevydržel by tak dlouho, nejíst a jít.“

„Třeba,“ trval na svém ten druhý, „jim k té strouze dole poslali novou lokomotivu a pak jeli dál a mohou utéci na nějakém výhodnějším místě než my – snad blíže hranic.“

„Těžko...“

A potom, jak nejpřesvědčivěji mohl: „Třeba je už dávno postříleli.“

„Nic jsme neslyšeli.“

„Nenechali je zdivočet bez jídla. Postříleli je možná ještě hned ten večer.“

„Snad jsme přece jen vyrazili předčasně.“

Zpomalil opět, a když ho první předešel, trochu kulhavě, musel cítit v zádech jeho oči, protože raději zastavil a kráčeli potom dále společně, bok po boku.

„Všude tady je spousta lesů,“ řekl první zemdleně. „Můžeme jít ve dne v noci. Podle toho, jak obrůstá kmen mechem a jak je hustý, poznáš, kde je sever. Víc nepotřebujeme. Na východě je Praha.“

„To už jsi říkal.“

„Nebude to víc než sto padesát kilometrů.“

„Jdeme už hrozně dlouho.“

„Každý den to dá nejmíň patnáct, Many. Snad dvacet, a za dnešní noci to určitě přibýlo. Tady jsou samý vrchy, ale pak to budeme mít z kopce.“

„Kde stojí,“ zeptal se najednou zemdleně druhý, „že jdeme správně?“

„Spolehni se,“ odpověděl mu ten první trochu nakvašeně. Téměř celou dobu čekal, kdy se na to jeho společník zeptá. Ale napadlo ho vzápětí, že to není zdaleka tak jisté. Polekal se toho. Neměl by tolik myslet na tu levou nohu. A opět pocítil ten pohled odzadu dolů.

„Jestli je postříleli, Dany,“ řekl znovu tak tiše druhý, „mají už pokoj.“

„Určitě mají pokoj, Many,“ odpověděl první.

A potom: „Dneska nebo zítra něco seženeme.“

„Kde?“ zeptal se druhý, který měl pihy. „Stále jdeme lesem.“

Jak tohle říkal, snažil se zejména zahnat myšlenku, která jím pronikala, že by se mu šlo lépe v jeho někdejších botách. Byl přece tehdy docela rád, když se jich zbavil. Už to, jak se k nim dostal, mu tenkrát vnuklo pocit, že přinášejí jenom smůlu. Nepodařilo se mu to odehnat. Viděl to tu před sebou, i když se nedíval svému společníkovi na nohy. Ten příběh byl ucelený, i když neměl konec, a k tomu, co předcházelo, přibude ještě nyní to, co se stane. Nakonec i tahle chvíle.

Tenkrát už byla pořádná zima. Větší než tohle lezavé vlhko, které se jim oběma teď zdá ještě horší, protože nespali. Řeka tehdy zamrzla,

že se přes ni dalo chodit. Byli skoro raději. Nemusili se umývat. Trvalo by strašně dlouho prosekávat díry v ledu, zkrátilo by jim to spánek, a Němcům hlavně záleželo na tom, aby pracovali. Ostatně neměli tehdy ještě ani hadrové ručníky a voda jim přimrzala na kůži. Z toho mohly být horší věci než ze špíny, které se zase Němci báli, ale která se přece jen dala přečkat pár dní ve zdraví. Převezli je krátce předtím z Polska, ale do žádného z táborů světového jména, jako třeba Buchenwald nebo Mauthausen, nýbrž rovnou bez karantény do těch útulných kanadských baráček, přičleněných k továrně na granáty.

Setkal se zde se strýcem Leonardem a mohl to pokládat za malý zázrak. Byl to na poměry starší a sešlý pán, před selekcí ho zachránily jen havraní vlasy s přísvitem modře a stříbra. Měl snědou pleť a na první pohled ho dělala mladším. To se pak ztratilo, když mu ostríhali černé kučery. A tyhle boty, v nichž teď šel jeho společník, patřily tenkrát strýci Leonardovi. Přinesl si je odtamtud – nebyly na tamější měřítka ani příliš dobré, ani moc zlé, spíše prostřední mezi těmi, které se buď kápům líbily, nebo jimiž opovrhovali.

Jednou, když zrovna sněžilo, začalo kolísání v elektrické síti. Stroje běžely sotva z poloviny a musela se vypnout světla. Buď byl tehdy strýc Leonard unaven, anebo neviděl, obráběl malý granát a ocelová hoblinka mu vnikla do měkkého polštářku na špičce prstu. Bylo to však nepatrné škrábnutí a nechtěl zbytečně odbíhat od stroje a omývat si to ledovou vodou. A večer na to snad docela zapomněl.

Strýc Leonard nepatřil k jeho nejoblíbenějším příbuzným. Pamatoval si, jak mu jednou přišel blahopřát, ještě jako dítě, a hloupě civěl na jeho monokl a strýček dal potom stříbrnou pětikorunu jenom sestře a jemu doporučil, aby se polepšil, a pak že snad také něco dostane. Ale tady říkal, že krev není voda a že by měli držet pohromadě. Když to zanedbal s tou hoblinkou, šel ho doprovodit na marodku.

Pravička mu hnisala strašně rychle. Medik-amputér to označil za sněť. Dovolil mu zaujmout místo v rohové posteli, ale příliš naděje mu nedával. „Na tohle černání masa jsme krátkí,“ řekl. „Kdes vzal ty boty?“ Byl to plavovlasý chlapec s docela příjemnou sýrovou tvářičkou. Jediné, co na něm vadilo, že se učil amputovat při každé příležitosti a řezal, co se dalo. Na těch lidech mu nemuselo záležet, nikdo nezkoumal, co dělá – léčil téměř pouze pilkou. A dělal to bez narkózy. Ale na tuhle sněť si netroufal ani on.

Pak horečky strýci Leonardovi přešly. Ruka mu zčernala od toho konečku prstu až téměř do podpaždí. Potom to postupovalo jen pozvolna, jako by se to mělo už zastavit. Jenomže to zachvacovalo žlázy. Nebyla to už ruka, jen něco zčernalého, co páchlo tak úděsně, že se to štítíl obvázat nebo uřezat i ten plavovlasý medik.

A potom, když mu ta dobrá dušička přestala dávat potravu, protože se mu to zdálo mrháním tak drahocenných věcí, a bylo jisté, co může být jediným vykoupením z téhle bryndy, zaviněné tak malou hoblinkou, nehledě na její druh, protože už to bylo blizoučko žláz a to byl konec, zavolal si strýc Leonard k lůžku jeho. „Vezmi si tyhle boty,“ řekl. Byl téměř div, že ještě dokázal mluvit. A tohle byla zřejmě jeho poslední vůle. Viděl mu to na očích. Díval se na něho, jak se snažil marně skrýt pod pokrývkou tu zčernalou paži, strašlivě páchnoucí. A pak pohlédl na ty boty. Byly tenkrát světle hnědé, udržované tukem, protože strýc Leonard byl pečlivý a každý den je promazával vazelínou na stroje. „Už je nebudu potřebovat,“ dodal strýc Leonard. Nezmoohl se na jinou odpověď. Díval se na ty boty tak nestydatě žádostivě. A pak mu lhal, že si je nevezme, alespoň teď ne, že je strýček ještě upotřebí. Ale i když věděl, že mu strýc Leonard nevěří a že to sám říká tak strašně nepřesvědčivě, že muž před ním se možná nedožije příští minuty, nedokázal to udělat. Najednou byly ty boty posledním kouskem života strýce Leonarda. Nemohl je přece odnést. Snad tím vnukne tomu, který měl před ním umřít,

ještě stín naděje. Současně si je již v duchu obouval a cítil jejich kůži na svých nohou. Oči strýce Leonarda byly už tím jediným živoucím, co na něm bylo. Strašně ho asi namáhalo mluvit. Pak vytáhl to černé, co mělo být dříve jeho paží, musel si při tom pomáhat tou zdravou. To mělo znamenat: Dívej se, už je nebudu potřebovat. „Strýčku,“ řekl, „nemohu ti přece vzít tyhle boty, v čem bys vyšel, až se uzdravíš?“ Pak se mu stáhlo hrdlo. Už nedokázal víc lhát. Ten zápach ze strýce Leonarda ho dusil. Ale i tehdy mu lezly oči žádostivě z důlků, když se podíval na ten pár bot pod postelí. „Když si je nevezmeš ty,“ vydechl strýc Leonard, „vezme si je on, ten z kurvy syn.“ A pak: „Už mi dva dny nedal jíst.“ Potom začal skučet bolestí. „Vezmi si je, protože jenom ležím. Umřu. Víc už se mnou nebude.“ A pak docela šeptem: „Mohl jsem umřít už ráno. Neudělal jsem to jen kvůli těm botám. Seber si je.“ Tehdy mu vychrlil, že jde sehnat k medikovi jeho jídlo, ale musel odejít, aby nebyl tak blízko toho pachu. A když předtím zahlédl zákmit naděje v očích strýce Leonarda, pocítil zoufalství a opravdu za plavovlasým šel. Našel ho před vchodem a pověděl mu hezky od plic, co si o něm myslí a aby koukal navalit pro strýce Leonarda všecičko to žrádýlko, které mu upřel, nebo že za sebe neručí. A ten medik-amputér, který vypadal docela křehce, mu vrazil místo odpovědi pěst s prstenem do oka a srazil ho vedle plotu. Potom to vzalo všechno rychlý konec, někdo dovedl strýce Leonarda navečer k nabitým drátům a tam se mu podařilo popálit ho natolik, že to umrtvilo konečně jeho mandlové oči i sněť.

Přišli mu to vyřídít nemocní, kteří mohli chodit. A také, že strýco-vy boty nosí ten medik. Tu noc poprvé zabil člověka, i když prozatím v duchu. Ale byla to vražda, se vším všudy, s chladnou uvážeností někoho, kdo ví, že jde zbavit svého bližního života. Té noci ho ve svých představách zabil ještě stokrát. Vynašel tisíceré způsoby násilné smrti, až je zúžil na jediný, do něhož vtěloval všechnu svou krvavou nenávisť, kterou se dusil a která ho mohla rozervat. Tak počkal do rána a začal

provádět ve skutečnosti to, co už tolikrát provedl za noci. Našel si ostrý kámen, vylezl si na střechu ošetřovny a připlížil se až nad vchod. Tady čekal, až medik-amputér vyleze fasovat potravu. Nebyl netrpělivý, když číhal, přestože hustě pršelo. Nevadil mu chlad. Udělal to již několikrát v předchozích hodinách. Stokrát zaslechl na této střeše vrznutí dveří a vzápětí praskot lebky, do níž vniká ostrý hrot kamene. Byla to tisíckrát dokonaná věc. Ale neudělal to – protože medik nevyšel.

A pak slezl jako spráskaný pes. Došlo k tomu bez nejmenší domluvy. Všichni, kteří tu byli a chystali se do továrny s ním, ještě předtím vyšli za medikem-amputérem. Vytáhli ho na děšť. Stáhli z něho boty a šaty, a když byl nahý, hodili ho na dráty. A bylo to jako pohřeb strýce Leonarda a současně jako výkon msty a jeho posledního přání.

„Jednou odtud musíme vyjít,“ odpověděl mu sykavě první. Pocítil při tom zase bodavou bolest v chodidle.

A potom opakoval: „Někde tady.“

Vrány nad nimi začaly létat řídkěji, jejich kráá a kríí se začalo vzdalovat. Některé se usadily docela nablízku v korunách stromů. A stejně nepříjemné, jako byl prve šelest a krákoravý hluk černých ptáků, bylo teď ticho, které tu zůstalo po nich.

Večer, ještě než se setmělo docela, došli k mýtině s vysokou hustou trávou a vonným zelenožlutým mechem, napitým vodami z odpoledních dešťů. Na pokraji paseky trčely zbytky několika pokácených stromů a asi tucet pařezů, které někdy dávno otesala lidská ruka a jež nyní prožírali pouze červotoči. O kus dál dozadu ležely v trávě polospadlé jesle pro vysokou zvěř.

„Dalo by se tu přespat,“ vyrazil ze sebe ztěžka ten první. Byl už dlouho bez čepice, ale nevšiml si, že ji někde ztratil.

Druhý něco hučel. Stál k němu zády, aby neviděl, co dělá. Pokoušel se sníst trochu jedlových šišek a potom jehličí z nevysokých

smrčků, které vyrůstaly mezi pahýly kmenů. Obojí bylo strašlivě hořké. Zašklebil se odporem. Ale nezískal ani zlomeček pocitu sytosti. Vyplivl hořkou nazelenalou slinu zlostně a schlíple.

„To nejez, Many,“ zachrčel potichu ten první, co neměl čepici. Snažil se vložit do svého hlasu trochu povzbuzení. Mohli si třeba vyjít takhle na školní výlet, napadlo ho, a dřepět tu zcela lhostejně s pocitem, že to hladce přečkají. „Nebo tě rozbolí ještě břicho,“ dodal beznadějně, „a ráno se nehneš.“

„Máš to taky?“ zeptal se ho potom druhý a sáhl si na žaludek. Cítil tu svíravou křeč, slyšel kručení prázdných stěn. Teď, když se posadil na trávu tak, aby měl proděravělou stříšku útulku pro zvěř nad hlavou, nedbal mokrosti všeho a dřepěl si a celý se rozklepal.

„Až bude po všem, Dany, dáme si pečenou husu,“ řekl najednou druhý. Zdálo se, že pih mu prachem ubylo.

„Nech toho!“

„Nejdřív jen maso, Dany. Potom to ostatní.“

„Drž hubu!“ vydechl znovu ten bez čepice.

A potom: „Jenomže, když si pomyslím, že zítra už půjdeme jenom z kopce a že při třiceti kilometrech denně to můžeme urazit dříve než za týden, Many, tak mi to už tolik nevádí.“ A nakonec: „Fakt je, že maso docela beze všeho by bylo lepší.“

Myslel si však, že když nezatloukl ten hřebík, protože nechtěl svlékat botu a dráždit zbytečně svého společníka a také zdržovat, bude ho to zlobit i zítra, a dostával z toho strach. Pak by sotva ušli patnáct.

„Zhltnu ji celou, na jedno posezení, Dany. Kdybych se měl potento,“ přitakal neúčastně druhý, pihovatý.

Napadlo ho, že první je zrovna tak hotov jako on, a přelétl v něm stín chabého uspokojení. Kdyby jen byl svěží, pomyslel si, a druhý

ne, třeba by je to rozdělilo. Když nečekali na Franka, nemusel by jeden z nich počkat na toho druhého.

„Ráno se po něčem poohlédnu,“ pronesl ten první.

„Jak?“

„Třeba ujdeme jenom dvacet nebo deset, ale najíme se.“

„Kde?“

„Musíme se držet více při kraji. Vezmu si to na starost,“ řekl znovu první.

Zase mu neodpověděl, ale zlobil se na sebe pro svou nedůtklivost. Jestliže se pro ně rozevřelo tímhle vším přece tolik naděje, ve srovnání s těmi, kteří si netroufali a zůstali trčet vzadu ve vlaku, je přece nakonec jedno, že budou ještě jednu noc bez jídla.

„Nejvíc se můžeme šetřit tím, že budeme mlčet a spát,“ řekl pak první.

A potom: „To je to nejlepší. Můžeš mi věřit, Many.“

A posléze, když slyšel jen tíživé ticho a bál se, aby druhý nezačal o jídle, a cítil kutavou bolest v noze: „Spánek teď znamená víc než cent masa. Do rána se nám v těle nashromáždí spousta síly.“

„Bude tu děsná zima,“ podotkl druhý.

„To se dá vydržet,“ odpověděl první utěšen tím, že to nebude o jídle, a nepohnul se.

„Mohli bychom jít něco sehnat.“

„Co?“

„Nějaké větve.“

„Když chceš, tak jdi,“ řekl první.

„Sám nechci.“

„Větve nás nemohou spasit,“ zahučel pak znovu vyhýbavě první. Nechtěl se hýbat. Opíral se ztěžka a nepohodlně hlavou a bedry o zadní stěnu jeslí, ale bál se, že kdyby vstal, noha by neměla čas se zahojit. Chtěl počkat, až druhý usne, aby si spravil botu.

„Zahřálo by nás to,“ řekl zas druhý.

„Nesmíme pořád poskakovat,“ odpověděl ten bez čepice.

„Pojď tedy blíž ke mně,“ požádal ho druhý.

Čekal teď, až se k němu ten první přimkne. Tomu to činilo značné potíže. Musel se odtrhnout od silné větve, která držela stříšku, a narazil hlavou o zem.

Pociťovali teď svou blízkost a živočišné teplo obou se vzájemně prostupovalo. Ale nemohli usnout.

„Dobře ještě,“ zašeptal potom ten druhý zkřehle, „že máme tyhle hadry.“

„Zkus spát,“ řekl ten první. „Nebo se ráno nehneš.“

Pak sám zavřel oči a přitiskl se k druhému zády. I tak se chvěl zimou. Bojoval s touhou vstát, zapomenout na bolest v patě a jít si narvat pár větví.

Nad les, plný pryskyřičné vůně, která jitřila chuť k jídlu, se začalo snášet jiné šero než prve, husté a tmavé, pak se sráželo dohromady. Průzory světla zmizely a vše se zatáhlo mokřým chladem.

„Ty větve,“ řekl najednou ten druhý. „Snad bychom pro ně přece jen měli dojít.“

„Spi,“ odpověděl mu první.

Druhý si teď zkoušel představit, že sem natahali hromadu větví, lehli si na ně a zbytkem se přikryli jako péřovou pokrývkou, a že se zalykají teplem a okamžitě usnuli. Mají tak velkou naději, napadlo ho, ale to všechno, kudy k ní jdou, je hnojiště. Ale nakonec to bude jisté. Lepší. Potom, až bude po všem, se jim to nebude zdát tak zlé. Možná ani trochu.

„Spíš?“ zeptal se.

„Spím,“ odpověděl mu ten první.

A potom: „Spi taky.“

A nakonec, když slyšel, jak se druhý neklidně zavrtěl: „Budeme muset vyrazit brzy za svítání.“

„Měli jsme si přece jen opatřit nějaký větve,“ řekl pak zase ten druhý.

„Vydržíme to i bez nich.“

„Tak pojď alespoň kousek ke mně,“ zakňučel.

A nakonec: „Kdybychom měli větve, Dany, jistě jsme už spali.“

„Nech toho, Many,“ hučel první.

A ten druhý se znovu zavrtěl a v šeru lesa, protnutém temnými kmeny, které vypadaly jako živí mrtví, kteří se kolébají sem a tam, a v jeho zvucích spatřil a zaslechl, jak to bylo tenkrát v Drážďanech. Odvezli je nákladákem do Drážďan a udělali z nich trojice; v jedné z nich byl s Danym; měli za úkol kousek od tělocvičny někde na jižním předměstí, kolem níž bylo všechno napadřf a kde se na maketě naučili odstraňovat zápalník z nevybuchlých anglických nebo amerických bomb, zneškodňovat je. Znamenalo to vykopat za půldruhého dne, nejpozději za dva, okrouhlý příkop jako prsten a vlézt si dolů k bombě a mazlit se s ní. Teprve když oddělili pumu od zápalníku, mohli si oddechnout. Další vězňové zneškodněné bomby odvezli. Mezitím je nechali přespávat v rodinném baráčku, kde byla ještě jedna místnost dobrá. Předtím se Dany zmocnil páru montérek, jež měli nyní na sobě. Tím začala tahle cesta k tomu, co je třeba úžasné, i když to již tak nepocitují, a v čem teď pokračovali. Viděl to jako dráp, kterým zatnuli svou poslední možnost, tenkrát ještě společně s Frankem.

Přejel si dlaní po tkanině zvlhlé večerní rosou. Tyhle montérky patřily původně Němci, kterému Dany dělal pomocníka u hoblovacího stroje. Jednou mu Němec svěřil donášku nějaké drobnosti a poslal ho do šatny, kde visela při zdi jeho šedá plechová skříňka. Byla to však jen záminka, jak se ukázalo, když mu Němec pošeptal, že ten balíček v novinovém

papíře je přichystán po něho – dva krajíce chleba s marmeládou z řepy. Šli tam spolu. Dany něčím připomínal starému Němci jeho syna, který v jedenačtyřicátém létal nad Londýn a koventrizoval ho a v polovině dvačtyřicátého, když dostal dubovou ratolest s brilianty, tam víc, než chtěl, i s hořící štukou, vletěl a rozbil se o nějakou katedrálu. Všechno by skončilo v pořádku, kdyby ve chvíli, kdy si každý cpal montérky za proužkovaný věžeňský mundúr, nevstrčil rypák do šatny německý mistr v černém plášti. Hned vypadli druhým vchodem do haly a mistr za nimi. Všichni věděli, že tenhle vysoký pán má pod svým černým klotovým pláštěm, temně se lesknoucím, hnědou košili a černě v bílém slunečním okruhu zalomený kříž. Proto, když na ně zařval, aby laskavě ihned obrátili své kročeje zpět do šatny, v jejímž vchodu čekal, dělali raději, že je to nezajímá. Ale právě ve chvíli, kdy se nadechl, aby zakřičel podruhé, začaly svrchu na město padat pumy současně s běsnivým jekotem sirén a lidé zděšeně utíkali k továrním krytům. Ale oni namířili k východu a to jim zachránilo všechno, život i šaty, protože jakmile byli na dvoře s rezatými pláty oceli, dostala hala plný zásah a musel v tom být i mistr v klotovém plášti, i Němec, jemuž ukradli tyhle montérky.

Teď se mu to začalo prolínat v hlavě – tato chladná noc a také to, že nemohl usnout, a dotek látky, z níž byly tyhle montérky. A bolení břicha, pak ta řeka, která protékala městem, kde se to stalo. Viděl to znovu – vlny, matné a blýskavé na vrcholcích jako ohnivé chocholy a pak zase kalné a beztvaré, a hlavy lidí, kteří tu plavali, a věci, klobouky a nějaké ženské hadry ztěžklé vodou. Všecko se to potom rozplývalo, líný proud Labe i lidé, kteří sem naskákali v zoufalé honbě za spásou, než je začali shora z letadel polévat tou neuhasitelnou hořlavinou. Lidé se smažili jako krysy. – Přestal slyšet i v tomto mrtvém lese ozvěnu řevu popálených a tonoucích a blýskavé zákmity bezmocných lidských očí a marné pleskání dlaní o hladinu. Zůstala tam i zde ze všeho jen rezatá a shnilá králičí klec s drátěnými dvířky, která byla otevřena a do nichž

se zapletla zvířátka s velikýma růžovýma očima jako ze skla. A nevěděl tehdy ani teď, zda má litovat toto nešťastné město, ty králíky nebo obojí, anebo být rád.

Viděl teď v duchu, jak je hnali tenkrát kolem té splašené ohnivě řeky. A jak se najednou ocitli za předměstím Drážďan a byli tak jedněmi z mizivého mála, které to nepotrefilo. Vlastně to byla hračka, zneškodňovat nevybuchlé bomby. Alespoň něco záleželo na nich. Se štěstím, a protože měli dobré a opatrné ručičky, se z toho dostali. Ti, na které padal napalm, to měli spočítané ještě předtím, než je to napadlo. To si začal myslet, že všechna spravedlnost pro ně nezemřela. Zdálo se mu, že už je marné pokoušet se něco ještě víc zničit. Ale později, když se obyvatelé rozložili na té pláni za městem, kam se vracely nekončící vzdušné eskadry mnohonásobně zesíleny, již jeho představy vyprahly.

„Kolik je hodin?“ zeptal se nahlas.

„Jestli nebudeš spát, Many,“ odpověděl rozespale ten bez čepice, „zejtra chcípneš.“

„Už budou možná dvě,“ řekl znovu ten druhý. A pak, když se před ním znovu vlnila ta řeka: „Hvězdy dnes nejsou vidět, Dany.“

„Na hvězdy se vykašli,“ zahučel první zlostně.

„Je mi zima,“ řekl zase druhý, „nemůžu usnout.“

„V takhle tmavý noci bychom nikam nedošli, Many,“ podotkl najednou vlídněji ten první. „Otloukli bychom se o stromy a zaobloudili. Po včerejšku by nás to zdolalo. Tak alespoň lež.“

„Mohli bychom si přece jen dát nějaké větve pod zadky,“ prohodil druhý.

„Kašlu na to.“

„Tady vedle mne něco je.“

„Tak si to vezmi.“

„Jsou to větve.“

„Nech si je.“

„To se rozumí, že si je vezmu.“

Stáhl je k sobě a pocítil jehličí, stejně mokré jako tráva, a žlutozelený mech a dřevo, kluzce zdrsnělé a studené suky. Odsunul větev bezděčně stranou.

Probděl pak celou noc mlčky, až do svítání, a nechápal, proč tak unavené tělo nepřemůže hranici mezi bděním a spánkem. Ustavičně měl před sebou tu tehdejší drážďanskou noc. Jak zneškodňovali ty čtyři anglické a americké bomby a že se jich ani nebáli. Určitě méně než esesáka, který na ně dohlížel a v očích se mu zrcadlily rozbité a spálené Drážďany a lidi, kteří to dostali z čistého nebe. Bylo to pro tamější horší, myslel si, ale i lepší. Ale to úžasné už před nimi nebylo. A před ním ano. Zaslechl hukot v útrokách.

Vracel se v myšlenkách zpět a prohrabával se v tom, co spatřil tenkrát v té řece. Až bude doma, pomyslel si, bude-li vůbec, poteče Labe jinak než tam, i když se hladina vzduje větrem nebo bouří. Ale to hladové, kručivé v něm poznenáhlu všechno přerušilo.

3

Kráčeli po hřebenech, ale vlekli se žalostně zvolna a cítili se hned po ránu tak unavení.

Noha prostovlasého otekla. Cítil mokravě napjatost zhnědlé kůže, plné bláta a kuliček prašného těsta, jako by to bylo olovo. Opíral se o silnou hůl, kterou vytrhl zpod stříšky útulku pro zvěř, a napadal na to bolavé místo.

Nepršelo, i když obloha hrozivě klesala pod temně šedou tíhou. A pak, když k polednímu vyšlo slunce, zmohl se druhý konečně na slovo.

„Jsem docela zkrěhlej, Dany,“ řekl. „Nemůžu to rozchodit.“

„Slunce ti to spraví,“ odpověděl po dlouhé chvíli unaveně prostovlasý.

„Tohle slunce?“

„Ano – protože vychází.“

Druhý se na něho zkoumavě podíval. Spatřil na jeho omazané pobledlé tváři růže prudké červeně.

„Teď jdeme rovnou proti němu,“ řekl pak ten první, co neměl čepici.

„Tam je Německo,“ řekl zase po chvíli, když se nedočkal odpovědi. „Jdeme správně.“

Toho druhého zase napadlo, že první má horečku, protože mu ty špinavé tváře tak zrudly. Proto mu neodpověděl, aby se nehádali. Ale stejně je odolný, myslel si o něm, když uvažuje o takových složitých věcech, jako s tím sluncem, zatímco on jenom jde, zavalen pouze pocitem tuposti.

„Je to dobrá cesta,“ opakoval náhle ten první.

Najednou ho však zase tak strašně bodlo v noze. Podlomil se na okamžik v kolenou a jenom hůl ho podepřela, že neupadl. Píchnutí však přišlo opačně než prve. Nejdřív ve špičce, pak v klenbě chodidla, a teprve potom v té rozedřené patě. Pokřivila se mu ústa.

„Nevím,“ řekl pak zase po dlouhé přestávce ten druhý, „jestli mám ještě hlad nebo co to je.“

„Je to hlad,“ odpověděl s určitostí první.

„Slunce už zalezlo,“ řekl druhý.

„Vidím je i za mrakem,“ zaúpěl první.

Jak se nyní loudali, bylo to ještě pomalejší než ráno. Nejedli pět nebo šest dní. Mohli jenom pít.

„Kolik jsme dneska ušli?“ zeptal se potom výhrůžně druhý.

„Snad pět,“ odpověděl mu první. „Nebo deset. Nevím to.“

Díval se do země. Pociťoval ve tvářích suché vedro, které po člověku lezlo jako v ohnivě kouli. Najednou zapochyboval, zda si to zapamatoval správně, že mechy obrůstají stromy jenom po severní straně. A dokonce, že slunce vychází na východě a na druhé straně zapadá.

Mraky teď ještě zhoustly a sluneční záře, sama o sobě v této roční době tak chabá, se tříštila někde za nimi.

„Frank říkal, že je to koláč v oblacích,“ řekl hučivě ten druhý. Odpovědělo mu jen ticho.

První se chytil volnou rukou za břicho. Dostával křeče. A pak se ho začal zmocňovat nepěkný dojem, že mu vylezl navíc ještě nějaký jiný hřebík než ten pod patou. Že to měl sundat a zatlouci, pokud ještě nebylo pozdě, dokud by botu snadno opět obul. A potom, že je to deset nebo sto anebo miliony malých hřebíčků a že jeho noha je takový veliký hřebík z masa a že se zahřívá při každém kroku, jenomže teplo se tam nemůže vejít a vniká do těla a do obličeje. Ale byl rád, že ten druhý se vlekl tak nevšímavě a že neviděl, jak se držel za břicho.

„Škoda,“ vydechl, „že musíme jít pořád jen po hřebenech a lesem. A taky, že jsme ještě nenašli silnici, Many. Snad bychom si tam na něco naskočili a jeli.“

„Mně je to jedno,“ řekl mu druhý.

Chvílemi, jak se žalostně ploužil očima po mechu a vyhýbal se pudově stromům, aby na ně nenarážel, viděl ještě v duchu své město. Bylo to úžasné. Nebo ne – nebylo to nijaké. Byla to jenom slupka. Prázdna skořápka, do které se vejde to slovo. Ale už vůbec není úžasné – ani trochu. A měl pocit, že zná město pouze z pohlednice, kterou opatroval jako poklad, a ne z toho, že se tam narodil a žil, než ho odvezli polovojenským transportem. A potom si vybavil zvuk toho města. Potácel se kupředu, zvolna, se stíno-

vým postřehem toho, že jeho společník také ještě kulhá a jde dále, a vychutnával ten zvláštní pocit, slyšet hudbu, která v tom slově byla, a polekal se, zda neusnul a v chůzi nezasténal.

Pak je vyslovil. „Praha,“ řekl před sebe do lesa.

Prohrábl krátké štětiny vlasů a pootočil se, neslyšel však odpověď. A jak se vlácel po zemi malými krůčky, nesmírně zesláblý, připadalo mu teď, jako by se začalo všechno pomalu vzdalovat, ustupovat a propadat se do mlhavého neskutečna, jako kdyby doopravdy nikdy a nikde nic nebylo.

Promnul si zrudlé oči špinavými prsty. Dělal to stále, aby nenařázel do stromů. To ho přece jen ještě bolelo.

K večeru se ještě ochladilo.

„Budeme pochodovat až do setmění,“ zahučel první.

A potom: „Dojdeme možná až k tomu kopci naproti.“

Viděl tam ten oblouk, vzdálený asi kilometr.

Byla to dusná, přerývaná řeč, plná rozpalující horečky.

Lekl se ticha. „Tamodtud uvidíme na cestu,“ řekl.

„Je to zbytečný,“ zahučel druhý.

Oddechoval velmi těžce, namáhalo ho mluvit, divil se, že ještě jde.

„Co?“ zeptal se polekaně první.

„Všechno,“ vydechl, ale doufal, že nic a že mu to první začne vymlouvat. Musí tam dojít, hučel do sebe.

Došli tam za úplné tmy. Otírali se o stromy, naráželi o ně a kráčeli téměř naslepo k místu, kde byla tma promodralá září nebe. Přestali potom stoupat a podle toho poznali, že jsou již na vrcholu.

„Někam si lehni,“ řekl první.

Slyšel ozvuk svého hovoru sám v sobě jako suchý praskot. Vysychal. Teď, když tu stál, opřen o klacek, šířalo ho to prahnoucí

horko. Ale na těle mu bylo přece jen chladno. Oheň byl pouze dole – a potom zase až nahoře. Pata a hlava hořely společně.

Klátili se jako stébla trav.

„Tady je nějaká budka,“ zaúpěl druhý.

„Kde?“

„Přede mnou.“

„To není budka.“

„Tak co?“

A pak: „Ježíšmarjá, Dany!“

Zavedlo je sem slunce, pomyslel si ten druhý, to mizerné, všivé, zrádné a podělané slunce. A ty klikaté hřebeny. Protože nešli ani metr rovnou. Protože uhýbali v tisících křivek.

A prvního napadlo, že to zavinila ta nemocná noha, které se tolik musel věnovat, aby to překonal, a ten druhý neviděl, jak špatně se mu jde. Sáhl si na čelo. Všechno, co si pomyslel, se tu naráz spálilo.

„Ráno,“ vyrazil ze sebe, „musíme jít jinak.“

„Lehni si,“ vydechl ten druhý.

Najednou měl pocit, že dnes v noci zemřou únavou a hladu anebo je zavalí nějaká vysoká jedle, která spadne rovnou na tenhle prašivý, povědomý, polorozbořený útulek pro zvěř, z něhož chyběla podpěra. Prostě se to stane. Bude konec. Už mu polevily ty svíravé bolesti v břicho, které zatajil před prvním. Chtělo se mu spát. Jenom chvíli se to ještě vracelo, jako by tam dovnitř pronikla nějaká surová dlaň a rvala to z něho i s tou křečí.

První se položil vedle něho.

Najednou zaskučel, když mu druhý neopatrně vrazil do té bolavé nohy.

„Co je ti?“ zeptal se ho.

„Nic už,“ zasténal první.

Odněkud sem pronikal vítr. Kůra stromů a podestýlka jehličí s rozpadajícími se pařezy vydechovaly do noci. Někde hodně daleko od nich se ozvaly vrány.

4

Jak se ploužili od rána mezi lesním porostem, podobali se teď, za denního světla, špinavým, vychrtlým vlkům. Byli tencí jako stíny.

„Jdem dobře,“ zahučel ten první. „Cítím to.“

„Tak jsi sám.“

„To ne,“ řekl namáhavě.

„Stejně chcípnem.“

„Tamti ve vlaku,“ zastavil se usouzeně ten bez čepice, „by si to s námi určitě rádi vyměnili.“

„Už taky chcípli,“ odsekl mu druhý.

A potom: „Jenomže bez námahy.“

Pak zastavil těsně před prvním a cítil jeho těžký, horký dech, který měl ošklivou žlučovitou příchuť. Chtěl se dívat do jeho krví podlitých očí zcela zblízka.

„Udolalo nás to,“ vydechl.

„Neudolalo.“

„Jak dlouho jsme nejedli?“

„Nevím, Many. Nemá cenu to pořád počítat. A dneska něco seženu.“

„Neseženeš nic. Tak pojď.“

První se opřel o hůl a vykročil zdravou nohou. Z valné části vlastně šel jenom po té zdravé. Nemocnou vlekl s sebou jako přítěž. Litoval v této chvíli, že tu není po ruce ten polský medik-amputéř. Protože by mu ji uřízl. Došel by tak snadněji. Ještě šel a nikdy

nezapochoyboval, že tam dojdou. Ani teď. Najednou se mu palčivě zachtělo spatřit své město, nebo cestu, která tam vede, strašně rád by tam došel. Jdou, co noha nohu mine. Nemohou stihnout ani deset denně. Možná že ani pět. Udolalo je to tedy. Ale snad je to nedolalo docela. Vydržel by žít i s jednou nohou, myslel si první, ale jenom to dokončit, třeba jinak, a dojít. Smrt byla teď vedle něho. Viděl, že jí vzdorovali dlouho. Dohromady – vždycky; ostatní jim záviděli, že spolu drží uprostřed toho prokletého svinstva. A Many, jak viděl, se jí už taky dotýká. Protože chce zastavit, sednout si někde a nechat se od ní zhltnout. Když se prve zastavili, viděl na sebe upřené ty jeho dvě pološílené podlitiny očí; rovněž spatřil, že se do ní nořil a propadal jako do močálu. A chtěli přece vždycky dojít spolu. Jenže dnes neušli ani pět. A včera, po té noci, se zase dostali v oblouku tam k tomu útulku pro zvěř, odkud po ránu vyšli. Smrt byla nyní jako bahno. Cítil to. Dal by třeba obě nohy za to, aby ten pocit ustal. Bylo by lepší, kdyby byla jako spánek. Takhle měl člověk dojem, že se potápí a ještě na to sám kouká – a že ho to tiše svírá – pleskavě měkké bahno.

„Dneska nezabloudíme,“ vyhrkl.

„Zkoušej to sám, Dany. Sednu si tu. Počkám tady.“

„Na co bys čekal?“ zeptal se zoufale prostovlasý.

„Na nic. Anebo někdo přijde. Je mi to jedno.“

Ale nebylo mu to docela lhostejné, jenom si doopravdy dřepł do trávy. Svezl se po kůře stromu. Přivřel oči. Zatočila se mu hlava. Lezli tam pavouci. Větve byly jako provazové žebříky. Lákaly ho tam nahoru. Musel si přece sednout, aby to přestalo. Svěsil hlavu mezi kolena. Je to mizerná hlava, tak těžká. Teď je cítil. Chtěli mu vykousat oči.

„Je tu hrozně moc těch mizerných zvířat, Dany,“ zašeptal.

„Jakých zvířat?“

„Těch pavouků.“ A pak: „Vidíš to jehličí pode mnou?“ Drolil slova v rozeschlých rtech, zcela nesrozumitelná. „Sedni si ke mně.“

A ten první, co neměl čepici, se zastavil v zoufalé zlosti. „Nemůžu si sednout. Už bych nevstal. Pojd’.“

A nakonec: „Když jsi mi prve řekl, abych šel, Many, taky jsem šel.“ „Nevstanu.“ A potom: „Bolí mě v břicho.“

„Vydrž to ještě. Nesmíš se tomu poddávat.“

„Jdi sám.“

Když mluvil, napadlo ho, odlezla ta havěť tak daleko, že ji neviděl.

„Tak běž,“ řekl pisklavě.

„Vstávej!“ řekl znovu ten bez čepice.

A pak: „Chci to zdolat s tebou!“ A nakonec: „Všechno jsme vždycky dělali spolu.“

Neodpověděl mu. Zvířátka s tisíci nožkami ho začala oblézat, stěž jeho hlas zaslechl. Slezla se snad k němu z celého lesa.

První na něho pohlížel se zarudlýma očima plnýma hněvu.

A pak zachroptěl: „Tak já tedy jdu!“

A udělal krok a sípal za sebe: „Nechtěl jsem to.“ A opakoval: „Nikdy jsem to nechtěl.“ Skoro plakal.

Znovu mu nedal odpověď a díval se, jak za sebou táhl po zemi tu nemocnou nohu a shrnoval jí jehličí a úlomky větviček.

Ale jakmile byl první chlapec dál od něho, obklopilo ho zase více těch droboučkových pavouků. Prostovlasý se mu za nimi skoro ztrácel. Každý krok, který udělal, zatarasil přístup vzduchu a světla k němu. Mizel mu ve tmě, ale jeho obrysy ještě bylo vidět, stínově průhledné. Dobře, myslel si matně, že souká tu nohu po zemi tak těžce, že musí kráčet docela tak pomalounku a brání té prašivé havěti, aby ho tady neudusila. Ale teď už mu zbývá jenom malý kousek, a jakmile ho jeho společník před ním urazí, naleznou

mu zvířátka do úst a oči a vykousou mu je se vším, co tam za čelem má, i to úžasné, k čemu se chtěli přiblížit. Přejel si dlaní přes oči. Dotkl se spánků a jenom vzdáleně pocítil, jak jsou horké.

„Počkej,“ zahučel. Zase ta havěť zmizela.

A hned: „Dany, počkej na mne,“ vydechl znovu. Už tu bylo čisto. Pak povstal, došel v horečce k tomu prvnímu, který se zatím opřel o strom, a vyšli pak společně a beze slova.

Tohle byla docela určitě cesta. Byla však stěží rozpoznatelná od ostatního lesa.

„Když zavřu oči,“ zašeptal potom o mnoho později pihovatý, „vidím všechno jako v biografu.“

„Co?“

„Tu nahou kamennou ženskou,“ podotkl docela potichoučku, „co sedí nahoře na náměstí u kašny a dívá se dolů. Mezi nohama jí jezdí červeno-bílá tramvaj a zvoní. A v pasáži, hned vedle kina, je střelnice. Tři rány za korunu. Znáš to taky, Dany. Je to Václavské.“ A ještě: „Pamatuješ se na tu mou starou pohlednici?“

Jak šel se zavřenýma očima, opíral se částečně o toho prvního, co neměl čepici, a zároveň ho podpíral a vedl, a jak ten prostovlasý teď snivě a horečnatě opakoval jméno města, rozezněly se v něm stovky rozmluv, které to vše dříve přibližovaly.

Cítil to na jazyku. Byly to myšlenky, které si nahmatal, kdyby si sáhl na ústa. Už tenkrát v nich bylo tohle kouzlo, přenášet je rovnou z tábora až sem.

Ale teď si vzpomněl, jak ho jednou polilo to horké, jako teď, když uviděl zpětně louku, kde nastupovali do vlaku. Začalo se to vařit někde v pravém boku a pak to v něm stoupalo vzhůru, ten hřejivý pocit, který se mu zdola nahoru proléval hrudí a hrdlem a zaplavoval ho jako vroucí moře. To byla ta malá obrovská chvíle, kdy se prvně rozhodli, že do cílové

stanice toho vlaku nedojedou. A když si na to dali slovo. A vzpomněl si rovněž na Franka Bondyho, jak jim skoro osm měsíců sliboval, že to učiní „stěžejním bodem svého života“, a pak zůstal trčet na dně vagonu, vedle bedny toho sedmihradského.

Ještě předtím je pozval Frank toho jasného podzimního večera k sobě do zadního traktu dřevěného baráku pro kápa a posadil je na židle, které si opatřil neznámo kde. Předtím už dávno neseseděli na takhle pěkných dubových židlích s opěradly a vykrojeným obloukem pro zadnici. Stačilo jim jen sedět a byli okouzleni. Nikdo nemusel nic říkat. Židle pracovaly pro Franka. A pak, když se vyvalovali nenasytně a tiše, oznámil jim polohlasem, že nadešla chvíle, kdy to začnou připravovat. Všechno se v tu ránu obestřelo ztemnělým přísvitem. Chtěl nejdříve, aby opatřili klíč k ženskému oddělení a teprve později oděv bez kliky-háků na zádech. Zdálo se jim to zázračně prosté. Otisknout klíčovou díрку do nažloutlého povrchu pěnového mýdla, jaké dostávali jednou měsíčně. Pak zhotovit klíč, vyzkoušet ho a proniknout hladce napříč ženským oddělením. Tam pak byly dráty poněkud výše nad zemí než jinde, protože tu mokvala země. Němci zde ani nepostavili strážní věž. Močál hlídal za ně.

A rozpomněl se, jak to skutečně provedli a sedmého dne od chvíle, kdy obdrželi tenhle úkol, už zkoušeli klíč s rozechvělými koleny, protože zatímco u močálu byl klid, tady pendloval po setmění německý post, a jindy než za tmy to zkoušet nemohli. Klíč se hodil k zámku hned napoprvé. Dvířka se téměř neslyšným skřípnutím otevřela a zavřela jako pohádková skála.

A teď se vracel k tomu, jak ten klíč z lehkého kovu slavnostně odevdali Frankovi Bondymu. A jak potom začali tušit, že se s tím děje něco, co není docela v pořádku. Pak vysledovali, že tam Frank chodí za pěknou Polkou, zaměstnanou ve věžeňské kuchyni. A teď se před ním shromáždila všechna slova, která vypožadoval Frank Bondy na to, aby

jim to vyvrátil, a proti nim vypochovala v tom okamžiku jiná slova, jimiž ho přemlouvali, aby už konečně vydal povel k vyrazení a vykašlal se na tu dohola ofikanou polskou čubku.

A hned za tím spatřil jenom Franka. Stál tu nyní před ním. Urostlý, s oválnou snědou tváří, tak dobráčkou, pěkně krojenými mužnými rty a dvěma starostlivými vráskami, vyprávěl něco svým příjemně hlubokým, trochu ochraptělým hlasem. Jenomže všechna slova, která mu klouzala z úst, se mlhavě rozplývala jako nehlučná bělostná pára, protože jimi nic nevyjadřoval. Doprovázel je přesvědčivě poklidnými gesty. Ale teď ta nemá řeč dostala zvuk. Zaslechl, jak opakuje – přinejmenším už po sté! –, že s nimi půjde, a že kdyby se mu na cestě něco přihodilo (tak vidíš, starý hlupáku, už se to stalo, poněvadž jsi zůstal trčet ve vagoně a už třeba nežiješ), aby došli do Prahy bez něho. Aby se hlásili ve Vavřincově ulici, v přízemí, bílé dveře, vlevo hned za schránkou na poštu, v čísle 15. Tam měl svou snoubenku, na kterou možná myslel i u té Polky a které psal, když právě s Polkou nebyl. Odtud mu také posílala prostřednictvím dvou českých dělníků v továrně balíky s jídlem. On jí psal opět dopisy načerno. Vavřincova číslo patnáct. Frank Bondy nyní odešel někam dozadu. Zůstalo tu s nimi jen jméno té ulice a číslo domu.

Uchopil prostovlasého kolem krku.

„Takhle se mi jde lehčej,“ zaúpěl vděčně ten první.

„Chyt se mě ještě pevněji, Dany,“ zahučel k němu. Rozevřel pomalu oči. Světlo však stále pálilo tak pronikavě.

A potom zahučel velkomyslně: „Jestli se ti jde takhle opravdu líp, Dany, můžeme tak jít pořád.“ A snivě: „Třeba až docela tam.“

„Tu ženskou zabijeme,“ zasténal ten první.

A potom: „Jinak by nás prozradila.“

Už přestalo pršet, chladem z nich odešly horečky. Cívěli ze skrytu v houští na zarostlého muže, vedl tence protáhlou koženou uzdou ryzáka za pluhem. Úhor se svažoval dolů k vesnici, odkud prve přišla ta žena. Donesla mu hliněný krajáč a džbánek. Odložil je na mez, ale tak, že to nemohli vzít. V té chvíli se v nich zrodilo tohle odhodlání – zabít ji, a ten pihovatý to jen dřívě vyřkl. Vousatý orač pracoval pomalu, jeho kroky se přizpůsobily línému tempu koně; tíha země, kterou převracel, se blátivě a černě obrážela v jeho tváři. Hliněné nádoby byly vždycky v jeho dohledu, ať krácel tam anebo zpět.

„Dívej se, kam jde,“ řekl druhý. „Tamto je asi jeho dům.“

„Je to její dům,“ potvrdil první dusně. V jeho očích se zablýskl vlčí zákmit.

Žena zapadla do malého stavení s narudlou střechou a dvěma malými okénky, dále od dřevěného přístavku, kde byl chlév. Německý ovčák, uvázaný na řetězu, je cítil a divoce štěkal. Někde ve vesnici mu kvílivě odpovídala fena. Žena za sebou zavřela dveře.

Sešli potichu dolů. Zastavili se v houští.

„Jak to uděláme?“ zeptal se blouznivě první. Vjížděl si prsty do vlasů.

„Počkej,“ odpověděl mu hučivě. Ale napadlo ho, jak se teď začal chvět předtuchou jídla, že kdyby tam šli oba, bylo by to lepší, protože jeden by si jistě vzal více než druhý. A zatoužil zároveň po tom, aby tam šel sám. Pocítil zášleh strachu, ale zahnal ho vidinou většího sousta.

První na něho upřel oči s horečnou tázavostí, úzkostně myslel na to, že on již není schopen podniknout tohle sám. Jak se mu vybavila někde na patře vůně potravy, pocítil náhlou závrať, jako kdyby se měl zhroutit na zem. Nechtěl, aby to jeho společník viděl. Třeba by se najedl, napadlo ho, a šel dále sám. On mu to chtěl přece také udělat. Ráno. Nebo to bylo včera.

„Neudělal jsem to,“ řekl nahlas.

„Co?“

První, co neměl čepici, se polekal. Mlčel.

Stáli tu již asi hodinu, stále jen mlčky. A pak viděli, jak se v zahrádce domku mihla žena v zástěře. Rozsypala krmení slípkám. Předtím polaskala ovčáka. Štěkal neúměrně.

„Udělá to jeden,“ pronesl konečně druhý.

„Kdo?“

„Rozlosujeme si to.“

„Tak řekni číslo. Ale honem, od koho mám začít.“

„Patnáct. Ode mne.“

„Jsi to ty, Many,“ vydechl horečně po chvíli ten první. „Musíš ji zabít.“ Zmocnil se ho pocit, že když jeho společník tu ženu nezahubí, už nikdy nikam nedojdou. Zatoužil po tom, obvázat si tu nohu. Mohl by jí říci o obvaz. Ale to už nemusí. Jen ať tam jde. Ale ať se vrátí.

„Dobře,“ sípal druhý. „Zabiju ji.“

Nedovedl do sebe vstřebat, že to udělá tímhle klackem, který měl jeho zraněný společník doposud v ruce. Náhle se mu to zjevilo jako něco nesmírně jednoduchého. Prostě ji přetáhne přes hlavu. Tím to začne i skončí.

„Kdybys to neudělal,“ zakvílel první, „udělají to pak s námi.“

„Půjč mi tu hůl,“ požádal ho. „Zabiju ji hned, Dany, buď klidnej, jakmile mi dá to žrádlo.“

Najednou v sobě nenacházel důvod, proč by to neměl udělat. Vybavil si před sebou, jak ji před okamžikem viděli. Byl nyní rád, že to na něho padlo. Teď se zase střetl s tím vlčím pohledem. Planuly mu oči hltavostí, jaká v nich odumírala a rostla. Viděl jeho vychrtlou postavu a těžké modré kruhy pod jeho zraky. Představil si, že vypadá také tak. A najednou to prostě viděl – zabije ji a ta ženská chčípne, zrovna tak mizerně, jak měli zajít oni dva v tomhle lese a tisíckrát předtím.

„Tady je,“ podával mu klacek ten první, co neměl čepici. „Ale nenechávej ho tam.“

Byl jistě rád, že nejde, protože věděl, že k tomu, aby tu ženskou zabil on, by spotřeboval spoustu síly. Zase zatoužil po tom, zout si tu botu. Ale jen se posadil.

„Než to uděláš, Many,“ zahučel, „vyraž z ní, jak je to odtud daleko až tam.“

„Věříš,“ zašeptal potom ten druhý s pihami a blátem na čele, „že už vůbec nemám hlad?“

„Zeptej se jí na to,“ hučel prostovlasý.

„Nevím, co to je, Dany,“ šeptal vzrušeně, „ale už ho nemám. Nevím, čím to je.“

Napadlo ho, že když se to má s člověkem stát z hladu, že asi již necítí potřebu jíst. Jídlo je však teď na dosah. Může si tohle myslet. Večer by si asi lehli a pak už nevstali. Ten první by se ho stále ptal, zda spí, on by říkal, že ne, a pak by usnuli oba. A nadobro. Jenže to všechno nebude proto, že tu ženskou zabije, ale předem, v sebeobraně, aby je neudala.

„Tak jdi, Many,“ vyrazil ze sebe sykavě ten první s hlavou bez čapky. Ale pomyslel si, že kdyby mu měl druhý upláchnout i s klackem, že by snad bylo lepší, kdyby šli ještě pár metrů o hladu a pak zemřeli spolu.

„Už jdu, Dany,“ odpověděl mu.

Viděl jeho přepadlý obličej. Ztrácel se, byl matný. Ale nebyla přece noc. Jenže v téhle tvářičce proti němu to už bylo. Byla tam mlha, hvězdy a tma.

„Tam,“ zahučel nepřítomně.

„Počkej tu na mě v tomhle roští, Dany,“ řekl druhý. „Leze ti to na mozek. A nikam nechod.“

Teď půjde, řekl si, a bude to, jako kdyby šel velbloud v oáze pro vodu. Nebo auták pro benzin. Natankují si prostě a pojedou dál. Jenže bez toho by se nehnuli. Bylo to strašně jednoduché. Nejdříve chtěl vyběhnout. Ten vousáč nahoře asi právě jí. Budou mít stejný oběd jako on. Poznal hned, že běžet by nesvedl. Plížil se k domku pomalu, hladově a číhavě a chtivě.

Věděl to hned, jak sem vstoupil. Musí ji zabít. Všechno ostatní v něm pojednou odumřelo. Obklopilo ho to tak náhle a prudce. V první chvíli se tomu bránil. Zmocňovala se ho závrať. Pohled mu padl na stůl s ubrusem z červeného lnu s bílými třásněmi. Ale viděl i ostatní zařízení. Židle s hranatými řezbami. Modrou kredenc se žlutými hliněnými hrnky a plechovou krabicí na chleba. Na stěně pověšený porcelánový mlýnek na kávu s dřevěnou klikou. Zatočila se mu hlava. Jediné, čeho se mohl přidržet, byla Danyho hůl a myšlenka, že ji zabije.

Tak lidé mají tohle, myslel si potom. Bože, to bylo strašné, že je ještě tohle. Když oni jenom tak šli. Je ta cesta tak zabíjela. A tady byla takováhle jizba. A ta žena. Teď si povšiml, že se za ní batolí děcko. Sevřel klacek pevněji. Ještě pevněji. Nesmí mu vypadnout, až to udělá. Udělá to. Neřekne předtím možná vůbec nic. Nedokázal by ze sebe vyrazit ani slovo. Všechno tu bylo tak prosté. A tak ho to omračuje. A jak svíral zuby a připravoval se k úderu, vyplul mu před očima jiný stůl a ubrus, docela bělostný. To bývalo v neděli,

když byli všichni doma. To už nebudou nikdy. Ale tady jsou doma každou neděli. A nikdy je nenapadne, že by to třeba nemuselo být. Náhle se mu začalo honit hlavou ještě mnohem více podob než ta s tím ubrusem. Sledoval jenom některé z těch vířivých zákmitů v sobě. Ale bylo zde všechno. Vtělilo se to do té příští vteřiny, kdy pozdvihl klacek proti ženě. Teď to muselo přijít. Zkřivil ústa. Počká jen, až mu ta žena k tomu dá nějaký popud. Toužil strašlivě, aby se ho zeptala, co chce. Pak ji uhodí. A děcko udělalo krůček k ní. Nemohl ze sebe vyrazit ani to nejmenší. A žena mlčela. Tak to ještě neudělal.

Byla to strašlivá chvíle, kdy tu stáli, oba oněmělí, žena strachem a on doutnající i odumírající nenávisť k tomu, že si ta žena žije tak všedně uprostřed téhle prašivě krásné jizby a její muž orá někde v lese a ona mu vaří a nosí nějakou mizernou šlichtu. Obdiv k tomu, že to tak může být v téhle ohavné době, v něm stoupal a klesal prudkým dechem a ochromovalo ho to i pobuřovalo k šílenství, jež tkvělo v jeho mlčení.

„Co chceš?“ zaúpěla žena.

„Něco k jídlu,“ vydechl.

A potom: „Pro dva.“

„Dobrá,“ pokývla žena. Zhořklé koutky úst poklesly.

Měla obavu otočit se k němu zády, i když stál daleko od ní. Držela jednou rukou dítě a druhou otevřela modrou plechovou krabici na chléb. Holčička se jí držela za sukně, sotva dvouletá s červenými tvářemi a modrýma očima, a ukazovala, že chce jeho hůl. Pak sklonil klacek a řekl si, že tuto ženu zabije teprve, až mu ukrojí chléb. A potom, když odřízla dva silné tmavé krajíce a položila je na stůl a ustoupila zpět až ke zdi, napadlo ho, že to udělá pravičkou, zatímco levou shrábne ty chleby. A hned ho také napadlo, že v jedné ruce nebude mít možná tolik síly. A bylo tu ještě něco, že

se žena tvářila tak poděšeně a zarputile, úžila ve strachu oči, ale neustále kryla tělem dítě, a že neměla uniformu a vypadala tak obyčejně v téhle umazané zástěře, že to stále odkládal.

„Víc nemám,“ řekla přiškrceně. „Omastek také ne.“

„To nevadí,“ vydechl znovu. Teď spatřil v jejích očích jen strach. Strčil chléb za blůzu. Chápal, že se ho bojí. Musel vypadat děsně. Se starou slupkou špíny a krví podlitýma očima a horečkou, kterou přestal cítit. A byl rád, že tak vypadá, protože to byl jediný přínos téhle prašivé cesty. Teď dostal strach, že se mu nebude chtít ji zabít, když již dostal ten chléb. Bože, proč se mu to nechce udělat? Ustupoval ke dveřím a rozrazil je zády. Teď by měl skočit a praštit ji, ale přece věděl, že neskočí a neudeří. Najednou ji začal litovat. Že se tak chvěje. A protože nevypadá tak děsně vedle toho dítěte. Něco se té ženě třásl v hrdle, i když nemluvila. A pocítil chléb na kůži svých rozhalených prsou a současně s tím i vděčnost k tomuhle roztřesenému stvoření s uzounkýma zelenošedýma očima.

„Děkuju,“ zahučel.

Vycouval a zavřel dveře klackem. Obešel opatrně štěkajícího psa, který se prve také rozštěkal a utišil, a pak dostal chuť běžet. Ale nešlo to ani teď. Šel jenom trochu zrychleným krokem. Zase si uvědomil ten chléb na hrudi. A ozvala se v něm dutě výčitka. Proč to vlastně neudělal? Několikrát se otočil. Žena nevycházela. Jenom ten pes tak štěkal. A fena v nedaleké vesnici mu ustavičně kvílela svou psí odpověď. Jestliže nevyjde, řekl si, je jedno, že ji nezabil. Nevyjde-li teď dlouhou dobu, ušetřil si tím hromadu síly.

„Máš to?“ zeptal se zoufale první, co neměl čepici.

„Mám,“ odpověděl mu povzbudivě.

„Zabils ji?“

Mlčel. „Ne,“ připustil potom.

„To byla chyba.“

„Tumáš,“ hodil mu jeden krajíc.

„Musíme hned odtud,“ zahučel první. „Šla za tebou?“

„Nejdřív to sníme,“ odpověděl.

„Dej mi tu hůl,“ vydechl opět první. „Ta svině za námi někoho pošle.“

„Nejdřív to sněz,“ opakoval ten druhý zlostně.

Věděl, že na tom něco je, a současně mu to připadalo nespravedlivé. Sedl si proti nemocnému a každý teď svíral v dlani krajíc a nikdo z nich se nemohl odhodlat ukousnout první. Byla to obrovská chvíle, tenhle chléb, v téhle situaci, kdy to znamenalo tolik. Ale sedělo tu také něco nejistého hned vedle nich, co neviděli. A tušili, že je to v tom, proč ji nezabil.

„Tady máš tu hůl, Dany,“ zašeptal ten druhý. Pozdvihl konečně krajíc k ústům.

A ten první uchopil hůl, sevřel ji křečovitě, jako kdyby na síle tohoto stisku bůhvíjak záleželo; díval se na něho jako u vytržení a najednou se mu strašlivě zachtělo žít, tváří v tvář tomu chlebu, zahnat tu prašivou bolest v noze alespoň na pár dní, než tam dojdou, a pozvedl k ústům také svůj skrojek a zaklovl se do něho divoce a zprudka. V ten okamžik pocítil prudké bodnutí v dásních. Bylo to, jako kdyby dostal zevnitř ránu pěstí nebo jako by mu někdo začal jezdit ostrými rýhami struhadla po patru a na jazyku a vrážel mu to celé až hluboko do krku.

S bolestmi v zarudlých očích naplněných slzami a úšklebkem, který druhému připomněl šílenství, vyplivl sousto zpět do otevřené dlaně.

„Co je ti, Dany?“

„Nejde to jíst,“ řekl mu zoufale.

A pak: „Něco mi chytlo v puse.“

„Od čeho?“ podíval se na něj starostlivě.

„Nevím!“

A potom: „Zkus to sám, Many. Snad to mám jenom já.“

Druhý si opatrně ukousl. „Nejde mi to taky,“ řekl. „Opuchla nám ústa.“

A hned: „Nejde mi to ani trochu,“ sténal. Cítil bezradně to zoufale pálivé na dásních a na patru; všechno mu natékalo dotekem chleba, každé zrnko se převalovalo po tom oteklém.

„Musíme to rozmáčet ve vodě,“ vyhrkl pak.

Seděli tu vyprahlí, zoufalí. Hubené tváře se jim zevnitř najednou nadouvaly.

„Vrátím se tam,“ zahučel najednou ten druhý k tomu bez čepice.

A pak: „Ta ženská mi musí dát nějaké mléko. Má tam snad kozu nebo krávu. Když mi to nedá, zabiju ji teprve teď.“

„Vezmeš to i pro mne?“ zeptal se ten první po dlouhé chvíli, kdy druhý mlčel.

Chvíli čekal na odpověď. Přišlo jen tiché pokývnutí.

Byly tu na zemi dva kamínky, docela bílé, jako plošky domina, zapomněl najednou na všechno a začal si hrát. Tvář měl stále plnou slz. Posouval kameny vsedě sem a tam a přibral si ještě plochý křemínek. Všechno bylo znenadání jiné, prosté, bolest odešla a zapomněl docela, kde je.

„Půjč mi ještě tu hůl, Dany,“ skočil mu do toho pak ten druhý.

Žena je pozorovala bedlivě a dobře viděla, jak potom odhodili do houští prázdné hrnky už bez kávy (kterou jim prve dolila vodou) a jak se cpali měkkými zemáky, které vyndala z kamnovce, napolo ohřáté. Nechápala divoký úsměv, který jí vrátil ten vyhublý chlapík s trčícími vlasy a očima planoucíma smrtí. Dívala se na ně poté, co vyšli do lesa, a spatřila také, jak se ten jeden, který v jizbě

nebyl, ploužil jako raněný vlk. A jak ho ten druhý, který se prve tak divně usmál, vláčel s rukou kolem jeho ramen. Vzpomněla si, jak se předtím polekala, když otevřel narudlá ústa, aby jí dokázal, že ten chléb je pro ně tak tvrdý a že ho nemohou jíst. Viděla červené, napuchlé a páchnoucí maso za jeho rty.

Dostala nakonec zlost, že k ní vstoupila tahle špinavá noha. Někdo to mohl vidět. Nejdřív vyběhla pro oba hrnky a pak je omyla v teplé vodě. Ale zvědavost se změnila jen v bázeň. Mohl to někdo vidět. Hnětlo ji už jenom to. Nechtěla za nimi pouštět psa; měli přece tu hůl. Posléze, když si byla jista, že se již nikdo z nich nevrátí, že obcházejí obloukem cestu, kde oral na úhoru její muž, zahrnala psa do boudy a přikázala mu, aby hlídal. Pak vzala do náručí děcko a opustila domek. Třeba to nikdo neviděl. Ale co kdyby? Nejdřív přemítala, zda jít k muži, anebo raději do obecní úřadovny. Zvolila druhé. Uvázala si ještě šátek a šla je udat k starostovi.

6

„Jde se mi už líp, Many,“ lhal první.

„Snad tě to docela přejde,“ utěšil ho ten druhý.

Chvilími viděl jeho skrčenou nohu, když se tíží botky zhoupala kupředu. Ale většinou ji vláčel jen po zemi. Napadlo ho, že teď by mu mohl první tu botu půjčit, aniž by byl poškozen. Bylo to nepříjemně vtíravé, zaháněl to – snažil se myslet spíše na tu měkkou hmotu z chleba a brambor, rozmáčenou v kávě. Tohle již svedl jejich jazyk skoro bezbolestně prohníst.

„Teď už to vydržíme,“ dodal k prvnímu.

„Určitě,“ zamumlal Dany.

Dotkl se levičkou země a píchnutí, které mu projelo tělem, bylo jako svižná jehlice. Rychle pokrčil nohu a zvedl ji. A napadlo ho, že je ještě dobré, když má sílu ji skrčit a táhnout ve vzduchu. Ale pak pomyslel na spoustu kilometrů, které mají ještě před sebou, a měl dojem, že nedojde už ani metr.

„Pojď krapet rychleji,“ pobídl ten pihovatý prostovlasého.

A potom, když první sevřel pevněji hůl a opřel se o něho o poznání víc: „Pár metrů, Dany, aspoň ty.“

Myslel na to, jak se mu zdá teď všechno odlišné od té chvíle, kdy vstoupil do světnice, kde stála žena. Měl chuť strást cizí paži na svém rameni. Byla těžká a překážela mu v cestě. Ne, nesmí si tohle myslet, napomínal se. Ale ta ruka snad vážila cent.

Nutil se upnout k něčemu, co se už stalo, aby nemusel myslet na tuhle chvíli a necítil tu nepříjemnou tíži. Vybavilo se mu, že vidí Vavřincovu ulici a dům číslo 15, přesně tak, jak jim o tom tolikrát vyprávěl Frank Bondy. Nějak se to pomíchalo. Spatřoval tu ulici dohromady s ženou v jizbě a lněný ubrus s bílými třásněmi. Vcházel do ní, jako kdyby ústila právě v téhle mezeře mezi stromy, zdravil a omlouval se té ženě, že jí prve našlapal na podlahu, protože si neočistil boty. A řekl, že to napraví, a strhl červený ubrus a pořádně si je otřel. Všechno to bylo před ním na konci támhletoho smrku a mechy a trsy borůvčí a brusinek bez přechodu přecházely v dlažbu. Uviděl to, jako kdyby tu pobýval odjakživa. Neširokou pražskou ulici s domy s oprýskanou omítkou a se starými plynovými lampami po bocích chodníků jako ozdobnou obrubou. Bylo to nepěkné, ale útulné pro něco, co před sebou mlhavě viděl a co cítil, ale co by nedovedl postihnout do slov. A byl si jist, že ta ulice tak vypadá i teď, kdy se uhodil volným ramenem a hlavou do stromu a shledal, že je stále ještě v lese. Musí sem zase vstoupit, řekl si. A uviděl znovu, jak teď ta žena odcházela. Pravila

na odchodu, že se mohla zachovat líc, ale že toho lituje. Už tu byl jen dům. Polilo ho určité uspokojení, že tenhleten dům dobře zná a že do něho vstoupí jako starý známý do něčeho, kam chodil často již předtím.

A jak šel, obtížen tou rukou kolem ramen, rozpomenul se ještě na jednu tvář, která byla právě tak pobledlá jako prostovlasý chlapec vedle něho. Byla to bledá, později pak docela zežloutlá věc, na níž byl vyznačen nos, oči a ústa, a to všechno jako uhněteno z vosku, k nerozeznání od lidské kůže. Jak se ten chlapík jenom jmenoval? Pamatoval se na něho proto, že se tak dlouho nechával bezbranně oblézat blechami a pronárodem vši a hromadou jiných ošklivých zvířátek, aniž je zaháněl. Tahle malá verbež mu pochodovala po límci košile jako po estrádním cirkusovém můstku, ale nic tu nepředváděla, jejich práce byla docela všední; roznášet horečku a tyf. Ten mírný chlapec ležel vedle nich obou hned v rohu vagonu, a když nastoupili do posledního transportu, neprotestoval proti ničemu, ani když mu ostatní lezli přes hrud' a přes břicho anebo si mu stoupali na ramena, když se jim chtělo vykonat malou potřebu přes okraj vozu. Pažení, podlaha vagonu i jeho šaty pak páchly čpavkem. A jak tam ležel, museli hlídat tu verbež, aby na ně nelezla. A tak bezděčně pozorovali, jak se to všechno, co mělo tisíc podob, vlínalo do jedné, která byla všeobsáhlá. Ale ne zase tak, aby ji mohli postihnout jinak než tím ohavným slůvkem, jehož se báli. Byla to malá, zlenivělá smrtka. Vlezla si mu na žluté tváře a do jeho očí, usazovala se mu v křivce u koutků úst a na rtech, na nichž se nenašlo slovíčko, jímž by se snažil ji odehnat. Vždycky na něho někdo šlápl tím víc, čím bezvládněji tam ležel. Později potom do něho museli kopat, aby se probudil. Bylo nepříjemné se dívat, jak tam seděla a jak se jí poddával. Usínal a věděl, že se neprobudí. Vlak se houpal a kolébal jeho žebrovitým tělem. Štouchali do něho, aby alespoň koukal na nebe. A pak dali ostatním na

srozuměnou, že kdo na něho napříště šlápne, když hodlá pokropit svým mrňavým nažloutlým postříkem přes pažení vagonu louku podél trati, dokud ten chlapec nebude mít tohle všechno už s konečnou platností za sebou, že se dostane do křížku s nimi oběma.

Otočil se teď, aby se přesvědčil, že tvář prostovlasého ještě není tak žlutá. Ale byla strašlivě bledá, růžové obláčky s tváří něco sválo a tohle již vypadalo tak voskově, jako tamten hoch v rohu vagonu, jako jeho nos, z něhož pak snímali vši a věnčili jimi cestu u strouhy podél trati, aby nakazili celé Německo. Najednou před ním začala křepčit ta divná zvířátka a ten žlutý chlapec. Bylo to těsně před ním – bílé vši a načernalé a nahnědlé blechy. Přidal do kroku, aby to rozrazil svým tělem. Za kadlubem čela mu vězelo něco, co ho hnalo tak zoufale k tomu, aby rozehnal honem tuhle vidinu. Ten v rohu vagonu byl podělánec. Ale oni ne. On si nedokázal udržet ani takovýhle poslední kousek života, oni to svedou. Ale když neodejde všechno, co vidí ve vzduchu před sebou, nesvedou nic.

„Musíme jít rychleji, Dany,“ zahučel teď k chlapci vedle sebe. Nechtěl spatřit jeho tvář. Toužil jen po tom, jít rychleji.

„Jo,“ vydechl ten první, který neměl čepici.

Ústa, jimž se vyhýbal, se stáhla úšklebkem divoké křeče. Chytil se ho prudce, snad aby ho neodhodil, a poskakoval o holi vedle něho.

Jejich zraky se však přece jen střetly, planoucí, bojácné, odhodlané, zoufalé a s povlakem naděje, tím vším, co v nich bylo, ale až potom, kdy sklouzl pohledem k jeho botě. Chtěl mu to říci. Ale stalo se něco mimo jejich společenství. Proniklo to sem prudce a znenadání zvoláním, odněkud zdola, neboť nyní stoupali.

„Stůjte,“ zařval tamodtud z nížiny stařecky chrčivý hlas.

Druhý se pootočil za směrem zvuku. Viděl to naráz všechno, tucet mužů dole mezi jedlemi, s puškami v rukou a hnědými pás-

kami na rukávech. Nad nimi hučel vítr, který měl za chvíli přinést déšť, a pak problesklo větvemi několik výstřelů.

„Poběž nahoru,“ vydechl k prvnímu.

„Tak běž!“ odpověděl mu zoufale. Pokusil se našlápnout na levou nohu a také vyběhnout, ale žalostně zaúpěl a belhal se o holi, na jedné noze, téměř stejně tak pomalu, jako šli prve.

Druhý srazil všechno, co se mu prohnalo hlavou, do jediného – prchnout. Zkusit to ještě. Bože, teď, anebo už nikdy. Dostat se rychle na hřeben svahu, dřív než ti podělanci zdola; pak půjdou oni dva dolů po opačné straně, zatímco ti staříci se budou ještě drápat na vrch. Ale blesklo mu hlavou ještě něco, jen jako ozvěna, že ten první nedojde. Pocítil k němu strašlivou lítost. Ten pocit, že ho odstrčí, upustí na zem jako obtížnou věc, ho cele oprádal. Ještě ho vlekl. Ale každou chvíli to udělá – pustí ho. Bože, on ho předtím také tak vlekl, když utíkali od vlaku.

„Dělej!“ zahučel hrubě. A: „Zdržíš to, Dany, dělej!“

„Běž sám,“ zachroptěl ten první zoufale. Poskakoval divoce po jedné noze, stále těsně za ním, zabodával hůl na krok před sebe a pak k ní pokaždé skočil a držel se ho křečovitě, aby tu nezůstal.

„Stůjte!“ ozvalo se znovu tam zdola. A zase německy: „Halt! Už ani krok.“

A pak zaslechli třeskavou sérii výstřelů, stále někam nad ně. A jak se nyní ten druhý pootočil, viděl (nebo si to zase tak hořečnatě a bleskově vybavil, v jediném zákmitu mezi tím temným, co v něm hučelo, a tím úžasným, tím světlým a krásným, kam se chtěli dostat) to jedno, aby běžel. Jenom nahoru, vířilo v něm uvnitř a zase se ozvalo bodání v bocích, hučení v prsou, ta šílená sípavost mezi žaludkem a hrdlem. Jeden z těch staříků tam o kus doleji pod nimi se zastavil; opřel se o strom (zatímco druzí postupovali krokem v řetězu s pětimetrovými mezerami) a pečlivě

zamířil. Drali se teď alespoň sto metrů před nimi, prodírali se porostem. Stařík cílil na toho prvního, který šel o poznání níže. Ale ve chvíli, kdy vystřelil a kulka opustila hlaveň, stalo se tisíc nahodilých věcí, z nichž jenom dvě byly postřehnutelné a rozhodující. Jak ten druhý vláčel svého polomrtvého společníka vzhůru, jak jím trhl, zakopl ten prostovlasý za ním o kořen, upustil hůl a spadl. V té chvíli kule, která by byla před setinou vteřiny prolétla jeho páteří, pokračovala v cestě, prorvala si dráhu rukávem paže, která mu pomáhala vstát, nedotkla se masa a hvízdavě utonula v jehličí a v tom proklatém mechu, do něhož se tak hluboce propadaly nohy i hůl. A pak se první postavil na nohu, chytili se znovu a ustupovali pod výstřely k hřebenu.

„Jdi sám, Many,“ sténal první.

„Drž hubu!“ hučel zlostně ten druhý.

Už potom mlčel na jeho sténavé žádosti, vláčel ho skoro jako balík, jeho noha se šoupala po zemi a hloubila mezi jehličím ostrou rýhu.

Bzučelo jim to hluše kolem těl. A ten druhý nemyslel na nic, jenom že se tam musejí dovléci, a oba společně, anebo raději do sebe nechat nastřílet olovo. A pak se převalili přes hřeben, a hned vstali a vláčeli se dolů, již mimo dosah výstřelů, jako dvě odrané, neživé atrapy, tak tenké, že je mohl pohánět vítr.

„Jít můžu,“ řekl ztěžka první. „Ale utíkat ne.“

A potom, s ošklivou nechutí k sobě samému: „Něco mi spadlo do boty hned první den, Many. Nějakej malej ostrej kamínek. A k tomu mi ještě vylez hřebík. Ale sundám si to až večer.“

Opět se prodírali světle zeleným porostem.

Druhého napadlo něco strašně hloupého, že je tolik zelených barev a že z dálky vypadají jako jediný odstín.

Otočil se – staříci sem dále za nimi už nešli. Snad se báli, že mají zbraně a čekají, až se na horizontu objeví jejich stařecké hlavy.

„Myslíš,“ zeptal se ten druhý potom, když v něm po strašně dlouhé chvíli už utichlo hučení v prsou, „že je za námi poslala ta ženská?“

„Třeba lovili,“ odpověděl ten první.

A pak: „Ale spíš je poslala.“

A nakonec hluše: „Měls ji zabít, Many.“

Potom zase vstoupili do borového lesa a kráčeli podél silnice a byli si téměř jisti, že našli směr, který doposud hledali. Pod nimi se táhla dobrá asfaltová cesta. Občas tu projel konvoj vojenských automobilů, dvakrát dokonce civilní nákladáky a poté osobní vůz. Napadlo je skoro současně, že dělali chybu, když to chtěli zvládnout pěšky. Mohou se přece také svézt. Ale nikdo z nich to neřekl, i když věděli, že se teď obírají právě jen tímhle. Silnice byla vlhká. Pak po ní zase dlouho nic nejelo. Přesto se jim zdálo, že je to správná cesta.

„Už možná daleko nepůjdem,“ řekl první.

A potom, když druhý mlčel: „Naložíme se někde u nějaké serpentiny a pojedem.“

„A jak dlouho by to pak mohlo trvat?“ zeptal se druhý, ale věděl to sám, jen to potřeboval slyšet.

„Až tam?“ zeptal se vyhýbavě první. Báł se to říci. Bylo to neuvěřitelně krátké ve srovnání s tím, jak dlouho jim trvalo, než došli sem.

Místnost, do níž je odvedli jako zajatce, byla vlastně obdélníkovou předsíní starostovy kanceláře. V tomto hnízdě, k němuž se prve přibližovali, protože tu byla ostrá zatáčka, kde všechna vozidla musela zpomalit a kde se chtěli vyhoupnout pod korbu některého nákladáku a jet tak daleko, jak by jel on, je starosta chytil. První

hledal jeho oči. Vyhnul se tomu. Konec, řekl si suše. Pro tohle to tedy dělali. Bože, jenom pro tohleto! Ani se již nemuseli namáhat útekem. Odtud to nešlo. Počíhali si tu na ně tak chytře, aby se nemuseli obtěžovat honbou v lese. Najednou stáli starostovi muži před nimi a vedle nich, a když se pootočili, spatřili, že byli i vzadu. Všichni s ostře nabitými puškami, s cizími tvářemi a starosta sám s těžkou armádní pistolí a snůškou slov, která ploše doznívala na silnici jako něco nesmírně zbytečného; že pohnou-li se jenom stínem, vypálí všechny zbraně rovnou do nich.

Dovolili jim později usednout na tuhle dlouhou lavici, kde sedávali vesničané. Pak ji budou asi muset umýt, napadlo ho. Předtím hodiny stáli, a když se ten první zhroutil na zem, povolili jim tohle. Bylo tu teplo. Ale možná, že teplo vězelo jenom v nich. Lekal se těch chuchvalců červeně ve tvářích toho prvního. Bylo to, jako by je tam někdo napíchal mezi uši a lícní kosti. Sám to také tak cítil. Jistě opět přijdou ve chvíli ta zvířátka a budou ho dusit. Musí se soustředit na to, co tu je. Toužil po tom, aby se mohl napít.

Hlídal je stařík s prastarou vyblýskanou manlicherovkou na klíně. Šramotil občas závěrem, aby jim dal najevo, že tahle stará zbraň ještě dokáže spustit. Měl na sobě plášť z hnědého voskovaného plátna, takže vypadal jako kožený; ale nebyl. Vytáhl si pak z náprsní kapsy balíček v novinovém papíře. Rozbalil jej a začal ukusovat chléb a při tom pečlivě skládal papír do malých čtverečků. Kdyby to byla voda, napadlo ho, skočil by a vypil by mu ty noviny z dlaně. Doušky asi šustí docela jinak než papír. Prve jim nebránil, aby spolu mluvili. Už bylo po výsledku, nemohlo k ničemu dojít. Mohli se dohovorit, že až pro ně v sedm hodin přijede ta motorová hlídka, o níž mluvil prve starosta, a zaveze je tam, kde se to má stát, zkusí ještě přepadnout stráž. Už tomu nevěřil, že to udělají, ale mluvit o tom bylo tak zoufale příjemné.

A snad tomu věřil, a nevěřil naopak tomu, že se to nestane. Byla to slova, neurčitá, mlhavá, prodlužovala vše někam, kam ani nedohlédl; ale pod nimi proplouvaly myšlenky docela jiné, i o tom, jak to zadunělo, když se první svezl podél zdi na podlahu, než mu vrátili hůl, o niž se opíral a kterou mu pak vzali, když se posadili. A všechno hořelo tím teplem zvnějška i zevnitř. Ale potom jim stařík zapověděl mluvit.

Tak bylo také už zbytečné, když předstíral, že nedovede německy a nechal mluvit jen Danyho. A stejně nebylo na nic, když potom řekl věc s tou adresou. Starosta měl koženou tvář, jenom okurkovitý čenich v něm trochu ušel. S drzou houževnatostí mu chtěl pověsit na tenhle nos, že nejsou Židi, jak se pan starosta domnívá (ale on jim to tvrdil hned a nepokrytě), nýbrž Pražani z Drážďan, kde jim po tom děsném náletu (o němž možná slyšel) uhořelo všechno i s papíry. Ale že si může čistotu jejich původu ověřit na policejním komisařství, třeba telefonickým dotazem. Bydlí oba na Jungmannově náměstí, lhal, kde je kiosk s novinami a naproti italský zmrzlinář, jestliže se to nezměnilo, v čísle 4. Napadlo ho to, protože tam jednou v tom domě byl. Vězel vklíněn mezi dvěma ostatními, sám úzký a nízký, snad nejnižší barák na Novém Městě, ale možná, že to nebylo číslo čtyři. Starosta mu nevěřil ani slovo. Nejdříve přece tvrdil, že neumí německy. Teď to chrлил jako krev. Nechal ho však povídat a svědomitě si všechno zapisoval do listin. Nakonec jim nařídil, aby si sundali kalhoty. Pak se to, co zapíral, stalo u něho naprosto průkazné. Ale jen u něho, protože ten první to neměl. Starosta spatřil obřízku. Začal krabatit svou koženou tvář a pak se rozřehtal jako kozel. Ačkoli co potom řekl, vůbec nebylo veselé, ale jim to už bylo lhostejné. Úderem sedmé je odveze do Karlových Varů vojenská hlídka. Že to může trvat na nejvyšší hodinu, kvůli tankovým zátarasům, které budou objíždět,

ale že je to jen kousek odtud. Tam vykoná stanný soud příslušná rozhodnutí. Všechno, co vypouštěl z úzkých úst, slova od prvního až do posledního, byla seřazena jako vojáci. Tak Karlovy Vary byly tak blízko. Tohle se tedy už odehrálo v Čechách. Jenom ten starosta byl německý. Hučel něco o stavu, který nesmí panovat v této říši. Už to bylo jedno. Jenom to, že tohle byly už Čechy, nedovedl pozřít a vstřebat. Oheň v jeho těle se tomu bránil. Už ho neposlouchal, když prohlásil, že se nesmějí divit, budou-li zastřeleni. Pouze někde na konci to do něho všleгло. Surově přepadli německou vesničanku s děckem a okradli ji o chléb, brambory a mléko v kávě. Všechno dostala přesně na příděl. Ohrožovali ji na životě. Neuposlechli vyzvání civilní německé hlídky. Starosta se jen nemohl dost podívat tomu, proč šli tak dlouho těch mizerných pár kilometrů z tamté vesnice v pozadí kopce až k této serpentíně.

Pohlédl vedle sebe. Jeho společník spal. Opíral se temenem hlavy o zeď a sálalo z něho teplo a pach. Spatřil jeho boty. Kdysi to byly jeho boty. Pak toužil mít alespoň tu jednu. Teď to bylo lhostejné. A v téhle mizerné botě toho bylo vtěleno přece jen dost. A teď už necítí ani kousínek té závisti jako ještě před několika dny. Zatoužil po tom, aby se to vrátilo. To ještě pochodovali. Někde před nimi bylo to úžasné. Ne, už to nepřicházelo. Jen ozvěna něčeho, že i když zemře, nemůže být jedno, že si tohle stále myslel a že tu botku chtěl mít. Ale bylo to už lhostejné. Docela, úplně lhostejné. Není z toho všeho nic.

Na stěně vedle staříka s puškou visely na mohutné skobě dlouhé kyvadlové hodiny. Mosazné kruhové těžadlo se houpalo pravidelně sem a tam. Viselo na dvojitém zlatém řetězu a každou čtvrt hodinu se ozval měkký a krásný dunivý tón, v polou dva a celé hodiny pak vyznívaly v několika úderech. Teď to bylo již pět úhozů a kyvadlo

hnalo čas pomalu k té, která to měla zakončit jiným úderem. Slyšel ho téměř ve vzduchu, byl desateronásobný, devětkrát slepý a jedinkrát ostrý.

„Ještě jednou tam půjdu, Many,“ zahučel první.

„Nemá to význam,“ odpověděl mu.

„Ticho!“ zaúpěl staroch naproti. Měl astma. Dýchal velmi hlasitě, a když to řekl, chrčelo mu v prsou, jako kdyby se porouchal hodinový stroj za ním.

„Ještě to chci zkusit, Many.“

„Zkus to tedy.“

„Ticho!“ opakoval stařík. Zahvízdalo mu opět v prsou.

„Chci ještě na chvíli ke starostovi,“ vydechl mu první do tváře.

„Je to zbytečná audience,“ odvětil stařík. Podal mu však svou hůl a vyzval ho, aby před ním vstoupil.

„Řekni mu to s tou obřízkou, Dany,“ vyhrkl mu do zad druhý. „Udělal mi to v deseti letech – pro nemoc.“

A pak se zavřely dveře. Snad se to potom povede na cestě, pomyslel si bláhově, to s tou hlídkou. Možná, že starosta prvnímu uvěří. Ale neuvěří mu. A potom by to čekalo ještě jinde než tady. Přišlo by to zase. Ale jen tam. Může ještě čekat. Alespoň minutu. Snad to potom přežijí oba. Viděl ty hodiny před sebou. Půjdou stále tak klidně. Minou sedmou, pak osmou. A mezitím zazní to konečné. Teď znovu zaduněly. A byla v tom taková slavnost, jako kdyby měly ty hodiny pak odzvánět po kouskách věci veliké i nepatrné, jaké hoří v člověku tak hluboko, že o nich ani neví. Jako kdyby v někom bylo deset životů, které se vytahují na povrch jenom tímhle duněním.

Náhle pocítil velikou únavu. Všechno, nač v této místnosti pohlížel, mu začalo připadat ošklivé a nicotné – šedá skříň a hnědá dlouhá lavice, kterou obrousilo k hladkosti skla tisíce zadnic

mizerných venkovanů, kteří budou i zítra orat a dojit a shánět své prašivé živobyty, i když tyhle hodiny minou sedmou, osmou a desátou, a zopakují to stokrát nebo milionkrát. Najednou viděl všech těch tisíc zadků v odřených kalhotách, jak tu za sebou dřepěly. A pak přelétl očima po kamenech s dlouhou zahnutou kouřovou rourou, natřenou havraním stříbrem; hodiny duněly a těžadlo se zhouplo pokaždé do jedné masité zaobleniny a pak narazilo do prázdné plechovky od benzínu, postavené u dveří. Pociťoval zklamání. Napadlo ho, že pro někoho jsou tyhle všechny krámy jen tím, čím opravdu jsou. Třeba se někomu líbí. Protože v něm není nic z toho, co je někde uvnitř něho, a nic už na ničem nehledá.

A tu si vzpomněl na ten zimní den. Bylo jich tenkrát asi tucet; poslali je pracovat k protiletectkému krytu mimo tábor. V poledne pak za nimi přivezl Frank Bondy baňky s polévkou. Byla to brynda, ale ne tak špatná na to, že dostávali jíst jen jednou za dvacet čtyři hodin. Událo se to ještě předtím, než začal Frank chodit za tou Polkou. Zvolili ho kápem a on si o tom nemyslel, že je to jenom kvůli tomu, že zde nenašli nikoho, kdo by byl lepší. Snil tehdy celé noci o tom, že jednou půjde světem docela čistě. Člověk přece nemůže být rád, když lže a krade. Frank Bondy, jak se zdálo, zůstal od toho všeho neposkrvrněný, splašky kolem něho se ho nedotkly. Když tehdy Frank začal rozdávat polévku, žily ty věci někde na dně jeho bytosti, nemusel o nich přemýšlet, prostě tu vězely. Věděl, že Frank nekrade. Snad někoho tenkrát předběhl – Frank ho odstrčil, aby se pěkně zařadil jako ti ostatní, ale až na konec řady. Cítil jeho měkkou dlaň na svých prsou a napadlo ho, že je to ruka světecky čistá. Zdůraznil to přece i tím odstrčením. Dbal na pořádek, i když šlo o něho, Manyho. Odměřoval sběračky starostlivě, s laskavým pousmáním, které tak slušelo jeho snědé oblé tváři. A pak tam zbyli jen oni dva. Ostatní už měli a pooděšli jíst stranou. Frank mu nabral sběračkou vrchovatě. A když to

převrátil do jeho misky, odtáhl sám ruku, ale Frank ho rychle a obratně zadržel, a než mohl vydechnout, nandal mu ještě jednou. Něco se náhle zlomilo. To krásné se řítilo tak zoufale nehlučně, nikdo o tom nevěděl, ani Frank, který se úkradkem podíval, kolik zbylo pro něho, a spokojil se tím, že ještě dost. Nádherná stavba o naprosto spravedlivém člověku se sunula dolů, vylilo se to všechno s tou druhou sběračkou. Proč mu to dal? Musel se zeptat, ale bylo to hloupé, jak věděl hned, když to vyslovil. A pak to Frank dovršil, když se tiše podívil, komu by měl dát, když ne právě jemu. A ten tucet tak šikovně ošulených snad jen o krychlový centimetr šlichty neměl o ničem potuchy. Všechno se vypařilo do té všeobecné špíny, kterou byl tenhle svět. Chtěl se tenkrát rozplakat. Bylo to už strašně dávno. Snad sedm měsíců. Ale nedokázal to. Čpěl sám tímhle světem.

Myslel teď znovu na to, co je tam vedle. Třeba Dany mluví jen za sebe, napadlo ho mlhavě. Protože sám nemá obřízku. A že s hlíd-kou v sedm pojede pouze on. Tohle si myslel, protože smrt byla tak blízko. Jinak tak nesmýšlel.

Hodiny odbily půl sedmé. Byl tam tedy teprve chvíli, několik minut. Napadlo ho také, že je tu bez starce. Ale sám by už neunikl. A ten první snad mluví i za něho. Jistě to dělá. Ale třeba ne.

Odehnal od hlavy strašlivé vedro. Kamna byla studená. Odkud se bralo? Jen aby nepřišla ta zvířátka. Už se zas houfují někde za stěnou. Slyšel ten chatrný šum.

Otevřely se dveře z kanceláře. Vyšel nejprve jeho kamarád, pak stařík s puškou, napřaženou před sebe. První kulhal a křivil rty. Posadil se zmrtvěle a ztěžka.

„Nic,“ vyhrkl.

„Věděl jsem to.“

A potom: „Co říkal?“

„To všechno – znovu.“

Poslechli pak starce, který zasípal, aby se posadili každý na jeden konec lavice.

Hodiny vyduněly do místnosti nový úder. Zněl velmi krásně. Teď si ten druhý pomyslel, že je to krása, kterou musí asi každý pocítit předtím, než umře. Teprve nyní se k němu zase dostalo to s tou hlídkou. Tak to prohlásil znovu. Je to neodvolatelné. Ale proč je tedy docela dole v něm ještě kus ohýnku, z něhož se valí vzhůru to vedro? Snad se to podaří s tím přepadem. Jenom se přelhává. Nic se nepodaří. Nebudou mít ani tu hůl. A třeba je svážou. Jistě to udělají. Byli by tupí, kdyby to opomenuli udělat. Ale možná, že zapomenou. A že se to povede. Ale i přesto věděl, že zemře. Myslel na to vlastně od chvíle, kdy vyjel tenhle poslední transport, a potom stále, když se v nich zrodila ta úžasná naděje. Bylo to přece přespříliš veliké na tak malý život, z něhož se chtěli vymknout. Něco milosrdného jenom ukáplo do toho bezedného sudu černoty. Ale věděl, tak jako že zemře, že mohlo být všechno krásné. Prostě si stačilo představit opak toho, co přicházelo a jak to přicházelo. Cítil se teď strašně unaven. Jak to, že vlastně došli až sem, na tuhle lavici? Tohle, co si teď říkal, spalován zevnitř ohněm, bylo už vyrovnání. S tím přepadem to přece musejí ještě zkusit. Ne, to už je jenom lež, jako bylo v jeho životě mnoho lží, dobrých i zlých. Ve skrytu duše byl však přece jenom rád, že ještě něco zbývá. Tenouký stín. Ten přepad. Musí jen odehnat horečku.

„Starosta mě volá,“ řekl potom stařík. „Sedte!“

Pak vlezl do kanceláře.

„Musíme to zkusit, Dany,“ vydechl horce ten druhý.

„Zkusíme to,“ odpověděl mu neúčastně první.

„Přísáhej, Dany!“

„Přísahám!“ řekl bezbarvě první.

Dveře se opět pootevřely. Slyšeli, jak mu starosta něco říká, a pak poslední větu. „V sedm je vezměte před barák.“

Druhý poslouchal jenom ledabyle, jako bylo už chabé vše, co říkal. Mohl se zhroutit a umřít už teď. Věděl, že by to mohl udělat. Ale ještě tedy počká těch pár minut. Octl se znovu u té podivuhodné výslednice všeho, co si myslel a čím žil, kde vedle pocitu smrti byla vždycky ještě nepatrná krůpěj naděje, že všechno, co věděl a v čem pudově nacházel hrozbu smrti, se mohlo něčím oddálit. Ale možná, napadlo ho najednou, že nikam nepojedou a že to ten starosta udělá po setmění sám, někde u lesa nebo rovnou před barákem.

Potom se otevřely dveře u čelní stěny a dovnitř vešla žena. Vzpomněl si na Němku v té jizbě. Také tato žena byla tak hezká, ale i pod touto škraboškou vlídnosti snad seděl havran, který klove oči. Měla na hlavě červený šátek s bílými tečkami a na těle kožený kabát, jaký měl starosta. Nechtěl myslet na to, zda je tamta žena prozradila a proč přichází tahle, vstupující ke starostovi. Tušil, že by to nebylo tak hezké jako to, o čem tolikrát slyšel, když Frank Bondy zmizel u té Polky, o tom pěkném, co vězelo jen v ženách.

A tu v duchu spatřil dvojitý kavalec, jaký měli tam, když šel poprvé s dívkou. Byla to někdejší stáj a chlapi si sem vodívali děvčata s břichy jako pijavice. To měl snad ještě tatínka a vlastně to způsobil on, že se k tomu rozhodl. Snad otec tenkrát věděl, že přijde takováhle chvíle s kyvadlovými hodinami a že nakonec projde trojí úder tří čtvrtí po šesté a jediný zbývající do sedmé, která pak bude znamenat natažené kohoutky na puškách, které později spustí, ten čistý tón, který připomíná to nejkrásnější, co člověk mohl v životě mít, to nádherné, čím byl sen, anebo ještě něco hezčího, když se alespoň kousek toho naplnil a bylo to tak, jak si to člověk představoval. Snad si tatínek myslel, že by

mu mělo být dopřáno, aby i on okusil kousek příštího života, než bude muset umřít. A tak mu přivedli tenkrát kamarádi to plavovlasé děvče s uhříky a zakryli je pak oba průsvitným závěsem z děravé deky. Udělal to tam na tom kavalci. Ale z toho závěsu vylezl potom někdo jiný – jemu patřila jen jeho vnější podoba. Už si teď nevzpomínal na všechno. Staly se potom ještě věci daleko horší, než mohl být účet vyrovnaný dvěma dekagramy margarínu. Celý svět mu připadal vlhký a viděl ho jako kožíšek v obrovském klínu. A když se pak šel vybrečet na záchod, nedokázal už plakat, tak jako to nesvedl nikdy potom, když zahynul strýc Leonard, ani pak, když se to seběhlo s Frankem, a jako by to nesvedl ani teď, prolezlý horečkou a čekáním na tu poslední věc, kdy navíc věděl, že jsou již v Čechách, a přece na téhle lavici. A potom bylo ještě něco s tak hořkým koncem, když potkal s tatínkem to děvče. A později pak pocít, že měl zabít tu ženu, a neudělal to.

Znovu se otevřely dveře do kanceláře.

Nejdřív vyšla žena v koženém kabátě. Usmívala se zpola rozpačitě a pak se už vůbec přestala uculovat. Možná, že to nepatřilo jim, ale bylo to ohromné, myslel si, že se někdo dokáže takhle tvářit. Měla krásné mandlové oči. Takové už někde viděl. Měl je strýc Leonard. A teď ona. Ale snad to nejsou opravdové lidské oči, nýbrž jen havraní v této podobě – začnou hned klovat. Cítil je, ty lačné bestie. Octly se docela blízko. A úsměv pod tím už ho nedokázal zmást. Ale záviděl jí, že měla život, který jí to umožňoval.

Vzápětí se objevil v předsíni starosta. Viděl na něm jeho kožený obličej, změkklé pruhy řemenů, z nichž měl tvář. V té chvíli se ozval tón hodin, první z těch posledních sedmi hlubokých úderů, kterými se za okamžik převáží váhy jejich života na opačnou stranu.

„Vstaňte!“ řekl starosta hrubě.

Viděl ještě, jak ho ta žena pozorovala bedlivě, zdálo se mu, že udělala šklebivý posunek, jako že by to neměl dělat. Ponechávala si však stále oči strýce Leonarda. Ještě někdo měl takové, bože, maminka.

„Jděte ke dveřím,“ dodal starosta.

A pak, ještě drsněji: „Tu hůl si vezměte s sebou. Rychle!“

A nakonec, když už odlétli havrani, kteří seděli do této chvíle v mandlových zracích ženy, ozval se starosta pokleslejším hlasem: „Ven a koukejte mazat od baráku!“

Hodiny ještě zněly tím pěkným dunivým basem.

Žena v koženém kabátě se zase rozpačitě usmála. Nejdřív si myslel, že se za něj přimlouvala, ale najednou ho napadlo, že v jejím pošklebku je naopak jistota toho, že to udělají hned.

Bylo to sedm úderů a teď již pouze ticho.

Dotkl se kliky, stiskl ji. Pak vzal hůl a podal ji svému kamarádovi. Nato ho vzal pod paží a vyvlekl ho po schodech na cestu z písku a kamení před neosvětlený dům. Už nemohl mluvit. Čekal, až se to dostaví. Snad bude ten první dřív na řadě, nerad by ho pouštěl jen tak, i když by za to teď nemohl.

Belhal se s ním a očekával bez nejmenšího napětí, do koho z nich to vlétne dříve.

Už tu přece měl být ten suchý třesk, snad dvojí najednou, tamodtud, kde byly schůdky starostova domu. Udělá to asi před ní. Snad mu to chtěla vymluvit. Ale možná, že ne.

Stále ještě nic nepřicházelo.

Už ztratil pojem času. Nevracelo se k němu nic z toho, co bylo. Vězelo tu pouze něco, co mohlo být, do čeho vniknou ty dvě střely, a co pak nebude.

Už byli snad dvacet kroků od baráku. Nevěděl to. Sevřel jen Danyho rameno pevněji, jak nejvíc mohl. Také on již neměl čepici,

oba teď byli prostovlasí a z jednoho do druhého se přelévala vlna jejich svrchované odevzdanosti, že před nimi přece jen do poslední chvíle zůstává to úžasné, k čemu krácejí.

Ani nyní se však ještě nic neozvalo.

Přišlo to teprve potom, v zářivé hvězdné výši nad jejich hlavami, kdy právě mizeli hluboko ve tmě, kde již nestál cihlový dům a kde byl les ohromně hustý. Vnořili se do noci jako její dvojitý štíhlý stín.

A ticho neumlkalo.

Poslední den ohňů

Kuřátko seděl na ševcovské trojnožce, olepené černou zaschlou smolou. Město už bylo zbořené. Co nebylo v troskách, hořelo. Byli trochu stranou a ohně k nim ještě nedosáhly. Pozoroval starce Emila. Tak to je můj děd, říkal si, a já jsem jeho vnuk. Moje matka byla jeho dcera, jako je on syn své matky a dál, nepřehledně daleko dozadu. Matka Soňa, babička Terezie. Patřili jsme k sobě, ale už nepatříme. Oddělilo nás to, že mě dal do sirotčince, a nic horšího ani nemohl udělat. Mohl bych ho nenávidět nebo bych do něho mohl kopnout, a nic by se nestalo. Správně by si to měl opravdu všechno teď vylízat, aby viděl, co to je, když je člověk sám. Ale to by na světě vůbec ani muselo být nějaké „správně“. Snad jen to, že moje matka byla jeho dcera, je nějaká nitka, která nás ještě svazuje.

Stařec Emil naslouchal zkáze, vdechoval ji do hrudi. Tázal se: Co jsme udělali špatně? Kde jsme se dopustili chyby? Kdo nás zradil a opustil? Komu jsme byli, jsme a budeme lhostejní? Je někde, v něčem důvod, proč nás nenávidí? Bylo to dávno, co si myslel, že svět je dobré místo. Už skoro nehledal odpověď.

Zkáza měla svůj hlas, řeč, svůj ohavný pach čmoudu a střelného prachu, dynamitu, zbytků plynů, které na ně Němci pouštěli a které rozvál vítr. Zradili jsme snad v rozhodující chvíli sami sebe, ptal se stařec. V čem jsme zašli příliš daleko? Smíme hledat chyby jen v sobě? Kde je pravda? Věděl, že odpovědi mu jsou vzdáleny, jako někdejší volnost, bývalá sláva.

„Něco chceš?“ zeptal se Kuřátko.

„Ne, nechci nic,“ odpověděl stařec.

Stařec slyšel, jak se Kuřátko škrábe. Dotek dětských nehtů na kůži. Ne, nemáme pleť jako hedvábí, pomyslel si stařec. Musíme vypadat jako protažení komínem. Nemytí, nečistí, zdroje ne zrovna příjemné vůně.

Jak by asi vypadali Němci, být na jejich místě? Jako my, odpověděl si. Lidi jsou jenom lidi. Za stejných okolností nemohou vypadat líp. Nechtělo se mu myslet na Němce. Snažil se obnažit pravdu, kterou vycítil ve vnukovi. Svědilo ho tělo. Jsme na tom stejně, řekl si. Měl dojem, že mu vysychá krev.

První dny povstání nebyl schopen myslet. Teď věděl, co je čeká.

Každou noc si stařec opakoval. Další noc masakrů. Než přijde úsvit. Vzejde další den masakrů. Masakry bez hrobů, dodával pro sebe. Bez konce. Krysy a mouchy mají hostinu. Ti, kteří padli za svoji a jeho důstojnost, leží na ulicích nepohřbení; kusy hadrů, špíny, odštěpků; usedají na ně masařky. Pojem Němec mu splýval s pojmem masakr. Byl rád, že to nemůže vidět. Skoro ani už slyšet.

„Ano,“ řekl a nebylo znát k čemu.

Stařec Emil cítil osamělost a zapomenutí. Bylo to silné, mohl to nahmatat, kdyby odhrnul tenkou slupku kůže ve výši srdce. Bolelo ho v hrudi. Kdyby se někdo dověděl, co se s ním děje, nevěřil by.

Nevěřil, že Němci vyvezou statisíce a miliony lidí na východ, aby je zmasakrovali.

Myslel na svého vnuka. Slilo se mu to v mysli s obětním beránkem. Dovedl si přestavit, jak Kuřátko musí vypadat, když se tolik dní nemyl.

Kuřátko si čistil kouskem bezového klacíku nehty. Stařec Emil mlčel. Jeho velký svažtělý nos vtahoval hlasitě dech spáleného města. (Vydávalo to zvuk prohrabovaného listí.) Velké temné otvory chřípí se roztahovaly a zužovaly. Takhle bych jednou mohl vypadat já sám, říkal si Kuřátko – kdyby varšavské ghetto mělo

hořet ještě déle, než hořelo, nebo kdyby už nemělo hořet, protože již všechno sežehly ohně. Potěš mě pánbůh – tak nebo onak – kam by pak člověku vedla okna: ve tvářích, na krku a na prsou a na rukou okoralá šedá kůže jako ze starého krokodýla, nestříhané pačesy a rty jako bezzubé spínadlo, vtažené dovnitř. Asi bude chtít promluvit.

Kuřátko se rýpal za nehty a čekal. (Posledně promluvil stařec Emil včera. Řekl: „Je pozdě.“ „Proč?“ zeptal se Kuřátko. Starší se vždycky spíš otáčejí, jako by svět začal dřív než s nimi.) Stařec Emil pak opravdu suše řekl: „Dvacátý den ohňů.“ Znělo to, jako kdyby jeho hrdlo vězelo v hlubinách země, několik chraptivých strun, po nichž unikal dech a síla osmdesátiletého starce. „Tři neděle. Bože, kdy to skončí?“

„Proč to pořád počítáš, dědo?“ zeptal se po chvíli Kuřátko, jako kdyby o tom musel tak dlouho přemýšlet.

„Chceš moji košili?“ zeptal se stařec.

„Mně stačí ta moje,“ odpověděl Kuřátko. „Děkuju.“

„Kanály musí být zamořené krysami.“

„Doufám, že se nechceš bavit o krysách. Pro tebe nemají kanály smysl tak jako tak. Do kanálů se Němci neodvažují. Bojí se víc než ohně krys nebo nakažlivých nemocí. Byli by hloupi, kdyby lezli do kanálů. Jsou hloupi, že tam nelezou.“

„Vyvraždí nás do posledního,“ řekl stařec.

„Někdy si představuju, jak by hořely lesy.“

„Vím, co je pravda,“ řekl stařec. Důlky v jeho očích se zavřely. „Zabila je naděje. Zabila ty nejlepší. Beznaděje ty poslední napřímila.“

„Máš švába na mozku. Měl ses narodit jako počítadlo, a ne jako člověk, který učí ty druhé zpívat.“ Později poznamenal: „Když jsi byl ve Stawkách, bylo to naposled, cos zpíval. Musím uznat, že to bylo docela od plic. Kdyby mi někdo řekl, že se vrátíš z koleje,

řekl bych mu, že je blázen.“ (Den předtím sebrali matku na ulici a odvezli ji do Treblinky. Nikdo nevěřil, že jsou tam fabriky jako tady. Večer sebrali otce.) Stařec se nechal odvést nazpět, protože se už vyznal. Slyšeli o Kulmhof-Chełmnu na východ od Poznaně, o Belzecu, asi sto kilometrů od Lublina, a o Majdanku na předměstí Lublina a Sobiboru, sotva čtyřicet kilometrů jižně od Brestu? „Odjelo to do Treblinky. Už bys měl pokoj.“

„Tvá matka byla malá a krásná,“ pokračoval stařec Emil od věci. „Měla oči jako perly a chůzi tanečnice. Dobře, že se toho nedožila.“

„Tvoje starosti,“ řekl Kuřátko. Nechtěl, aby si stařec myslel, že ho podceňuje, a dodal: „Až se vrátím, najíme se spolu. (Možná, doplnil v duchu.) Vzpomínáš, jak jsme si koupili pytlík zelených lusek?“

„V den svatby si pamatuju na tvého otce jako na nejšťastnějšího člověka, kterého nosila země. Kam se podíval, byly ve vázách růže,“ mlel stařec.

Jednou mu stařec Emil vyprávěl o jídle, které se skládalo z několika chodů. Bramborové polévky s houbami, kousku opečeného hovězího masa s křenovou omáčkou a přes celý talíř rané brambory, polité rozteklým máslem.

„Žili jsme poctivý život,“ řekl stařec Emil. „Je to nevinnost, která je dráždí, aby nás zabíjeli, věšeli a ubíjeli a trávili plynem. Pro život v míru – s těmi druhými a sami se sebou. Nenávidí, že duch zemřelých přechází do těch, kteří se teprve narodí. To už je u konce, alespoň pro nás.“

„Myslíš nás dva?“ vyškraboval Kuřátko špínu zpoza nehtů.

„Nikdo se nedoví, co bylo, aby mohl plakat.“

Otočil hlavu ke zdi, která je oddělila od ostatních domů, takže tu byli, jak říkal Kuřátko, za větrem. Napadlo ho, že starcovy vlasy jsou prořídlé. Válely se mu po lebce jako staré provazy. Prsa v ro-

zevřené košili, už dávno neprané, šedé ztvrdlé chlupy. Na začátku se stařec Emil modlil. Jeho modlitby byly mírné i vzteklé. Teď už se dvacet dní nemodlil.

„Dvacet jedna dní od jeho narozenin,“ řekl stařec Emil.

„Koho myslíš?“

„Nechci vyslovit jeho jméno.“

Kuřátka napadlo, že ústa starého vypadají jako past na mouchy; nebo na brouky. Chytil se mu do nich popel. Podivil se, že stařec ještě neřekl nic o vodě. Neměli vodu, samozřejmě.

Pak stařec Emil řekl: „Učil jsem je zpívat a učil jsem se tím sám.“ „Nikdy bych neřek, že lidi, co učí ty druhé zpívat, mají možnost vidět takový kus světa.“

Kuřátko už viděl pár starců hořet. Vítr, místo aby uhasil oheň, ho ještě rozdmýchal. I lidi, kteří se polévali vodou, pokud ji náhodou měli, protože by je Němci dole, kdyby vyšli, stejně zastřelili, hořeli jako sirky. Ženy a děti hořely rychleji. Jako umírají dlouho lidi, když je střelí do břicha. Kuřátko si odplivl před sebe. Někdo měl štěstí, když k němu přišla kulka dřív než oheň. Kdo se chtěl nechat zastřelit hlídkami, stačilo, aby vyšel před barák se zdviženýma rukama. Skočit po hlavičce nebo po nohou na kamenný chodník před barákem nebo na dvorek. Odplivl si znovu. Přál by starému to lepší. To nejlepší je rychle. Uhořet nebo se dát odbouchnout. Nebo skočit. Kdoví jestli nevyhnali i ty poslední už z bunkrů. Dřív než bude pozdě i na to. Přece by od něj starý nemohl chtít, aby to pro něj zařídil sám. (Myšlenka na to se mu zavrtila do čela.)

Kuřátko už popsal starci Emilovi rozdíl mezi oranžovým ohněm z leteckých bomb nebo min a dělostřeleckých granátů a plameny, které se živily nábytkem, lidmi a hadry. Všim, co hořelo, co mohl oheň i strávit. Některé továrny v plamenech připomínaly Velkým hlavám sopku, která ze sebe chrlí magma, žhavou taveninu z nitra

Země, pod níž všechno zahyne a ztvrdne, takže se zeměkoule obalí novou kůrou. Kuřátko si to zkoušel představit, novou zemskou kůru. Hory, které je přikryjí.

Myslel na to, že stařec Emil nemá oči, ale má uši. Nechtěl ho litovat, lítost by nikomu nepomohla. O tom nepřemýšlel, to bylo, jak se střídaly dny s nocí a noci zase se dny. Ty první dny povstání bylo slyšet výkřiky: Hoří, hoří... Někdy, tak jako měli vztek na německé štuky, mesršmity a junkersy, si představovali anglické a americké bombardáky, o kterých mluvily Velké hlavy v kanálech. Němci byli drak s tisíci hlavami.

Stařec Emil zvedl hlavu a Kuřátko myslel na to, jak asi starý zemře. Dlouho to na sebe čekat nenechá. Věděl, proč mu některé věci starý říká. Nechtěl s tím být sám. Mám dost práce se sebou, pomyslel si Kuřátko. Starci selhává paměť. Neznal, kdy se narodil, a někdy si nevzpomněl, který je den. Musel to přepočítávat od prvního dne povstání. Snad si pamatoval jméno německého generála Stroopa a zemí, kde se vedla válka.

Kuřátko usoudil, že by nemělo cenu vyčítat dědovi, že ho dal do sirotčince v Paví ulici, jako by se ho byl chtěl zbavit, ani že matku, dokud byla ještě holka s tenkýma nohama, bil. To bylo zvláštní, že to znenadání ztratilo smysl; až ho to zarazilo. Zandaval si flanelovou košili do manšestrových kalhot s velkou nachovou záplatou na koleně. A pak je taky zvláštní, pomyslel si, že se starý ani neolízne, ať si je řeč třeba o jídle nebo pití.

Kuřátko se náhle ošil. Zprudka si zajel oběma rukama i s klacíkem z bezové větvičky pod košili a poškrábal se. Domyslel si, proč starý asi myslí na jeho matku a otce.

„Co je?“ ozval se poplašeně stařec Emil.

„Blecha,“ odpověděl Kuřátko věčně. „Nepřepíral jsem si košili, už ani nepamatuju.“

„Máš vši?“

„Víc než knoflíků na košili. Jako ryb v řece. Tebe se na to radši ani neptám. Chceš, abych ti nějakou vychytal?“

„Děkuju.“

„Hm...“

„Růže,“ opakoval stařec Emil nahlas své myšlenky; bezděčně se přitom drbal na týle. Měl kůži jako kmen ohořelé hrušně, bílé, skoro nažloutlé vlasy. Mezi vlasy mu ležely popílký. Některé z vlasů ohořely, vytvářely malé plešky s puchýřkem nebo stroupkem. „Lidi chtěli dobře žít.“ Hlava mu spadla na prsa. Na spáncích měl stařec vlasy hebké jako ptačí peří. Nad koncem krku na týle mu je popílký sežehly. Ohořelé konečky připomínaly spálené pole, strnisko. Trochu se konečky zkroutily.

„Co to blábolíš?“ zeptal se Kuřátko. (Komu asi zase stařec Emil skládá účty? Tomu nahoře? To asi už ne.)

„Všichni jsme chtěli mít dobrou práci a vědět, že tu po nás zůstane někdo a něco.“

„Měkne ti mozek, dědo.“ A dodal: „Když tolik chceš, aby po tobě něco zůstalo, tak proč si někde nevysadil stromy? Stromy žijou dýl než lidi.“

„Pojď ke mně,“ požádal náhle stařec.

„Vždyť tu jsem.“

„Docela ke mně.“

„Jsem rád, že sedím. Co ti chybí?“

„Chci tě vzít za ruku.“

„Co bys z toho měl?“ usmál se.

Oba už pěkně páchnem, pomyslel si. Je lepší, když od sebe se-díme kousek dál.

„Jsi z kněžského rodu Löwy-Cohen,“ řekl stařec Emil pyšně. „Tvá matka Soňa a můj otec Leo a děd Ferdinand a praděd Josef

a jejich synové a dcery, daleko nazpět, jsou z rodu Löwy-Cohen. Byli to bojovníci proti tyranům; a z nás se taky stali bojovníci.“

„Z tebe se toho stalo...!“

„Z tebe, synáčku.“

A když Kuřátko mlčel: „Jsi tady?“

„Leda by mě sežraly vši.“ A zase: „Ledaže bych se zrovna vypařil.“

„Cítíš ten žár?“

„Na to kašlu. Kašlu na ten žár, co cítíš, i na tu tvou kůži z kněžského rodu i na tebe. Mě by spasil leda pořádný liják. Kdyby tak chtěla přijít průtrž mračen, jako když bydlel pražský transport ještě v těch dvou synagogách ve městě; aby se naplnily vany na střechách a v kanálech; a že by byly všechny kastroly a prádelní hrnce vrchovaté vody; že bychom si doplnili tady náš sud. Němcům by to zase jednou udělalo čáru přes rozpočet; to by mě bavilo. To bych si tedy počkal, co by si počali bez ohně, ten tvůj slavnej obergruppenführer Strop, na to bych si věru rád posvítil. Takhle nás vypalují jako štěnice. Náš táta chodil zrovna takhle na štěnice, jenže se svíčkou; vždycky v neděli dopoledne; hledal je v naší pražské posteli. Na to si ještě pamatuješ, ne?“

Kuřátko se protáhl. Neměl rád, když stařec Emil navazoval řeč, jako by se už loučil. To ho dokázalo znervóznit. Nebo nevěřil, že je to zase vynechá. Byla to směs úbytku vůle a zároveň se ještě ve svém věku stařec Emil za něco styděl. Včera drmolil stařec něco o tvrdosti kamenů; jako by si snad Kuřátko myslel, že jsou z cukru. Pak blábolil o vyvolenosti; nevěřil, že vyvolenost jednoho vylučuje vyvolenost těch druhých? Mělo smysl omílat, že člověk, i kdyby věřil až do alelujá a choval se jako zvíře, nepříjde tam nahoru, na rozdíl od někoho, kdo je bez víry, ale slušný?

Kuřátko vytáhl ruce nad hlavu, takže se dutým zašpičatělým klacíkem dotkl stropu a špičkami svých střevíců, velmi už rozpá-

raných, kopal do rozeschlé putny, v níž byla až do poloviny špinavá voda jako od mytí. „V neděli ráno, když ses modlil a zpíval, jsem lezl do postele i po snídani,“ dodal snivě. „Než začal táta lovit.“ A: „Teď bych si to na minutku rád oboje zopakoval.“

„Co je ti?“

„Něco mě pořád žere.“ A starostlivě: „Taky jsme si už dlouho neprali košile, dědo.“

„Všechno už tady bylo.“

„Co tu bylo? Takhle špinavou košili jsem neměl, co jsem živ.“

„Za císaře Nerona shořel Řím, nádherné město,“ vysvětloval stařec zamyšleně. „Zešilel, podpálil domy a díval se, jak lehají popelem. A Herostrates zapálil chrám bohyně Diany v Efesu, aby nikdo nezapomněl jeho jméno.“

„Proti zdejšímu generálu Stroopovi to byli žabaři. Vsadím se, dědo, že proti tomu policejnímu pánovi byli v tom Efesu hotoví břídílové. Ten první a ten druhý jakbysmet.“

Ještě dodal: „Na Stroopa si bude taky hodně lidí pamatovat, až to tady všecko shoří; že to byl generálmajor a Němec a že měl nohy do ‚o‘, jako kdyby se učil jezdit místo na koni na sudu.“

„Ještě tě to žere?“

„Počítám, že mám sladkou krev, když to těm placatým potvorám tak chutná. Mám sladkou krev. Jaktěživ mě to nebolí, dědo, jen svědí. Stačí, abych se poškrábal.“

Kuřátko se zasní. Uviděl v duchu chrám a bílé sloupy, podle nichž si představoval Řím; a pak, jak padají proudy vody na hořící střechy varšavského ghetta. Dřevěné domy hořely a rozptýlení pěšáci Waffen-SS plamenomety rozšiřovali ohně. A ohně jako plamenní poslové zažehovali další a další, až hořelo všechno. Byla to ohnivá štafeta, jakou svět ještě neviděl. Oblíčila město jako prsten prst, který hoří a hoří. Pro Němce to byl krásný pohled na dílo dokonalé zkázy. Poláci

se chvěli, není-li židovský osud předznamenáním polského osudu. Plameny tančily svůj všestravující tanec, v němž se ghetto i s lidmi měnilo v popel. To vycítil starý, z poryvů a doteků větru, přinášejícího žár. Odpoledne padaly do jejich místnosti saze; převalovaly se přes ně vlny vedra. Hasiči a polská a německá policie se zvláštními oddíly pod vedením SS zaháněli ohně z ručních a motorových stříkaček od zdí na hranicích ghetta. Plamenům uvnitř nebránili. Páry se valily z kanálů jako kouř z fabrik v okresech, které odtud Kuřátko neviděl, ale stařec Emil cítil. Nejhušší kouř vycházel z továren, a nezastavilo se to, ani když se odpoledne na chvílku rozpršelo. Stačilo mu pár kapek a olíznout si dlaň. Tak to dělal i starý.

Ještě si představil, jak generálmajor, Herr Obergruppenführer Stroop, s nohama do „o“ stojí na velitelském stanovišti, obklopen tuctem tanků a rotou elitních zákopníků s plamenomety a neprůstřelným sklem, aby dobře viděl, a říká „*verdammt*“ a znovu jen „*verdammt*“. Židi mu nepěkně a nečekaně zavařili. Zatím lidi vylézali ze studených sklepení a kanálů, protože Němci v jednom kuse házeli kouřové a plynové granáty a přidávali se k bojovníkům na povrchu, muž proti muži, kulkami a chladnou ocelí, uniformovaná německá policie a pěšáci, a taky zdejší ženské a děti, co tu vůbec ještě zbyly. Tohle asi myslel děda, když mluvil o boji proti tyranům. To všechno prořídlo. Už to nebylo v každé ulici a skoro v každém domě. Němci jim uměli pustit žilou.

Ze zbytku domu tady v Nízké ulici zůstali jen stařec Emil a on, Kuřátko. To je i dohromady jen jedna síla, ať se to počítá, jak chce. Ještě dvanáctý den tu byl pekař Jonathan Blumentritt; při prvním požáru ztratil hlavu; když mu chytla i matrace, vyhodil ji z okna jako faguli; za ní stůl a peřiny; a skočil i se svou ženou Perlou na dlažbu. Drželi se za ruce. Zpřelámali si nohy, a než se stačili odbelhat, nápíchala do nich německá hlídka bajonety; bylo až sem nahoru (byli

pod střechou) slyšet německé hlasy. Stůl a peřinu vyhodili zbytečně. Hořela jen matrace; tu by možná uhasili, jako uhasil Kuřátko křeslo starce Emila, když chytlo od horkého popela.

Třináctý den ohňů tu zbyl vychrtlý krejčí Ferdinand Meyer, který vyspravil Kuřátku kalhoty velkou sametovou záplatou. Ta záplata ho přežila. Mluvil pořád o tom, že nevyskočí, a když, že se spustí po prostěradle.

Stařec Emil taky nechtěl vyskočit, ale nemluvil o tom. Stačilo se podívat na jeho prázdné oční důlky. V téhle světnici, kde teď jsou, bydlel švec Jakub Fink. Odešel hned druhý den povstání a nechal tu trojnožku. Kdyby se nevrátil, a to je ve hvězdách, Kuřátko by si ten verpánek nechal.

„Ještě jsi tady?“ ozval se stařec Emil.

„Neslyšíš, jak se drbu?“

„Slyším, když něco říkáš, ne když mlčíš.“

„Hodně lidí se v kanálech utopí,“ řekl Kuřátko.

„Je mi tu těsno.“

„Rozepni si vestu,“ řekl Kuřátko.

Stařec chtěl mít na sobě vestu a vedle sebe kabát, kdyby museli odejít.

„Ty už se nemodlíš?“

„Bráníme se,“ řekl stařec Emil. „Pořád se ještě bráníme. První dny jsme útočili. Ještě důležitější než útočit je bránit se. Bránit se je stejně důležité jako se modlit.“

„Jak myslíš,“ usoudil Kuřátko.

Myslel na velké krysy v kanálech. Do kanálů oheň nepřeskočí. Zvenku nastražily německé hlídky na koncích u výpustí pekelné stroje, aby se u mříží, které tam předtím nebyly, dotkly oči modré nebo šedé oblohy venku, ale ruka, noha nebo prst či hlava zapojily automatický zapalovač, který je vzápětí roztrhal.

Mohl si představit, jak krysy tloustnou z nových utopených. Nedají si ujít ani ty starší utopence. Kuřátko nechtěl, aby pro něho krysy znamenaly víc, než čím byly; lidi, které zahynaly hlídky do kanálů nebo tam utekli sami. Když se zjistilo, že Němci namontovali u výpustí do řeky mříže, ti starší se nabízeli, že doplujou k těm pekelným strojům první, aby umožnili těm mladším dostat se ven. Bojovat venku. Všem to pronikalo do krve, za celé ty dva tisíce roků, během kterých to už zapomněli. Nestihli to už zdaleka všichni. I ti poslední usoudili, že je lepší pozdě než nikdy. Nemělo to moc společného s nadějí na vítězství. Vzali si jen možnost neumírat jako štěnice pod německým palcem, dát se zamáčknot jako ploštice. Němci se tomu na začátku divili. Teď si už na sebe obě strany zvykly. Nezmenšilo to německou přesilu, ale těm zbylým v ghettu to vracelo sebevědomí. Ani Němcům nerostou stromy do nebe. Někdo mluvil o lupičích, kteří sem přicházejí v noci rabovat. Vyhlížejí si zbořeníště, která už jenom doutnají. Přístupnější ruiny.

Zaznamenával výbuchy venku. Děla. Věděl, že kdyby to padlo na ně, bylo by to rychlé. To by se mu chtělo, být lupič, shánět se po zlatých zubech mrtvol. Na to musí mít někdo žaludek.

Pozoroval ohně. Plameny přeskakovaly svým zvláštním způsobem jako červené opice, které ztrácejí údy a tvar. Z domu na dům, z okna do okna, ze střechy na střechu. Už mu to zevšednělo. Některé ulice ohně vynechaly. K jiným se vracely. Jeden oheň sílil, druhý slábl. Jedny se spojily, jiné rozdělily. Nemohl odhadnout, čím se to řídí, kromě větru, dřeva a lepenky, hadrů a mastnoty z upálených. Většina domů vyhořela v noci. Nebo se to alespoň tak zdálo. Nízké ohně hořely za úsvitu. Proč? Přes den hořelo nebo doutnalo všechno. Někde se snad roztékal i kámen. Prchnout byla vždycky jen polovina naděje, myslel si.

Kuřátko pozoroval ohně a myslel na to, jak to vyřeší se starým. Zdi se potily. Kde se ta vlhkost bere, že vyráží ohněm? Omítka praskala jako kůra na opečeném chlebu. Na hlad nechtěl myslet; ani na žízeň. Olízl si vyschlé rty. Zabít starce by znamenalo zničit, co ho trápí, až tu Kuřátko nebude. Zabít starce bylo to nejlepší, za daných okolností, řekl si pro sebe. Byl rád, že ho stařec neviděl. Bylo to taky to nejlepší, co mohl ještě udělat.

Některé bloky byly napadrté. Ozvěna střelby se vracela rozbořenými a vypálenými ulicemi. Věděl dobře, že tu nemůže nechat starého napospas ohni. A proč ho nemůže vydat všanc Němcům. Potřeboval jen přijít na to, jak to udělá. Myslel na matku, na otce. Bylo dobře, že tu nejsou. I nechat se zabít *tady* znamenalo víc než smrt, snad *nenechat* se zabít. Stařec Emil měl pravdu. Nic není horší než falešná naděje; tou se dá člověk nalákat i do pekla. Tady je předběhli – možná. Třeba je to samo peklo. Kuřátku už to připadalo normální. Beznaděje je daleko lepší, uvažoval Kuřátko. Beznaděje vtiskne člověku do ruky kámen, když nemá dýku nebo bombu, nedostane-li se k revolveru. Beznaděje neříká, že do léta bude konec války. Kde všude už Němci ztratili kalhoty. Kde všude už pustili Němcům žilou. Jestliže už nemá člověk v co doufat, ví alespoň jistě to, co ví. S tím, co ví, si už může poradit. Komu by se to náhodou nelíbilo nebo nehodilo do krámu, ať se jde vycpat.

„Co by nás ještě mohlo spasit?“ zeptal se stařec Emil.

„Liják.“

„Potopa?“

„Nezlobil bych se na průtrž mračen. Potopou bych taky nepohrd.“

„Spasit a utopit,“ šeptal stařec Emil. V duchu si to obrátil.

„Dá se to jíst?“

„Co?“

„Co si vyšeptáváš.“

Stařec Emil mlčel.

„Dají se do toho strčit ruce, aby tě to ochladilo, když je vedro, nebo ohřálo, když mrzne nebo leje?“

Kuřátko se zase dotkl bezovým klacíkem stropu, jako by ho osahával, kolik ještě vydrží, než spadne. Vrátil se pohledem ke stropu a pak se podíval na starce. Viděl, že by se dalo snadno zařídit, aby to na starého spadlo. Strop měl v každém případě na krajíčku. A aby to spadlo pořádně, všechno. Odhadl tloušťku stropu a množství zdiva. Pod takovou náloží by se starý dlouho nedusil a netrápil. Pár cihel by ho spolehlivě zasáhlo do hlavy, líp než nějaká řízená střela. Věděl hned, že je to dobrá myšlenka. Kdyby to udělal spolehlivě... Starý mlčel. Kuřátko se zabýval v duchu stropem. Ohledával tkanivo zdiva.

„Pamatuju si, jak v kostele zpívaly ženy – tvoje matka. Pamatuju se na všechno.“

„Měl jsem za to, že už si nepamatuješ na nic,“ řekl Kuřátko.

„Paměť mi ještě slouží,“ dodal stařec.

„Nevím, nevím,“ řekl Kuřátko. Nechtěl, aby starý o sobě pochyboval, ještě navíc o tom, k čemu nezvratně dospěl. I kdyby o tom už nemluvil, věděl Kuřátko svoje.

„Jestliže si pamatuješ, cos jednou prožil, jako bys žil dvakrát.“

„Leda tak nadvakrát, jako když se díváš do zrcadla,“ odsekl Kuřátko.

„Nemůžou mě zabít dvakrát,“ řekl stařec. „Jen jednou. Chtěli by mě zabít stokrát. Tisíckrát. Aby se přesvědčili o své velikosti, než se zmenší na velikost saze, jaké dělají z nás.“

Stařec Emil nastavoval tvář horkému větru, aby zachytil alespoň to, odkud a kam vanou plameny. Už tři neděle se tu děly věci, o kterých nemluvil. Třeba už nebude mít možnost, aby je řekl. Jako tu, že bránit se je svatá povinnost. Víc než čest. To největší, co je v člověku. Nemluvil o zvuku pražených kostí, smaženého

masa a přepalovaného tuku, zatímco Kuřátko spal. Nebo když byl Kuřátko pryč. Mlčel o zvuku škvařící se kůže, syčících těl, pachu z toho. Vyčítal si, že žije, protože žije už na úkor někoho jiného; teď na úkor jednoho z těch, kteří bojovali. Vzdal se už představ, které měl Kuřátko, o karafě s pitnou vodou na stole.

Najednou stařec řekl, jako by Kuřátku přebíral myšlenky: „Je stejně špatné se od nich nechat zavraždit jako uhořet.“

„To se nemusíš bát,“ řekl Kuřátko. „Nenechám tě uhořet.“

„Snad to není tak zlé,“ řekl stařec. „Jen ta první vteřina. Jako když se potopí parník. Nebo spadne letadlo.“

„Říkám ti, aby ses nebál,“ ujistil ho Kuřátko.

„Je to zase tak blízko,“ řekl stařec Emil znovu. A myslel si: Umírají. Není už voda a není chleba. Nemáme střelivo. Jak dlouho to může ještě vydržet? Nikdo se neptá, jak se to mohlo stát. Bylo na něm znát, že ho svírá úzkost, neviditelné obruče, tisknoucí jeho chatrné tělo. Rty, bledé, fialové a seschlé, jak je pokrývaly stroupky, se mu stáhly jako tenká okoralá přímka do vnitřní dutiny bezzubých úst. Vypadal, jako by už jediný zub neměl. Měl asi čtyři. Dva dole, dva nahoře, ale ne nad sebou, aby mohl jíst.

Potom řekl: „Jdi, synáčku, a už se ke mně nevracej. Nízká ulice shoří brzy do základů, jako shořela ulice Milá. Všechno je umořeno ohněm. Sype se na nás popel; a na mně už v tomhle městě nezáleží.“

„To je pravda,“ připustil Kuřátko pomalu. „Ale teď mě tím neunavuj.“

„Všichni, co v téhle chvíli odpouštějí, hynou. Jen ti, co neodpustí, přežijí. Jen ti, možná, dokážou přežít.“

Kuřátko za denního světla viděl, jak prostupují obrysy žeber starého muže jeho kůží. Kdyby stařec viděl, byla Kuřátkova žebra také sotva zakryta tenoučkou pokožkou. Chvílemi se zdálo Ku-

řátku, že stařec pláče, beze zvuku. Nebyl si jist. Několikrát sebou stařec škusnul. Tvář starého muže však zůstávala strnulá.

Kuřátko neříkal starci, jak vypadají bomby, jaký to dělá rámus, starý věděl. Ve dne bomba, když dopadla a rozprskla se jako potrháný polštář, ztemnělo kolem ní. V noci se vše kolem dokola rozsvítilo. Vypadalo to, jako by se v mracích plynu, kamení a žhavých, do šíře a výše se vystřelujících ohýnků a jisker a rozžhaveného železa rodila hvězda nebo nová zeměkoule. Obrovský mrak se roztrhl zevnitř a vytlačoval ze sebe páry a kouř a oheň, než se prach usadil. První odešel zvuk a z místa výbuchu se v kruzích šířilo ticho. Mezi leteckými pumami a dělostřeleckými granáty nebyl takový rozdíl, i když – na pohled – letecké bomby byly horší, a spoušť trvala déle, než se zase všechno utišilo.

Zahynout uprostřed bomby nemohlo být tak bolestné, jistě to přišlo rychle, nikdo si nemusel počítat rozlámané kosti, z člověka pod bombou nezbyl ani flek.

Kuřátko o tom nepřemýšlel, že umírat po rocích německého útlaku a nepřetržitého ponižování není obět. Život neměl velkou cenu, a proto ani smrt nemohla mít větší. Věděl, že stařec toho má plnou hlavu. Cena života pro starého pořád ještě byla víc; než úleva, kterou přinese smrt. Starému pořád ještě záleželo na tom, co je dobré nebo spravedlivé, ne co z toho může mít. Stále se dovoľával odpovědnosti, jako by v ruinách, v nichž přežívali, mohlo být něco spravedlivějšího než křivda, jednostranný osud, slepý jako vypálené oči, hluchý jako prasklé bubínky v uších padlých, nebo kalný jako proud rozvodněné řeky.

Dalo se těžko proniknout do bludiště, kterým byly starého myšlenky. Asi si, i ve svých vypálených očích, dokázal vykreslit, jak vypadá vybuchující bomba. Jako hvězdné nebe v noci. Nebo sršící jiskry, které nic neuhasí, dokud se nestráví samy sebou.

Kuřátko popotáhl a vzdychl si, aniž o tom věděl.

„Mají oči, ale nás nevidí,“ řekl stařec. „Nechtějí vidět. Jen zabít.“

Pak řekl: „Jsem rád, že neuvidím, jak to skončí.“ To šeptal.

Kuřátko se díval na ohně, kam se dalo dohlédnout, samé plameny. Připadlo mu, že Němci vyplazují sami na sebe jazyk. Ohně olizovaly všechno, co ještě stálo, včetně vytlučených oken, a některé v dálce se dotýkaly nebe.

Dvě unavená těla, myslel si Kuřátko.

Stařec Emil si připomenul, co Kuřátko říkal, dokud ještě po ulicích chodili lidé, že padali vyčerpáním. Někdo šel, pořád zpomaloval, jen s výrazem, jako by spěchal, otřel si z čela nebo pod krkem pot a najednou se sesul. Hladoví, pobledlí ve tvářích vypadali jako vycpaná zvířátka. Podobali se strašákům. Někdo ležel na chodníku, schoulený do klubíčka nebo s nataženými a rozhozenými rukama a umíral hlady. Nikdo nikomu nemohl pomoci.

Starci se zdály vzpomínky na minulý život něčím, co nikdy nebylo.

Je ještě dobře, že se starý nevidí, myslel si Kuřátko. Byl vychrtlý, a když chvíli stál, rychle si zase sedl, jak byl zesláblý. V noci, na začátku, hladem nespál. Nepamatoval si, kdy se naposled umyl. Snil o jídle. Ale nikdy si o ně ani neřekl, ani si nestěžoval. Dalo se odhadnout, jak hladoví, v noci podle kručení v žaludku a toho, jak se točil.

„Díváš se na mě?“ uhadoval stařec.

„Na co myslíš?“ zeptal se Kuřátko.

„Srdce si pamatuje jinak,“ odpověděl stařec.

„Na něco si zase vzpomínáš?“ zeptal se Kuřátko.

„Mám paměť jako ozubená kolečka, z kterých vypadalo už víc zubů, než bych dokázal spočítat,“ odpověděl stařec Emil. „Nezapadají do sebe. Zapomínám. Nemůžu si na nic vzpomenout.“

Stařec vnímal ohně po dlouhé hodiny, zatímco Kuřátko spal.

Snažil se vrátit někam, kde by ho vzpomínky povzbudily, ale už si nevzpomínal, kde kdy byl nebo s kým, jména, tváře, data, co se událo. Ohně to všechno spolýkaly. Kdysi věděl do poslední podrobnosti, kde všude byl. Někam se to ztratilo.

„Neměli, nemají a nebudou nás mít rádi, ani když zabijou toho posledního z nás,“ řekl stařec.

„Měl bys mně vyprávět,“ řekl Kuřátko.

„Chtěl bych mít druhý život. Když přijdeš, je to můj druhý život. Dvacet životů.“

Pamatuju si jen ohně, dny a noci ohňů, některá čísla, myslel si stařec.

„Pojedu s tebou do Ameriky,“ řekl najednou Kuřátko, aby starce potěšil.

Kdysi snil stařec Emil o Americe. Možná, říkal si, je Amerika začátek nové éry, rovnosti náboženství, ras nebo národností. Snad začátek dějin. Jiný kalendář. Musel bych žít tisíc let, abych se toho dočkal, řekl si pro sebe.

„Velké hlavy mluvily o lidech tam venku, co spí v našich postelích, jí u našich stolů a sedí na našich židlích.“

„Bude je to jednou strašit.“

„Myslíš?“

„Vždycky to tak bylo,“ řekl stařec. „Strašilo by je, kdyby nezabili ty, kterým to patřilo.“

„To jim stojí za to zabíjet pro hrníček na kafe a cukřenku?“

„Šli vždycky ve stínu těch, co nás zabíjeli,“ dodal stařec Emil. „Nikdy jsme se jich nezbavili, jako se lidi nezbaví krysy.“

O krysách Kuřátko věděl z kanálů. Starci to neříkal. V duchu zaslechl šplouchání, s nímž krysy vcupitaly do proudu splašků a utichly, než vycupitaly s pískotem na druhé straně.

„Jsou jako kobylinky,“ řekl stařec.

„Daly by se kobylinky jíst?“ zeptal se Kuřátko.

V prostoru kolem domu, jímž sestupovaly vrstvy vedra z ohňů, tušil stařec bez očí zkázu, dosahující biblických rozměrů. Cítili se tak jeho neznámí předkové v plamenech španělské inkvizice, v pogromech v Rusku? Byly to schody, po kterých vystoupila nebo klesla Evropa až sem?

„Chtějí z nás udělat škvarky.“

„Nevím, co chtějí,“ řekl stařec, ale věděl. Zíral do ohňů prázdnýma očima.

„Neplač, nosí to smůlu. Kdo pláče, prohraje.“

Kdo pláče, toho zabijou dřív, řekl si pro sebe.

Bylo to zvláštní, opakoval si Kuřátko, že mu vlastně stařec četl myšlenky. „Dřív sis alespoň vyzpěvoval, teď jenom naříkáš.“ Potřeboval to nějak zamluvit: „K čemu je ti to dobré? Jak by ti to mohlo posloužit?“

„Město se opéká jako skopec na rožni a scípá hladem a mře žízni,“ řekl stařec hrčivým hlasem a zase to byly ty chraptivé struny, po nichž z hlubin jeho osmdesáti let unikala síla. Dával si záležet na každém slovu. „Vím to, protože to počítám.“

Opakoval stařecky: „Paměť mi ještě slouží. Nemám švába na mozku. Nebude to už tolik, co to bylo. Už je málo našich lidí ve vypálených rozvalinách a v domech; nemají strach z upálení zaživa, mrtví nemohou mít strach. Není tu pekař Blumentritt a není tu krejčí Meyer a není tu už ani jeho žena Perla, ani švec Fink; lidi už nepřelézají z rozvalin do rozvalin, mám uši a nic neslyším. Dokud tu byla tvá matka a tvůj otec, býval to šťastný dům. Nízká ulice. Je mi osmdesát a vím, co je štěstí, když jsou lidé pohromadě, rodiny, sourozenci, manželé, staří rodiče. Když o sobě vědí, třebaže jsou daleko. Proto jsem tě poslal do sirotčince, když zemřeli a už jsem

věděl, že skončím na rampě ve Stawkách; nechtěl jsem, abys byl sám. Nevěděl jsem, k čemu v tom ústavě dojde; musíš mi odpustit, vím, že se v tobě zvedá hněv, když na to myslíš, a že mi to dáváš za vinu. Neměl by ses už vracet, Josefe. Cítím to. Jako kdyby mi znovu hořely oči. Město, nebe i všemohoucí jsou v jednom ohni. Pekařské pece už vychladly a studny s vodou jsou otrávené. Jdi do kanálů a jdi na východ nebo západ, na sever nebo na jih, a možná, že se z toho dostaneš.“

Po vypadlých zubech poklesly starci Emilovi tváře, rysy zostříly a faldy se prodloužily a prohloubily. Vypadal zmačkaný. Byl by si rád řekl, že ztratili svobodu, ale ne naději. Beznaděje plnila starcovo srdce vzdorem. Dusil se žárem a hořkostí.

Kuřátko si odplivl. Byl rád, že to stařec neviděl.

„Chorá kobylna by to nemohla povědět líp,“ odpověděl. „Ty že nemáš švába na mozku? Kam jinam než do kanálů bych asi chodil?“

A myslel si, že vždycky, když mu stařec řekl obřadně Josefe, mluvil jako nemocný kůň.

„Víte se obrací proti nám,“ řekl stařec Emil. A potom: „Už se nerodí děti. Hoří i duha. I jeho zmrzačili. Má - jako já - vypálené zraky.“ Nakonec řekl: „Jíst mají jen ti, co bojují - a ještě snad děti.“ A: „Jen ti.“

Kuřátko si dočistil nehet. To byla pravda, že v rozvalinách se už neschovávalo tolik lidí jako dřív, hlídky je sbíraly a rovnou střílely nebo zapichovaly. Zvláštní bylo, že si to stařec dovedl vypočítat z toho, co slyšel nebo co vycítil.

Kuřátko si prohlížel prsty; malíček, ukazovák a palec a prostředník; byly špinavé až hanba. Kdyby stařec Emil chtěl stůj co stůj zajít, řekl si Kuřátko v duchu, šlo by to: posadil by ho pod ten uvolněný trám, šel by nahoru a dupl; víc to nepotřebovalo. Stařec by to měl v sutinách stokrát pohodlnější, než až sem dojde

oheň a staroch ho neuvidí, protože v bezvětrí šlehaají plameny tiše a lezou pomalu a zákeřně. Nebo ho odkryjí němečtí zákopníci: Cvičení psi bez obojků a košíků na tlamách.

Pak stařec Emil řekl: „Mohl bys mi, ještě než odejdeš, přečíst provolání?“

„Počítám, že mě s tím nechceš zdržovat ani trestat, dědo?“

„Ne, chci vědět, jak si stojí Němci a jak naši.“

„Chceš přečíst ten kousek, jak se tam píše, že všichni padneme, ale že už nacisti nedostanou ani jednoho živého Žida? Tamto, jak se říká, že jsme byli ovce, ale když máme zdechnout, tak s pomstychtivou rukou na kohoutku pušky nebo na rukojeti dýky? A že i jako smažící se kusy masa a hořící pochodně musíme zničit co nejvíc našich nepřátel...? Že je to jako signál a že řeky naší krve se obarví řekami jejich krve...? Nebo to, jak se říká: Vezměte do rukou nůž, sekeru, kus železa? Zbavte se bezbrannosti? Zabarikádujte svůj dům? Buďte lstiví a důmyslní, nebojte se žádného triku? Ať vás dobývají? Každá matka se stane lvicí, která brání svá mláďata? Pryč se zoufalstvím a nevírou? Pryč s duchem otroctví? Kdo bojuje o svůj život, může se zachránit?“

„Slyším rachot,“ řekl stařec Emil poplašeně.

„Hučí ti v uších.“ A: „To je ten tvůj převýborný sluch.“

„Hučí mi v uších,“ připustil starý, „ale něco slyším. Ty ne?“

„Budu muset jít,“ řekl Kuřátko rychle a stařec to vycítil.

Kuřátko naslouchal hluku, který se blížil. Už dva dny tu tak blízko žádný rachot nebyl, Němci dávali přednost kouřovým bombám; vykuřovali domy, bunkry a skrýše, někdy házeli rovnou plynové pumy. A dva dny taky neměli s dědou co jíst. Zvyk je železná košile. Dva dny je až dost.

„Není to u hřbitova?“ zeptal se stařec Emil.

„Co tě nemá. Tam už vyhodil generál všechno do povětří: kapli, márnici a první hrobky. Samí mrtví boháči. Jestli tě to rozčiluje, ten rámus, odvedu tě do sklepa.“

A dodal: „To ještě generálmajor Stroop dával přednost výbušným látkám. Musel jich spotřebovat tolik, že by z toho mohla být nová válka. To už i pro něj ztratilo půvab. Třeba mu to někde v Berlíně vyčítají, jak jsme jim zavařili.“

„Co děláš?“ zeptal se náhle stařec Emil a zvedl bradu.

„Ten trám už skoro spadnul,“ odpověděl Kuřátko vyhybavě. „Nelekej se, kdyby se neudržel. Je zrovinka nad prostředkem a ty máš křeslo pěkně při kraji u nejsilnější stěny.“ A potom: „Je jako veliká tříska. Odloupne se snadno, kdybys chtěl. Ještě drží, ale stačí za něj vzít. Počítám, že by spadla i střecha.“

„Rozumím ti.“

„Ale nedělej to sám, jen když tu nebudu.“

„Nesmíš se vracet,“ opakoval stařec.

Potom řekl: „Nebude mně líto, když zůstanu pár dní sám.“

Kuřátko se nezdržoval odpovědí. Pár dní? Do kolika dní ohňů se chtěl stařec dopočítat? Zatím jich bylo dvacet. Opřel se do křesla, v němž starý seděl; pomalu, ze všech svých sil, je odšoupával i s dědou k nejzazšímu okraji světnice, do kouta, a stařec překvapením rozevřel ústa. Zašermoval rukama ve vzduchu, unikalo mu něco, čeho se marně přál přidržet; pak se chytil zlaceného odpočívadla pro lokty a ruce a pochopil.

Křeslo bylo ze starého nábytku polské šlechty, s polštáři z nachu a šarlatu a se zlatě zdobeným lenochem, trochu ohořelé. Vrzalo při každém hnutí a šla z něho oblaka prachu.

„Žehnám ti, synáčku,“ řekl stařec Emil.

„Na to ti kašlu,“ odsekl Kuřátko. „Přiděláváš mi práci a jsem jako moucha.“

Stařec Emil pak naslouchal šramotu, jako by Kuřátko vytahoval odněkud za trámem nějakou lahvičku, z níž odšrouboval zátku a zase ji nasadil a točil v závitech. Měli ještě tu starou termosku? A potom (kromě vzdáleného dunění pancéřů) slyšel tření kůže o kůži, vnuk Josef si něco roztíral po čele, krku a tvářích, snad i na hrudi.

„Beznaděje jsou chatrné šaty,“ řekl tiše stařec Emil.

„Co?“ zněl v tom už chvat.

„Co přijde dál?“ zeptal se stařec.

„To opravdu chceš vědět?“

Zahyneme, myslel si stařec.

„Neuvidí nás na kolenou,“ řekl Kuřátko. „Zabíjíme je zpátky.“

„Nikdo nás už neuvidí. Už téměř nejsme, dítě,“ řekl stařec.

A stařec Emil mlčel a natahoval ruce, zda se bude moci dotknout špičkami prstů zdi, aby věděl, kde je; cítil, že už je sám, že tedy Kuřátko odešel, jako s výjimkou těch dvou dnů odcházel vždycky, bez pozdravu, jako by se nechtěl zbytečně loučit a nežádal předem nějaké vyúčtování a chtěl nechat věci otevřené.

A zatímco se Kuřátko spouštěl dolů po cárech starých pokrývek, protože v domě v Nízke už nebyly schody, poněvadž schodiště už se zbortilo po prvních dělostřeleckých salvách do ulice druhý a třetí den ohňů, podle kalendáře a počtů starce, seděl stařec Emil nehybně a naslouchal rachotu, který ho tak vyplašil.

Mezi vzdálenými a bližšími cizími zvuky si přibližoval jediný hlas, který se mu – když se ocitl sám – zdál také odlehlý.

Křeslo, v němž stařec Emil seděl, bylo potrhané a špinavé jako všechno, protože nad městem neustále plul černý horký popel a vnikal sem okny a usedal starci na holé kůži, chránil se v takových chvílích sepjatýma rukama. Kdykoli se pohnul, šimralo ho to v nose. Zaháněl svědivost od kořene chřípí. Myslel na jatka,

v nichž šlo do devatenáctého dubna více než třikrát sto tisíc lidí na porážku jako jalovice, než se malý zbytek vzmužil k odporu. Uvažoval o tom, co bude, až budou všichni mrtví. Byl to důsledek chyby, které se kdysi dávno někdo dopustil, nebo se jí dopustilo jeho pokolení, anebo to byla součást osudu, který někde začínal a skončí, jako končí všechny lidské věci a lidé sami? Jak dlouho si to budou pamatovat děti dnešních a zítřejších dětí? Jsou, jako za každé selhání každý, trestáni porážkou? V starcově čele kroužila myšlenka, která k němu přicházela v těch dvaceti dnech ohňů často, na lidi, už dávno vymřelé, o nichž jenom slyšel. Na všechny ty, co dosahovali velikosti jako stín, který se postavil do cesty slunci, a co hynuli. Nepochopili výzvu svých dnů? Nebo zahynuli naopak proto, že ji pochopili? Snažil se uhodnout, co to bylo, co vdechlo sílu slabým a odhalilo slabost silných. Byl by rád věděl, kde je jeho vnuk Josef, zvaný Kuřátko. Löwy-Cohen. Snad poslední Löwy-Cohen.

Stařec Emil se přestal škrábat. Seděl nehybně a vzpřímen, aby nepřivolal šramotem německou hlídku.

Přemýšlel, co vedlo k tomu, co se dělo. Dva tisíce roků nenávisti, živené v kostelích, v hospodách, ve vládních kabinetech Anglie, Francie nebo Belgie, Německa, probíral v duchu atlas a dosáhl k masakrům Arabů proti židovským starousedlíkům v Palestině. Málokdo se zastal svého židovského obyvatelstva, aby si rozházel většinu svých příznivců. Byli ještě s výhradou svolni tolerovat ubohé bezbranné a směšné nebo obětované. Vycenili zuby, pokud se někde odvážili Židé bránit se nebo se brát za své, jako všichni ostatní. Sebemenší projev židovské jistoty provokoval k nepřiměřené odvetě. Byla to drzost, opovážlivost? Nejmenší projev sebevědomí vyvolával nesouhlas, pogromy.

Otíral si malátným pohybem ruky zpocené čelo a cítil, jak pot houstne popílky, které se jako mouchy usazovaly na každém odkrytém kousku kůže. Je to konec židovské existence mezi národy?

„Přežili jsme i to nejhorší, ale asi nepřežijeme tohle,“ řekl si pološeptem.

Byl rád, že tu v tu chvíli už Kuřátko nebyl. Styděl by se před ním. Němečtí vojáci a Waffen-SS a Einsatzgruppen dostali rozkaz střílet na každé okno, vchod, na cokoli, co se pohne. Židi si za vystřílenou municí zaplatí. Německý komandant vydal rozkaz do reproduktorů, které se otloukaly o zdi ghetta: „Nešetřete střelivem! Do každého okna pošlete olovo!“

Němci si cenili života svých vojáků, ne bezbranných v ghettě. Pokládali židovské čtvrtě za hnízda teroru, za semeniště banditů.

„Stojíme proti veliké armádě,“ šeptal si stařec Emil. Ti, co povstali, se připravovali dlouho. Němci očekávali, že se bojovníci ghetta podlomí v kolenou a do tří dnů vyjdou s rukama nahoře a s bílými hadry. Někde pochytili Němci ženy, muže a děti a se zavázanýma rukama za zády je hnali před sebou, jako lidský štít, za kterým se kryli. Předpokládali, že Židé nebudou střílet do vlastních lidí. Rukojmí do posledního postříleli. Někdy Němci tloukli na dveře, aby se nezdálo, že přišli všechny postřílet. Stáli na jedné straně dveří a číhali i na druhé straně. Počítali s tím, že až uvidí Židé německé tanky, pancéřové vozy, pěchotu a uslyší dělo a nad hlavou junkersy a štuky, zlomí je hrůza.

(Včera Kuřátko řekl: „Čekají, až změknu. Až jim ukážeme hlavy a prsa. Toho se nedožijou.“)

„Ani my se toho nedožijem,“ šeptal si stařec Emil.

„Čekáme na vás,“ oslovoval stařec Emil šeptem neviditelného německého komandanta a jeho muže s plamenomety.

Němci stříleli batolata, protože k plenkám některé židovské ženy přibalily pekelný stroj. Stařec slyšel o ženách, které měly mezi stehny dynamit a vyhodily se do vzduchu, když je Němci brali do zajetí. Představil si dlouhou sukni ženy, která se vyhodila do povětří i s německým vojákem nebo hlídkou.

„Nenávist vyvřela,“ šeptal si stařec pro sebe. „Sopka.“

Myslel na útržky provolání, které mu Kuřátko přeříkával, jako když se dřív modlil. To místo, kde se praví: „Nebuďte jako ovce.“ Nebyl to hřích, být jako ovce. Není to rouhání, ale znamenalo by to rouhat se, vzdát se zápasu, když člověku berou život.

Cítil pýchu i lítost. Věděl, že padnou všichni, pokud ještě nepadli. Stále ještě přilétaly za noci, když se chtěli matky s dětmi a nejstarší z mužů nadýchat čerstvého vzduchu a vylézali clonou plamenů z chladných sklepů, německé junkersy a heinkely a ostřelovaly, bombardovaly a zapalovaly v letu těsně nad střechami ulice a domy, všechno živé. Tak tomu bylo za dvacet nocí, v uplynulých týdnech i v Nízké ulici. Byl zázrak, že tu ještě mohl sedět. Ještě přijížděly – jako teď – rychlé tanky, řečené panteri a tygři, páchly kouřové pumy z otvorů v kanálech, vzduchem prolétaly miny, které měly zvuk, jako když bučí kráva, než hvízdavě dopadly; ozývaly se ojedinelé výkřiky, jak hořící lidé běželi vstříc německým hlídkám, aby pokud je nezarazily kule nebo bajonet nebo nůž, vnořili své dýky do německých hrudí.

Ještě se ozývala na všech větrných stranách od Nízké ulice střelba z kulometů a děl a pušek a duté výbuchy, kterým nebylo rozumět. Němci pohřbívali slavnostně své mrtvé a drželi proslovy nad polními hroby v duchu úzkého kamarádství, s kterým potlačují povstání prašivých Židů, kteří nechtějí už umírat dobrovolně a jako ovce, a zvyšovali míru zneuctění na mrtvých nového nepřítel, ubohého stínu varšavského ghetta.

Stařec Emil shromáždil ve své hlavě obraz, v němž bylo jeho osmdesát let a v nich těchto dvacet dnů; cítil, že všechen zpěv z něho odešel, vyschl nebo vyčpěl. Slyšel zevnitř dlouhou ozvěnu minulého života. Myslel na šťastné přestávky mezi katastrofami. Na zařízení, které mu vnuk připravil. Třeštil svůj skelný zrak do prázdna. Neviděl věci, které mohl vidět, vnímal ty neviditelné. Věděl, k čemu se upíral dřív jako teď k trámu. To, co bylo kdysi to nejlepší, co v sobě cítil, ustoupilo teď spolehlivosti trámu.

V některých ulicích a domech – do vzdálenosti, kterou mohl obsáhnout sluchem – pukaly a padaly s třeskem čelní a boční stěny. Bylo to pomalé a dalo se to sledovat. Některé domy přečkají zásah dělostřelecké nálože, třebaže jeho obyvatelé ne. Za pár hodin se zhroutí i dům, ale ne vždycky. Někdy dopadla nejtěžší nálož, pak se rozhostilo ticho, snad několik vteřin, než se zdi s rachotem zbouraly a zase to zahalilo mrtvolné, všeobjímající a tiché.

Odtrhli je od světa, který je opustil. Ohnivá povodeň strhla mosty, po nichž se mohli scházet a dorozumívat se s velkou rodinou, kamkoli se roztrousila. Nešlo mu na rozum, proč vynaložila mohutná říše všechnu svou moc, své nejlepší vojáky, inženýry a architektky a vědce a myslitele a náboženské učence a učitele, aby je ničila ohněm a zabíjela bez nejmenšího slitování, od nemluvnat po starce nad hrobem. Znamená to konec světa, který obývali? Kuřátko a on? Jejich rodiče, prarodiče a bratři a sestry a strýcové a neteře a synovci, lidi, které znali i neznali? Viděl v duchu města a vesnice, smetené z povrchu země. Vstřebával žár, který ho obklopoval. Prosakoval jím, jako by mu prohořela kůže. Smažil se zaživa. Měl pocit, že kráčel po horkém hustém vzduchu, aniž se pohnul a aniž věděl kam.

Tázał se sebe sama: Bojím se Němců? Ano, odpověděl si. Bojím se jich. Jinak, než se bojím Boha. Ale nebyl si jist, že se bojí Boha.

Neodvážil se na adresu Boha vyjádřit zklamání, které si zároveň nemohl upřít. Snad se už nebál ani Boha, ani Němců. Byl příliš unaven.

Bojím se sebe? Ano, odpověděl si znovu. Bojím se sebe. Nemohou nás už o mnoho déle vraždit. Nemohou nás oddělit od toho, v co jsme věřili, že je dobré a špatné, správné a nesprávné, spravedlivé a nespravedlivé.

Mohou zahubit paměť? Vymazat, co bylo? Pravdu a hrdost a odvalu a důstojnost? Zůstane na světě jen podlost a zbabělost?

Jak budou žít ti, co přijdou po nich, co zůstanou, na jednom světě s Němci? Stařec v duchu viděl hroutit se pilíře, na kterých stojí. Jeho svět. Smrt spravedlivých, záhubu všech.

Spatřil řadu pokolení na cestě dlouhé čtyři tisíce roků. Pokolení za pokolením, která se musela dobírat cti, jak se to vyžaduje od zemí i jednotlivců.

Otvíral zpola už bezzubá ústa, omílal si slova pro sebe. (Kuřátko prve viděl, že si stařec něco předříkává. Modlil se? Nevšímal si toho. Měl na mysli praktičtější záležitosti.)

Máme jen slova, přeříkával si stařec Emil. Němci mají železo, oheň a plyn. Mají ocelovou vůli a jed. Proti našemu životu postavili smrt. Proti slovům kulometry. Proti naději beznaděj.

Stařec Emil věděl, aniž to mohl vidět, že pod troskami po dělostřeleckých granátech, minách a dynamitových náložích, po koberecích pum z letadel létajících nízko, protože se nemusela bát střelby ze země, pod ruinami zbořených, rozstřílených nebo vypálených domů leží mrtví, které už nikdo neodkryje. Ztratí se jejich jména, jako zmizela jejich těla, tváře, oči, rozum. Sežerou je krysy a červi, pokryje je bláto dešťů, které přijdou, až bude pozdě, pohřbí je popel. Budou to slavní mrtví, pokoušel se ujistit stařec. Nejslavnější mrtví, z kterých kdy odešel život.

Cítil se blízko mrtvým, nejen proto, že jich bylo tolik, víc než ještě živých. Doléhaly k němu zvuky domů, které se sesouvaly, jako domečky z karet. Myslel na zařízení, o kterém se Kuřátka zmínil, dotknout se trámu, aby na něho spadl strop, půl domu. Nedalo práci si to představit. Je to hodné dítě, řekl si v duchu.

Dům, jehož stěny praskaly, se otrásal, slepá okna už neměla skla. Byla vytlučena první den bombardování.

Co po nás zbude, ptal se stařec. Hromada kamení, poušť, ticho, snad ozvěna slávy? Nebo nic, nic? Proč od nich Němci chtějí, aby hynuli úměrně tomu, jak chtěli žít? Aby hynuli poníženi, vděčni za smrt z německých rukou? Pro Němce je smrt víc než život.

Odkud to přišlo? Kde se to zvrátilo? Oslavují smrt, jako jsme my slavili život. Strach, jako my svátky radosti. Snaží se obrátit svět z nohou na hlavu. Povedlo se Němcům odejmout smrti smysl? Vyvrácíme jim to svou smrtí?

Nehýbal se. Snažil se představit si noc, bílou tvář lunny. Vůli těch posledních, kteří prohrají, ale zůstanou neporaženi. Myslel na dvojakou tvář vítězství. Zahyneme do posledního, řekl si znovu. Měříme svou sílu svými nejslabšími, uvažoval a vybavil si vnuka, Kuřátka. Jsme živí už jen životem toho posledního z nás. Nemůžeme přežít, nepřezije-li ten poslední.

Starý muž necítil nebezpečí, které ho obklopilo. Vnímal bolest v hrudi, kde leží srdce, pod spečenou vrstvou kůže. Vdechoval pachy ohně a představoval si jeho barvy. Obestíral ho žár. Vnímal svou nepatrnost. Svou vyčleněnost. Sdílel ji s neviditelnými, které ohrozily ohně a dělostřelba jako jeho a jeho vnuka. Připadal si jako Samson, jemuž už dopředu usekli ruce, podťali nohy a vypálili oči a nabodli ho zaživa a nechají ho, aby se opékal na otevřeném ohni, jako chleba v peci, podsvinče na rožni. Záviděl těm, kteří nezmeškali svou chvíli. Padli v boji nebo ještě bojují. Rovni svým nepřátelům, lepší než oni.

Měli pro Němce odpověď: nuž v ruce, pušku nebo úder pěstí. Nepokořenost v duši, a paměť. Odpověď ponižovaných, ale neponižených. Zesměšňovaných, ale v okamžiku pravdy nepokořených. Myslel na trám, strop a vnuka a na hrdost a spravedlnost, na odvahu. Na neúctu Němců k životu. Naslouchal tichu mezi granáty. Slyšel odpovědi na svoje otázky, které už nikdo nezaslechne, ale které nelze umlčet.

Byly mezi námi rozdíly, myslel si stařec. Už nejsou. Jsme zajedno v tom posledním, co nám Němci připravili: ve smrti. Umíráme společně. Jeden lid, Židé. Bylo to mimo modlitby. I mimo Boha?

Stařec Emil si mohl představit, jak lidi drtí hroutící se domy, ty, co bydleli v horních poschodích, na schodišti, kde je to překvapilo, a dole až po přízemí a mizeli beze stopy, a co s nimi udělal žár, kolik lidí se vypařilo, jako se vypaří v prudkém ohni kus dřeva. Nikdo je nebude hledat. Zmizí v kouři, který odnese vítr.

Chvillemi přepadala starce slabost, že nevěděl, je-li den nebo noc. Měl pocit, že se ztrácí. Cítil se slabý a lehký a bál se dotknout vlastního těla, aby nenahmatal vystupující kosti, pokryté tenkou kůží.

Cítil závrať, prudký a horký vítr, který se stácel za kadlubem čela jako vír. Zároveň si dovedl představit, že v noci osvětlují ohně zkázu ještě výrazněji než ve dne.

Už si nekladl otázku, v jak divném světě žije a umírá. Všechno mu připadalo všední a běžné.

Spáleniště byla pustá. Zmizely i mrtvé kočky, psi. Snad tu nebyly už ani krysy, přicházející štěrbinami v hradbách z vnitřního města, nebo jimi utíkaly. Stařec myslel na kanály hluboko pod dlažbou a domy. Zůstali tu sami, mezi hromadami neviditelných mrtvol, opuchlých těl, nebo kusů dělostřeleckými granáty roztrhaných lidí mezi shořelými.

Včera se zdálo vzdálené tisíc let. Co se stalo před hodinou, byly zapomenuté dějiny. Myslel na své neznámé předky ve vedru na

poušti, kteří věřili, že Bůh je na jejich straně. Na své vzdálené příbuzné, s nimiž se nikdy nesetkal. Na lidi, kteří utíkali, ze země do země, až už nebylo kam.

Na vesnice a městečka někde v Polsku, Španělsku nebo Německu nebo Francii. Na rod své matky, svého otce, jejich rodičů a prarodičů, daleko dozadu. Na lidi ze sousedních domů a bytů a sklepů a kůlen, než sem spadly bomby a ožehly je ohně. Také chtěli utéct, ale už neměli kam. Přáli si zemřít a shořet, mít to za sebou co nejrychleji. Mít sílu skočit a zahynout bez bolesti. Myslel na všechny příbuzné, kteří neměli tušení.

Pak vyhnal všechny myšlenky z hlavy a oddal se tichu mezi ohni, horkému větru. Tomu jedinému, co slyšel. Plameny polykaly čas a měnily ho v smrt. Ano, šeptal si pro sebe, čas a smrt jsou sestry, oheň je jejich bratr. „Nikdo neví,“ vyšeptávaly jeho rty, tak tiše, že to ani on sám neslyšel. „Nikdo neví...“

Vít se proháněl nočními troskami a vytvářel zvuky, v nichž stařec Emil hledal a nenacházel smysl. Navzdory síle německé armády porazit je prvním bleskovým odvetným úderem, žil tu už dvacátý den, pod střechou, vydán všanc ohni a minám, jež neviděl, zbloudilým nebo cíleným dělostřeleckým salvám, zatímco jeho vnuk, Kuřátko, obcházel společně s bojovníky v kanálech, aby připomenuli německým tankistům, dělostřelcům a velitelům jejich zranitelnost, že se smrt ve válce nevyhýbá žádné straně. Nacistické vojsko se nepostavilo židovským bojovníkům, mužům, ženám a dětem tváří v tvář. Využívali obrovské přesily zbraní. Přišli zabíjet, ne umírat. Spoléhal na svá děla, tanky, pancéřové vozy, plamenomety. Pokládali židovské bojovníky za šílené, smířené s tím, že padnou; ale v boji. I poslední německý voják věděl, že povstalci nemají naději. Vyhýbali se střetnutím čelem.

Ze všeho vystrkovala pracky a sešklebenou tvář německá smrt. Bůh nového Německa. Smrt, která ještě nemá jméno.

Naslouchal tichu. Už dlouho neslyšel křik ani pláč dětí. První dny děti plakaly, pro mrtvé matky, zabitě otce, bratry a sestry. To utichlo. Odhadoval, jak dlouho potrvá ticho. Žiju ve světě bez slz, pomyslel si stařec. Čekal, kdy tišinu roztrhne granát.

Vdechl, aby vycítil, kde vypustili Němci otravný plyn. Plynul pro Němce čas pomaleji, protože ho měli více, než pro ně, vyhledové, vykrváčené a každou vteřinou bezmocnější?

Stařec Emil myslel na čas. Na neúprosnou tvář času.

Chvilice plynula, bylo to už dlouho, co Kuřátko odešel? Vlávalo se to všechno do proudu času, z něhož narůstaly hodiny. Stařec Emil seděl stále sám, zůstaven myšlenkám, které ho držely na italském šlechtickém křesle, které se dostalo do Polska. V každém z těch dvaceti dnů ohňů, počínaje devatenáctým dubnem, kdy na narozeniny pána všech židovských životů a poddaných mnoha a mnoha zemí vyletělo pár německých strážů do vzduchu, zcela v protikladu k záměrům zdejších německých vedoucích, viděl stařec sebe a svého vnuka Josefa, zvaného pro útlý vzrůst Kuřátko. Spatřoval svou dceru Soňu a zetě Josefa a pak ševce, Jakuba Finka, který se rozhodl odejít už druhý den povstání do bezpečnějšího sousedství kanálů a přivolal na sebe dávku z neviditelného kulometu. Připomínal se mu v každém výstřelu, který sem donášel vítr z protější části hradeb. Rodina Löwy-Cohen se nenarodila v tomto městě, které mělo ve svém srdci zárodek jiného města, a bylo obklíčené a drcené nejsilnější armádou na světě – ze všech stran a ze vzduchu. Byla sem dovezena z jiné země a tady jí bylo souzeno zemřít. A tu stařec znovu cítil příval pýchy. Věděl, že zemřít v tomhle městě je slavná smrt a že nebude zapomenuta, i když na místě města zbude za dobu daleko kratší než dvacet dnů, jež trvalo povstání, jen popel a trosky s příměsí ohořelé lidské kůže a lidské krve.

A zase spatřoval v duchu svého vnuka Josefa, poslední výlupek rodu Löwy-Cohen, kdysi královského a kněžského rodu. A myslel s lítostí, která mu svírala hrdlo a způsobila, že se skoro křečovitě držel svého odpočívadla, na bratrství, které by se pro ně rozestřelo po téhle válce, kdyby jim bylo dáno ji přežít, protože lidé se musí poučit a spojit se proti zločinu ponížení. A pak dlouho myslel na to, že zde je lehké zemřít. A přesto znovu litoval, že má vyhaslé oči, protože jinak by spatřil, jak se židovští krejčí, kotláři a pekaři a dlaždiči mění od prvního dne povstání, od toho slavného devatenáctého dubna, v posly odvety, aby vzkázali okolnímu světu: *Pohledte, jak jsme umírali, když jsme shledali, kdo je proti nám.*

Stařec Emil zvedl ještě o poznání výše hlavu. Bylo to, jako by stál a zakláněl ji maličko dozadu. Prokrel nahlas Boha, že mu vzal oči a zapomněl, že nesmí mluvit, aby ho neslyšely německé hlídky. Třeštil pak skelný zrak na zeď. Slyšel, jak prve pukala stěna a jak se vzápětí zřítíl do sutin vedlejší dům, protože jím proletěla mina. Naslouchal bučivému zvuku, než proletěla svou oběžnou dráhu od hlavně minometu a způsobila dopadem spoušť. Stařec Emil se nehnul.

Vdechoval s odstupem několika vteřin pach střelného prachu, tělo a mozek miny, prach drceného kamene, dřeva a vlnu prudkého horkého vzduchu. Zastavil se v duchu u okamžiku, kdy bučivý zvuk prolétal nad hlavou. Sevřel v dlaních opěradlo. Podrážkou nahmatl místo, kde si udělal důlek v podlaze, o který by se mohl opřít, kdyby chtěl vstát.

Nevstával, protože věděl, že neopatrně si stoupnout nebo ukročit by znamenalo propadnout se do hlubiny schodiště. Seděl stále se zakloněnou hlavou a čekal.

Všechno by zkazil, kdyby se pohnul.

Jaké mozky si mohou libovat v tom, že promění židovské čtvrtě v ohnivou klec, tunel se zazděnými východy, v němž stravují pla-

meny živé? Než shoří, dožijí jako v pasti chycené krysy, které se usmaží v plamenech, živených sebou samými, na vlastním tuku. Představil si bojující muže, ženy. Vychrtlé tváře s vylekanýma očima. Děti, které zápasí kromě německých vojáků i se svým strachem. Tvář Kuřátka. Bůh ho požehnal nebojácností. Vnuknul mu pocit nezranitelnosti nebo bezpečí i v nejkrutějším ohrožení? Obestřel ho neviditelným krunýřem? Sotva.

Stařec Emil vstřel další vlnu vedra, které mu zavál vítr do tváří a na hrud'. Čekal, až rozrazí vzduch a šumění ohně svist příštího granátu. Kolik museli mít Němci na okrajích židovských čtvrtí a za nimi minometů a děl? Už se poučil, jak Němci střílejí. Prudký svist, nejhluchnější, když ho mýjel, někde nad ním nebo stranou, na cestě do tmy, k jednomu z cílů. Pak vteřina ticha, než přeletěl další a předchozí vybuchl. Dva, tři, pět granátů rychle za sebou.

Mezitím srovnával stařec Emil ohně ve své blízkosti s ohni inkvizice, už dávno pohaslými, ale nevymazanými z jeho paměti, jako nikdo a nic nevymaže plameny ghetta. Němci tvrdili, že jimi očišťují svět, který bude, jako tehdejší vrahové měli za to, že krutostí plamenů své oběti očišťují. Budou prokletí, do konce času, jako jejich učitelé, i pro to, čím je předčili.

Dusil se ohněm. Zaslechl svist další kanonády, svist prvního granátu; a čekal, až doletí a vybuchne. Nemusel čekat víc než vteřinu. Následoval výbuch za výbuchem, nové a další salvy. Němci museli mít nadbytek střeliva. Počítal exploze, aby se přesvědčil, že žije. První, druhá vteřina, třetí, čtvrtá, pátá. Exploze ztrácely opakováním hrůzostrašnost. To tajemné, co kdysi přinášela smrt. Zvykl si. Věděl, co znamenají salvy tam, kde vybuchnou. Nepřikládal zbabělost granátům, jen mužům u děl. Vybavil si letmo zdravé tváře dobře živených německých vojáků. Dělostřelce, letce, komandanty.

Na okamžik se dělostřelba utišila. Až s prodlevou přiletěla další mina. Cítil se vymrskaný, jako padlý obilný klas, neúrodný, jako vyschlá země, neplodný, jako stará žena. Znehybněl. Báł se své slabosti, svého strachu. Cítil se vysílen. Čekal na další salvu. Nechtěl, aby ho zastihl Kuřátko zmoženého strachem. Očekával salvy, které přijdou rychle za sebou.

Cítil oheň a myslel na vodu, která tu nebyla. Viděl před sebou v duchu dno moře, rozlehlou pustinu, kterou nelze přehlédnout. Prázdná koryta, která zradila břehy, a pobřeží, jež opustily vody. Nic už nebude, jaké to bylo. Lidé, země, nebe. Myslel na osud, čím se podobá žárem vysušenému oceánu. Vrátila se mu vidina vody. Lesk hladiny, od níž se odráží ve dne slunce, v noci hvězdy a měsíc. Žil dlouho? Přespříliš dlouho, odpověděl si. Snad pralátka, z které je uhněten člověk, je prázdno a ticho a osamění, opuštěnost a vyčleněnost, voda a sucho a oheň.

Stařec Emil necítil své tělo zevnitř, kde hladověl a živil se vlastní tkání, jen zvenku, kde mu okorávala kůže, spečená žárem.

Cítil bolesti v zádech. Jeho hrud' se propadla. Nenadýmaly ji plíce, jimiž se zmlada dokázal nadechnout, jako by se rozkročil. Vdechoval prach ze zřícených budov, na které dopadaly zápalné pumy a dělostřelecké nálože. Z letadel s německými výsostnými znaky, která neviděl, ale slyšel a která mu Kuřátko popsal. Černý kříž na křídlech a na směrovém kormidle. Výbuchy slyšel, stejně jako bombardovací letouny. Vnímal tmu, zhoustlou prachem a dýmem, zplodinami trosek a hnilobou, kterou vydávalo, co bylo ještě nedávno živé. Kreslil si před duševním zrakem trosky, trosky trosek, sutiny ze sutin hroutících se domů, z praskajících zdí, skřípání ohýbané oceli, cesty zkázy, které měnily směr, jak se točil vítr. Sutiny dusily ty, kteří žili a bojovali.

Stařec nerozlišoval už mezi dnem a nocí, jen je odhadoval. Mohl si představovat oblouk soumraku, který odděluje den od noci, a cáry světla a tmy, jimiž se ohlašuje úsvit. Kašlal, a sotva vnímal svůj kašel. Mdle zaznamenával ohně, ty zblízka i ty, které odehnal rozžhavený vítr. Věděl, že úleva větru je zrádná, protože vítr rozdmýchával i to, co bylo už v popeli, ty poslední jiskry. Němci potvrzovali poučení starých rabínů, že kdo hřeší znovu a opět, má za to, že nehřeší. Ale na rozdíl od talmudu, kde se nevinného báli a hříšník pak se obával jich, bylo to s nimi obráceně. Nevinní se jich báli, oni neměli strach z nikoho. Němcům bylo srdečně jedno, jestli se jejich činy zapisují do Knihy hříchů. Zášť, vášeň a nenávist patřily k jejich všedním dnům. Pud k zlému je vedl k nim. Podle nich nebyla krysa zloděj, ale díra. Kde byly časy, kdy se stařec bál hněvu a nacházel v sobě utišení. Připadal si jako v útrokách žhavé pece. Vraždí pravicí i levicí, říkal si pro sebe. Myslel na souseda, který si sáhl na život. Udělal dobře? Předešel vrahům?

Věděl, že už nikdy nevdechne čistý vzduch. Prach se mu usazoval pod košilí, na kůži, podobné okoralým prstům. Měl zacpaný nos. Kouř prolétal vzduchem, jako jedovaté mouchy nad močálem. Představoval si známé, jací byli, dokud měl ještě zrak, a neznámé, které teď před sebou viděl jasněji, protože oslepl.

Druhá německá mina už nepřiletěla. Za několik hodin přišel Kuřátko. Usadil se na usmolené trojnožce a ani nepozdravil, jako by tím chtěl dát najevo, že jeho odchod nebyl nic, co stojí za pozornost.

Stařec Emil tiše řekl: „Neměl ses vracet, synáčku.“

„Koukám, že se to tu kapku pohnulo,“ odpověděl Kuřátko.

„Mina, ob dům,“ vysvětlil stařec Emil krátce.

„To mě mohlo napadnout,“ řekl Kuřátko. „Máme pořád ještě štěstí.“

„Jsi unaven?“

„Ani ne.“

„Máš dobrou povahu,“ řekl stařec.

„Jo. Jistě bych shořel jako papír.“

Kuřátko odtáhl starce i s křeslem zpět ke zdi, odkud bylo nejdál do prohlubně schodiště, šachty s ostrými hranami drátů a zdí.

Bůh tě vybavil odvahou, myslel si stařec Emil. Cítil sílu, která přerostla dítě. Neřekl to. Nechtěl uvažovat o tom, co by bylo, co mohlo být. Kdysi si myslel, že dar, kterým mohl Bůh obdařit člověka, je láska. Odvaha je víc než láska. Bránit se víc než čest.

Slyšeli letadla, junkersy, štuky zkoušeli Němci ráno. Poznali to podle motorů. Štuky si nacvičovaly nad židovskou čtvrtí lety střemhlav, stroj hvízdal, ječivý zvuk, který přicházel z výšky. Junkersy přelétaly, s povědomým hučením, pouštěly bomby. Výbuchy se mísily s rachotem motorů. Němečtí letci létali co nejniž, nehrozila jim protiletická obrana, pušky a revolvery jim nemohly ublížit. Motory řvaly, kvílely, hvízdaly. Oba sledovali, jak dopadaly pumy do rachotu strojů: Bum, bum, bum, s pravidelností, která je už nepřekvapovala. Musely mít načasované intervaly. Svist padající pumy, výbuch a rozptylující se ozvěna, přehlušená další bombou. Dvakrát se letouny vrátily. Udělaly oblouk nad Varšavou a pak přímkou prolétaly nad ghettem. Bum, bum, bum, bum... Dvanáct. Tři junkersy v zákrytu, jeden za druhým, jako tři divoké husy. Bum, bum, bum. A vzdalující se rachot.

Bezmoc, hněv a vztek, to všechno, co se ve starci sbíralo. Vlastnost, kterou neznal. Nic nebylo dosud tak ďábelské, aby musel nenávidět. Byly v něm vzdor, který vyvolává porážka, ubohost, s kterou přichází ponížení. Myslel na bojující muže, Kuřátka.

Rachot německých letounů byl odplatou nacistů, že se ghetto odvážilo povstat. V tichu, které nastalo po náletu a explozích, se topila bolest zabíjených.

I v porážce udělali Němcům čaru přes rozpočet.

Stařec zíral prázdnýma očima na vnuka. Šeptal, aby to řekl, a zároveň v naději, že to Kuřátko neuslyší: „Povraždí nás. Nemáme kam ustoupit.“

„Kdo by ustupoval, dědo,“ ozval se Kuřátko. A myslel si: Starý má pravdu. Co si za to koupím?

„Někomu všechno, někomu nic,“ omílal stařec Emil suchými rty.

Dovedl si představit hyeny, které sem přijdou, až povstání skončí, a v troskách nenajdou nic z toho, pro co si přišly. Co neuloupily a nenalichvařily předtím, nestihnou. Mohou vykrádat už jen své vlastní domy.

„Nikdy jsem neviděl tolik meteorů,“ řekl Kuřátko. „Vypadají jako ohnivé hrášky,“ dodal, aby stařec viděl. „Jako když prší světlo.“

„Vím, jak to myslíš,“ řekl stařec.

Na jih od zbořených hradeb přijížděly tanky.

„Začali bořit domy, kde už nikdo není,“ řekl Kuřátko.

„Slyším je,“ řekl stařec.

„Běda těstu, o němž i pekař ví, že je zkažené.“

„Hostina mrtvých, slavnost zlotřilých,“ šeptal stařec.

„Podle nich pro nás v jednom světě už není místo,“ dodal.

„Uvidíme,“ řekl Kuřátko.

Věděl, že stařec nemá s kým mluvit, kromě něho. Nechtěl starce litovat, aby mu tím nepřitížil.

„Jaká ovce, takové jehně,“ řekl stařec. „Jaká matka, taková dcera. Jaká matka, takové dítě.“

„Když myslíš,“ vzdal se Kuřátko. Se starým to nikdy nikam nevedlo. A aby starce potěšil, zalhal: „Nebe se zatáhlo. Vypadá to, že bude pršet.“

Slyšeli tanky a střelbu. Hroucení domů v troskách.

Stařec řekl do prázdna: „Lev neřve u hromady slámy, ale řve u hromady masa.“

Pak řekl: „Ještě dýcháme.“

„To se ví,“ řekl Kuřátko.

O tom se nemusel přesvědčovat. Viděl, jak se zvedá a klesá jeho malá nahá hrud’.

„Máme tělo, ruce a hlavu a nohy,“ řekl Kuřátko.

Vzduch byl plný neviditelných částiček prachu.

„Jednou nebo dvěma kulkama mě neodradí,“ řekl Kuřátko. Někde uvnitř cítil radost, když slyšel kulky svištět kolem, jako když proletí včela nebo moucha. Zatím měli štěstí. Proč by ho neměli mít i příště?

Stařec Emil naopak cítil stín, prostupující jeho duší. Co čeká člověka, všechny lidi? Co může ještě přijít po tom, co už přišlo?

„Dítě,“ řekl.

Stařec myslel na mrtvé. Přeskočilo to na Kuřátko. Němci svoje mrtvoly odtáhli, aby je řádně pohřbili. Váleli se tu jen židovští mrtví. Tleli a vydávali pach, z něhož se Kuřátku první dny zvedal žaludek. Zbledli, pak zežloutli a nakonec zmodrali a zčernali scvrklí, ohořelí, jako kusy dřeva, s pěti, deseti kulkami v hlavě, v hrudi nebo břiše. Leželi naznak, jak do nich Němci stříleli zezadu.

Starce obtěžovaly mouchy.

Slyšel, jak ho obléávaly masařky. Usedaly na něm a cítil, jak po něm lezou stejně jako švábi. Měl strach, že ho opouští rozum, aby nevnímal. Připomínal si stůl, kde ho čekal talíř s polévkou, medový čaj a chleba s máslem. Návštěvy příbuzných a přátel. Kavárny, kam chodil jako mladík. O tom s vnukem nehovořil. Myslel na maličkosti, které pro něj v minulosti tolik znamenaly. Kuchyňský stůl, jemuž se viklala noha. Chtěl to na začátku války spravit a zpevnit, už to nestihl. Plácnutím zabil mouchu. Slyšel, jak spadla.

„Co děláš?“ zeptal se Kuřátko.

„Čekám na smrt,“ odpověděl stařec Emil.

„Na to máme dost času,“ usoudil Kuřátko. „To by se mně tak chtělo. Na to zásadně nemyslím.“

„Nemáme ani trávu,“ řekl stařec.

Nikdo neví, kolik lidí už zešílelo. Věděl, že rozum mu vysvětlí jen málo. Někteří zešíleli po skoku z rámu okna, během letu, než dopadli. Ušetřili si bolest. Mám ještě příliš rozumu, řekl si. Hlad, stejně jako Kuřátko, mně ujídá tkáň. Leda by Kuřátko zhltnul, co mu daly Velké hlavy v kanálech. Největšímu skrčkoví mezi Velkými hlavami přezdívají Polní maršál. Stařec měl už hodinu pocit, že krvácí do střev. Bolel ho žaludek. Suše pokašlával.

Na okamžik se starci zdálo, co slyšel, skutečné a chvílemi jako sen. Představoval si, podle toho, co mu Kuřátko říkal, že většina mrtvých ty první dny nebyli ani Němci, ani jejich bojovníci, ale děti. Děti umírají nejsnadněji.

Jaká je cena krve? Mojí krve? Krve Kuřátka? Krev nevinných je bezcenná, usoudil. Představil si, že svět tone v moři krve. Nikdo nevyčistí takový svět. Nesmaže, co se stalo. Nevzkřísí zakrvácený svět. Nikdo nevrátí život mrtvým. Zůstane ozvěna, než dozní; sláva, než vybledne. Svět mu připomínal sopku, která vybuchla a zalila magmatem a ohněm, co jí leželo v cestě. Pokryla lávou, co žilo, aby se utopilo. Myslel na lidi, kteří ještě žili v troskách, bez jídla a bez vody, pod širým nebem. Nemohlo jich být moc. Představil si k nim tváře, vychrtlá, nemocná a raněná a popálená těla. Nechtěl myslet, co je po dvaceti dnech ohňů čeká. Kuřátko vymazal z paměti, co mu nepomáhalo. Kuřátkův slovník zestručněl. Ano, ne, dobře, špatně, nutné, zbytečné. Voda, jídlo, teplo, zima, vítr, déšť, popel, vzduch. Mými pojmy zmítá závrať. Stařec věděl, na co už nenajdou lék.

Nechtělo se mu říkat, že bolesti prostoupily jeho tělo, každý pór, takže by na sobě nenašel místečko, které něco nepostihlo. Stěžovat si Kuřátko by byl hřích. Ještě neslyšel vnuka, aby si postěžoval.

„Jsem jako provazolezec,“ přerušil Kuřátko ticho, aby nenechával starce jen ve tmě. „Jsem akrobat,“ uvtípl se.

„Jsme oba,“ souhlasil stařec.

Kuřátko neřekl nic, slyšel, jak stařec kašle.

„Potřebuješ napít,“ řekl Kuřátko.

„Měl jsem v krvi Boha,“ řekl stařec.

„A muziku,“ připojil Kuřátko.

„Už ne,“ dodal stařec.

Vnímal dětskou důstojnost vnuka. Co z něj předčasně udělalo muže. A z něho trosku. Nestačí bránit se jenom myšlenkou, pomyslel si.

Kuřátko neřekl starci Emilovi, že zatímco židovská část města hořela, probíhal život venku, jak věděly Velké hlavy v kanálech. Jako by se nic mimořádného nedělo. Na tom si daly německé úřady záležet a polské jim vyšly vstříc. Restaurace, divadla a kabarety a cirkusy zůstaly v provozu. V okolních domech a blocích několika čtvrtí kolem dokola požárů se ghetto, hořící jako pochodeň, postaralo obyvatelstvu, které mělo s válkou nouzi o rozptýlení, o novou atrakci. Snad dokonce přijeli do Varšavy turisté. Příbuzní zvali příbuzné. Pomíjeli vyhlášené třídy a sledovali ohně. Ti nejšťastnější viděli poměrně zblízka a zřetelně lidi skákat z domů, hořících odzdoła, skoro pomalu, ale neúprosně. Někteří se vybavili dalekohledy a zaostřili na třetí a čtvrté poschodí.

Na náměstí hrála kutálka galop, minulou neděli to byly *Dunajské vlny* a předtím pro veřejnost španělské tango *Andalusia*. Domy v těsné blízkosti ghetta, hlídané hasičskými vozy v plné pohoto-

vosti, začernil čmoud a vypadalo to, jako by se pár bloků kolem dokola zahalilo do černého flóru – čelní stěny a okna.

Podle Velkých hlav dosahovaly ohně prvních pár dnů, co začali Němci své žhářské dílo, do šířky stovek metrů. Někde se roztékal asfalt. Hasiči a německá armáda, narychlo povolane zákopnické jednotky, se postarali o to, aby se plameny do árijských čtvrtí nerozšířily. Židé si za povstání zaplatí sami. Kdo chce vidět národ na kolenou, ať přijede do Varšavy. Žádné vražedné vedro nehrozí. Smrtící výheň árijské čtvrti nezasáhne. Nikdo se venku nemusel bát, že ho to uškvaří.

Léto je ještě daleko, psaly noviny, aby snad někdo dostal úpal. Psalo se, že z přílišného horka se lidi hroutí. Úžeh ohrožuje jen neopatrné. Pokud jde o úpal, přehřátí organismu, které narušuje krevní oběh a způsobuje až bezvědomí, stačí zachytit včas pocity žízně, malátnosti a závratí. Uchýlit se do stínu, hodně pít. Přikládat studené obklady.

V noci dodaly ohně městu záři, jakou se předtím ještě neozdobilo. Kanály byly jediné místo, kam se ohně nedostaly. V kanálech měly Velké hlavy starosti s uprchlíky, kteří se spustili do stok i s dětmi. Ty nejmenší, nemluvňata a předškolní děti, to v kanálech dvacet dní nevydržely. Jedna z Velkých hlav byl před válkou prodavačem ledu. To bylo něco, co by možná dědu Emila zajímalo.

Odtud se běžným smrtelníkům prodávat led zdálo směšné i užitečné. Kuřátko myslel na podivuhodnosti a zádrhele existence dospělých.

Nezahrnul do toho teplovodní potrubí, vedle kterého Velké hlavy spaly.

Myslel na to, jak potkani a krysy opouštěli ghetto, když začalo hořet, jako je předtím opouštěli za záplav po velkých deštích. Děti se v ghettu potkanů neděsily, ale dospělým z nich bylo při dote-

ku na zvracení. Vletí na člověka a skrz nohavici po noze se mu vyšplhají, až kam je nechá, někdy ke krku, a pěkně ho pokoušou. Krysy panáčkovaly, lezly do hrnců a ohryzávaly rohožky. Lidi jim záviděli. Neměli co vařit a hynuli hladem, potkani se usídlili v kamnech, na plotnách, lezli do skříní, do postelí a matrací nebo polštářů, do kastrolů nebo pekáčů.

Teď se potkani odstěhovali do kanálů. Prolézali rourami, schopni šplhat, kudy se dalo. V kanálech jich bylo stokrát tolik.

Ve stoce musel Kuřátko počkat půl hodiny na odpočívadle šachty na žebříku, protože nahoře pochodovala jednotka Waffen-SS. Zpívali o veselých dřevorubcích, jedna polovina text, druhá refrén. *Nun ade du mein lieb' Heimatland*. Znal už pár německých pochodů: *Wenn wir fahren* nebo *Von Finnland bis zum Schwarzen Meer*. Anebo *Es zittern die morschen Knochen*. Předevčirem taky nemohl vylézt, nahoře na mřížích kanálu seděl na bobku wehrmacht. Němec jedl kedlubnu. Slupky házel do kanálu. Krájel si kedlubnu nožem, plátek za plátkem. Kousal a chroupalo mu to v zubech. Měl těch jejich písniček až po krk. Každá druhá *Liebe Heimat*. Když zpívali *Ich hab' einen Kameraden*, rozuměl: ... *mit Herz und Hand für Vaterland... Die Vöglein im Walde, In der Heimat, da gibt's ein Wiedersehen...* Některé zněly výhrůžně, s bubny, jako *Horst Wessel Lied* nebo *Führer befehl und wir folgen*. Včera slyšel *Heil Hitler marš*.

Měl ještě nos plný stoky, potkanů-plavců, hnijící vody a splašků. Byl rád, že nemusí dýchat ztuchlinu. Napadlo ho, že s dědem Emilem si už dvacátý den nevybírají mezi lepším a horším, ale horším a nejhorším. Byl rád, že se stařec Emil ještě na nic neptal.

Zešeřilo se. Světlo sem padalo jen z ohňů, chvílemi pouze odlesky. Byla jasná obloha, začouzená doleji, než to rozehnal vítr, čmoudem od řídkého k nejhlubšímu. Některé odlesky plamenů osvětlily oblohu i pohyblivý, vlnící se dým.

Stařec Emil naslouchal, jak si vnuk stavěl do středu světnice pod trám, který předtím, než odešel, srovnal s velikou třískou, putnu s vodou.

Už jsem si dlouho neumyl svou starou kůži, říkal si v duchu stařec; měl bych jít tomu malému příkladem. Potom se šplouchání uklidnilo. Kuřátko rozlomil malou polskou věku chleba a položil půlku na starcův klín. Stařec Emil ohmatal svůj kousek. Domyslel si, že to Kuřátko nemá od židovských pekařů. V ghettu už nebyli pekaři. Už dvacet jedna dnů tu nikdo nepekl chleba.

„Bez vody,“ řekl Kuřátko.

A pak: „Dobrou chuť, dědo. Voda bude zítra. Když se umyješ, můžeš slízat pár kapek ze rtů a udělá ti to dobře. Za chvíli ti přistavím putnu. Možná, že budeme mít štěstí a začne v noci pršet.“

To byla lež, bylo jasné nebe. Nerad obelhával starce, který neměl tušení, jestli se oblaka podobají rounu nebo do černa přecházející tmavomodré, jako blížící se díře do pekla. Nemohl starému vyprávět o hvězdách, které znal z dob, kdy ještě viděl.

„Kdes byl?“

„Jez.“

„Nemůžeš mi říct, kdes byl?“

„Podívat se, jestli tu nejsou kolotoče jako někde na matějské pouti. A stavěl jsem se v cukrárně na Malém rynku. Z Nalewek tam není přes hradby daleko. Měli znak krokodýla na domě; teď tam smrdí kouř.“

„Jak ses měl?“

„Dobře. A ty?“

„Ptal jsem se tebe.“

„Brní mně prsty u nohou.“

Bylo slyšet starcovy čelisti. Ukusoval a žvýkal chléb co nejpomaleji, aby mu vydržel co nejdéle, dásněmi. Vypadal zapopelený,

ale to stařec Emil neviděl a Kuřátko se u toho nepozastavoval. Okopával, jako by ohmatával špičkou střevice pravé nohy, stěnu putny. Kuřátko napadlo, že matka by byla ráda, kdyby je viděla pohromadě, jak jedli chléb.

„Nemohu už...“

To dělal stařec Emil vždycky, když mu donesl jídlo, že je odmítl, někdy ještě než se ho dotkl, jindy uprostřed. Jako kdyby každé sousto, které spolkl, bylo prohřeškem. Trpělivě čekal, až si to rozmyslí. Stařec Emil ještě chvíli vzdoroval. Když neslyšel čelisti vnuka, protože Kuřátko taky hned přestal jíst, vnořil se stařec svými okoralými rty do tvrdé střídy. Umíněně a beze slov rozměľňoval chléb.

„Můžeš mi povědět, kdes byl?“

„Kapku se proskočit,“ odpověděl Kuřátko. „Zdravotní procházka v kanálech. Samé velké šedé krysy, občas některá černá nebo zelená, když proleze vodou.“ Viděl v duchu vodní mech, trásně měděné a zelené barvy ve stokách, hlučné jezy, protékající tmou, ve dne v noci, podsvětí města.

Zase bylo slyšet zvuk dvou párů žvýkajících čelistí. Kuřátko při tom kopal rozestouplou špicí střevice do putny. Rád naslouchal tomuto zvuku, asi proto, že mu přinášel tolikéře uspokojení. Představu čisté pitné vody. Přejel si bříšky prstů ožehlá víčka. Napadlo mu, že nemá řasy a obočí mu už sotva kdy naroste. Znovu se zakousl do chleba. Zuby měl ještě dobré. Nemá smysl šetřit. Zůstane už u starce Emila, i když se stane to, co prorokovaly Velké hlavy v kanálech. To s tím sirotčincem v Paví ulici mu taky odpouští. Snad měl opravdu strach, že kdyby odjel do T II, do Lázní věčného zapomenutí, zůstal by tu Kuřátko sám. Kdoví co se děje v tak staré hlavě? Jak si to skládá dohromady a co z toho vyvozuje? Díval se znovu na starého Emila, který mu nemohl oplatit stejným.

Ztrácel se ve svých soukenných šatech s vestou a potrhané košili a Kuřátka zase napadlo, že by bylo dobré, kdyby jeho matka věděla, jak tu jsou.

„Cítím ohně,“ řekl později stařec Emil.

„Při tom se klidně vyspíme, dědo.“

Vyprahlé stařecké oči se skelně upřely na chlapce. Oba už dojedli.

„Ten rachot byly tanky,“ řekl stařec vyčítavě.

„Byla to velká, ta bučivá mina?“ zeptal se Kuřátko od věci. Zároveň si lehal. Nesvlékali si na noc nic.

„Slyšel jsem výbuchy. Byly to tanky.“

Po chvíli se stařec Emil zeptal: „Už spíš, synáčku?“

„Musím. A na všechno ostatní kašlu,“ zahučel Kuřátko. Zněla v tom nastrádaná únava.

Potom stařec řekl: „Pliju do tváře neviditelného.“ Věděl, že je to dvojí hřích a rouhání, přiblížit Boha podobě člověka, mluvit s ním jako rovný s rovným a naplít mu do tváře.

Díval se prázdnýma očima směrem na znavené tělo vnuka. Cítil, jak tu leží na matraci a ztěžka dýchá. Kuřátko vypadal zmoženě, ale to už se do starcových očí nevešlo. Mohl si jen představit jeho tvář po paměti, nebo podle toho, jak ji ohledával stařeckými prsty, když Kuřátko spal a o ničem nevěděl, protože Kuřátko neměl rád laskání ani jemná slova.

Uprostřed noci přiletěly junkersy, tak jako včera štuky. Stařec poznával stroje podle zvuku. Štuky se spouštěly střemhlav. Měly zbořené ghetto jako cvičiště. Junkersy proplouvaly nebem jako rychlé lodě po moři. Shodily na hořící kamennou poušť trosek dvojí náklad hořlavých a tříštivých pum. Noc se rozjasnila novými ohni, oživila staré a vzkřísila uhasínající. Stařec je neviděl. Cítil je. Vnímал zvuky noci, jak se přiblížila, ovládla a pokryla ohně a zvol-

na odcházela. Nastavoval tvář větru a žáru, které sem přilétaly. Neviděl nikdy rozsvícené reflektory letadel, která se nemusela obávat palby zdola. Nespatrił ani rádiové lampy, které měly junkersy na břiše, na křídlech a na směrovém kormidle, jako ryby s mrkajícima červenýma očima. Kuřátko se jen obracel, ošíval na matraci a neotevřel ani oči.

Stařec naslouchal tmě, která mu v duchu připadala oranžová, sytější než pomeranč a jasnější než slunce. Byla to tma, obsahující to vše, co si přivolával ke křeslu, když byl prve Kuřátko pryč. Tato barva měla zvláštní lesk; mohl ji před sebou nahmatat, aniž by pohnul prstem.

Seděl v křesle nahrben a zamyšlen. V prsou měl smrt. Cítil ji jako zvíře, které v jeden okamžik skočí a prokousne mu srdce. Současně se zvířetem seděli v jeho hrudi ještě Němci. Šedesát, devadesát nebo dvě stě nebo pět set milionů Němců. (Po válce musí mít německá žena do 43 let, vdaná nebo svobodná, nejméně čtyři děti. Nařídil to Kaltenbrunner, šéf Reichssicherheitsdienstu. Až je přestanou zabíjet, budou se mezi sebou množit, čistá rasa, bez nejmenší poskvrnky.) Ohně, kulky a plamenomety, před chvílí tanky a teď letouny. Cítil, že je to nanejvýš jen otázka hodin.

Stařec Emil neviděl soumrak a nečekal úsvit. Jen hltal před půlnocí a po ní šelesty nepravidelného dechu vnuka, jako by je chtěl utišit. Jeho mrtvé oči se zavíraly. Už v nich nebyla jen ta oranžová barva. Ruce se mu svíraly na opěradle v křeči, zadržoval všecku odcházející sílu v dlaních, sevřených v pěst.

Svíral je už jen zázrak vůle, který udělal generálmajorovi Stroopovi škrť přes rozpočet. Šarlat a dřevo praštěly, stařec Emil naslouchal jen útržkům vět, vycházejících k ránu z úst chlapce. Spal nepokojně, jako by se dusil. Okoralé rty starcovy se sevřely a staré tělo se rozechvělo. Jeho propadlá prsa se nadechla, vsála

horký vzduch. Cítil zároveň, jak z něho odcházela touha přežít, kdysi tak silná, že se dostal až sem. Dospěl k mezi, za níž je snadné pochopit, za jakých okolností je opak života víc. Už nemyslel na ty, co zemřeli a co ještě tuto noc zahynou. Myslel na to, k čemu se to připojí. Vnímal svou okoralou kůží a chřípím oheň, jako by ho mohl vidět. Kuřátko se probudil pozdě, unaven spánkem. Svítlo slunce a někde praskal a svištěl nový požár, jako kdyby v Nízké ulici bylo kromě těchto rozvalin s pokojem, podobným skalní sluji, již potkalo zemětřesení, ještě něco, co by mohlo hořet. To bylo zvláštní, říkal si Kuřátko a zíval, že ohně stále vznikaly, pohasínaly a zase se zažihaly, jako když svítí někde za dne hvězdy na nebi jako v noci.

Kuřátko zamžoural očima, vytřel si z nich spánek. Poznal hned, že spal dlouho. Ulevil si: „Starý papriko...“

„Tady jsem, synáčku.“

„Ty bys mě klidně nechal chrápat. Tobě je už snad všechno jedno, i když se zmešká třeba den.“

„Spal jsi neklidně.“

„Měl jsi do mě kopnout a vzbudit mě.“

„Házel jsi sebou a křičel něco o druhé láhvi.“

„Chce se mi pít, to je jasné.“

„Byla to jiná láhev.“

„Uhni,“ vstával Kuřátko z matrace. „Chci se jít opláchnout.“ Měl některé noci hnusné sny. Zdálo se mu o velké lodi, která je odtud odváží. Taky se mu zdálo o boji, kdy každý z nich, než padl, vzal s sebou tisíc Němců a ne, jak to bylo ve skutečnosti, obráceně.

Stařec Emil poslušně odvrátil hlavu a přitáhl si nohy k tělu. Slyšel, jak vnuk při mytí pije. Pak naslouchal šplouchání vody, jak to Kuřátko maskoval, protože stařec Emil by pronášel něco tyfu, žloutence nebo úplavici, o bacilech, které dovedou člověka roze-

žrat jako červi zaživa, a na to on neměl náladu. Potom slyšel stařec tření kůže o kůži a neudržel se, aby se nezeptal: „Co to děláš?“

„Zavazuju si tkaničku na botách. Udělal se mi žralok, musím to taky převázat,“ vysvětloval mu Kuřátko. „Kdybychom nesnědli pásek s tou tvou slavnou průpovídou o polévce, nemusel bych škrtit tkaničkou.“ Ale v očích, které za řeči upřel na starce Emila, nebylo tolik klidu; bál se, že stařec Emil by mohl ještě na okamžik před smrtí procitnout a spatřit, že si ve skutečnosti natíral obočí, čelo a krk a na spáncích a hrud' červeným inkoustem a ovazoval si potom hlavu bílou turistickou punčochou, napuštěnou červení, takže vypadal jako těžce zraněný.

„V noci jsi mluvil o láhvích a tygrech. Cos chtěl povědět?“

„Aby sis dal vatu do uší, nebo že se ti tam nasype cihlová drť. Už budu muset jít.“

„Ach, synáčku...“

„Co ti zas je?“

„Nic mi není.“

„Jsi starý blázen. Někomu je osmdesát a je ještě docela normální. A ty už jednadvacet nocí nespíš. Komu tím pomůžeš, prokristapána, to mi jen řekni. Mně ne.“ Pak pronesl velice klidně: „Začínám tě mít až po krk.“ A opakoval, se dvěma špinavými prsty na tenkém hrdle, na němž bylo znát každou žilku, jako by i Kuřátkova dětská kůže byla jako začouzený pergamen: „Až sem, rozumíš, až semhle.“ Měl říct starci, že se natírá, aby ho barva chránila před větrem a žárem?

„Tohle město hoří a něco zase chytlo v Nízké. Všichni víme, co nás čeká. Víím, kam chodíš, protože jsem v noci slyšel tvé blábolení o láhvích, petroleji a tygrech. Měl jsi horečku. Ležel jsi a utíkal a skákal a zvedal jsi ocelový poklop a zase ležel jako mrtvý. Vezmi mne s sebou.“

„Nebyl bys mi moc platný,“ řekl Kuřátko zaraženě. „Raději tu na mě zas počkej. Jsem docela rád, že na mě někde někdo čeká.“ To už bylo příliš slov a Kuřátko si hlučně odplivl a zahučel: „Švábi na mozku.“

Napadlo ho, že by mohl starci povědět o hydraulice, která mu umožní zvednout poklop na tanku jako hračku.

„Když ses narodil, měl jsi tvář jako holčička.“

„Straší ti ve věži,“ opakoval Kuřátko.

„Budu tě čekat, než uhořím,“ řekl souhlasně stařec.

„Ty si najdeš ve všem to nejlepší, to se ti musí nechat.“

„Zlom jim vaz, miláčku. Jsem na tebe pyšný.“

„To mě vytrhne...“

„Kdyby se ti něco stalo, pliju do tváře neviditelného.“

„Tos už kapku dělal, než jsem včera usnul, ne?“

„Jdi tam a zlom jim vaz.“

A jak to stařec Emil říkal, zase svíral svou nepatrnou pěst a bylo v tom to nejlepší, co znal a co v sobě měl z mnoha a mnoha let štvání z místa na místo, od řeky Visly k řece Volze a od řeky Volhy k řece Vltavě, kde se mu narodila dcera, které dal ruské jméno, a dceři se narodil syn, kterého pojmenovala tak, jak se jmenovali jejich předkové v době, kdy to byli nejstatečnější ze statečných, aby to náhle protéklo až sem. Ten neviditelný proud, který je pryč, sotva se ho člověk dotkne. A pak stařec Emil ještě řekl: „Odvleč mé křeslo doprostřed.“

„Jako by se stalo,“ odpověděl Kuřátko. „Nejdřív spadne trám,“ vysvětlil.

„Kdyby ses nevrátil, strhnu ho, nedělej si starosti.“

V tu chvíli pomyslel stařec Emil na to, jak se zabíjejí koně, kterým už není pomoci.

„Jasně.“

„Nechci uhořet.“

K ránu bylo v rozbitém ghettu ticho, jaké stařec ani Kuřátko ještě neslyšeli.

„Co se děje?“ zeptal se najednou stařec.

Kuřátko chvíličku mlčel, probudilo ho každé hnutí a slovo starce.

„Všichni už padli,“ řekl stařec.

„Nepadli, spi,“ řekl Kuřátko.

A myslel si: starému je chladno. Mně je spíš horko. Spal nahý a odkrytý.

„Je všude tma,“ řekl.

„Tma,“ opakoval stařec.

Nad varšavským ghetttem se neslo ticho a temno jako mrak, který se snáší níž a níž a nebude dlouho trvat a zalehne je. Starci nebylo chladno. Polykal ticho, které ho zneklidňovalo. Jsou už všichni, co bojovali, mrtví? Do rána neřekl ani slovo, ale nespál a naslouchal oddechování vnuka.

V ozvěně ticha slyšel stařec úpění zraněných v ty první dny povstání, kdy štuky nalétávaly jako jestřábi z výše až téměř nad domy a ostřelovaly byty, a nářek zasažených a umírajících utišily až bomby, v kterých se lidské hlasy rozpustily a ustaly, když se na ně zhroutilo zdivo. Některé výkřiky sem dolehly srozumitelné, „pomoc, pomozte mi...“, a jiné splývaly jako přerušovaný pláč. Mnoho zasažených pohřbily trosky zaživa. Za ticho, které slyšel teď v uších, vděčil stovkám a tisícům zazděných. Tak zazdí co nevidět i je, myslel si.

Stařec už netruchlil. Nemohl truchlit ani za jednotlivce, které znal, ani za všechny. Poslední hlášení německého komandanta, první den povstání, z hlasitých reproduktorů, umístěných na zdech ghetta, mělo pravdu: „Všechny vás zabijeme.“

Kuřátko viděl poprvé v kanálech, jak se rodí děti. Žena, která porodila dítě, vydechla úlevou, kterou vystřídala hrůza. Nedýchá, řekla. Bylo mrtvé.

„Všechny nás zabijou,“ šeptal stařec.

„Svítí slunce,“ řekl Kuřátko.

Pak řekl: „Posílají nám tanky, ale bojí se zastavit a vylézt.“

„Zabíjejí nás jako ovce,“ šeptal stařec.

Ještě řekl: „Je to stejné už tisíce let. Jako ovce.“

„To se mně nezdá,“ namítl Kuřátko.

„Pokolení za pokolením, jen jiní lidé, se stejným postojem, stejnou myšlenkou. Nic se nezměnilo,“ opakoval stařec.

„To se ještě uvidí,“ řekl Kuřátko.

A dodal: „Musejí mít na nás vztek.“

Kuřátko s nechutí vstal. Stařec Emil měl pravdu. Kuřátko se opřel do křesla z nachu a šarlatu a odvedl je podle přání starce Emila, i s ním, do středu místnosti. Při tom nahlas funěl. Křeslo mu připadalo den ode dne těžší. Putnu dal trochu stranou a řekl starci Emilovi, kde je, kdyby se chtěl umýt a napít nebo snad něco hasit.

„Ty mě – přece jen – chceš načisto udolat,“ podotkl.

„Děkuju ti, jsi z rodu Löwy-Cohen,“ řekl stařec.

„Ty zase z rodu bláznů. Jednadvacet nocí. Leze ti to na mozek.“

„Kolik jsi jich už vyřídil, miláčku?“

„Dva, dědo,“ řekl Kuřátko náhle s pýchou i tísní.

„Za každý dostaneš pomník, synáčku. Kde bereš petrolej?“

„V kanálech, dávají mi ho Velké hlavy,“ odpověděl Kuřátko věčně.

„Kdo jsou to ty Velké hlavy?“

„Ani je pořádně neznám.“

Snad už ani nemají jména, nebo o ně nestojí, myslel si Kuřátko.

„Nesejde jim na jménech.“

Kuřátko se usmál, jako dítě: „A vždycky jako mrtvola, dědo Emile.“

„Jak to?“

„Ležím na chodníku, hlavičkou dolů, oči doblba. Jako dřív, když jsem s dětma ze Stawek žebрал, dokud tu byli ještě boháči. To jsem dělal, že mám rachitis. Teď ležím jako mrtvolka, a když mě mine, hop a skok a nadzvednu poklop a hodím tam zápalnou lahvičku s petrolejem. Velké hlavy tomu říkají Molotovův koktejl.“

„Ano,“ řekl stařec.

„Generál mi sem posílá tanky a já jim vracím kapku ohně.“

„Budu nerad, že umřu, dokud to děláš.“

Pak stařec Emil řekl: „Jsme němí jak ryby.“

Kuřátko se odmlčel. Myslel na lidi, kteří první dny povstání ztratili řeč. Nechtěl, aby si stařec myslel, že je nemocný.

„Máš zase halucinace?“ ulevil si Kuřátko. Všechno se jim oběma jako trychtýřem slévalo k myšlence na vodu.

Stařec pocítil stud, v nějž se proměnila odpověď vnuka. Rozlišoval zvuky jako staré zvíře, odkázané na cit, sluch a předtuchu, která odvozuje to nedozírné z toho nejnepatrnějšího. Hrdinové žijí do konce času, myslel si. Dokud si na ně bude někdo pamatovat. Jen zbabělci umírají beze stopy jako kámen hozený do Mrtvého moře.

„Mám z tebe tahat rozumy?“ zeptal se stařec, protože Kuřátko mlčel. „Proč se mnou nechceš mluvit?“

„Jak to bylo před válkou?“

„To už je dávno,“ vzdychl stařec.

„Obchodovalo se zlatem?“

„Zlatem, chlebem, železem,“ odpověděl stařec.

„Kolik stála kulka do revolveru?“

„To nevím. Asi málo. Skoro nic.“

„Za zdí chtějí za pistoli kilo zlata. Nebo drahé kamení.“

„Jsou to lakotné duše.“

„Mají revolvéry, pušky a náboje. Petrolej. Rozbušky. Svíčky. Ně-
kdo hodil do kanálu v hadrech zabalenou pušku a sto nábojů. Polák
nebo Němec. Nebo náš člověk, co žije venku na zapřenou.“

„V lidech je dobro i zlo. Přelévá se to v nich jako vody stojatých
řek. Lidi se bojí zla. Za našich okolností se bojí i dobra.“

„Tím neztrácím čas,“ řekl Kuřátko.

Teď se odmlčel stařec. Z jeho mlčení čišelo vyčerpání. Byl una-
ven, jako by už nežil.

„Bůh se nám mstí,“ zašeptal stařec.

„My se zas mstíme Němcům.“

„Spravedlnost zahynula.“

„Tím si nelam hlavu,“ napomenul ho Kuřátko.

Dokud měl stařec Emil oči, musel je mít položeny blízko sebe,
jako je měla matka. Ztratil teď řeč stařec Emil? Proč tak dlouho
mlčel? Bylo možné, že vsedě zemřel? To by mu ušetřilo práci
s křeslem a trámem. Kuřátko pozoroval jeho hrud', jestli se pohne
dechtem, jeho rty, prázdné oči.

Stařec se zavrtěl.

Kuřátku se ulevilo. Vzdychl.

„Proměnili den v noc, světlo v tmu,“ chrčel stařec Emil. „Pravdu
v lež a krásu v ošklivost. Čest v podlost a dobro v zlo. Vzali nám
život a cpou nás smrtí jak sebe smetanou. Udělali si z ohně sluhu
a z vraždy slávu.“

„A co je v tom pro mě, pro tebe, pro nás dva?“ zeptal se Kuřátko.
Povzbudilo ho, že stařec nezemřel, že ještě žil. Připravil se na to
první, jako bral to druhé.

Stařec se ošil.

„Je ti něco?“ zeptal se Kuřátko.

„Je mi dobře,“ odpověděl stařec.

„Dobře,“ řekl Kuřátko.

Na to stařec Emil nic neřekl. Měli to jako mezihru ve hře, kterou spolu hráli.

Co bylo a mohlo ještě být dobré? Svět připomínal starci bezednou nádobu, do které se už nedá nic nabrat, aby to současně nevyteklo. Nezůstane-li naživu ani ten poslední, kdo bude s to o nich podat zprávu? Budou to Němci, kteří dostanou konečné slovo? V tom bezedném hrnci se ze všeho naposled utopila lítost. Necítil ani sebelítost. Měl strach, že už necítí nic.

„Nebojíš se, že tě zabijou?“ Zněla v tom skoro výčitka. Stařec chraptěl.

„Když tolik lidí umírá, ani ti to nepříjde,“ řekl Kuřátko.

„Tolik zabitých, a svět se točí dál,“ řekl stařec.

„Proč se pořád divíš?“ čistil si Kuřátko nehty.

Slyšeli, jak mu zakručelo v žaludku. Ani jeden nic neřekl. Hlad byl stejně všední jako smrt. Patřily k životu, jako po neděli přišlo pondělí a po dubnu přijde květen.

„V kanálech jsi někdo jiný,“ řekl Kuřátko.

V duchu pocítil studený pach kanálů. Páru, stoupající z kameného koryta. Svět, který předtím neznal.

Stařec Emil se zase odmlčel. Vítr plnil jeho hrud' stejně jako plíce Kuřátka pachem zabitých.

Myslel na mrtvé, o nichž mu vnuk neříkal: tlející, v rozkladu, celá těla a opuchlé kusy těl, urvané ruce a nohy, kousky masa, které roznesly výbuchy granátů do všech stran a které nikdo nesbíral, jak je nařízeno v náboženství, uctít každý kousek masa mrtvého člověka, jako by ještě žil. Osahal si nehty. Měl nehty jako drápy.

Uvažoval o paměti. Co mu říkali dědové, jako jejich dědové jim, od začátku času. Neviděl vnuka, vdechoval jeho dech. Snažil se odhadnout, co Kuřátka čeká.

„Jak říkával můj otec, švec, jako otec jeho otce: Starého ševce nikdo neošidí.“

„Co ti už po ránu straší v hlavě?“ zeptal se Kuřátka.

„Chtějí nás umlčet, jako bychom nikdy nebyli,“ řekl stařec. „Diví se, že ryby mluví.“

Naslouchal hučení plamenů. Myslel na nesmrtelnost. Na to nepatrné, z čeho se stane velké, než se změní v to největší. Na to nabubřelé, z čeho nezbude nic.

Starce Emila pálilo v hrdle. Popílky mu vysušily chřípí. Škrábalo ho v chrťánu. Kýchnul. Kuřátka mu popřál „na zdraví“.

„Víš asi, jak to dopadne,“ řekl stařec. „Se mnou, s tebou, s námi všemi.“

„Prorokuješ sám sobě, to se snad nemá,“ uhodl Kuřátka.

„Ale jsem pyšný, že to děláš. Jdi.“

Chtěl původně říci, že bude čekat, ale vyšlo mu z okoralých úst tohle. Už nemyslel na nezdravé sebevědomí Němců, které utržilo z odumírajících židovských rukou nezhojitelné rány. Vyhaslé starcovy oči bloudily ve směru chlapcových kroků. Dlaně jako velké listy chytaly jeho běh a rachot ještě vzdálených strojů neúnavného generálmajora německé policie Stroopa. Myslel na odvěké zákony, vyjádřené zabíjením – zabít, nebo se nechat zabít – nuž za nuž, kulku za kulku.

Připomínal si hlas vnuka. To dětské i to dospělé v jeho hlase.

Myslel na obsah svatých knih, které četl, dokud měl oči, z kterých mu předčítali, když oslepl. Na ozvěny ve svém mozku, který se podobal vypálenému kotlí. Kam to vyčpělo? Myslel na odezvu židovských válek, které jeho lidi vedli. Na trosky svatyní a chrámů

a obětišť, shořelých a zneuctěných, kde nepřátelé krmili na zlatavých a modrých a bílých dlaždicích prasata. Už nevěděl, z jakého spisu si pamatoval: *Vítězství nad nepatrným nemůže učinit vítěze velkým.* Myslel na řadu porážek, které utrpěli. Budou ti poslední. Opanují svět Němci? Nikdo ještě neopanoval celý svět, vracela se mu ozvěna myšlenky. Jeho tělo nemělo vláhu. Napuchl. Byl rád, že se neviděl. Nebyl si jist, že je nemožné pro jednu zemi, jedny lidi ovládnout všecken svět. Neměli ještě tak urputného nepřítele. A přece cítil záblesk zadostiučinění: neměli mezi sebou zrádce, jen mrtvé. Vyplula před něho představa tváře jeho vnuka Kuřátka. Jeho malé, únavou zarudlé oči. Trestá Bůh starce i děti? Nebo je zkouší? Dokáží padnout a zůstat i v porážce nepokořeni? Stařec myslel na to, jsou-li dějiny nit, která se odvíjí, a protože má začátek, musí mít i konec. Dospěli na konec svých dějin? Ponechal svou otázku ve vzduchu. Tázal se sebe sama a veličin, kterých se už nechtěl dovolávat.

Vzduch se stával nedýchatelným.

Nakonec stařec Emil – tak jako ráno, když Kuřátko odešel – proklet krutost a lakotu Němců. Hrabivost, s jakou uhryzávali z těla světa kousek po kousku a pak si to bránili, jako by to bylo už odjakživa jejich. Proklet ohně a kouř, dusivý vzduch. Zmáhala ho únava, kterou znásobuje hlad, jako se z myšlenky na nespravedlnost narodí hněv. Nestěžoval si, že je už starý. Stáří bylo břímě i výhoda.

Naslouchal výbuchům. Nevěděl, má-li být rád, že nemá oči, anebo by dal přednost vidět a neslyšet. Už si nemyslel, že je to bouře, jako ty první hodiny povstání, hromy a blesky. Němci je přiměli porozumět. Pokryli židovské čtvrti zápalnými a výbušnými pumami. Drtily domy i bunkry.

Tvář starce Emila vyjadřovala rány, které osud uštědřoval jeho lidem pokolení za pokolením. Mužům, ženám, dětem, starcům.

Každá vráska v jeho okoralé pleti nesla hlubinný smutek. Jeho stesk se podobal zaschlé krvi z dávných i čerstvých ran. Naslouchal svému dechu, důkazu, že ještě žije. Byl to ochablý dech. Nebyla to jiskra, z které se ještě může vznítit plamen.

Krátká vítězství, dlouhotrvající porážky, šeptal si stařec pro sebe. Koutky rtů mu poklesly, jako svěšená ústa umírající ryby. Nechápal, že ještě žije. Proč? Obklopovala ho tma s horkým vzduchem. Vůně spečeného vzduchu se naplnila vůní popela, která už neodešla ani s větrem.

„Znali jsme se,“ přešlo mu přes rty.

Připomenuly se mu lodě na širém moři v bouři, vysílající SOS, jež nikdo, kromě nich, neslyšel.

„Než přijdeš, holátko moje,“ šeptal a bezděčně odpočíval, aby v bezedném tichu zaslechl alespoň svůj hlas, jediný, jenž ho mohl slyšet.

Pak šeptal: „Vidím a slyším ty ohně. Co padá. Co hoří. Co se topí.“

A ještě, jen pro sebe, aby se slyšel, ale neslyšel se: „Žijeme na dně Mrtvého moře.“

Toužil po vodě, jako žíznivý, který už se nenapije.

„Čekám, ještě počkám, Kuřátko,“ říkal vnukovi, který tu už nebyl. Z bloků čtvrti stoupaly husté sloupy kouře. Židovské čtvrti hořely a dýmaly. Stařec slyšel, jak se čelní stěny odloupávají a řítí. Cítil prach a popel. Trosky chrly do povětří zbytky všeho, co bylo, co už není a nebude.

Nedopřejí nám ani vteřinu, ani ve dne, ani v noci. Ani bdění, ani spánek. Tak mu plynul čas. Cítil v hrudi, že je to jeho poslední čas.

Měl před svýma nevidoucíma očima mrak popela a prachu z trosek, které obeploouvají prostor mezi zemí a nebem. Neproniknutelné vrstvy popela a prachu, které se neutopí v moři, neusadí se v horách, které nerozptýlí ani sto roků větru. Cítil hustotu pra-

chu a popela, jako by vnímal výbuchy sopek tisíc let dozadu a tisíc roků dopředu. Mohl se domnívat, že ten hustý, všeobjímající mrak popela a prachu smaže rozdíl mezi lidmi, kteří vidí, a těmi, co oslepli, protože zastíní všechno a všechny.

„Umíráme se stejnou vášní, s jakou jsme žili,“ šeptal. „S touž odvahou, bez níž se nedá žít. Se stejnou odvahou umíráme.“

Pak řekl: „Kdyby měl Bůh oči a díval se, pro prach a popel nevidí Zemi.“

Cítil na sobě a v sobě vedro, které připomínalo žhavé útroby Země. Děla a výbuchy připomínaly bouři, která neskončí ani za sto let. Představil si, že Země ztmavla jako vzdálené planety v noci. Jako zatmění Slunce, Měsíce a hvězd. Kdo odpoví za naše mrtvé?

Dvacet jedna dní, myslel si. Ještě jsem nezapomněl počítat. Dvacet jedna dní a dvacet jedna nocí. Nic. Nic. Nic... Už necítil hlad, ani žízeň, ačkoli nejedl a nepil, protože neměl co.

Zatím se spouštěl Kuřátko do kanálu mezi Nalewkami a poblíž árijských ulic Svatojiřské a Bonifraterské. Představoval si tvář obergruppenführera Stroopa a dával pozor, aby se nezřítíl. Uměl se spouštět, jako by život člověka byl odjakživa odkázán jen do prostoru mezi hořící rozvaliny a podzemní kobky a chodby, stoky a odpadní roury plné cupitavých krysích nožek, a někdy kouře, rozvlhlé cupaniny a smotků svinstva, kterých se lidé nahoře zbavují kanálem, a jeho ruce a nohy obratně slézaly po železných žebřících. Nevěděl přesně, kde je, jestli nad ním voní park Kra-siňských nebo už Saská zahrada. Neměl rád sajrajt, který se mu lepil na nohy, ve vodě někdy až po kolena.

I v kanálech byla vůně ohně, ale tady se smísila s chladnou ztuchlinou a tma byla tak naprostá, že Kuřátko dostával strach, že jednou zabloudí a sežerou ho krysy. Jenže měl vždycky štěstí

na židovskou hlídku, starého muže kolem šedesátky, který tu stál, jako kdyby čekal právě na něho. Nevěděl, jak se ten starý jmenuje, jestli patří k Velkým hlavám, ale vždycky ho našel v téhle díře v kanále, jako by odtud nikdy ani neodcházel; ten ho dovedl k mužům, kteří jen tu a tam blikli acetylenovými lampami a dali mu jeho příděl petroleje a nechali ho ve tmě odejít po boku něměho starého muže až k východu z kanálů. Pokaždé si stiskli ruce a Kuřátko vylezl na slunce. Neměl rád odpadové roury, litinové kruhy pokryté mokrým mechem a plísní, železné kruhy a kohoutky uzávěrů vody, slizké ocelové žebříky.

Kuřátko nevěděl, proč musí tolik myslet zrovna dnes na starce Emila; je to proto, že se mu on, Kuřátko, svěřil a že se mu vlastně také stařec Emil svěřil tak jako ještě nikdy, a že tedy byli smíření?

Dříve děda Emil hodně zpíval, teď už dlouho nic nezpíval. Déle než se mohlo počítat od devatenáctého dubna, kdy létaly u bran židovského města - mezi Husí ulicí a Nalewkami - německé hlídky a policejní motocykly do povětří jako hračky a kdy kosily první dávky židovských pušek bohorovně si vykračující úředníky gestapa do ústředen a komisařství, než se museli stáhnout a než poslal obergruppenführer Stroop štuky, které se spouštěly střemhlav a pouštěly na jistý cíl, mezi lidi, kteří se neměli kam schovat, zápalné a tříštivé pumy a zalévaly ulice, domy a dvory kulometnou střelbou. Mohl by zazpívat, až se vrátím, říkal si Kuřátko v duchu, jako tehdy na koleji, když měl jet do T II, což byla Treblinka, jak věděl každý, i když si Němci mysleli, že to ještě nikdo neví.

Kuřátko věřil v rozvalinách. Válely se tu v prachu a střepinách rudé, modro-bílé a červeno-bílé vlajky. Těch bylo Kuřátku líto. Byly to krásné vlajky a mohly by se - jak si snivě myslel - ještě dlouho třepetat ve větru.

Cítil se dobře, jen mu bylo horko; jako by opravdu snad stačily ohně a dostal úpal nebo úžeh, trošku se mu mlžilo před očima. Potrpěl si na ostré vidění, dokonce i v noci, jako kočka. Měl žízeň. Bylo to lepší než žaludeční nevolnost nebo malátnost. Nejhorší byla závrať.

Konečně zaslechl pancěře. Jejich hluk ho zavedl k sirotčinci v Paví ulici, kde byl vinou děda Emila – hned vedle vězení Pawiak – a odkud uprchl, když došlo den před povstáním k exekuci, při níž asistovala německá inspektorka. Měla tizianové vlasy, které snad nešly učesat. Svazovala si je hedvábnou zelenou stužkou, oči poseté tečkami jako pstruh, nebo jako kdyby tam někdo nakapal nějakou červenou špínu. Měla oči jako korále. Vzali děti z první až třetí třídy, nacpali je do papírových pytlů jako brambory a převázali drátem, že je pak naloží do automobilů. Jenže automobily nepřijely, a tak inspektorka řekla, aby zapálili stoh slámy na dvoře, protože někdo v její nepřítomnosti vyvěsil rudý cár jako prapor a ona se mohla zlostí zjevit. Kuřátko nečekal, až se kruh německých policistů uzavře a až vezmou čtvrtou, pátou až sedmou třídu, a utekl. Měl už své zkušenosti s „modrou“ polskou policií, když ještě dříve, dlouho před povstáním, žebral za zdí ghetta a vracel se slabounký jako moucha.

A teď na to letmo vzpomínal, tak jako na mnoho věcí, které byly předtím a přišly potom, a nechtěl myslet na to, jak otec hledal se svíčkou v jejich pražské posteli štěnice a měl radost z každého hnízda, které zničil. Tyhle myšlenky vytlačily jiné, které se mu spojily s otcem nepřímou. Zabíjet přinášelo radost tím, že když zabíjel, nedovolil těm druhým, aby zabili jeho. Nikdy si nemyslel, že bude zabíjet, jako si zavazuje boty. Naučili je to tím, kolik jich zabili, než začalo povstání.

Kuřátko odhadoval směr strojů a nadbíhal si je. Byl rád, že ho to odvedlo z Paví ulice blíž k Dračí. Tady, co byl, bývala asi ještě před třemi týdny krásná starobylá ulice Lubeckého, s malými pekárny, a pekařské zástěry voněly chlebem, droždím a moukou, to byla nejkrásnější vůně, jakou znal. Ve výkladních skříních nůše a rohlíky ze dřeva nebo z papíru, namalované tak, že vypadaly jako zrovna vytažené z pece. Dál míjela Dračí ulice Novolipky, kde stála Schillingova továrna a nějaké dílny, těsně obecní činžáky, a to všechno ztratilo tvar a podobu a stalo se doutnajícím hromadou, mezi níž si proklestily cestu německé pancéře a buldozery. Nikdo tu už nekokrhal, jako kdysi kohouti, aby ohlásili ráno, a nikdo se tu už asi ani neskrýval. Procházel kolem zuhelnatělých zbytků těl kartáčníků, z nichž se ani jediný nezachránil, ale kteří pobili mnoho Němců, a spěchal dál.

Kuřátko pod sebou cítil kámen chodníku. Žula ho příjemně chladila. Leželo se mu pohodlně. Brněly mu prsty u nohou. To starci Emilovi nelhal. Tu a tam viděl těla, ohořelá nebo prostřílená, ošklivé neživé trupy stínově vychrtlých mužů a žen. Kuřátko přivřel oči, aby si toho nemusel všímat. Po starém zvyku roztáhl nohy široko od sebe. Levou pak pokrčil v koleni, hlavu nastavil do strany, aby mohl včas vytřeštit oči jako mrtvola. To uměl krásně, třeštit oči jako mrtvola. Škoda, že si to nemohl vyzkoušet na starci Emilovi. Nakonec bylo tohle daleko pohodlnější, než když – ještě před sirotčincem – chodil žebrat, dokud byli i tady v židovském městě ve Varšavě bohatí, než se to později skoro srovnalo. A taky proto, že venku „modrá“ policie malé žebráky sbírala, bila a střílela. Konečně strnul. Německý stroj vyrazil prudce do Karmelitské ulice. Jel tam z Novolipek a zastavil levý pás a otočil se zprudka jako dětská hračka, tisíckrát zvětšená, zrovna u dolního konce bývalých Toebbensových a Schultzových továren.

Začalo jím prostupovat napětí, jako před každou akcí. Čím méně v téhle chvíli myslel na věci kolem, tím přesnější byly jeho pohyby nebo nehybnost, jako už dvakrát předtím, nebo jako když běhal, což bylo už strašně dávno, a ověřoval si, že ještě má tu starou pružnost a mrštnost a jisté prsty současně s báječným odpichem navzdory děravým střevícům, jejichž žraloky ho za chůze zrazovaly, až zakopával. Tak daleko teď ještě nebyl. Pootevřel levé, pak pravé oko. Tank byl typu Tygr. Když se na bývalém nároží Karmelitské ulice otočil, valil se dál středem dlažby rovnou ke Kuřátku. To je dobré, myslel si Kuřátko a opakoval si, aby se o tom přesvědčil: to je dobré.

Tygr jel pomalu. Občas pouštěl proudy plamenů do stran, tu a tam zadunělo dělo, jak si klestil cestu daleko kupředu a přes hřebeny trosek. A teď nechal Kuřátko své černé panenky nehybné. Soustředil se na to, aby jimi ani nehnul. Všechno by zkazil, kdyby se pohnul.

To byla chvíle, kdy uslyšel pásy už těsně vedle sebe a lekl se řevu a prudkosti, jakou se valily, železné housenky, chřestící obrovské řetězy, tuny železa a oceli, a zahlédl prach, jaký před ním zvířily, a pak jejich stříbrný lesk, jako obrovskou oblyškanou a rezavou podkovu, a uviděl proud plamenů, které pancéř rozlil ke straně a vychrlil před sebe. Rozlišoval hluk motoru a rachot pásů. Viděl ještě před tím, než k němu přišlo chvění vzduchu, prudkou oranžovou září, která to chvění tlačila. Oslnilo ho to do té míry, že už nespatriil chrlení plamenů, rozlévané ze stroje po druhé straně, aby olízly chodník, vozovku a domy až do výše třetího patra. (Nemohl slyšet hlas velitele tanku ke střelci u plamenometu: „Spal tu malou svini, pro jistotu. Udělej z něj polykače ohně. Co je doma, to se počítá.“)

Kuřátko už nestačil ani v duchu odškrtnout svůj třetí tank, o němž by starému muži v kanále pod Nalewkami, pod parkem

Krasińských nebo pod Saskou zahradou řekl jakoby nic: „Je v tahu a hoši generálmajora Stroopa, co byli v něm, jakbysmet,“ načež by mu ten starý muž, jako němý, beze slova položil lehkou vychrtlou dlaň jako stín na hlavu místo pohazení. Jasný modrofialový plamen s oranžovou chocholkou ho ožehl dřív, než shledal, že letí sykavě přímo na něj. Přiblížil se ke Kuřátku dvojím zášlehem, nejprve ho ohmatal jemným žhavým dotekem, a pak teprve prostoupil skrz naskrz. Oslepil ho i za zavřenýma očima, vzal a spálil mu dech a hlas a zastavil a roztavil srdce.

Oči Kuřátka zůstaly v té poslední chvíli ohňů udivené. Nepostřehly už ani planoucí fialovou a modrou a doběla rozžhavenou dužinu plamene, který se do něho vnořil a obohatil se vůní škvařícího se masa a vlasů a rozedraných šatů a bot. Nestačil si dokonce ani vybavit trám nad středem světnice, ani starce Emila a nic z toho všeho, co tvořilo jeho život. Hynul skoro bez bolesti a rychle, a – kupodivu – také bez trápení, které přináší oheň dřívě, než přijde, tak lehce, jak to vždycky opravdu čekal. Zůstal tu jen jiný popel z jeho těla a jiný z manšestrových zelených kalhot se sametovou rudou záplatou na koleně.

V té chvíli cítil také stařec Emil po dlouhé době nesmírnou touhu zpívat. A z okoralých rtů osmdesátiletého starce Emila vycházel mužný zpěv, podobný větru, který se mísil s praskotem plamenů. Jeho zpěv neměl slova, jen hlas. Stařec nedbal, že první jazyky ohně už ožehly zdi, kde bylo dřív okno. Vztáhl ruce nad sebe, až se dotkl trámu a oběma dlaněmi jej sevřel, jak nejpevněji mohl. Zavěsil se a připravil se, jak z posledních sil skrčí nohy, aby proměnil lehkost v tíži a tíži v lehkost. Zpíval. Cítil, že mu už hoří kabát a košile. A obojí znělo bývalou Nízkou a Zamenhofovou hluboko do ohňů a noci.

Chlapec u okna

Statečnost v té rozhodující chvíli, kdy ti jde o hlavu, je i tvá lhostejnost k této hlavě, a můžeš ji měřit jedině množstvím svého ohledu a své odpovědnosti za hlavy těch ostatních.

1

„Jdeš už?“ zeptal se starší muž s dužinatou tváří.

„Nepotřebuju chvátat,“ odpověděl mu chlapec, „je sobota, nedělám.“

„Dobrá,“ řekl nevrle starší.

Chlapec se k němu vracel jen letmým pohledem. Usoudil, že mu nebude už nic vykládat, dokud se otec neozve sám. Starší držel noviny v ruce, jako kdyby o ně měl strach, nebo jako by chtěl jejich obsah před chlapcem zatajit. Teď chlapec suše a nedětsky zakašlal.

„Odkdy je ta vaše pokračovací škola?“

„Odkdy by měla být? Jako vždycky.“

Chlapec mu zamlčel, že možná dnes nic takového, co bývá každou jinou sobotu, nebude. Sledoval otce s nedůvěrou, jak vězel stále soustředěn docela jinde než ve slovech, která vypouštěl z okoralých rtů. Držela se mu tu velmi vytrvale malá smítka tabáku, jako větvičky, které se potem slepily s vousy a kůží. Byl by rád věděl, nač otec myslel, když muchlal okraj novin. Stál k němu většinou bokem, ale měl ho před sebou, jak se usadil znovu do oprýskané houpací židle a tu a tam funivě zvedl oharky ze země. Bylo tu zase ticho.

Oknem sem vtékalo světlo jako proud mléčné barvy. Místnost spočívala pod úrovní chodníku a dlažba nad ocelovou sklepní

mříží byla jako jez, přes který sem vplouvá jitro. Starší byl navlečen v manšestrovém obleku značně prodřeném, na hlavě měl pomuchlaný tyrolský klobouk, jako by chtěl už dávno odejít, ale ještě se pro něco zdržel, a v ruku držel stále ty promaštěné zšedlé noviny. Potápěl v nich své zarudlé oči, chvílemi skoro nafialovělé. V nepravidelných přestávkách funěl, jako kdyby se dusil, nebo by měl živoucí představu.

Na okamžik ulpěly chlapcovy oči na koflíku, který stál před otcem. „Proč nepiješ?“ zeptal se potom, když se mu zdálo, že pozoruje otce příliš dotěrně. A pak skoro vypískl, jako by ho obviňoval a sám sebe přitom hájil: „Měl bys to alespoň vypít zatepla. Proč jsem se s tím asi vařil?“ Zhasl plynový vaříč a odstavil konvici s kávou, protože sám nesnídal. Starší mu nyní dlouho neodpovídal.

„Hleď si svého,“ řekl konečně. A potom ostře a zase s funěním: „Koukej si to už sbalit.“ A nakonec: „Já bych se s mým otcem jaktěživ takhle mluvit ani neopovážil.“

„Čteš to už čtyři dni,“ řekl mu chlapec neústupně.

„Vypal a mlč,“ vybuchl starší. „Dovedu už posoudit, co mám dělat.“

Chlapec se už neodvážil promluvit. Ale viděl celou tu dobu, před tím, než ho otec začal vyhánět, jak hltal to jediné místo v novinách na lepkavé stránce, které už kdekdo znal, že vůdce padl z vůle Boha v bojích o hlavní město Berlín, jako kdyby nevěděl, zdali tím on sám osobně získal nebo ztratil. Klobouk na jeho hlavě měl příšerně špinavou a zamaštěnou stuhu a také péra ztratila svou vznešenost. Otec si špičkou jazyka olízl seschlé rty.

„Bude konec, visí to ve vzduchu, tak něco podnikni.“

„Do toho se ty neplet,“ řekl starší zoztra, jako by se lekl.

„Každý s tím počítal,“ řekl chlapec. „Každý...“

„Už jsem ti řekl své a podle toho se řiď.“ A náhle vykřikl: „A poslouchej. Ty mi nebudeš nařizovat, co mám dělat a co si myslet.“

Já si budu počítat, jen s čím chci sám, rozumíš? Zapiš si to za uši. A ven!“

„Snad bys nemusel křičet na celej dům,“ řekl zkroušeně chlapec.

„Ty mě nebudeš rozčilovat,“ řekl starší. „Ty ne...“

Chlapec se díval na otce a myslel na německého kontrolora, který se otce hned na začátku války v tramvaji ptal, je-li jeho synovi deset let, a napařil otci pokutu a ještě ho předvolal na policii. Tenkrát, jak se otec přiznal, myslel prvně na smrt. Říše se s nikým nemazlila. Otec tam pak musel několikrát přijít a koupil si tenhle tyrolský klobouk. Mohl by taky něco alespoň říci. Čekalo se na to dost dlouho. A smečka už ztratila hlavního vlka. Jenže otec od chvíle, kdy si to přečetl, nevyšel z bytu, i když měl klobouk na hlavě. Možná, napadlo ho, že mu křivdí, že se otec ničeho nebojí, že prostě neví, co se ve městě děje, protože nikde nebyl, neposlouchal rádio a s nikým nemluvil.

Balil si do brašny francouzský klíč, posuvné měřítko a čistý flanelový hadřík.

„Nikde se nezdržuj,“ řekl potom starší.

Sotva ho pozdravil. Je možná spousta otců, řekl si, kteří sedí jako pecky, právě tak. Ale jsou i jiní, pomyslel si vzápětí. U Botanické zahrady a vanových lázní ležely na zemi německé protišpionážní plakáty. Kus dál přestali kopáči elektrických podniků vykopávat dlažbu u kolejnic a seděli se založenýma rukama.

Křižoval nekonečnou mapou dlažby. Kolem soudu s bránou a šesti sloupy a věznice s černou Novoměstskou věží, Spálenou a Ostrovní ulicí a dál.

Věděl, že se bude toulat. Pouštěl se do toho, jako by něco hledal. Sám nevěděl. Dělal to jindy i pro malichernější důvody. Bylo to svědivé vědomí, které chtěl ze sebe strážst, obraz otce, který se bojí, a vlastní strach, aby něco nezmeškal.

2

Hlouček zevlounů, který porušil rovnováhu ulice, narůstal. Vypadalo to, jako by se prodávalo něco, co dlouho nebylo, citrony, nebo dokonce káva. Bylo to před Německým divadlem, na třídě Richarda Wagnera, v pozadí houkaly vlaky a před hotelem Esplanade u zahalených pouličních stánků stálo několik až po kapotu naložených německých osobních vozů; ani v jednom už nebyl šofér. Plakáty u divadelního nároží oznamovaly, že večer dává pohostinsky berlínská opera představení „Čaroděje“, a reproduktory řvaly nabádavě ke klidu a chraptivě vyvolávaly, že vláda Třetí říše a právě tak zodpovědní mužové v českomoravském prostoru mají situaci pevně v rukou. Mezi hlášením hrálo trio foukacích harmonik *Lili Marlen*. Někdo ulomil vlajkový stožár a ten teď ležel jako kus šraněk do bývalé Weberovy – Washingtonovy ulice, takže nákladní auta byla nucena ho objíždět. Přitom se tu zastavovalo stále víc zvědavých.

Vincent L. si musel vylézt na víko popelnice, aby viděl i za hradbu jejich těl. Spatřil dva výrostky a německého pěšáka.

„Takhle se nedomluvej,“ prohodil k malému davu dlouhán, který vzadu, kde stál Vincent L., ke všemu něco podotýkal. „Připadají mi jako myši, když páni opustili lod.“

Ježatý výrostek v placaté čepici byl o něco menší než jeho prostovlasý druh. Jednal vytrvale. „Kvér,“ říká pěšákovi, „víš, co je to kvér?“

„Vyložte mu to špičkou od boty,“ poznamenal hlasitě čahoun. A k ostatním, znalecky: „Lítaj od rána v ulicích jako ztracené ovce!“ A pak: „Tolik stěhovacích vozů jsem jaktěživ neviděl!“

„Jen tak,“ zašklebil se ježatý. A potom netrpělivěji: „Tak dělej!“

„Mám tam jenom své osobní věci,“ řekl pěšák německy. „Co mi vlastně chcete? Co mi chcete?“ Z límce kabátu mu vyčuhovala

podlouhlá koňská lebka s nejméně týden neholenou tváří, světlyma zelenýma očima a omrzlými rty. „Nic jiného tam není. Co mi chcete?“ Pak vyloudil na bílých stroupcích omrzlin kousek odmítavého úsměvu. Poškrábal se na zrohovatělé kůži krku. Jak zvedl bradu, zahlédl nad sebou zlomený rezivý stožár, zapuštěný ještě do zdi. Někdo sem zavěsil rudý cár z nějakých ženských šatů, řvavou červenou místo vlajky. Plakáty nabádaly k večernímu představení opery „Čaroděj“ a v reproduktorech zachraptěla zvonková hra.

„Tak honem,“ řekl zas ježatý.

„Nevím, proč to chcete.“

Neochotně otevřel tornu. Zahlédli pak všichni kartáč na boty, cívku zelených nití a karton s rezervními knoflíky, obálku s dopisem a pomuchlaný obvaz pro první pomoc.

„No tak!“

„Tady to máte,“ řekl pěšák přiškrceně.

„Ukaž.“

Prostovlasý zastrčil do kapsy balíček ve voskovaném plátnu.

„To máte na holuby?“ zeptal se hlasitě odzadu čahoun.

„Ne,“ promluvil konečně prostovlasý s výsměchem v hlase, „na krysy.“ Pak se obrátil na ježatého: „Dej mu to.“

Člověk v plášti zahlédl schumlanou hrst poukázek na jídlo. Jeho světle zelené oči se zaleskly. Natáhl chlupatou, špinavou ruku.

„A patrony?“ zeptal se prostovlasý, který při výměně prve mlčel.

„Tady je mám v kapse,“ řekl pěšák.

„V pořádku,“ poznamenal ježatý. A k tomu druhému: „Mám ho pustit?“

„Pust' ho,“ řekl prostovlasý.

„Nechte ho běžet,“ obrátil se ježatý k lidem, kteří se na ně tlačili.

Vincent L. ustoupil stranou.

Pěšákovi se mihl po tvářích stín uspokojení a hned zmizel. Pochopil, že má odejít, a vykročil směrem k parku před Německým divadlem, kde byl záchodek. Otřel se přitom o Vincenta. Jeho plášť páchl směsí potu, pryskyřice a nafty. Vincent L. na něm najednou nemohl najít jediné čisté místo. Límeč mantlu, drsný krk, kobylí hlava a kočičí oči vypadaly nesmírně upachtěně.

Na konci chumlu šťouchl pěšák do čahouna.

„Rypáku namrzlej,“ vyhrkl dlouhán, „kdybys byl u těch s lebkou, tak už za tohle visíš.“

Štítivě si očistil místo na lokti, kde se člověka v plášti dotkl.

Výrostci se ztráceli na druhé straně, odkud přicházel strážník.

Pěšák se nepěkně zasmál.

Vykročil z chodníku na protější stranu ulice. Ale neschoval se do záchodku a spěchal dále, Bredovskou ulicí dolů, Olivovou a zahnul do Růžové, a potom kolem kostela svatého Kříže do Havířské, stále na Staré Město.

Vincent L. se díval, jak odkrajuje kočičí hlavy uspěchanými kroky. Myslel pořád na jeho špinavé oči, i když byly světle zelené. Pak to v něm vyvstalo. Podlouhlé, zúžené a tonoucí lodičky zraků pěšáka se něčím podobaly očím, od nichž prve odešel. A Vincent L. ho nechal zmizet a loudal se sám.

3

Metař, kterého po chvíli oslovil Vincent L. už na Starém Městě, v Železné ulici, dovázel na lem vozíku dvě stužky, červenou a bílou, příliš úzké, než aby byly z dálky vidět.

„Tady těch zbloudilých tolik není,“ řekl Vincent L.

„Není,“ odpověděl metař, „ale je tu posádka a občas někdo vyjde nebo se vrací.“

Vincent L. mu pověděl, co se stalo o několik bloků výše. Zkoušel si několikrát dospěle uplivnout. „Jako *tam*,“ ucedil zklamaně, „to tu není. Jako *nahoře* tedy ne.“

„Všechno je to jedno město,“ řekl metař. „Bude to všude jako tam nahoře.“

„Anebo nebude,“ odsekl Vincent L. „Tady taky není tolik stěhovacích vozů.“

Pouliční reproduktor zase opakoval, že německá i protektorátní vláda má „otěže země pevně v rukou a že varují pochybné židobolševické živly“. Stařec vážně plivl na lucernu, na níž byl reproduktor připevněn, a chystal se odtlačit vozík dál. Staral se o Havelskou ulici a Uhelný trh a dali mu na starost ještě Rytířskou a Martinskou ulici. Jeho čapka a ramena byly plné jemného poprašku špíny, jako by na něho léta sněžilo. Pouliční rádio náhle zmlklo a Železnou se rozhostilo ticho. Vincent L. pomalu a s nechutí sledoval starce a jeho zarostlou tvář. Přál si, aby starý něco řekl a aby se s ním mohl přít. Zachtělo se mu něčím ublížit, aby na něco jiného zapomněl.

Něco se s ním sem táhlo od houpacího křesla. „Užší hadříky než tyhle jste neměl?“ zeptal se.

„Jak to myslíš?“ řekl vážně metař.

Pohrdavě se díval na zboulenou tvář, zrytou starou vrstvou vrásek. Metař beze slova teď ukládal metlu do kovových držáků, opřel se o dřevěný rám a hodlal odjet k nové hromádce smetí v sousedním bloku. Vícekrát už Vincentovi neodpověděl. Jen ještě podruhé plivl velkou bílou slinu na sloup lampy a Vincent L. svou slinu spolkl.

Potom šel Vincent L. do příčných ulic s očekáváním, kde to bude jako „*tam nahoře*“; zdálo se mu, že pluje na tiché vodě, kterou snad

ještě rozvíří neviditelný spodní proud. Strašně si to přál. Šel zamýšlen a teprve, když ulici roztrhl výstřel, zdálo se mu, že byl vytržen z bdělého spánku. Zvedl hlavu jako zvíře, když větrí. Měl velké uši a malý nos, skoro jako otec, i když ještě ne tak červený. Zaslechl v sobě nové očekávání. Nahrbil se a narovnal.

Třesklo to za nárožím Řetězové s hodinami, které se zastavily pět minut před pátou. Pojednou si byl Vincent L. jist, že jediný výstřel mohl obsáhnout víc i méně, než nač v tomto okamžiku připadl. Ztichlá ozvěna se přelévala dlažbou. Přece musí najít něco z toho, co hledal. Věděl, že od téhle soboty, dřív než se přelege k poledni, může očekávat něco jiného než od všech předcházejících sobot. Cítil v kostech, co cítili všichni, v domě, v dílně, i když všichni to neprožívali stejně. Je možné, že otec Němcům něco podepsal? A nechce, aby město vrátilo úder, kterých nabralo za šest let do kožichu nepočítaně? To by se tedy tatínek přepočítal. Metař ho nepotěšil.

Přece by nebylo spravedlivé, aby to zůstalo takhle. Odlepil se z místa a vyrazil. Sousední Anenská ulice byla prázdná. Staré domy, pár prázdných zelinářství a prádelna. Proběhl na konec a nespátřil nikoho. Ale metař ani nikdo jiný nebyl v přilehlé Liliové a ani v dalších ulicích, jimiž letěl až na Betlémské náměstí. Vracel se zpět, něco patrně pokazil.

Na místě, kudy nyní Vincent L. procházel, se povalovaly knihy, vyhozené odněkud z okna nad ním, zjevně doposud nerozřezané. Na bílých listech se táhla dvojí stopa káry. Náhle se zarazil a všechny souvislosti – výstřel, představa loukotí kol metařské káry a pruh, protínající jako dvojí šíp ulici – se zauzily jako hlavolam, který byl rozluštěn v témže okamžiku, kdy byl vytyčen. Obraz starcovy tváře se objevil před Vincentem jinak než prve. Zkoumal ve světle pohrdavého a zároveň uznalého pošklebku této stařecké tváře, zboulené a rozryté jako vyschlá žíznivá země, sám

sebe. Neměl mu říkat, že to v těchto místech nebude jako „tam nahoře“, pomyslel si, udělal alespoň to s těmi stužkami. Je teprve ráno. Sotva se schyluje k polednímu. Nemusí mít otcova léta, aby rozpoznal, pro koho se už připozdívá. Co zbude na něho? Co udělá, aby tím otci něco vzkázal? Měl pocit, že svět je jako potok, na jehož písčitém dně je možná zrnko zlata, ale kdoví jestli. Možná, že není nikde nic. Vůbec nikde nic.

A náhle se zastavil.

Znovu se podobal zvířeti, které větrí.

Věděl najednou bezpečně, že s člověkem, který se před ním vynořil, si to troufne. Přestal myslet na otce i na metaře, a přitom obsáhl obavu z metaře a o něho ve všem, co ho dále napadlo. Domyslel si pár věcí. Něco chtěl a něco mu přihrála náhoda. Cítil sám sebe jako ruku a náhodu, jako rukavici, kterou si stačí navléknout. Uvidí se, co to udělá. Má štěstí, nebo je to jen zbytečné riziko? Tahle rukavička by mu mohla padnout. Protože voják, který šel ztichlou Michalskou ulicí po protější straně, byl starý a vypadal neohrabaně a poněvadž měl distinkce wehrmachtu, a ne čapku se zkříženými hnáty; Vincent L. cítil, že toto je okamžik, kterým ze sebe setřese, co mu dosud překáželo. To nevěděl nikdo. Bylo to nehmatatelné, ale dost palčivé, aby mu to vedle otce v jedné místnosti ukrádalo spánek. Věděl, že je to tajemství, kterého se může zbavit, aniž je někomu vyjeví. Nevyšel do ulic snad právě proto? Našel něco, určitě to bylo to, co chtěl najít a proč to hledal. Věděl, že musí na hodně věcí zapomenout, aby to svedl. Přetrhl v sobě proud myšlenek, že metaři ublížil zbytečně, slovem, které spíš patřilo do jiné tváře. Vyrojily se v něm jiné úvahy, že půjde za tím člověkem, až tam, kde budou lidé nablízku, ale ne přímo u toho. Musí mu to nabídnout, jako prve to ti dva výrostci nabídli tomu *svému* wehrmachtu. Vysvětlí nějak, že to zbloudilci dělají.

Tím by si něco dokázal. To něco, čím se chtěl oddělit od otce nebo alespoň od všeho, co otec ztělesňoval.

Měl nyní vojáka před sebou sotva dvacet metrů.

Šel za ním jako pes.

4

Voják v soukenném plášti si povšiml na rohu Michalské vyhlášky, stržené a zpolá trčící do vzduchu. Mohl si zhruba přechíst, že bolševismus uchvátí toto město, aby zahynulo. Ale možná, napadlo ho, že tady na to čekají. Je to zde jiné než ve městech, v nichž si přál být. Nesl si v sobě pocit zbytečnosti.

Když minul vyhlášku, odplivl si velikou bílou slinou jako prve metař a přál si, aby z ní vylétla i tato i minulé chvíle, které táhl s sebou.

Nevěděl, že je sledován. Ale ani tak neměl dost jistoty a chvílemi bezděčně zrychloval, a teprve když se unavil, šel opět pomaleji. Měl zarudlou venkovskou tvář a v kabátě mu bylo teplo. Toto město byla Praha, na kterou se těšil, protože mu říkali, že je to nádherné město a že tu i uprostřed války prodávají řízky. Velitelství je prohlásilo za „lazaretní město“ a pojem lazaret vylučoval střelbu, válečné střetnutí, a všechno, čeho měl zbloudilý pěšák až po krk. Slyšel už střelbu. Povyk, pokřik, sběhy lidí. Ušel tomu až sem. Tady, co prve slyšel z konce ulice nebo nějakého přízemního bytu řev. Teď tu však zelo ticho. A v lidech, které míjel, byl nevyslovený nedostatek uctivosti.

Hledal hostinec, v němž ležela posádka. Měl zlost, že ho nenašel ani podle ústního plánu, který mu pověděli na starém nádraží. Patřil k poslednímu ročníku, který Vůdce povolal do zbraně, než

shořel v bunkru. Ale ještě předtím jim odpustil hromadu vojenských ctností. Voják došlápl a tu spatřil Vincenta. Co na tom, řekl si vzápětí, je příliš nesvůj a všeho se leká. Ale vyprchalo z něho i málo jistoty, kterou si ponechal.

Kde je ta zadělaná posádka! Zlost se v něm mísila se strachem. Prošel už Malou Karlovou, Seminářskou a Platněřskou a dostal se do Kaprovy ulice. Připadal si tu jako v bludišti. Krása uliček Starého Města, podobná německým, pro něho vyčpěla. Myslel náhle jen na výrostka, který šel tak divně za ním, jako by ho opravdu sledoval. Jde za ním jako pes, pomyslel si. Celý život si vzal v duchu na pomoc, jako by v tom mohlo být buď východisko, anebo alespoň vysvětlení. Jenže nevěděl přesně čeho. Prodělal kdysi už jednu válku. Ale ani čtvrt století z něho nevyhnalo pocit, s nímž ji přežil, a nyní v něm vytanul živý jako tenkrát. Najednou poznal, že výrostek za ním je kouskem pasti a celé město klec, kterou mu někdo nastražil. Tady možná skončí svou velkou i malou válku. Tu všeobecnou i tu osobní, která se týká jen jeho.

Nemyslel nyní na to, že je ozbrojen. Vyvstalo před ním naopak všechno, čím byl zatím v nevýhodě, co jeho samého rozlítostňovalo, protože přinejmenším tucet nocí pořádně nespal a dobře se nenajedl právě tak dlouho.

Vincent L. teď rozpoznal svou chvíli. Bylo to přesně tak, jak si prve přál. Nahrávalo mu štěstí, jako prve těm dvěma. Liduprázdná Dušní ulice a voják se srdcem v kalhotách, protože bloudil. To by poznalo i děcko. Kráčel mu v patách. Poznal už, že o něm voják ví, protože se chvílemi úkradkem obracel tváří, zpocenou a zrudlou. Tak to Vincent L. chtěl. Ještě včera by to bylo obráceně – on by byl kořist, voják lovec.

Díval se na těžké boty člověka v mantlu. Zkoumal lem jeho soukenného pláště, potřísněný blátem, sklouzl pohledem na

šedé vlasy, deroucí se zpod čepice, a na ruce křečovitě zavrtnané v kapsách.

Najednou se mu zdálo, že pochoduje už zbytečně dlouho. Zahnal myšlenku, že by se to mohlo zvrtnout a dopadnout jinak. Že by mohl voják vytáhnout zbraň, otočit se, zamířit a vypálit na něj jedinou ránu. Nikdo tu nebyl. Ale to odehnal snadno, protože cítil, jak ho to přibližuje k obrazu muže v houpací židli. Měl by teď zkrátit vzdálenost co nejvíce, podrazit vojákovu zezadu nohu, anebo skočit mu na záda. Ale nejlepší, vrátil se k tomu, co zamýšlel ze všeho nejdříve, by byla výměna, jako se to stalo *tam*. Napadlo ho, že se schyluje k dešti. To by mu nevadilo.

5

Člověk v kabátu se zpotil natolik, že si přestal stírat krůpěje, neustále vyrážející ze všech míst jeho tváře. Když míjel dva chlapce, kteří šli proti němu, každý z jedné strany chodníku, jako by ho mohli, kdyby chtěli, vzít do presu, tvářil se, jako by je neviděl, ale spatřil je dobře.

Jakmile byli za ním, Vincent L. je zastavil.

„Tenhle mizera tady zabloudil,“ řekl jim potichu, „a má možná ještě zbraň.“ A potom: „Jdu za ním už z Michalský ulice.“

Pak se díval tázavě, zda pochopili jeho výzvu. Bože, oni dva by mohli být tím, čím okruh zevlounů prve u Německého divadla naproti tomu záchodku. Menší se ho zeptal, co na tom vidí divného.

„Udělal ti něco?“

„Zatím ne, ale mohl by.“

A větší: „A proč za ním běžíš jak lačnej pes až z Michalský?“

Počítal, že člověk v plášti se mezitím vzdálil nejméně o dvacet kroků. „To už je moje věc,“ řekl Vincent L. „Vidíte snad sami, jak spěchá.“ Nerad by ho kvůli nim ztratil. To by radši šel dál na vlastní pěst.

Oba výrostci se na něj podívali jako na blázna.

„Snad jen to, že mi měl něco dát, a nedal,“ vysvětlil nakvap.

Mohl by jim říci, že se tu pár bloků vedle střílelo, že možná voják oddělal v Řetězové ulici metaře, protože si uvázal stužky na rám.

„Je to posera a vrah,“ vyrazil ze sebe. „To vám snad musí stačit!“

„Tak se raději ztratíme, ne?“ řekl větší.

„Od vás moc nepotřebuju, to hlavní bych obstaral sám. Jen abyste mi zaštitili záda, nebo dávali pozor ze strany.“

Díval se za vojákem v plášti a zahlédl ho už dobrých třicet metrů odtud. Kruci, nedokáže to udělat bez nich? Bylo to teď, jako by sám seděl v té židli jako otec a topil se v novinách. Tyhle dva do toho nemá smysl tahat, myslel si, jestliže nemají chuť. Nechápal, že nesdílejí jeho pocity. Voják zahrnul za roh z Dušní do Věžeňské. Ale Vincent L. věděl, že tady se uličky spleťtí krouží a že se musí vrátit.

„Tak co od nás chceš?“ řekl menší.

„Ohlídejte mi záda,“ odpověděl Vincent L.

„To by šlo,“ řekl menší.

„Tak dobře, a ty dělej, co umíš,“ dodal větší.

6

Uviděl nejdřív jeho čapku. Předběhl ho asi o tři kroky a zastavil ho.

„Na okamžik!“

„Co je?“

„Něco mezi námi,“ vydechl Vincent L. a ukazovákem se dotkl jeho a svých prsou, „kšeftík.“

Věděl teď, že už nemůže ucuknout, že se toho dopouští, se vším, co v tom dokázal ještě rozpoznat, i to, že má takového otce. Díval se do prokrvené vojákovy tváře, na spleť červenomodrých žilek. Letmo se přesvědčil, kde jsou ti dva.

„Nerozumím,“ řekl voják.

Ale rozuměl.

Poznal, že ho Vincent L. zastaví, když vstupoval do téhle ulice podruhé a proklel bludiště této čtvrti, v níž ztratil posádku. Nevěděl, že už je v Haštalské, jen kousek od cíle. A teď v něm zápasil dvojí proud, silnější než vedlejší stružky, v nichž odtékaly i zbylé jistoty, že je vojákem říšské branné moci a že toto je otevřené město. To znamená rovněž, že obyvatelstvu narůstá hřebínek. Nemusel si hrát na proroka, aby vytušil, co přijde. Nevycházel tomu vstříc, ale už také pochopil, že se tomu nemůže vyhnout. Věděl, že by mohl odpovědět na ránu ránou. Mohl by zkusit odstrčit výrostka a skončit to možná docela bezbolestně, uvažoval těžce, anebo se ho zeptat na cestu k posádce na Haštalském náměstí a vytáhnout zbraň. Ale to poslední zavrhl. Vycítil, že se to dostalo k bodu, od něhož už to pro něj není, co to možná bylo ještě včera. Neměl opravdu tušení, o jaký obchůdek může jít, ale byla v něm současně jistá zvědavost. Váhal v odhadu Vincentova stáří. Kolísal mezi šestnácti a osmnácti léty. Byl sám už starý a vzdálil se tomuto neurčitému věku na hony. Jestliže má ten chlapík holé ruce a nechce nic zvláštního, může se mu přece ubránit. Ale jemu se nechtělo bránit se, měl jedinou touhu najít posádku a v chumlu odtáhnout domů. Zneklidňoval ho nyní klid této ulice. Neměl jej rád. Všechno, nač pohlížel, svítilny na rozích, kde stáli oba chlapci, návěstí v nesrozumitelné řeči, zšedlé nepřátelské nebe, odkud

nemohla nyní přijít posila, připadalo mu rovněž jako vtělení tícha. Tohle už nevypadalo jako válka, kdy je nejuvhodnější vyřadit protivníky rychlým, nečekaným nebo pádným úderem. Nemyšlel si, že ještě není konec. Nikdo ho nepřipravil, co má na svůj vrub udělat, aby neutrpěl újmu. Musel se spolehnout jen na sebe. V duchu byl připraven udělat ledacos, aby nedostával rány, aby si nezatarasil do Němec cestu. Nepřeslechl to slovo, které mu ten spratek předhodil.

„Jen to,“ opakoval Vincent L. A pak: „Chcete peníze?“ Udrolil před člověkem v plášti neviditelnou špetku mezi prsty.

„Peníze?“ divil se voják. „Nepotřebuju.“ A ještě: „Já žádné peníze nepotřebuju.“

„Mám potravinové lístky.“

„Potravinové lístky?“

„Právě to...“

„A co za ně chceš?“

„Nějakou zbraň.“

Spadlo to z něho, ale ocitl se hned pod tíží nového očekávání. Viděl, jak se voják zachmuřil a zalapal po vzduchu a nakonec si přešel hřbetem ruky zpocené, zarudlé čelo.

„Nesmysl,“ odsekl voják. „Copak se to dá dělat?“

„Proč by to nešlo. Nikdo to neuvidí.“ Sledoval ty dva v pozadí. Voják je ještě nezaznamenal? Asi ano.

„Nejde to,“ řekl ztěžka člověk v kabátě. Dával najevo, že chce pokračovat v cestě. Ale mátl ho, že by to vlastně šlo. Bylo by to tak jednoduché. Tak tohle ten klacek chce. Už to alespoň ví. „Kdyby to šlo,“ dodal potom, „udělal bych to.“

Uvažoval o tom, že kromě těch dvou a chlapíka před ním tu nikdo nebyl. Ale snad jsou tu ještě jiné, neviditelné oči, které ho bedlivě sledují. Spatřil najednou tisíc párů očí, jež měly hodně

barev, a ty nejpronikavější byly oranžové a žluté. Už zažil v životě pár udavačů. Současně ho napadalo, že tady žádné takové oči nejsou. Tu mizernou putyku na Haštalském náměstí, řekl si, už stejně sám nenajde. A najednou se to v něm začalo vařit. Kdyby neměl zbraň, myslel si, nebyl by již vojákem. Kdyby nebyl vojákem, nemohlo by toto město povstat proti němu. Rozvíjelo se to jako uvolněný řetěz na kole jeho mozku. Řinčivé myšlenky v něm lomozily, měl chvílemi dojem, že mu prasknou lebeční kosti.

Nejedl tak dlouho. Kdo jedl, pomyslel si vyčítavě, byly oddíly SS, ale ty kašlaly z vysoka na vojska pravidelné armády, nemluvě o poslední záloze, povoláné, až když to začalo páchnout krchovem. I wehrmacht čůral na svůj poslední ročník, pěkně nažloutle a po větru, z posledních lisabonských konzerv už se na ně nedostalo. Nemohl přece za to, že vkročil do téhle války, když hrobaři tahali za konec provazu. Pohledy těch žlutě oranžových očí se v něm shlukly a srazily s těmito úvahami. Vyplulo navrch jediné, že tohle je možná neškodný civilista, jakým byl donedávna on sám, že je příliš starý na tohle všechno a tenhle chlapík naopak mladý, vyrukoval nakonec otevřeně s tím, co chce a zač to chce. Dobrá, ale muselo by to být provedeno, jak náleží. Jenže zase se polekal.

„Nic takového není možné,“ řekl.

Vincent L. postřehl jeho váhání. „Udělejte to a máte klid.“ A potom: „Poblíž jsou mí pomocníci. Když dají znamení... Vaši vojáci to dělají od rána... Něco z toho můžete mít...“

„Odprejskni,“ zachrčel člověk v plášti. „Uhni z cesty!“ Ale viděl, že by ho mohl hladce obejít, kdyby chtěl. „Tak zmiz.“

A pak se to v něm zase zlomilo: „Víš, kde je posádka?“

„Nejdřív mi to dejte.“

„Jsem voják a nesmím to dělat. Víš, kde je putyka na Haštalském náměstí?“

„Vím to, chci nejdřív *tamto*. Dám vám za to potravinové lístky. Na tom neproděláte.“

Voják po něm bloudil očima.

„Hromadu potravinových lístků,“ lhal Vincent L. Cítil, jak se to opět upevnilo, že tu prostě ještě stáli a jednali. To nejhorší a nejdůležitější nebylo rozhodnout se, ale začít. Bylo možné, že ten venkovan nevěděl, že tohle je Haštalská ulice a že hospodu, co hledal, má zrovna před nosem? „Moře lístků,“ dodal. „Abyste mohl jíst a pít, jak je tejdén dlouhej.“

Voják měl modré venkovské oči. Bambulovitý nos. Vrásky, jako by ho vysušilo nějaké dávné slunce. Okoralé rty s boláky. Připomínal jimi dobytče, prosté a váhající. Otupěle civěl na Vincenta L. Přemýšlel pomalu a ztěžka. Var v jeho mozku ochabl. Mohl by to udělat, pomyslel si, tahle cizí ulice to skryje. Ale bylo tu něco, co mu říkalo, aby to nedělal. Nikdy se nerozhodoval lehce.

Pak přivřel oči a sáhl do podšívky. Přinejmenším se pořádně nají. Začal se těšit, že se nají. Smrsklo se mu vše pouze na to.

„Kolik jich máš?“

Najednou musel Vincent L. něco říci. Bože, nic ho zrovna nemohlo napadnout. Už řekl vojákovi svůj díl. Teď je řada na něm.

„Jsou zaručeně platné,“ řekl konečně. „A kde je ta hospoda a Haštalský náměstí, to taky vím. Stačí vám jít rovnou za nosem. Pár kroků. Vidíte sám. Mohl bych vás tam poslat poslepu.“ Musel se vzpamatovat. Viděl tu věc. Ještě nějakou pěknou lež, bože, aby si to člověk v plášti nerozmyslel. „Ale mám je kousek odtud. Musíte tady počkat.“

„Tak nakašlat, všiváku! Jsi jako Žid.“

Modř jeho očí se blýskala zlostí.

Stal se z něho zas venkovan. Těšil se na něco, co nedostane. Oklamali ho. Tohle měl být obchod a měl tedy proběhnout, jak se

sluší. Dával zbraň, držel ji před očima, dobrou a těžkou, s devíti kuličkami, jako kdyby sem přivedl krávu a chtěl za to lístky na maso a chléb. Bral si nádvkem na bedra pár let podle kázeňského řádu, ne-li rovnou kuli do čela.

A Vincent L. postřehl jeho jistotu v nejistotě. Nedokázal ze sebe vypravit hles. Tu nejmenší lež na vysvětlenou. Zbraň, již člověk v plášti svíral a rozdíral tím celého jeho nitro, to všechno, co chtěl dokázat a ještě nedokázal, se v této chvíli stávalo hrobem jeho předsevzetí. Ti dva uvidí, jak to pohřbil. Jak to zpackal. Syn svého povedeného tatíněčka.

Vzepjal se jako kůň. Vztáhl pojednou ruku, uchopil zbraň za hlaveň a vyrval ji vojákovi z dlaně.

„Pryč!“ vykřikl a odskočil.

Nemusel. Oba chlapci se rozprchli každý do jiné ulice. Jeden zmizel v Kozí a menší k Obecnímu dvoru. Voják zde setrval v mezeře ticha jako trosečník, který pocítil tíhu svého stáří, svou opuštěnost a zklamání. Věděl náhle jen tolik, že se těšil na jídlo docela marně, že patří k nejstaršímu ročníku wehrmachtu, který nikdy nedostal z lisabonských konzerv ani ochutnat, a že je tu sám, v tiché ulici. Posedl ho šílený strach, že tu zůstane a zkamení. Nikdy nenajde posádku, k níž směřoval. Docela zapomněl, že ztratil zbraň. Nebyla to jen zbraň, co ztratil. Opředlo ho něco, co se dlouho blížilo, ale co ještě na vlastní kůži neznal. Cítil se, jako by dezertoval, aniž udělal krok. Už se skoro ani netěšil domů. Byl na tom stejně jako prve, ale už někdo jiný. Byl i se svou venkovskou moudrostí v koncích. Nevěděl, že v tuto chvíli, v tomhle městě je jen jeden z mnoha. Asi by mu to neulevilo.

Potom vykročil.

„Parchante mizernej,“ ulevil si. „Parchante mizernej!“

Ale kromě sebe sama tu neviděl nikoho, kdo by to mohl zaslechnout.

Řeka se vlévala do noci v oblouku řetězového mostu.

Mihavá, houpavá zrcadla, tišená tmou.

Vincent L. pohlížel do temnot nábřeží, zakután v slaměné rohoži pohozené na dně obrovského víka, v němž ležel. Nešel zpět a byl nyní rád, že nešel, i když mu byla zima. Po levé ruce měl lodní mlýny a haldy kamene a písku. Odpadní roury, z nichž vytékaly do Vltavy splašky a páchly, než odtekly s proudem.

Potěžkával zbraň. Pocítil důvěru sám k sobě. Pak počítal náboje. Pohrával si s drobnými válečky, v nichž vězela smrt. Devět. Viděl poté všechno, i když zalezl měsíc. Vlnobití vod světélkovalo jako oči. Potom se na něho dívala celá hladina poskakující až dovnitř, kde vězel obraz otce. Teď do tmy vtékala i podoba otce.

Ležel prokřehle, opřen zády a hlavou o hranu víka pod rohoží, ztěžklou prachem. Nerozeznal bludiště minut a hodin, jen cítil, jak z něho odchází únava, s níž sem přišel.

Jakmile se rozbřesklo, mohl vstát.

Toulal se s rukama v kapsách podél nábřeží. Byla neděle, pošmourné počasí, skoro ani ne jako v květnu. Město tonulo ve vlajkách a na druhém břehu rozeznal barikády. Pociťoval pistoli na bříše, zahřátou teplem. Ohmatával ji. Včera přišlo, dneska to zase vypadá na déšť. Ze včerejška na dnešek město změnilo tvář.

Pak opustil řeku.

Vykročil do špatně dlážděné Břehové uličky Starého Města. Viděl hned, jak sem vstoupil, že dál se sotva dostane. Docela v rohu spatřil velké kamenné dlažební kostky navršené do výše jednopatrového domu. Obešel blok zleva a pořád hmatal na vroubkovou pažbu pistole.

Už byl tak blízko, že rozeznal převrácené auto s firmou překupníka peří na jeho dřevěném boku. Opodál se vršily kusy nábytku, popelnice a vytrhaná dlažba. Teprve nakonec si všiml čtyř mužů, kteří tu hlídkovali. Teď byl v ulici Na Rejdišti.

Okamžik na něho koukali mlčky. Měli vážné, ale ne smutné výrazy. Tu vážnost, kterou viděl občas Vincent L. v hospodách nebo v dílně, když se poslouchal načerno Londýn nebo když se probírala válečná situace.

„Sem,“ řekl potom Vincent L. tomu, který ho první oslovil. „To snad vidíte sám, kam jdu, ne?“

Muž byl vysoký, jeho tvář se skládala ze dvou velikých rýh, a když mluvil, kymácel se do stran. Díval se na něho s pochybností, protože hledal možnost činu a našel zde čtyři čekající muže v tropických přilbách. Teď se ho zeptal, kam jde, a slyšel to. „Kdybych šel jinam, tak jsme se o tom snad nemuseli bavit, ne?“ řekl ještě Vincent L. a vyčkávavě vyfukoval ze rtů vzduch, jako by hvízdal, ale nehvízdal. Dělal všechno, aby vypadal co nejdospěleji.

„Dobrýtro,“ řekl pak muž a upravil si huňatý námořnický svetr, srolovaný až ke krku, když nadále Vincent L. mlčel. Náhle muž viděl, že se výrostek chce zeptat, a čekal.

„Bude tu něco?“ ozval se Vincent L.

„Jako třeba snídaneň?“ Posmíval se muž ve svetru.

„Proč šeptáte?“

„Poněvadž nechci, aby to věděli támhle,“ ukázal muž za hřeben barikády.

Vincent L. měl zlost, nevěděl proč, jako by ho zklamalo celé tohle ráno a lidé. Muž ve svetru si toho povšiml. Včerejškem se kromě pistole o moc nezasloužil. To si zbytečně nenamlouval.

„Pošli ho domů,“ zahučel krajní.

„Tohle není zotavovna,“ řekl muž ve svetru. „V tom to právě vězí, že to není zotavovna. A takovíhle bojovníci mají bejt pěkně v suchu. Aby je náhodou něco neporazilo. I když je to od nich moc pěkný, že si troufají na ulici.“

Ten krajní zase potichu zahučel: „Pošli ho domů, nebo mu dám vejprask řemenem. Ať tu nezdržuje a maže!“

A muž ve svetru řekl: „Tady by mohlo bejt horko a mohlo by tě to přijít moc draho. Byla by tě škoda, nemáme pro tebe taky už žádnou přilbu, a takový tělo se už podruhý nenarodí. Tak běž...“

„Víte to jistě?“ Vyklouzlo to z něj místo prosby, aby ho tu nechali.

Zlobilo ho, že mu nevěří. Ze slov muže s rýhami ve tváři to číselo. „Mám s sebou tohle,“ pronesl najednou a ukázal mu zbraň.

Rýhy ve tváři vysokého se zkrřivily a znovu srovnaly.

„Umíš s tím zacházet?“

„Trochu.“

„Nech nám to tady.“

„A já?“

„Je tě škoda.“ A pak: „Kolik je ti let, chlapče?“

Ale Vincent L. jeho druhou otázku přešel. Nepřišel se sem zpovídat, kolik je mu roků a kdy a kde se narodil.

„Na ležení a koukání na druhou stranu?“ ozval se hučivě muž.

Ten zkraje se obrátil.

Tvář s vrypy rýh se protáhla mlčením.

„Dobrá,“ řekl. „Můžeš tu zůstat.“ A k tomu zkraje: „Necháme ho tu. Proč ne? Nechce se držet maminky za sukně. Musí vědět co a jak. Tak ať vidí, že si tu žijem na vysoké noze. Že jsme tu jako v bavlnce.“ A k Vincentovi: „Je to i tvoje věc. Dobrá tedy. Udělej si důlek tady v tom kamení. Tadyhle,“ ukázal, „budeme vedle sebe.“

„Mám za to,“ řekl muž po levici, „že tam mají kanón.“ A ještě: „Zamaskovaná plachta,“ opakoval, „je kanón, protože přes noc nemůžou na bedně vyrůst kytičky.“

Ten zkraje zahučel: „Nemaluj čerta na zeď, jo?“

Vincent L. našel průhledem v kamení kruh, podobný krabici od síru.

„Je to kanón,“ řekl znovu muž nalevo. „Dám za to krk.“

Kroužek připomínal hrdlo veliké láhve, ovázané kusem plachty...

„No a?“ řekl ten zkraje.

Vincent L. často měnil polohu, protože už měl otlačené tělo. Začal si myslet, že udělal chybu, když tu chtěl být a nic se nedělo. Zároveň byl rád, že ho tu nechali. Byl by se rád něčím prokázal.

„Máš u nich velikej dluh?“ zeptal se potom muž s rýhami.

Leželi na metr od sebe. Podíval se na něho. Dvě dlouhé rýhy, napadlo ho, a čekání, a pak už nic. Celkem pět mužů. Pokrčil rameny. Ostatní mlčeli. Možná, že si tohle už řekli dříve. Co má odpovědět? Kdyby to bral příliš osobně, až na otce, který sedí s kloboukem na hlavě a nikam nejde, snad nic, co by stálo za dluh. Mizernou stravu po valnou část války. Někdy strach. Víc nic. Až na to dusné, proč otec v jednom kuse lhal, kradl a podváděl a kdovíco ještě, jako kdyby ho tím vytahoval ze sraček. To, proč se k otci stavěl zády. Jako by bydleli ještě níž než v suterénu. To se tatínek zbytečně tvářil, jako by tím Němce sabotoval.

„Chci jim dát taky něco s sebou,“ řekl pak. „Něco na cestu do starý vlasti.“

„Je to kanón,“ trval na svém muž vlevo. „Třeba ho vyrobily český ručičky.“

„Do starých území,“ opakoval Vincent L.

„Bude to kanón,“ připustil mladík vedle. „Ale to ještě nic neznamená.“

Nachový oblak se vymrštil do výše a projel jím modrý blesk. Potom se ozval dunivý výbuch. Přimkl se ke všemu, co Vincent L. vnímal, ještě než zavřel oči. Potom je otevřel, aby viděl, zda není mrtev. Byl živ. Ozvěna zaplnila ulici Na Rejdišti a tiskla ho k hrotům kamene. Bylo to, jako kdyby ho uchopila obrovská ruka. Cítil, jak zapadává pod spoustou hliněného prachu, který se na něho snášel. Pořád si v duchu opakoval, že žije, nic ho nebolí.

„Věděl jsem to,“ řekl konečně muž nalevo, „byl to kanón. Přivezli ho z Křižovnický ulice. Tam to mají celý v rukou.“

„Ty to máš vždycky všechno z tý pravý ruky,“ ozval se ten z kraje.

„Nechte toho,“ řekl muž ve svetru.

„Tohle jde,“ dodal. „To ještě ujde. Moc nám neublížili. Co není, může bejt.“

Jeho hlas dozněl k Vincentovi jako něco ulevujícího. Několikrát zamžikal. Ale nezmizelo to. Spousta zúžených podkúvek z průzračné modrofialové záře. Viděl nyní to dvojí – podkúvky a oči muže v židli. A čekal na druhou ránu od chvíle, kdy dozněl hlas. Zůstával zde pouze on sám, přikrčený v dolíku, napíchnán na hrany kostek. Nechápal, že o tom mohli mluvit jako houska na krámě.

„Kanón,“ řekl znovu tak osvobodivě ten vlevo. „Nic mi nevykládejte.“

„Přivezli ho za tmy,“ poznamenal muž s rýhami. „Ale tak tiše, že nám to ušlo.“

„Mně to neušlo,“ řekl ten krajní.

Vincent L. zavřel oči.

„Nespí,“ zašeptal muž s rýhami. „Budík naproti ještě bude zvonit.“

A Vincent L. pocítil, že odpověď, kterou chce říci a neříká, že nespí, i to, co ho přibližuje k druhému výstřelu, je strach. Opřáda-

lo ho to jako pavučina zvenku a jed, který ho ochromoval zevnitř. Ještě nikdy nepocítil tak všeobjímající, paralyzující strach. Ne-srovnávalo se to s ničím, co vnímal ještě před chvílí a jak se viděl včera, když vzal vojákovi revolver. To byla jen lest. Tohle bylo jiné. Kdo s koho. Měl strach, který v něm rostl. Přivíral oči. Našel ho všude, kde viděl uzounké podkovy v podobě očí.

„Zkoušejí nám nervy,“ řekl muž s rýhami. A potom: „Nic to neznamená.“

„Napadalo mi to do očí,“ sykl ten nalevo. „Ale jestli takovejhle protitankovej kanón nic neznamená, sním na místě dvě tyhle dlažební kostky.“

„Ty bys dokázal sníst vlastní babičku, ty lidožroute,“ přidal se ten zkraje. „Ty by sis měl vůbec zařídit koloniál, až bude po všem.“ Nemluvili nahlas ani nešeptali.

Odnaproti se ozval kulomet.

„Chtějí nás zastrašit,“ poznamenaly rýhy, „to je všechno.“

„Dvě kostky,“ opakoval ten nalevo.

„Nestřílejte,“ zašeptal muž s rýhami. A potom: „Počkejte na povel.“

Spatřili čtyři těla v soukenných uniformách, sunoucí se podél domovních průčelí.

Pak slyšel Vincent L., jak muž s rýhami řekl: „Vyřídíme je na jednu.“

Rostl v něm pocit, že se nepohne. Znovu se k němu vrátily podkovy zúžené v půloblouku oslnivé záře. Potom se vtělily do vlhkého dojmu, v němž tonul. Do úst, očí a do nosu mu začala vnikat hustá mazlavá a vše zalévající hmota, něco jako prve prach. Svírala mu ruce. Viděl ji zcela jasně, teď však jako spoustu průzračných vod. Už docela znehybněl, ale nepřestávaly ho obestírat. Věděl, že je to strach. To jediné, co mu mohlo ulevit, bylo, že to na něm nikdo neviděl.

„Klid,“ řekl muž vedle.

Ostatní mlčeli. Znali své úkoly předtím, než přišel Vincent L. Snad střelbu z kanónů předvídali? Čekali ty čtyři plíživce? Nalákali je na sebe tichem? Potom pronesl muž ve svetru tiše a sykavě: „Počíhejte od kraje zleva.“

Pocítoval jeho pohled na sobě. Hučel si neslyšně před sebe, že musí zamířit, že jakmile to provede, odejdou ochromující křeče a vidiny vod.

„Máš ho tam?“ zeptal se ho muž ve svetru.

„Ještě ne,“ odpověděl mu po chvíli, kdy teprve pochopil, nač se ho táže. Nemohl to svést. Prsty se mu chvěly. Zbraň v jeho dlani ležela ztěžklá a mrtvá. Zbělal ve tváři, celý se třásl. Průzračné vody se stmívaly hloubkou, do níž klesal; už neviděl ani obrys průrvy v kamenech. Jenom svou zbraň dokázal ustavičně pozorovat, pořád tak temnou. Najednou to před něho vyplulo v tom, co ho zalévalo; jak ji získal. Zase si připomenul oči vojáka, a když zmizely, přitekly sem jiné zraky, temně fialové, znavené a postrašené oči otce. Třeba ten člověk v plášti je tam naproti. Přišel si to s ním vyřídit?

„Já ho mám na mušce,“ řekl ten nalevo.

„Já taky,“ zahučel krajní.

A ten mlčenlivý hromotluk, co ležel a za celou dobu nepromluvil ani slovo, zamručel vysokým, tenkým hlasem jako dítě:

„Já taky...“

„Klid,“ opakoval muž ve svetru. A potom: „Miř na toho, který je teď u nosníku támhle té svítilny.“ A nakonec: „Vidíš ho?“

Spatřil střelce, navlečeného do sukna, člověka, který měl vzápětí přijmout smrt z jeho rukou. Tolikrát o tom slyšel a četl a teď to měl udělat; bože, bylo to docela jiné. Tvář, na niž zíral, byla tak neznámá, ať si ji pozoroval sebedéle. Nedovedl si ji vštípit do paměti, lišila se

neustále od všech tváří, jež doposud viděl. Vypadala jako nějaká zúžená, do vlásku smrsklá maska, ale byla to ještě živá tvář. Ale nemá jí být, musí ji vtěsnat do mušky. Pocítil opět, jako již mnohokrát v této chvíli, že nevystřelí, ani když muž s rýhami ve tváři vydá povel. Došlo mu, že to člověk vedle něho pozná. Možná, že to pozoroval napjatě koženou maskou vojákovy tváře jako v zrcadle. Dostával horečku. Stál poprvé v životě před rozhodnutím zabít, nebo nezabít. Vymykalo se to všemu, čemu kdy čelil. To už nebyl jen truc vůči otci. Byli obklopeni zabíjením všechny ty roky, co tu byli Němci. Ale nikdy se ho to netýkalo tak jako v tuto chvíli. Měl poprvé v životě – jako muži na barikádě – možnost vrátit úder. Byli poprvé za celou dobu, co tu řádili Němci, v situaci buď se nechat vyřadit z boje, nebo vyřadit ty čtyři plíživce. Stal se součástí toho. Byl si jistý, že chce, ale ne že to svede. Chvěl se, že neobstojí. Ztrácel pojem času. Nevěděl, co je krátce, co dlouho. Cítil se zmaten. Pronikl ho pocit, který má člověk, jenž ještě nezabil. Záviděl mužům vedle sebe, zabíjení už bylo v nich, je to zasvěcení; už viděli zabíjení a zabíjeli. Bylo to pro ně prosté. Přišli sem zabíjet.

„Máš ho tam?“

„Mám,“ lhal.

„Kolik máš patron?“

Donutil se to říci: „Devět.“ Musil to vyslovit, aby nějak vyhnal nachový oblak, který se sem dral, protknut zářivou modří. To, co ho ovíjelo strachem, čemu se nedokázal bránit, ale co o něm nikdo nevěděl.

Voják, na něhož měl zamířit, se plazil těsně při zdi. Byl ověšen granáty u boků a pokaždé, kdy se vysunul kupředu jako šnek, pohnula se kupředu hlaveň jeho samopalu, který mu ležel na lokti. Vincent L. si představil, jak to chřestí a jak to za okamžik zaslechne, až voják doleze tak blízko, aby to mohl zaslechnout.

„Devět není tak moc.“

A potom, když Vincent L. neodpovídal, řekl muž ve svetru ještě: „Musíme je nechat vlízt až sem. Docela k nám.“ A nakonec: „Kdybys to vypráskal jen tak, je to nula.“

Pak řekl a znělo v tom pohrdání a bohorovnost a to dávné zabít, nebo nezabít: „Lezou jak vši po špinavém límci.“

Muška mu ustavičně unikala, chvílemi docela zakryla vojákův obličej. Také on, stejně jako jeho soukmenovci, se neustále plazil kupředu, jako by zkoušeli, zda jsou někde v barikádě lidské oči a zda bude stejně tak tichá i potom, až se doplazí k ní. Nic je však nerušilo. Lezli jako pavouci, ověšení plechem.

„Neboj se.“

„Nebojím se,“ odpověděl šeptem muži s rýhami na tváři.

„Kdyby to začalo páchnout, ustoupíme.“

Chtěl se ho zeptat kam. Za nimi byla řeka. Utopili by se jako krysy. To už nesvedl. Byl by to rád věděl. Styděl se také to říci, i kdyby to byl mohl vyslovit. Cítil zas, že kdyby oblak uvězněný v hlavní kanónu zůstal ještě okamžik uvnitř, tam vpředu, na zavaleném konci ulice, že by se třeba zbavil pocitu, jako by tonul, jako kdyby ho vody vláčely do makatelné tmy. Vynořil by se na povrch. Mohl by volněji dýchat. Setřásl by ze sebe strach zabít.

Podíval se opět průrvou. Svedl to? Něco z něj opadlo.

Vojáci měli kropenaté pláště, docela čisté.

„Klid,“ řekl zas muž vedle.

A po chvíli, když už byli vojáci povážlivě nablízku a stále ještě lezli a ticho začalo houstnout: „Sem se nemůžou - nesměj - dostat.“ A nakonec: „Připravte se.“

Vincent L. viděl, jak málo se hodí pro chvíli, jež nadcházela. Ale jak nyní sevřel pažbu revolveru a řekl si nahlas sám pro sebe, že je to divné, když mají všichni tak čisté kabáty, prohlédl vodami. Už

netonul. Vězelo tu pouze ticho, rušené vzdálenými ozvuky města, ale jinak tak zřetelné, jako kdyby se protahovalo pod těly vojáků a sem k nim docházelo jako tykadla i jako ozvěna. Byl schopen a připraven zabít, měl pocit, jako by sem doběhl z nepřehledné dálky sama sebe.

„Tak co je?“ zeptal se šepem muž ve svetru.

Ti tři kývli. Muž nalevo něco žvýkal. Vincent L. byl nyní obklopen tichem. Hučelo a valilo se proti němu. Bylo horké a odnášelo průsvitné vody na povrchu a vhnělo sem spodem spoustu těch kalných. Bude zabíjet jako všichni ostatní. Bude jeden z nich.

Vojáci se sunuli rychleji.

„Teď!“ vyjekl muž s rýhami. „Palte!“

Vedle Vincenta štěkla pistole a dvě pušky. Zleva se ozvalo zaklení. Bylo vidět vojáka, jak padl hlavou na dlažbu. Z té nepatrné vzdálenosti snad dokonce zaslechli ťuknutí ocele na kámen, ale možná že si to pouze představili.

„No tak,“ řekl muž ve svetru. Znělo v tom zabít, nebo se nechat zabít. Prostoupilo to zabíjení jako voda sítem.

Vincent L. se podíval průrvou. Byla to necelá vteřina. Vojáci se teď podobali hlemýžďům, kteří se stahují zpět. Stříleli do barikády nazdařbůh, couvali a kryli se palbou. Už viděli, že muže a síly na barikádě podcenili. Nebo přecenili sebe. Dva zadní byli hned u výčnělku, za nějž se mohli skrýt. A střelec, na něhož mířil Vincent L., se krčil za tělem svého druha, který byl zasažen. Viděl jediné, že musí teď stisknout kohoutek, že zbývá nezměřitelně malý okamžik, aby to nezmeškal. Viděl tu tvář, pozoroval její oči, zúžené do štěrbin mezi čelem a kořenem nosu. Musí teď zmáčknout, nařizoval si, bože, jen aby vyšla rána, alespoň to, aby to prostě třeslo do ohlasu slov muže vedle, do poslední slabiky toho jediného slůvka, v němž toho bylo tolik, a do doznění výstřelů těch

tří a do ozvěn palby vojáků, kteří ustoupili. Zvuk něčeho jiného, co by se lišilo od dunění, jež by mohlo přijít znenadání odnaproti. Nesvedl ani to, aby přivřel oko a zamířil. Měl stále otevřené obě oči a viděl posléze člověka na konci pohledu, mlhavou kouli, která se rozplývala. Konečně se donutil. Zjevila se mu maska tváře v trojúhelníku, jenž chyběl mezi dvěma kameny a tím nepatrným bodem na hlavni, tou obrovskou horou vojákovy hlavy a tím malým železným bodem mušky nad ústím pistole. Spatřil všechno – čelo, nos a lem zelenošedé přilby, vykrojené na předním okraji. Bylo to, jako kdyby ocelová čárka na konci pistole byl veliký plochý stůl a na něm se to vše válelo, jednotlivě i dohromady, a jako kdyby špička mušky byla kamenným stropem, jenž to vše rozdrtí, až stiskne spoušť. Bože, nešlo to pořád. Proč? Protože věděl, že až to udělá, rozmačká kamenný strop hlavu právě v té skulině, kde je vykrojena přilba. Vyhledal téměř proti své vůli ten kousek lidského těla mezi kořenem nosu a spodním okrajem plechu. Pocítil prudký tlak v žaludku, než poznal, že se toho už nezbaví. Vystřelil, aby zabil. Vystřelil, aby se bránil. Potvrdil si, že odpovědí na útok je obrana, na ránu rána. Byl to jiný ring, než na který chodili na řeckořímské zápasy nebo utkání v boxu s otcem. Vtom se ozval nový třesk vedle něho.

„Má to,“ řekl muž ve svetru.

„Myslíte, že to má?“

„Určitě,“ řekl muž vedle. „Je v limbu. Udělali jsme si ho společně. Ani neví, komu za to má projevit vděčnost.“

Náhle to pochopil. Na čtvrtého vojáka vystřelili společně. Když zavřel oči, vlácel ho proud dolů. Neustále klesal.

„Není ti něco?“

„Není.“

„Nechte ho,“ řekl ten zkraje.

„Mně je skoro taky nanic,“ ozval se ten mlčenlivý hromotluk. „To bych raději stěhoval celej den klavíry než tohle...“

„Ne... není...“ opakoval Vincent L. Už věděl, že zabil. Překročil hranici, kterou by otec nepřekročil.

Znovu se zkusil podívat na masku cizí lidské tváře pod přílbou. Tak málo k tomu stačilo, proběhlo mu hlavou, bože, tak málo. Zdálo se mu dokonce, že spatřil otvor po kuli, i když ho neviděl. A musel do sebe teď hučet, že třeba tenhle voják nebyl z rodu těch pokakánků jako ten z dopoledne včerejšího dne. Nadělal možná během okupace hromadu ošklivých věcí. Prošel frontami a páčil a loupil. S ním by se také nemazlil. Na každé německé uniformě to lpělo, i když to s jejich nositeli mělo co dělat jen nepřímo.

A tu spatřil, že voják je pouze raněn. Krev náhle vytryskla z jeho rány, prosákla sukнем a zbarvila dlažbu. Tíha v žaludku se k němu vrátila. Viděl jeho spolubojovníka skrytého za výklenkem, jak ho chytá za nohu a stahuje k sobě.

„Uhni,“ oslovil vojáka, který ho nemohl slyšet.

A napadlo ho, že to je třeba voják, který ještě nikomu neublížil. Tohle byla také jeho možnost zabít, nebo nezabít. Třeba byl ještě ráno stejně tak vyplašený jako ten včerejší. Polévala ho nová dychtivost. Měl by to dokončit. Doposud neví, na čí vrub zranění vojáka připisat. Chtěl do sebe vepsat svou volbu mezi zabít a nezabít od začátku až do konce. Chtěl to nezvratně. I kdyby jen sám pro sebe.

„Dělej,“ ponoukl ho muž vedle.

„Jo,“ řekl a stiskl kohoutek.

Kulka se hvízdavě sklouzla po dlažbě a svezla se do zdi. Znovu stiskl. Už ho nic neochromovalo. Střílel. Nebyl si jist, zda zasáhl, či ne. Maně ho napadlo, že nezasáhl. Tak vystřílel do ležícího těla ještě pět ran. Pět a tři je osm. Některá snad šla do černého.

Zbyla mu v hlavni jediná.

Stále nevěděl, jestli se pasoval na to, na co se musel pasovat, aby se nevyhnul tomu, čemu se chtěl vyhnout.

9

„Pryč!“ vykřikl muž ve svetu.

Ale než se to stalo a dříve než vůbec mohl Vincent L. promluvit, aby ho slyšeli, spadlo druhé dunění do ulice s nachovým mrakem, prozářeným modravým bleskem. Vír vzduchu je srazil mezi kameny. Barikáda se rozestoupila na levém konci jako průrva mezi skalami. To udělal německý kanón.

„Odtud, za mnou!“

Rýhy v jeho tváři se podobaly kolejnicím, po nichž lze přejít.

Muž na levé straně vyplivl, co žvýkal, černý žvanec gumy. Zá-
zrakem vyvázl z drti kamene, jíž si salvou prostrílel kanón volnou cestu. Proběhl kolem místa, na něž seskočil Vincent. Vincent L. šel za ním. Narazil hlavou o tříšť úlomků zdiva a trosk nábytku. Narovnal se. Něco v něm pohasínalo; pocit, že je to nějak zvlášť nutné opouštět barikádu, kanonádou už rozštěpenou. Všechno se zpomalilo. Připadal si těžkopádný. Najednou ho opustil pocit nebezpečí. Snad to ani nedělal on sám, ale někdo, kdo pohyboval jeho stehny víc doprava, dále od místa, na něž neustále páčil kanón odnaproti. A odkud se tříštilo kamení. Zaslechl matně, jak muž s rýhami volá, aby se koukali uklidit o něco rychleji, a pak se za nimi zavřel vchod do domu, do něhož vstoupili. Dostali se až do dvora.

„Na žebřík!“

Potom se šplhali vzhůru a slyšeli dunění děla. Žebřík tu měli pro všechny případy. Znali svůj terén líp než Němci.

„Rychleji,“ řekl muž s rýhami. „Kdyby šli za námi!“

Vincent L. si neustále představoval, jak kanonáda kryje ty ležící; snad už ani neleží, teď běží za nimi. Ale ten, do něhož vpálil skoro vše, co měl v hlavni, patrně ne.

Pak sešplhali dolů, na jiný dvorek, a znovu nahoru, po úzké látce mezi střechami a zase dolů.

Malátnost jím pronikala. Podivná, nasládlá malátnost, touha upadnout a spát, nekonečně měkce a tiše. Cítil se, jako by ho něco trefilo, ale netrefilo ho nic. Ještě se cítil zmaten.

Nikdo za nimi nešel.

„Je to v pořádku,“ řekl ten s rýhami.

„Jen aby,“ podotkl mlčenlivý.

„Jakýpak jen aby,“ řekl ten, co byl prve z kraje. „Sáhni si na sebe. Žiješ. Co bys ještě chtěl?“

Přelezl ještě nízkou zeď a pak jednu vysokou.

Tíha vyprahlosti ho zastavila.

Posadil se unaveně za půlkruh stříbřitých popelnic, nedovřených přetlakem pachu a odpadků. Opřel se o zeď.

Snad by stačilo, myslel si unaveně, zmáhán novými nápory malátnosti, aby měl člověk v sobě alespoň díl toho, co si myslí, že by měl mít. To, že zabil, ho nepovzbudilo, nebyl si jist. Zabil?

Ještě se skrčil, aby ho najisto nebylo vidět, kdyby se náhodou objevily nad tlustou zdí dvě hluboké rýhy, jež byly kolejnicemi, po nichž nepřešel.

10

„Je tady někdo?“

Naslouchal drsnému, vyplašenému hlasu. Žena, která zaslechla šramot, jenž způsobil, stála s hrncem na vodu u bílé, otlučené

mušle, měla chrčivý, skoro mužský hlas. Někde daleko se ozývala střelba.

Přiblížil se k ní natolik těsně, že spatřil její oči, zelené a žhnoucí strachem. Měla uhrovitou, polekanou tvář. Při každém z těch vzdálených výstřelů sebou škubla.

„Nesmí se tu snad být?“

„Je večer,“ řekla, „musím na noc zavřít dům. Kdo jsi?“

Voda do hrnce vtékala pomalu, aby netropila hluk. Doposud slyšel v šeru její slova, zdrsnělá odcházejícím strachem, když ho spatřila.

„Někoho jsem tu hledal,“ řekl. „Co se děje venku?“ Naslouchali oba dělostřelbě odněkud na okrajích Prahy.

Chvilí mlčela. „Rozhlas volá o pomoc ve čtyřech jazycích,“ pronesla do tmy. „Teď už nevolá. Dvě hodiny už nevolá.“ Nakonec se ho znovu zeptala: „Co tady chceš? Nikoho tu nemůžu nechat.“

„Nic,“ řekl.

Žena zavřela vodu.

„Pojďte si teda ten mizernej barák zavřít,“ řekl ještě. Neulevilo se jí. Její obavy se musely napájet nějakým zdrojem mimo něj.

Viděl ji, jak vlekla těžký hrnec na druhý konec dvora. Nenabídl se jí. Pociťoval zlost a hlad. Do bubínků mu zněly ty vzdálené exploze.

Už byli u vrat.

Žena postavila hrnec na zem.

Viděl její strach, bála se ponechat někoho cizího v domě.

„Nikdo nejde dnes na ulici,“ řekla. A pak: „Jestli bys chtěl...“

„Nechtěl,“ odsekl.

Vyšel a stále neslyšel, že by zamykala. Nechtěl se spojovat s někým, kdo se bojí.

11

Šero houstlo rychle, hedvábně modré.

Procházel ztemnělou ulicí. Nevěděl, která to je, a ani to příliš nezkoumal. Obnovoval se v něm obraz nachového mraku a dunění, které z něho stékalo. Někdo si myslí, opakoval sám sobě, že něco dokáže, a topí se ve vodách, které si vymyslel, protože nejsou. Díval se do tmy a viděl otce, jak sedí, místo aby vyšel do ulic. Snad je to tak, uvažoval sklíčen, že to přechází do dětí, krví nebo prostě něčím. Ale snad je to stejné, dřepět v dřevěné židli jako pochodovat neznámo kam. Třeba, napadlo ho, skončí všechno právě teď, dříve než udělá tenhle krůček, který právě udělá, protože zvedá nohu a musí došlápnout, aby udržel rovnováhu. Co to bude zítra?

Uviděl teď v duchu celé město, jak se mění v obrovský oblak z nachu a modravých záblesků. Hrad nahoře nad řekou hořel tou ohňovou září. Představil si, jak jde městem vlna, srážející do prachu a popela bloky domů a čtvrti s vysokými věžemi, spatřil teď hroutit se Karlův most z kamenných nosníků na bariéry proti krám a hlouběji do černých vln řeky. Potom se před ním pokládaly před neviditelnými ranami jednotlivé ulice do kopečků trosek, jedna za druhou. Ulice Na Rejdišti, Břehová, Pařížská, Haštalská a zase zpět, Kozí, Dušní a další. V dálce zněla děla. Kdo na koho střílí? Snažil se udělat v sobě pořádek. Nechápal, kde se to v něm bere. Měl snad halucinace? Měl hlad, dvě noci nespal, předtím špatně. Ale neuměl si to poskládat ani vysvětlit.

Došlápl. Už to zmizelo. Nepěkná, bolavá vidina. Snažil se představit si nyní Prahu jinak, pod plástvemi šera, tak kacířsky českou s malými vlajkami na nejnedostupnějších místech. Lidi, kteří na okrajích města odpovídají dělům, lidi, kteří zabíjejí, protože byli

léta zabíjeni. Ale proč se tudy vlastně toulá, napadlo ho, jestliže tu vůbec nebydlí? Měl hlad. A nevěděl, kam jde.

12

Stiskl kliku.

Pak otevřel dveře a s nimi plula dozadu i bílá emailová tabulka, která probleskovala do tmy.

LÉČEBNA

Na konci chodby viděl dřevěnou budku vrátného. Hranatý vousáč uvnitř odhrnul záclonku.

„Nu?“

„Mohl bych si u vás zdřímnout?“

„Je tu nemocnice.“

„Vím to,“ řekl, „bydlím daleko odtud.“

„Kde? Jak to – daleko?“

„V Apolinářské... na rohu... jestli víte, kde to je... souběžná s Benátskou, tam, co je Botanická zahrada a lázně...“ Vousáč vážil v duchu, proč nemůže domů. Jsou tam barikády? Byly už všude.

Vincenta L. zarážela karbolová vůně, již vousáč čpěl. Pak ztratil chuť vysvětlovat mu příliš mnoho věcí. Ta správcová prve, pomyslel si, ho tam nakonec chtěla nechat. Nikdy nedovede odhadnout tu pravou chvíli. Odhrnul si košili.

„Vidíte tohle?“

„Vidím. Poběž do prvního patra, bojovníku,“ řekl vousáč. Tak vida, myslel si. Už i děti a výrostci jsou ozbrojeni. Spočítal si, co to znamená. „Pověz jim, že ti něco chybí. Třeba nervy. To by šlo.“

Ještě se nepohnul. Udělalo to jediné slovo, ale necítil uspokojení. Zase jednou něco svedl, ale jen slovy. Nikdo nezkoumá, zda lže, či nikoli. Jenom on sám pro sebe to ví, co předstírá, co ne.

„S vyčerpáním by to taky šlo.“

„Chtěl jsem jen spát,“ řekl.

A myslel si, že dokáže spoustu věcí, ale pokaždé jen takhle. Tu zbraň získal návnadou chleba a masa. Přitom byl ten voják už v Haštalské a měl náměstí na pár kroků. Má jen jedinou patronu. Naznačil vousáčovi něco, co není. Dokázal něco, co vlastně nedokázal. Byl by dal rád sám sobě nezvratnou odpověď na to, že obstál. Měřil to stále tím vnitřním, v čem byl přítomen otec: obstát, nebo neobstát. Musí si najít tu neomylnou příležitost. Chce se na to jen vyspat.

„Pohni kostrou,“ řekl vousáč dobrácky. A pak: „Nějaká postel se najde. Je tam nakonec ta moje.“

„Díky.“

Ještě zůstával na místě a vousáč se divil, proč neodchází. Vyhnul se teď jeho pohledu. Posléze vykročil a slyšel, jak vrátný se v telefonu domlouvá s vrchní sestrou nahoře.

„Jenom přespat,“ opakoval.

„Postačí ti železná postel?“ zeptala se ho.

„Jistě,“ řekl. „Děkuju. Moh bych přespat třeba na zemi. Dneska jsem taky nespal doma.“

„Když ti stačí železná postel, tak beze všeho... máme tu plno...“

Zaslechl úlevu v jejím hlase. Porozuměl tomu. Čekala asi, zda bude taky chtít jíst. Bože, strašně rád by se najedl, ale ne takhle... Myslel na to, že tu snad ani nemají jídlo.

„Koho tu máte?“

„Lidé se začínají vracet z říše... Ze všeho nejvíc potřebují doktory... Pár lidí přišlo z lágrů. Ti jsou nejzbedovanější. Dali ti najíst?“

„Nemám hlad.“

Ukázala mu postel, na které se může vyspat. Bude zatím v místnosti sám. Snad dostane spolunocležníky během noci. Cítil, jak škvírou mezi dveřmi a veřejemi na něho někdo kouká. Vrchní sestra mu ještě vysvětlila pár věcí. Potíže se zásobováním. Ulice je pro ně nepřístupná.

„Dobrou noc,“ řekla žena.

Kývl jí na pozdrav, díval se, jak odchází dolů, k vrátnému. Překročil práh prozatímní ložnice.

Dole klaply dveře. – Někdo vyšel do tmy.

13

„Nespíš?“ zeptal se vousáč, když se k němu vrátil.

„Máte tu hodně nemocných?“ Neřekl, že to ví od vrchní sestry.

„Dost,“ řekl vousáč. „A navíc malou holku z koncentračního tábora.“ A potom: „Nechce se ti spát?“

„Kolik,“ zeptal se, „kromě toho děvčete?“ Věděl, která to je, čer- novlasá snědá žába, co na něho prve civěla mezi dveřmi. Byl si jist, že je to ona. Zahlédl ji úkosem, přes rameno vrchní sestry, v nemocničním županu, s trepkami na nohou. Všiml si tenkých nohou, jako hříbě, když se jí rozhrnul župan.

„Nač to chceš vědět?“

„Rádio tu máte?“

„Nahoře,“ odpověděl vousáč, „vykuchané krátké vlny.“

„Ještě volají?“

„Pořád,“ řekl vousáč zamyšleně. „Už zase pravidelně – bez přestání. Snad to ještě nemělo začít. Ale asi to už muselo být. Bylo to na spadnutí jako dusno a vedro před bouřkou.“

„Seženu něco k jídlu.“

„Teď?“

„Teď to půjde líp než ve dne. Té z koncentráku to třeba přijde k chuti.“

„Jak víš, že tohle potřebujeme?“

„Nejsem padlej na hlavu ani slepej.“

A myslel si: Stačí, že to vím. Myslel na vrchní sestru, co mu řekla o zásobování. O nepřístupnosti ulice. Hledal v tom uplatnění, co je v tom pro něho. Vrchní sestra řekla, že v bytě (kam se nemůže dostat) má slušné zásoby. Čeká tam na ni manžel. Tři dny se tam nedostala. Najednou věděl, že někdo něco dokáže jen někdy a někdo vždycky.

Zvenku se vracela vrchní sestra a muž, který vedl nemocnici.

„Je tam klid,“ řekl.

„Zavřete?“ zeptala se vousáče vrchní sestra.

„Budu tu celou noc. Kdyby někdo přišel, je lepší nechat otevřeno,“ odpověděl vousáč.

Pak si všiml, že primář kouká na Vincenta.

„Chce nám sehnat potravu,“ řekl.

„Teď? Odkud?“

„Mám ještě něco v bytě, ve dvou kufrech,“ vysvětlila vrchní sestra.

„Chtěla jsem tam skočit sama. Domluvili jsme se nakonec takhle.“

„V Břehové ulici?“ ozval se primář pochybovačně. „Copak nevíte, co tam je?“

„Dejte mi klíče,“ řekl Vincent L.

„Nebo co tam bylo, když jsem se Břehové vyhnul,“ dodal primář.

„Vy bydlíte v devatenáctce, ne?“

„V devatenáctce,“ potvrdila vrchní sestra.

„Nevím, co se změnilo od rána,“ pokračoval primář. „Ráno bylo lepší tam nechodit a zbytečně se jim nevystavovat jako terč. Mají tam všechno jako na dlani. Drží v rukou celou druhou stranu Pařížské. Usadili se v budově Právnické fakulty.“

Pak řekl: „Na konci Pařížské stojí tank, mají tam uprostřed ulice na dlažbě kulomet.“

„Je noc, neuvidí mě,“ řekl krátce Vincent L.

„Je to patentní klíč,“ řekla vrchní sestra. „Manžel bude doma. Pochybuju, že by teď někam chodil. Kdyby nebyl, otočte dvakrát v zámku.“

Podala mu klíč. Opakovala adresu, číslo a barvu domu: „Břehová 19. Roh Břehové a Pařížské.“

„Najdu to,“ ujistil ji Vincent L.

Vybavil si dveře domu, o které se staral jeho otec. Představoval si podobná vrata v Břehové.

14

Zastavil se na rohu Kelleyové. Otočil se k nemocnici. Neměl tušení, že v Praze celou dobu války fungovala Židovská nemocnice, kde slouží lékaři ze smíšených manželství. Nepoznal, jestli je na té choulostivější straně vousáč-vrátný, vrchní sestra nebo její manžel, nebo primář. Jednou, pomyslel si, až bude po všem, se sem přijde podívat.

Tohle, kam půjde nyní, je zase Dušní ulice. Dnes už potřetí. Sotva před rokem tu potkal židovskou kolonu s metlami a lopatami přes ramena, směšný průvod židovských poloviček smíšených manželství. Vedl je vlajkař v lodičce italského stříhu. Vpředu, docela v prvním trojstupu, pochodoval tlustoučký Žid, div nešlapal

na paty vůdci v teplém kožišinovém plášti. Díval se krátkozrace na svět brýlemi v zlatých obroučkách a vypadal spíš jako bankéř než jako trestanec. Lopata na plecích se mu smekala a ustavičně ji vracel na své místo. Vypadal zkrátka pěkně podělaně, tenhleten tlustoučký pán s liščím kožichem. A najednou, když si myslel, že je to svrabík první třídy, kterému patří, co má, sňal si tlustoch lopatu z ramene a strčil ji tomu s lodičkou mezi nohy. Udělal to v mžiku, obratně jako kočka, a ten s lodičkou zaškobrtal a upadl. Věděl, že to bylo schválně. Zvedl se, zfackoval tlustého do krve. Kolem šel strážník. Upozornil ho na to, protože potřeboval svědka a žádný z Židů to nechtěl dosvědčit. Strážník se omluvil, že není ve službě, aby pán laskavě prominul. A kráčel dál, s úšklebkem na rtech, a ten s lodičkou zuřil. Srovnal si Židy do trojstupů a pochodovali dál. A ten tlustoučký Žid vypadal stále tak podělaně, pajdal neohrabaně, malý a vypasený, s rozbitými zlatými brýlemi na nose. Bylo to zrovna na tomhle místě. Snad ten Žid tehdy taky potřeboval něco udělat, aby viděl, co svede. Někdy to člověk musí udělat. Možná, že to byl tatínek té malé žáby z koncentračního tábora. Dával si dohromady některé věci, o kterých otec radši neuvažoval.

Jak kráčel kolem kostela svatého Salvátora, pociťoval uspokojení nad tím, že získal v této chvíli svůj úkol, na němž si ověří, co svede, jako tehdy ten Žid. Bude to možná jen docela nepatrné kývnutí na prstech veliké ruky povstání, ale bude v tom mít svůj podíl. Bude moci potkat tu domovnici s uhříky ve tváři nebo toho metaře, jestli mu nepatřil osamělý třesk, i třeba tu malou žábu. Tohle je jeho účet, vyrovná si ho sám za sebe. Stále se mu to skládalo dohromady. Kdyby nic, má už od soboty svůj revolver. Jestliže to bude jen počinek, ne dovršení, nebude si moci toho tolik vyčítat.

A tu se v jeho nitru vynořila schoulená postava s nafialovělými zraky.

Přítiskl si zbraň k tělu. Má ještě jeden náboj. Potřebuje si jich opatřit víc.

Vdechoval zhluboka a s každým douškem vzduchu pociťoval najednou vděčnost k této ulici, k této dlažbě, i hustému šeru, které ho skrývalo. A svíral svůj revolver a opakoval si adresu a představu šedého domu vrchní sestry.

15

Věděl hned, že kulomet, zakutaný do noci, vypálil dávku proti němu. Nikdo jiný tu nebyl. Skrčil se u nároží proti Jáchymově ulici a zul se. Potom si přehodil boty přes rameno a přidržel si je dlaní. Běžel podél domů, hlouběji do tmy. Na pár vteřin sem vrhly světlo německé reflektory.

Vějíře střel se rozestíraly po hladině Pařížské třídy, přejmenované na Norimberskou.

„Skopčáku,“ zavrčel. Vracel se mu pocit, jaký měli muži na barikádě, napadlo ho, že si s nimi rozuměl líp.

Téměř se podivil, že mu neodpovědělo nic, toliko další bzučení kulí. Náhle se to v něm zhustilo. To, co od soboty prožil. Pluly v tom těžké fialové oči. A nadto zde byla tišina čekání. Naplnila ho veliká lhostejnost ke všemu, co by mohlo postihnout v této nadcházející chvíli jen jeho. To byl zase nikdy předtím nepoznaný pocit. Lhostejnost, do které se mohl uchýlit jako včely do úlu. Vnímal, co je v tom dospělejšího nebo zralejšího.

Ještě než se narovnal a odtrhl z tohoto stanoviště, srovnal si v hlavě ty věci, pro něž to musí dokázat. To byl účet, který měl jen

sám se sebou. Teprve pak si přiznal v duchu nafialovělé oči. A nyní přecházel ulici, která se kdysi jmenovala Pařížská a měla se znovu tak jmenovat. Kulomet umklk a opět se rozžhavl. Vincent L. se nezastavoval. Neučinil tak, ani když kulomet znovu ztichl, protože střelci došel pás, a ani když padající kámen dopadl s narůstajícím hlukem na dno noci. Ale nezastavil se ani poté, co se hlaveň kulometu obrátila s největší možnou přesností k tomu místu, kde již nebyl, a ani tehdy, když vylétla nad chodník malá světelná raketa. Co se jim asi stalo s reflektorem? Stále ho naplňovala veliká, krásná a všeobjímající, nebo dokonce povznášející a zároveň vzdorná lhostejnost k tomu, co by se mohlo přihodit pouze jemu. Pobledlá záře se rozprskla mezi čelními stěnami domů a vzápětí začala pohasínat, a druhý kulomet nahoře, doposud tichý, spustil v krátkých trhaných dávkách na místo, po němž Vincent L. běžel.

To vše se odvíjelo na malém vřetenu času. Svist obou kulometů střídavě krájel ulici. Kule začaly náhle prolétat mezi jeho stehny a koleny, nebo podél jeho těla (nebo si to aspoň myslel, protože je slyšel, a pokud byly světelné, i viděl), jako by střelci chtěli především zastavit nebo postřelit jeho běh. Snad jim ani nezáleželo na člověku, jenž běžel. Je možné, že ho také chtěli zastavit a nechat zahynout strachem. Mohli přece kdykoli vystřelit druhou raketu, ale je také možné, že ji neměli. Pak se hlaveň kulometu nahoře odmlčela a Vincent L. bezpečně poznal, že ho střelec dole již nemusí hledat. Že ho našel a nyní sleduje, každým krokem, kterým přebíhá tuto pekelně širokou třídu. Že si ho pouze předali, z ručky do ručky, jako se dává příteli něco kratochvilného, hračka nebo hmyz, který lze kdykoli odstranit. Ale ani toto poznání ho nezastavilo. Řekl si, že poběží tak dlouho, dokud bude moci. Všechno v něm bylo již rozhodnuto. On to jen vykonával. A viděl to prosté, strašlivě jednoduché, že jenom doběhne, anebo ne. I v tom bylo jeho obstát, nebo neobstát.

Vyhrkl do tmy: „Vyjde mi to snad. Sviňáci!“ Také tím se cítil blíž mužům na barikádě, kterou opustili, ale s nimiž na tu jejich další už nešel.

Polykal ozvěnu svých slov. Ještě běžel. Určitě, nezdálo se mu to, letěl. Znovu si představoval, že je už na druhé straně. „Ještě metr,“ řekl znovu nahlas. A pomíjel v této pomalé vteřině šero, které do něho vstupovalo, běžel tím posledním metrem, v němž se mu nic nezdálo ani odvážné, ani šílené, ani nesmyslné, tou skulinou času, která ho pohltila, tou nekonečnou chvilkou, která mohla být tím posledním v jeho životě, v níž šlo o tolik a současně o tak málo, a prolétl s botami v jedné ruce a s pistolí v druhé vějířem střel kulometu dole a mlčením kulometu svrchu, a mimo jeho dostřel a bez dechu dorazil ke stěně na druhé straně Pařížské třídy.

16

Stál zde opřený čelem o drsnou zeď domu.

Někde za ním prolétaly světelné střely dvou kulometů, modravé a narudlé, snad každá třetí nebo padesátá, a provrtávaly se nocí, zbytečně jako prve.

Kryl se výklenkem. Pak kulometry zmlkly. Slyšel nad sebou otevírat okno jako hru jemných strun.

„Blázne,“ řekla žena. A obracela se k někomu, kdo asi stál za ní nebo vedle ní: „Tohle ho mohlo stát hlavu. Nemá to přece smysl...!“

Hučivý hlas jí odpovídal: „Řekni mu to, a nezdržuj... dělej... vyklop to, ať sem vleze...“

„Jo,“ řekla žena hučícímu hlasu vedle sebe. „Nekřič tolik...“ A žena se zase naklonila dolů z okna a zašeptala: „Kde jsi?“ Odpovědělo jí ticho.

Měl ztěžklý, oněmělý jazyk.

„Proč to děláš?“ zašeptala žena znovu. „Blázne,“ řekla opět.

Věděl teď, že se mu už nic nestane. Ale to přece, napadlo ho, věděl po celou dobu, co běžel, pobledlou září i ozvěnou střel. Takhle by teď proběhl také nachovým oblakem, do něhož je vetknut modravý blesk. Musel by se k tomu jen odhodlat. Uvnitř se v něm něco rozsvítilo. Byl to jednoduchý klíč. Stačilo přeběhnout na šířku Pařížskou, aby si ho objevil. Čekal na ženský hlas nad sebou, aby vydechl svou odpověď. „Jen tak...“ Jistě: Proč to dělá? To by se musela ptát jednoho milionu lidí jako on, pomyslel si.

„Chceš dovnitř?“ zeptala se žena.

A pak: „Podám ti žebřík, jenom buď proboha tiše.“

„Dělej,“ vmísil se do toho tichý hlas muže.

„Nechci,“ řekl.

„Nechce,“ houkla žena; a za sebe: „Nechce... slyšíš ho...“

A zase z okna: „Kam chceš teď jít?“

„Dělejte,“ opakoval netrpělivě muž.

Již neodpověděl. Tichounce, jako kočka, se odlepil, úporně soustředěn k svému odhodlání udělat to celé. Snad ho to neopustí, řekl si, musí to dokončit. V ponožkách doběhl na roh Josefské ulice. Dlažba ho chladila, příjemná a pevná.

Dostal se k ztemnělému parčíku mezi Červenou uličkou a ulicí U Starého hřbitova, k němuž směřoval.

17

Nahmatal očima vysoký dům.

Povstal a ve stínu splynul s kmenem vysokého smrku. Nechtěl se déle plazit. Malý sad končil. Z útlého kolíku se vinul neviditelný,

pevný drát, který hodlal překročit. Bylo šero, dál než padesát metrů už tma.

Byl to *ten* dům, mezi Pařížskou a Břehovou, na jejím začátku. Devatenáctka. Ohledával ho očima, vnikal pohledem pod jeho střechu a plul zrakem kolem balkonů, dokud nenašel ztemnělé okno ve třetím poschodí. K lhostejnosti se nyní přidružilo ještě poznání, které ho naplnilo, zářivé, uklidňující. Jak říkal učitel v pokračovací škole, „mohl by skály lámat“. Mozek mu pracoval na plné obrátky. Byl těsně před cílem. Najednou věděl, že člověk musí udělat v některé chvíli něco, co se neměří pouze tou chvílí. Ptá se přitom jen sám sebe, zda to vůbec udělá a učiní-li to správně. A tato otázka jako by k němu přicházela ze vzdálenosti deseti nebo dvaceti roků, které se k tomu přidruží za strašně dlouhou dobu, za půlku života nebo za celý; ale udělat se to musí v té chvíli, v tom docela bezprostředním okamžiku, kdy se tím dotazem posune daleko kupředu. Protože člověk chce mít před sebou čisto, a nejenom krátce, nýbrž na dlouho, na celý život. Teď věděl, že tohle je jeho chvíle. Že na ní záleží všechno, co má přijít a co přijde. Včetně toho, co možná nepříjde a s čím nikdo nikomu nepomůže. S čím si musí vždycky poradit sám. Že tuhle chvíli bude mít v paměti až do smrti, lhostejno, přijde-li tato smrt hned, nebo zda na sebe dá ještě dlouho čekat, že se k ní bude otáčet a že se bude muset otáčet, i kdyby to nechtěl udělat. A že na tom strašně záleží, aby to byla čistá chvíle.

Hučely nad ním větve stromu, kterým se kryl. Bylo to v něm, že jestliže to udělá, jak si umínuje, bude to dobré. Dostane se tím jinam než otec. Nechal uběhnout pár vteřin.

A pak převtělil své rozhodnutí v čin, a stín štíhlého smrku se zúžil o jeho tělo. Přelétl chodník.

Ocitl se na dva kroky před vraty. Sevřel kliku o poznání dříve, než tu byl celým tělem. Jen tak se to mohlo stát, že silný blesk, jenž prolétl vzniklou skulinou mezi dveřmi, minul jeho hrdlo, že se polekaně stáhl a upadl. Nezasáhly ho ani další jednotlivé výstřely; poslední z nich mu prolétl rukávem. To byly střely z revolveru. Kulomet, který střežil boční ulice, vtékající do Pařížské třídy, se přidal dávkou shora. Čekal, jestli z budovy Právnické fakulty vystřelí raketu. Taky se bál reflektorů. K tomu naštěstí nedošlo.

Střílející postava v chodbě zavřela vrata. Viděl zelený rukáv uniformy.

Odvalil se stranou, jak nejrychleji mohl.

Tma ho pokryla pláštěm, který byl měkký a něžný a hlavně neprůzračný.

Skryl se v něm i jeho pocit, že to přece jen nedokáže. Nesejde na tom, jak blízko je před cílem, nebo co si o sobě nebo o těch druhých myslí, dokud není v cíli. Rozhodoval se, co udělá teď.

18

„Psst!“ ozvalo se ještě dále vlevo, u zdi hřbitova.

Pochyboval jen zlomek vteřiny. Plížil se vzápětí za sykavým hlasem.

„Kdo je to?“

„Můžeš se postavit?“

„Jistě.“

„Tak se postav.“

„Už stojím.“

„Pojď blíž. Ještě kousek.“

A pak jiný, mladší, skoro dětský hlas řekl:

„Sem nemůže ta krysa u dveří pálit.“

Konečně je spatřil, osmnáctiletého a jeho menšího druha, který držel v ruce klacek.

„Co ti udělal?“

„Urval kus rukávu.“

„Ukaž,“ řekl menší.

„Ve tmě to není vidět.“

„Neboj se,“ řekl týž hlas.

„Copak se bojím?“

„To taky není vidět.“

„Jak to?“

„Jak vypadáš.“

„Kolik je teď hodin?“

„Čekáme, až se ten ve vratech unaví. Nahoře je kulomet. Chceme ho lupnout po lebce klackem. Kde ses tu vzal? A proč zrovna tady?“

„Mám tady pistoli s jednou patronou.“

„Neříkej!“

„Můžete si sáhnout, tady, na břicho.“

„Půjč mi ji,“ řekl najednou ten osmnáctiletý naléhavě.

„Proč?“

„Jsou tam dva, v bytě té ženské. Když dostaneme toho dole, ozbrojíme se jeho zbraněma a máme cestu nahoru otevřenou.“

„Jaké ženské?“

„Už jsem ti to říkal. Tý vrchní sestry z nemocnice v Kelleyové. Jejím muže esesáci oběsili a zastrčili do světlíku, aby se tamtudy na ně nemohlo. Ten dole hlídá. Na toho dole to stačí. Mají hromadu zbraní. Půjč mi to, udělám to. Jsou to ty nejhorší vrahouni.“

Neodpověděl. Zarazil se úporností, s jakou to osmnáctiletý říkal. Poskládal si souvislosti.

„Jak to všechno víš?“ zeptal se nedůvěřivě.

„Číháme tu už, co se zešeřilo,“ odpověděl větší. „To ti musí stačit. Pár er' gardistů se o ně odpoledne pokoušelo. Vylámali si na nich zuby.“

„Tamto... s tou ženskou...“

„Hele, mě nemusíš vyslýchat... může ti stačit, že se mu chceme dostat na kobyliku... Je to vrchní sestra. Její muž nosil žlutou židovskou hvězdu.“ Pořád tak naléhavě šeptal, jako by to chtěl urychlit nebo zkrátit. Ačkoli se znali pár vteřin, měli všichni tři dojem, že se znají už odedávna. Něčím se propojili. Nemohlo jim být ani všem třem dohromady moc nad čtyřicet.

Potom se osmnáctiletý podíval zase tak naléhavě, jak prve mluvil. Spolkl slinu a v koutcích mu škublo.

„Vrátím ti ji hned potom. Dostaneš nové náboje. Bráška tu s tebou zůstane jako zástava. Tam pak půjdeme společně.“ A hned: „Dej mi to, neblázni.“

„Jak jsi na to přišel?“

„Vrátím ti ji. Můžu ti na to přísahat.“

„Tak na chvíli,“ řekl mu konečně.

„Bráško,“ ozval se tiše menší, „půjdu s tebou.“

„Teď ne, a dej mi ten klacek.“

Pak mu ji Vincent L. podal odjištěnou.

Osmnáctiletý pohladil menšího po vlasech a potom mu vzal klacek. Už nic neřekl. Měl to rozmyšlené. Neměl jen zbraň. Vnořil se do tmy Břehové ulice.

19

Délku této chvíle nerozeznali.

„To je tvůj bratr?“ zeptal se zbytečně Vincent L.

„Jo,“ odpověděl tiše menší.

„A že jste tu spolu...?“

„Von je zároveň jako můj kamarád...“

„Odkdy jste tu byli?“

„Co se zešeřilo. Jak ti to bráška líčil.“

„Neměl tam možná chodit sám...“

Maličký neodpověděl. Celý se chvěl. Bylo znát, jak se mu třáslly sanice.

„Tobě je zima?“

„Byli jsme vždycky víc kamarádi než bratři...“ opakoval místo toho maličký, jako kdyby zdůrazňoval nicotnost pokrevního pouta proti přátelství. A potom připustil: „Kapku tu fouká...“ Podíval se na něho a pak se spolu dívali do tmy, v níž plula Břehová ulice jako vysoká temná loď. „Nemělo by se mu nic stát,“ vydechl maličký. „Radši mně. Ale jemu ne.“ Víc neřekl.

Vincent L. myslel na chlapce, který odešel, aby si ověřil, že dovede udělat rozhodující věc v té rozhodující chvíli. To je propojilo. Taky to, co se dělo, je propojilo. A že nemuseli opatrnicky kalkulovat, jako břicháči a panáci od rodin, kterým se zdálo, že toho je moc, co mají ztratit. Od soboty bylo na ulici víc výrostků než dospělých. Vytanulo mu náhle na mysli mnoho věcí, které mu neřekl. Zopakoval si je mnohokrát v tomto záchvěvu času, kdy se ozvalo několik zvuků, mezi nimiž bylo vrznutí kliky a skřípění dveří, hlasitý krok nebo skok a výstřel.

„Možná,“ řekl, „že to byla ta moje.“

„Ježíšmarjá!“ ozval se maličký úpěnlivě.

Pokročil kupředu, takže menší nespatriil jeho kývnutí. Pak cítil, jak se blíží tenká postava.

„Bráško, jsi tu?“

„Byla to ta moje,“ řekl Vincent L. s úlevou.

„Je studenej. Vezmi si tohle,“ řekl osmnáctiletý věčně. „Pomohlo mi, odkud a z jakýho úhlu střílel na tebe. Spočítal jsem si ho. Ale on si mě nespočítal. Neměl mě podceňovat. Věděl jsem, že je to esesák.“

Vyšeptával to do tmy trochu udýchaně, ale nevzrušeně. Musel mít dobrý pocit. Dal malému bratrovi ruku kolem ramen. Vycítil v něm strach, který o něj měl. Takový strach mu nevadil. Vadil mu vlastní strach. A k němu: „Tady máš novej zásobník.“

„Je po něm?“

„Tak pojdte. Dokud nahoře nic nevěděj.“

Na chodbě zakopl menší o tělo.

„Co je tohle?“

„Držte hubu. Správcová. Je to blbej dům – samá mrtvola. Je taky mrtvá. Tu vyřídili už ráno,“ vysvětlil ledabyle. „Zujte si boty.“

20

Bylo to mihem oka.

Šedavé dveře, prosakující tmou, blýskavý kroužek zámku, do něhož dlouhý hoch strkal klíč pomalu a jemně, to vyplnilo vše, co v této chvíli bylo. Potom jím otočil, téměř neslyšně, strčil zutou nohou do dveří, a sotva se rozevřely, uchopil rukou dosud zaměstnanou klíčem samopal. Počíнал si tak jistě, jako když prve Vincent L. běžel pobledlou září. Jakmile dveře opsaly polokruh, který jim dovolil úhel předsíně, ještě než poprvé dovršily tisíckrát opakovanou dráhu, stiskl osmnáctiletý kohoutek. Začal kropit dávkami byt. Posel ho kovovými krůpějemi, jež rozbíjely těžké křišťálové vázy a tříštily dřevěnou překližku skříní a neviditelné květináče stojící pod římsou, a vrátil se hustým okruhem, jehož středem byl

temný čtverec okna a noci za ním. V okně byly složeny matrace a ve škvíře mezi nimi ležela hlaveň kulometu. Pak odjistil granát. Hodil ho pod okno a začal ustupovat zpět, kde na prahu předsíně čekali oni dva. Tu vyšla z druhého kouta rána, ale jiná i cizí, než jakou čekali od vajíčka granátu. A Vincent L. vyslal na toto místo devět kulí, které v pistoli měl. A střílel je do třeskavého výbuchu, který otrásl celým domem, shodil matrace a kulomet na dlažbu dolů do ulice, kde rozkrojil zvonivé ticho Pařížské třídy. Vzduchová vlna se jim napřela do břich a prsou jako do plachet. Mrštila jimi dozadu. Osmnáctiletý, jak letěl ke zdi, klesl Vincentovi na hrud'. Vzápětí se bezvládně snesl k zemi.

Zůstal tu před ním ležet, dílem ještě uvnitř a zčásti již přes práh chodby.

Točil vypínačem marně.

Menší se ještě sbíral. „Co to bylo?“ vydechl. „Kde jste? Bráška.“

A Vincent L., když prošel vše, co se stalo, ještě než se sklonil k ležícímu tělu, věděl, že osmnáctiletý už to má za sebou. Odklašl si. Dusil ho čmoud. Byl si tím jist, ještě než poklekl a nahmatal na čele chlapce nepatrný vlhký otvor, mezi středem jeho zalepených očí, na něž položil dlaně. Z čela osmnáctiletého vytékala do tmy krev.

„Máš sirky?“

„Nemám,“ řekl mladší, „bráška je má v kapse.“

Vytáhl mu z ní krabičku, ale nerozsvítil.

„Je mrtvej?“ zeptal se tiše menší. A pak: „Je mi strašná zima.“

„Nevím,“ odpověděl Vincent L. „Možná.“

Neslyšel potom jeho vzlyk. Vstoupil do bytu.

Plamenem zápalky osvětlil kusy potrhaného šatstva. Viděl těla, potřísněná touž podivnou rudou barvou, jaká zmáčela čelo, vlasy a košili osmnáctiletého, i pak, když světlo zhaslo. Rozškrtl znovu.

Snažil se, aby těla neviděl. Cáry hedvábí visely dolů z lustru. Skříň byla děravá. Raněné dveře se lomozně a zšikma naklonily a zůstaly viset na jediném pantu.

Naplnil brašnu, kterou našel, zbytky nedojedeného jídla. Nechtěl se dívat do světlíku. Taky se tu nechtěl dlouho zdržovat. Pak vyšel na chodbu, odtáhl osmnáctiletého přes práh a zavřel. Osmnáctiletý stále krvácel.

„Vezmeme ho ven,“ řekl. „Třeba tam někdo bude.“ A pak: „Podrž mi to. Pojď za mnou.“ Ještě se vrátil pro brašnu s jídlem.

Slyšel pak, jak vleče nohy osmnáctiletého po šerém schodišti.

„Víc ho neuzdvihnu,“ řekl omluvně. A potom: „Je strašně těžkej.“ A nakonec: „Rád bych ho zdvihl výše, ale nejde mi to.“ Neviděli krvavou stopu na schodech.

Dole nikdo nebyl. Nechtěl pokládat osmnáctiletého vedle zastřelené správcové ani vedle mrtvého esesáckého střelce u dveří. Opřel zvenku osmnáctiletého o dveře. Pak ho odtáhl do parčíku za drátem vedle zdi. Pak se zas vrátil pro brašnu s potravinami.

„Brzy bude ráno,“ řekl pak. „Je ti pořád ještě zima?“

„Jo,“ zašeptal menší.

„Počkáš tu do svítání?“

„Jo,“ opakoval menší poslušně. Z jeho odpovědi číselá bezradnost, otřes a hrůza. Neřekl, že musí s potravinami do nemocnice. Nemohli tu nechat mrtvého jen tak.

„Počkej tu, už se nemusíš bát.“ Pak ho volnou rukou pohladil po vlasech, jako to předtím udělal osmnáctiletý. Neřekl, že se sem vrátí. Nechtěl lhát.

„Ano,“ řekl zas menší a znělo to, jako kdyby se sám neposlouchal.

„Tady to je,“ řekl potom. Položil tašku na desku vrátného.

„Tak přece!“ podivil se vousáč.

„Ještě klíček od bytu,“ dodal Vincent L. A pak: „Chtěl bych se umýt.“

Jen ho napadlo něco ze sebe spláchnout. Byl unaven. Teď se mu na to nechtělo myslet. Napadlo ho, že tělo osmnáctiletého je v parčíku, blízko zdi, kde byl hřbitov, mohl tam ležet on, ne jenom on. Byl rád, že mu půjčil pistoli, kterou tuhle operaci začali, a umožnil mu to udělat. To bylo dobře. Moc se mu nechtělo. Zase měl pocit, jako by se s osmnáctiletým a jeho bratrem znali sto roků. I s tím, co si za to osmnáctiletý zaplatil.

„Kde je tu voda?“ zeptal se.

„Měli jsme strach, trvalo ti to tak dlouho.“

Namáhalo ho mluvit. „Rád bych si zdřímnu,“ řekl.

„Slyšeli jsme sem střelbu. V jednom kuse to bylo slyšet zrovna z těch končin, cos byl. Mezi Břehovou a Pařížskou. Ruční zbraně. Kulomet.“

„Oddechnout,“ opakoval Vincent L., „to mi stačí.“

Svezl se zvolna podél zdi naproti bílé budce vrátného a pocítoval malátnou únavu jako bezbolestnou, konejšící tíži. Dosedl na dlaždice z pálené hlíny, bílé a černé uprostřed. Viděl v duchu, nebo jako by si to přehrával, jak ještě prochází tmou, menší zůstává za ním, u těla svého bratra, a luštil, proč se dva SS dole uprostřed vozovky nehnuli od kulometu, když téměř těsně vedle nich dopadl arzenál svrchu. Nevěděl, že váhali, ale nakonec se rozhodli setrvat na místě podle rozkazu, protože byla noc a neznali, jaká je síla, jež zničila hnízdo nahoře. Čekali, kdy dojde na ně. Měli strach. Rozhodli se zůstat, než vzejde den. Za světla jim kryl záda tank.

Neodvážili se vystřelit novou raketu, aby neodhalili sami sebe? Třásli se o svůj krk a venkoncem kašlali na krky těch ostatních. Temno ho obestřelo nadobro. Už byl v polospánku. Co udělal mezitím menší bratr s osmnáctiletým? Co je asi teď s jeho otcem?

Skrčil se ještě, sklonil hlavu a dotkl se čelem kolen. V té chvíli usnul. I nyní v něm ještě kolotalo malátné uspokojení, že to osmnáctiletému umožnil udělat, a to nehotové, že něco udělal sám.

Už nevěděl, že ho vousáč uložil do svého železného lůžka. Nezaslechl ani hlas primáře a nespátřil vrchní sestru, která mu přicházela upravit pokrývku, kdykoli se odkopal. Neslyšel ve spánku, o čem se bavili.

Primář řekl: „Těžko tomu věřit...“ A pak: „Člověk za pár let zapomene... Ale nevím...“

„Spí,“ řekla vrchní sestra. A pak: „Udivuje mne, že mně nenese od muže žádný vzkaz... Snad mně to vyřídí ráno.“

„Třeba tam nebyl... divil bych se, kdyby se opravdu prokličkoval až do Břehové... Mohl dostat jídlo někde na naší straně Pařížské. Snad tam někoho má nebo zná.“

Jejich hlasy zněly jako ševel starého listí. Jen jednou se Vincent L. lekl a procítl na okamžik, než znovu upadl do hlubin spánku. Zdálo se mu o neznámé ženě, jejíž jméno bylo ve vrypu mosazného rámečku ve třetím poschodí v Břehové 19. Vypadala tělnatá, jako vrchní sestra v nemocnici v Kelleyové. Tak asi vypadala jeho matka, než utekla od otce, brzy potom, co se narodil. Prostoupila ho ve spánku představa mužského těla.

Teď bylo už hodnou chvílí jitro. Jak ležel na lůžku, na něž ho položil vousatý vrátný, myslel víc (než na to, co se stalo v uplynulé noci s malým bratrem a mrtvým osmnáctiletým a co by už asi sotva zjistil) na tu malou holku, která přišla z nějakého notoricky známého koncentračního tábora. Řekli mu, že je sama – zabili jí matku i otce a malou sestru. Prošla velkým zabíjením zblízka. Vycítil, co ho s ní spojuje. Něco mu říkalo, co by jí mohl povědět. Domyslel si, co by mohla povědět ona jemu. Měla pokoj proti místnosti, kde přespal.

Pak tam vstoupil.

Seděla na posteli v kropenatém koupacím plášti, černá ve vlasech jako noc, s velikýma vyplašenýma očima mandlové hnědi. Věděla o něm, kdo je, protože jí to pověděl vousáč i vrchní sestra. Tak to je ten kluk, co jim obstaral jídlo.

„Hele,“ řekl hned ve dveřích se snahou o pevný a drsný hlas, „přišel jsem se na tebe podívat.“

„To asi nesmíš.“

„Mám to tu dobrý.“ Nemyslel si, že je to kdovíjaký přestupek. Byl na ni stejně zvědav jako asi ona na něho. Měla nohu přes nohu. Děla-la si nehty. Byla hubená. Řekl, jak se jmenuje. Taky řekla, jak se jmenuje. Pamela Cohenová. Spokojila se s jeho křestním jménem.

„Když přijde doktor,“ řekla pak smířlivěji a neustále si ho pozorně prohlížela, „schovám tě pod postel.“ Přestala si ošetřovat nehty.

„Už ses zotavila?“ zeptal se. A potom: „Brzy bude po všem. Jak dlouho jsi tam byla?“

„Tři roky,“ řekla. „Od čtrnácti.“

Díval se na její útlou ruku. Viděla, že ji chtěl pohladit.

„Už nechci ležet,“ řekla. „Doktor tvrdí, že mám podváhu.“ A nakonec: „Po všem? Jen aby.“ Poprvé se na něho usmála.

„Tak jez,“ řekl.

„To dělám,“ odpověděla. „Podívej.“ Odhrnula kus podušky a polštář. Vincent L. spatřil schované ztvrdlé rohlíky a jablko: „Vezmi si, jestli chceš.“

„Děkuju.“

Pohlédl na její malá snědá ňadra a na hubený kousek jejího stehna, jak jí sklouzl koupací plášť, posetý tečkami černi a šedi.

Sklopil oči. „Chtěl bych sem za tebou přijít večer.“

„A proč ne, když se nebojíš?“

„Máš ještě někoho?“ zeptal se. „Myslím z příbuzných. Nějakou tetu nebo strejce. Bratrance nebo sestřenici.“

Za pět minut si pomyslel, že to je první děvče na světě, které mu dovolilo, aby za ním přišel.

Podívala se na něho mandlovým údivem svých poplašených očí. „Jsem sama,“ potvrdila.

Nechtěl vstát ani zůstat sedět. Nevěděl, jak se stalo, že jí přikryl cípem kropenatého koupacího pláště ten hubený kousek stehna. Podal jí ruku na rozloučenou. Podržel na chvíli její dlaň ve své, než sklopil oči podruhé.

23

Už byla docela tma.

„Jsi to ty?“ zeptala se.

Sedl si rovnou na lůžko. „Strašně se to vleklo,“ řekl.

„Myslela jsem,“ pronesla do šera, „žeš to jen tak říkal.“

„Nemusela ses bát,“ řekl.

„Víš, co je za den?“

„Pondělí...“

„Tak jsem to nemyslela...“

„Tak promiň...“

„Je to svatební den mých rodičů.“

„Já vím... ale říkalas...“

„Ten svatební den po nich zůstal... Asi je to na světě tak, že alespoň to, co si člověk pamatuje, zůstane...“

Jako odpoledne si vzpomněl na fialové oči. Zdálo se mu, že probleskují ze tmy.

„Co?“

„Jaké to bylo *tam*?“

„To bych ti teď nerada říkala...“ A ještě to opakovala: „Teď bych to nerada...“

Držel zase její dlaň ve své a hladil ji. Byla to křehká a zároveň hrubá, docela malá dlaň. Dovedl si představit, jak je snědá. Celý se chvěl zimou.

„Už je sedmého,“ řekl. „Nemusím chodit do práce ani do školy. Všechno se to vymklo z toho, co bylo normální. Pro tebe to asi moc normální nebylo.“

„Ne,“ řekla.

„Od soboty je město vzhůru nohama. Předtím bylo taky vzhůru nohama, ale to jsme si to všichni nechali líbit. To už od soboty není pravda.“

Dovedl si v podivuhodném víření, které v sobě pocítil, představit, jak se mu krev vlévá do hrdla a do spánků. Říkal si, co smí udělat, ale zároveň, že ne. Báł se, že ho odtud vyžene, nebo že začne křičet. Slyšel tlukot vlastního srdce. Chvěl se nejistotou. Se zatajeným dechem jí políbil dlaň utopenou v temnu, pak rameno a šíjí a vlasy a čelo, jak o tom slyšel, že se to má dělat, a jak se báł, že to nesvede, styděl se, ale svedl to. Konečně našel její ústa.

„To nesmíš,“ řekla. „Možná, že bys neměl.“

„Smím,“ zašeptal. „Neboj se, je tu tma. Nestyď se. Neměla by ses se mnou stydět. Já se s tebou taky za nic nestydím.“

Potom šeptal ještě něco, čemu sám nerozuměl. Vysoká vlna se vzdula a vymrštila ho do nesmírné výše, pak padala pod něj, tak prudce, že zůstával v té bleskotné výši a ztratil pocit pádu, někde pod ním vířilo snědé světlo téhle malé dívky, Pamelý Cohenové, pak jenom zářivé, vše hltající světlo.

24

„Zůstaneš u mne?“ zeptala se.

„Přes noc?“

„Vůbec.“

„Jsem u tebe strašně rád,“ řekl. „Můžeš třeba rozsvítit.“

Myslel už na to, že se nazítří vrátí do domu s houpací židlí. Věděl, že si to může myslet i pro tohle, co se teď stalo, vlévalo mu to do žil sebevědomí, jaké ještě také neznal. Později vezme domů i Pamelu Cohenovou a ukáže ji nafialovělým očím.

„Chceš, abych rozsvítit?“

„Počkej,“ řekla.

„Lékař,“ zašeptala. „Chodí.“

„Vlezu si pod postel.“

„Ne,“ řekla rychle a tiše, „to bys nestačil. Zalez sem pod podušku.“

Schoval se tam. Pokrčil kolena, aby ho nebylo vidět. Cítil znovu její útlé tílko, s prostupujícími kostmi.

Neviděl již svit kapesní svítilny.

„Spíš?“ zeptal se dívky hlas muže v bílém plášti. Byl to primář. Přišel bez vrchní sestry.

„Ano,“ řekla rozespale.

„Ukaž zápěstí.“

Chvilí ji držel. „To všechno se zapomene,“ řekl. „Budeš zase jako cvalík.“

Pak viděla, jak se lékař shýbl a zvedl ze země jupku, která jí nepatřila. Neřekl nic a přehodil ji přes židli.

„Kdybys něco potřebovala,“ dodal potom, „zazvoň. Buď přijdu sám, nebo přijde vrchní sestra.“

„Dobře,“ odpověděla vděčně. Zazněl z toho stín netrpělivosti.

Dveře se zavřely. Vincent L. se styděl. Cítil v temnu údiv, zahanbení a zlost, obsažené v mlčení. Jeho vůle se srazila s jinou vůlí. Někam ho to vrátilo.

„Dobrou noc,“ řekl.

Nechal tam jupku; už se nechtěl vracet. Na rozloučenou jí pohladil ruku. Myslel na fialové oči.

Tiše vběhl do svého pokoje. Pak, aniž řekl někomu sbohem, opustil Kelleyovou.

25

Břichatý muž s páskou Revoluční gardy byl opásán dvojitým řemenem a fackoval otce.

„Tumáš,“ syčel, „pacholku.“ A znovu: „Na, kryso!“

„Nikommu jsem neublížil,“ bránil se otec a přivíral temně fialové oči. „Vlajku jsem vyvěsil dobrovolně.“

„I za tu fangli z tvejš umazanejš pracek, kryso,“ sykl břichatý.

„Nech ho už,“ poznamenal druhý z obou, rovněž oblečen do khaki uniformy s rudou páskou na rukávu.

„Ještě dostane přes hubu,“ řekl břichatý; a k otci: „Jsi jenom malá myš a vyřídíme to takhle.“ A zase: „Jen takhle, ty kryso!“

„To stačí,“ řekl druhý „er“ gardista rozhodněji, „nebudeme se tu s ním párat.“

„Nic jsem neudělal,“ opakoval otec. Vpíjel se do nich fialovými zraky.

Pak ho břichatý uhodil oběma rukama najednou a spokojeně se zazubil, když konečně otci spadla tyrolská hučka, nasazená pevně do čela. Přitom spadl do houpací židle a udeřil se hlavou o opěradlo, ale hned zase vstal a židle se vedle něho houpala a povrzávala. Nebylo tu zameteno a nádobí se válelo po stole. A břichatý revoluční gardista ho zase udeřil a napomenul: „Zvedni si ten klobouk, kryso!“

Vincent L. tu stál nad mříží, která chránila jejich sklepní byt, a viděl a slyšel všechno, od prvního slova otce, kdy řekl, že vyvěsil vlajku, až po tento poslední úder; ustrnul a nepohnul se z místa. Stál na té ocelové mříži nad sklepem. Už se nepokoušel zdvihnout mříž a skočit oknem dovnitř, rovnou vedle houpací židle, kde otec stál.

„Stačí,“ řekl zas druhý „er“ gardista.

„Nic a nikomu,“ pronesl s úlevou otec.

„Ještě za to, že lžeš,“ řekl břicháč a znovu ho zfackoval. Pořád přitom říkal: „Kryso. Kryso!“ Přestal, až když se mu svezla z rukávu páska. Jak si ji narovnal, zavadil pohledem o okno a druhý to postřehl. Zvedli oči k mříži.

„Je to jeho kluk,“ poznamenal tiše ten druhý, co to jen pozoroval.

„Tak jdeme,“ řekl břichatý. A ještě: „Je mi z něj špatně, fakticky. Pojd!“

Vincent L. je sledoval, jak odcházeli kolem vanových lázní a Botanické zahrady, Benátskou ulicí. Bylo to ještě horší, když tu otec stál docela sám, se sraženým kloboukem a modřinami kolem nafialovělých očí. Mastné noviny se válely po zemi.

Věděli o sobě. Cítili to.

Muž s fialovými zraky se asi minutu nedokázal podívat vzhůru. Konečně se jejich zraky střetly.

Vincent L. měl oči plné slz, hněvu a studu; odstoupil od okna. Šel zase do ulic.

26

„Je tam?“

„Ta plechárna?“ odpověděla mu hlídka v Jáchymově ulici, blondýn s modrým šátkem u krku. „Tu necháme vyhladovět.“

„Dejte mi ten pás s granátama,“ vydechl. „Nechci to jen tak.“

„Jestli máš u rajchsbanky prachy, spěchej si je vybrat.“

„Dám vám tohle.“ Ukázal mu revolver. Vytáhl z druhé kapsy rezervní zásobník.

„Pěkná,“ připustil blondýn a přestal se posmívat. „Nabitá?“

„Z ručky do ručky.“

Pak to provedli, a blondýn si několik granátů strčil do kapes. Podal mu pás. Muselo to dost vážit. Na jednom z granátů mu blondýn předvedl, jak s nimi zacházet.

„Trhneš tímhle drátěným očkem,“ řekl, „a počítáš do pěti, nejvýš do osmi. Kdybys počítal pro kontrolu náhodou znovu, anebo si myslel, že je to vajíčko natvrdo, nepoznáš už ani, že ses mejlil.“

Odešel od blondýna, s kterým vyhandloval revolver za granáty stejně jednoduše jako v sobotu za potravinové lístky, které neměl. Věděl, že nenávidí otce. „Nejsem dnešní,“ hučel.

Po chvíli spatřil v Červené ulici, odbočující z Pařížské do Maiselovy, čenich „hakla“, obrněnce, kterého tu zanechali hlídkovat esesáci z Právnické fakulty.

„Mizero,“ křičel za ním blondýn s revolverem v kapse. „Není tam ani slepá. Pojd' sem! Já taky nejsem dnešní!“

Ale volal ho proto, aby ho zadržel, než vstoupí do lůna ulice, kde vězelo celé tělo vozu. Rezervní zásobník byl plný.

„Vrať se!“ zvolal jiný hlas.

Pak přestali volat, aby na něho neupozornili. Kdyby vykřikli znovu a hlasitěji, věděl, že by jím jejich hlas prošel jako voda propustí, něco, co se ho v nejmenším nedotýká. Vrátila se k němu lhostejnost, kterou mu objevilo povstání, nebo se Vincent L. vrátil k ní.

27

Stačilo udělat ještě krok.

Neviděl, jak mu mávali za zády, tiše a pobouřeně. Už se nehodlal vrátit. Chtěl se ocitnout pod hebrejskými hodinami s číselníkem, který ukazoval proti směru času. Pancéř byl sešlý, jak zde zůstal, poslední kulisa ústupu, dílem zatvrzelosti maršála, který soptil, že opouští Prahu, a dílem aby vycenil na město poslední tesák.

Na rohu, právě půlkrok, jenž stačil, aby byl nebo nebyl spatřen z vozu, stála plynová svítilna, na níž byl připoután žebřík lampáře nebo opraváře. Kdyby se obrátil, viděl by rozbité okno, kde byl té noci, roh Břehové ulice a Pařížské třídy.

Ale Vincent L. se neobrátil. V tu chvíli ho zajímal jen „haki“.

Skočil na nosník lucerny a podržel se pevně rukama, než nabyl jistoty, že nespadne, a opřel se ještě navíc šlapkou levé nohy o příčku žebříku. Mohli ho spatřit z vozu, když to dělal, a bylo dílem náhody, že si řidič v tom zlomku okamžiku uvolnil kolena, aby zahnal hrozící křeč.

Vincent L. odjistil oba granáty najednou.

Počítal do pěti. Připadalo mu to dlouhé. Potom do osmi, ještě vteřinu čekal a pak je odhodil od sebe, opatrně, jako kdyby to byla velká křehká jablka s navoskovanou slupkou, trochu mastnou, a jako kdyby je házel do neviditelného košíku dole, na špatně přivařeném střeše vozu, a záleželo mu na tom, aby se neotloukla. Teď čekal, dokud jedno z nich nevkouzlo dovnitř, rozptylem mezery pro vzduch, a pozoroval druhé, jak se koulelo po povrchu pancéře a skulilo se pod něj.

Pak teprve seskočil. Udělal dva nebo tři velké skoky.

Zaslechl za sebou výbuch a sérii menších, rachot a škvaření plechu a dostihla ho tlaková vlna, která jím smýkla kupředu; a dalo mu práci, aby neupadl. Běžel dál od ohně se sklopenou hlavou.

Poté se otočil. Odhadl vzdálenost sebe a ohně. Vytahoval si z pásu granáty. To bolestné, co jím projíždělo jako ostré jehlice, obraz muže s nafialovělým zrakem, vtěloval do svých pohybů. Mihla se mu hlavou ta malá holka v Kelleyové.

Popošel několik kroků. Dostal se znovu k nároží. Házel zbylé granáty odjištěné odtud, aniž počítal, zcela obnažen před ohněm a práskáním vybuchujících min uvnitř vozu, jenž se po kusech rozlamoval a vylétal do povětří. Snažil se myslet si, že je hází i na břichatého „er“ gardistu s rudou páskou, který bil muže s fialovými očima, i na otce, aby zarazil jeho basový hlas sevřený strachem, i na slova, jež slyšel, že je jen malá myš. A zdálo se mu, že je tu i ta žába z nemocnice v Kelleyové ulici, Pamela Cohenová, a pozoruje to, co dělal. A že je u toho i jeden z těch dvou bratrů, ten menší. Překvapilo ho, že našel dost času, aby to všechno pomíchal a vyznal se v tom a dělal, co chtěl. A pak si myslel, že to hází i za otce s jeho dužinatou tváří, aby nemusel říkat, že nic neudělal. Nemohl se zbavit nenávisti k otci. Opovržení, které ho zneklidňovalo. Snad tím, co udělal, vyčistil kousek něčeho, co potřebovalo vyčistit.

Viděl v ohni jeho fialové oči. Bylo to nesnesitelné. Odcházelo to s posledním šedavým vajíčkem, s jeho drsně čtverečkovaným povrchem, kdy tu stál s prázdnýma rukama.

Už nadržel nic než holý pás. Strhl si jej z beder a hodil do ohně. Bez granátů byla kůže lehká a pás doletěl daleko. Pak svěsil ruce zmrtvěle podél těla. Už neměl, co by učinil. Cítil jen narůstající žár. Nevěděl však, je-li způsoben ohněm, anebo vychází odněkud z něho. Vzpomněl si znovu na tu malou snědou dívku, Pamela Cohenovou. Potom na vrchní sestru v nemocnici v Kelleyové. Na ty tři chlapy na té první barikádě. Sobota se mu zdála daleko. Cítil, jak mu to sežehlo řasy a obočí. Měl prázdné ruce, a tak si mohl promnout oči. Kouř ho pátil. Ale z nějakého důvodu neustupoval.

Mezitím ho někdo odzadu uchopil kolem krku.

„Ty kluku mizerná,“ řekl pak nahlas ten člověk, který měl hlídku tam na rohu Jáchymovy ulice.

Černý lev

Z průčelí na nároží vlál děravý rudý prapor. Staroměstská radnice dostala zásah z tanku do křídla zprava už včera ve čtyři odpoledne. Z věže se ještě valil dým.

Na rohu Pařížské ulice, dole v rohovém domě, byl vyrabovaný německý krám s hodinami.

Tomu, kterému říkali Černý lev, stačil jediný pohled na rozstřílenou omítku činžáku a hodinářství, aby věděl, že tady *byli*. Jakmile se jeho pohled svezl podle šrámů v omítce níž, spatřil oba muže z „er“ gard a věděl bezpečně, že tu ještě *jsou*. Povytáhl si kalhoty.

„Za mnou!“ pokynul těm dvěma, co byli s ním, a pohledem se přesvědčil, že ho oba sledují.

„Co tam je?“ zeptal se první z nich.

Vklouzli tam za chundelatým. Z chodby vanul chlad. Stěny byly vyloženy hnědým a lesklým mramorem s bílými andílkami až do výše ramen dospělého člověka.

Menší z mužů se k nim ohlédl: „Koukejte zmizet!“ řekl zostra.

„Tihle dva přišli z lágru,“ namítl ten s chundelatou hlavou. „Taky by chtěli něco vidět!“

„Koukejte mazat,“ opakoval muž s páskou „er“ gardy na rukávě. „Nejste v divadle. Tohle není pro mlíčnou děti!“

Otočil hlavu nazpět. Jeho vyšší společník si jich nevšímal. Spěchali vedle sebe vzhůru po schodech. Brali schody po dvou.

„Já bych se na to vykašlal,“ řekl nejmenší z těch tří chlapců, kterému říkali Drobeček.

„Seš si jistě, že by to stálo za to?“ zeptal se druhý, kterému říkali Kudrnáč, přestože měl dohola ostříhanou hlavu.

„Tohle bude podívaná,“ řekl Černý lev. „To bych si nerad nechal ujít.“ A opakoval: „Tohle by mohla bejt náramná podívaná.“

Menší muž s páskou „er“ gardy na rukávě, která se mu svezla skoro k zápěstí, spatřil spěchajícího Černého lva už na odpočívadle mezi druhým a třetím poschodím.

„Zmizte,“ syčel. „Kolikrát to má člověk říkat?“

„Budeme vám to tu na chodbě hlídat,“ nabídl se Černý lev. „Zaštitíme vás tady.“ Drobeček a Kudrnáč trochu zpomalili. Dostanou se až na půdu? Proč se ten chundelatý tak cpal?

Oba muži z Revoluční gardy zastavili před rohovými šedozeleňými dveřmi. Obě křídla dveří byla vyplněna spleťtými vyřezanými ozdobami. Dva hadi se kroutili na každé straně. Vyplazovali rozeklané, zeleně nalakované jazyky.

Z rámečku pod zvonkem byla odstraněna jmenovka.

Vysoký z „er“ gardy vztáhl ruku ke zvonku. Stiskl dvakrát a pak zase dvakrát.

„Hm,“ zahučel.

Černý lev postoupil opatrně o schod výš.

„Co tu ještě děláš?“ zlobil se menší z ozbrojených mužů. „Zmizte, nebo –“ a pohládl si dlaní pažbu pistole. Měli oba revolvéry na širokém německém vojenském opasku ze světlé hověziny.

„Tyhle dva jsou z koncentráku,“ řekl znovu Černý lev. „Chtěli by taky něco vidět. Ať je to spravedlivý.“

Vysoký si ho ostře přeměřil. Tvář a oči chundelatého byly posedlé. Sedělo v nich to poslední slovo. To z něj přímo vyhřezlo.

Oba ozbrojení muži na sobě měli výstroj, kterou ukořistili povstalci hned první den za skladů *Afrika-Korpsu*. Německé lugery. Sotva jim asi před týdnem říkaly pane. Ty si opatřil každý na svou pěst. Menší si odplivl do kouta ke dveřím na půdu. Taky v jeho slovech, výrazu a pohybech byla posedlost. Měl v očích horečku.

Vysoký „er“ gardista se na něj občas úkosem podíval a hned uhnul očima mimo. Na rozdíl od toho menšího měl v pohledu a výrazu úst starostlivost. Odpovědnost za něco, o čem menší musel vědět, protože se na tom podílel, ale co si zároveň nechával ten vysoký pro sebe.

„Co tu budeme dělat?“ zeptal se tichounce Drobeček.

„Třeba si do nich budeš moct kopnout,“ odpověděl Černý lev.

Mluvili polohlasem. Odhadovali dveře. Trochu napětí z Černého lva na Drobečka přeskočilo. To bylo něco, co nikdo už skoro nečekal – *spravedlnost*. Dům páchl tím povědomým pachem, který mají staré domy.

„Třeba jim otočíme nějaký žrádýlko,“ ozval se Kudrnáč.

Menší z „er“ gardy ho zaslechl. „Máš hlad?“

„Vždyt jsem vám povídal, odkud jsou,“ řekl Černý lev. „Byli u nás v domě. Utekli na cestě z Buchenwaldu do Dachau. Náš otec je schoval čtyry neděle v prádelně, byli přes dva měsíce na cestě.“

„Hlad ne,“ zašklebil se Kudrnáč na menšího z „er“ gardy. „Trochu chuť.“

„Nejdřív přijde spravedlnost,“ řekl Černý lev.

Vysoký kopl do dveří. „No tak?“ zařval. Rozlehlo se to domem. „Bude to?“ křičel menší do dveří. Byli připraveni se do dveří opřít nebo je vykopnout. Vytáhli revolvery z pouzder a výmluvně na sebe pohlédli. Teď se zdálo, že oči zhorečnatěly i vysokému.

Černý lev se lekl. Díval se na dveře, kde bylo to, na co čekal a co těm dvěma chtěl ukázat. Snažil se proniknout zelenošedým dřevem. Zhluboka vydechoval.

Každé kopnutí do dveří dutě zaznělo. Drobeček odhadl hloubku šachty výtahu.

Kudrnáč si prohlížel zezadu perfektní oblečení a výzbroj revolučních gardistů.

„Spravedlnost,“ šeptal Černý lev. „Máme štěstí.“

„No tak!“ opakoval menší „er“ gardista po tom vysokém. „Bude to?“ Pohlédl za sebe na ty dva, kteří se tvářili zvědavě, a na chundelatého, který byl posedlý myšlenkou spravedlnosti.

„Mohli by teda otevřít, to je fakt,“ usoudil tiše Drobeček.

A dodal, jako by něco vysvětloval chundelatému: „To my jsme teda neměli tolik času, když někdo bušil na dveře a byli jsme třeba až na druhém konci baráku. To muselo padat.“

„Tak jim do toho ventilátoru ještě jednou pořádně kopněte,“ opakoval Kudrnáč.

„Nerad!“ ohlédl se vysoký. „Poradíme si sami.“

„Já to obstarám,“ řekl hned Černý lev. „Nechte mě to udělat.“

A šel a kopl bez ptaní do dveří a opřel se do nich ramenem, aby ohledal jejich sílu. Dveře zapraštěly ve veřejích. U zámku cvakly. Černého lva bolelo rameno i špička nohy.

Vysoký ho odsunul pravičkou. V levé držel teď tu důstojnickou německou armádní pistoli. Vtom se dveře zevnitř otevřely.

Mezi veřejemi se objevila žena v zástěře. Ve tváři měla strach. Byla bledá, s velkými tmavými kruhy pod očima, jako by nespala, nejedla a nebyla alespoň týden na čerstvém vzduchu. Celá se chvěla.

„To vám to trvalo,“ řekl vztekle menší.

„Co si přejete?“ zeptala se špatnou češtinou.

„Grellová?“ zeptal se stroze vysoký.

Žena kývla. Vysoký ji zatlačil tělem, s pistolí v ruce. Oba muži s páskami „er“ gardy vstoupili dovnitř. Vysoký ukazoval ženě hlavní, aby ustoupila stranou.

Oba si prohlíželi, co je za ženou, jako by se jí zároveň kryli. Menší chtěl za sebou zabouchnout. Černý lev rychle strčil chodidlo přes práh. Menší gardista ho nechal. Sledoval, co dělá vysoký.

Černý lev se rychle otočil. Sykl na Drobečka: „Nezdržuj! Pojdte sem! Rychle!“

Vdechli špatný vzduch. Předsín byla tmavá. Bylo tu plno krámů, srolované koberce, skládací žebřík a pytle s pískem.

„Kde je váš muž?“ zeptal se vysoký ženy.

„V posteli,“ odpověděla.

„Co je mu?“ zeptal se menší.

„Měl záchvat, slabé srdce,“ řekla žena.

Drobeček se držel dveří do bytu, jako by nechtěl mít daleko, až budou odcházet. Černý lev zapřel dveře poloprázdným truhlíkem od uhlí, aby nezaklaply. Kudrnáč se snažil prohlédnout dveřmi se skleněnou výplní, které vedly z předsíně do kuchyně. Bylo to mléčné sklo.

Vysoký udělal dva kroky dopředu. Rozrazil loktem levé ruky dveře do obývacího pokoje. Byl prázdný. Dveře do ložnice si otevřel revolverem.

V lůžku ležel kostnatý muž v pruhovaném pyžamu.

Menší „er“ gardista postrkoval ženu před sebou.

„Proč jste neotevřeli hned?“ vyštěkl vysoký.

„No -?“ šťouchl ji menší hlavní do zad.

„Nevěděla jsem -“ odpověděla žena. Maličko poskočila. Přiložila si dlaň na místo v zádech, kam ji menší „er“ gardista šťouchl. Menšího taková choulostivost pobouřila.

„Čekali jste někoho jiného?“

„Ne.“

„Nemáte asi rádi, když chodí lidi bez ohlášení, co?“ dodal vysoký.

Ze stěn v obývacím pokoji zmizely obrazy. Zbyly po nich světlejší plochy. Na boční stěně visela madona. Obývací pokoj byl velký, se starým dubovým nábytkem, s dvěma okny do ulice. Postele,

noční stolky a prádelník v ložnici byly z běžového jasanu. Taky tady byly stěny holé.

Černý lev cítil to nevyslovitelné, co se mu shrnulo do pojmu *spravedlnosti*. Věděl bezpečně, že to, co přijde, bude podívaná, o jaké snil. Nepochyboval, že německá žena, která se jmenovala Grellová a div nedělala teď strachy na zem, *hajlovala* až do včerejška, až ji bolela pracka. Nebylo mu ani dost málo líto její bílé tváře, jako by ji snad bili. Ani shrbených zad. Nic z toho.

Vysoký strhl z muže v lůžku peřinu. Menší odsunul teď pomocí pistole ženu ke kraji lůžka. Muž v posteli nebyl ozbrojen. Měl holé, zpocené ruce se zlatými chloupky na hřbetech. Celé pyžamo měl propocené. Levička vysokého trochu poklesla.

Černý lev se otočil k těm dvěma. „Náckové,“ řekl. „Dostanou svoje. Teď jsou posraný. Do včerejška ještě stříleli. Do včerejška byli schopný mi vypíchnout vobě oči. Ještě včera by vás klidně přivázali na hlaveň tanku jak tele a vozili ulicemi, než by si skrz vás vystřelili. Některým povstalcům uřezávali to –“

„Hm,“ řekl Drobeček.

„Jsou tedy dost posraný,“ usoudil Kudrnáč.

Drobečkovi se zdálo, že by ta žena, na to, že je Němka, mohla mít pevnější hlas. A ten chlap v posteli by se měl zbavit toho třesu. Nemohl si je srovnat s těmi, které znal. Napadlo ho, že pyžamo muže v lůžku má podobné pruhy jako trestanecké šaty. Asi je to z lepšího materiálu. Rozhlížel se po bytě. Tmavý dubový nábytek působil bytelným dojmem. Světlé manželské postele zabíraly s velkými nočními stolky třetinu ložnice. Na oknech stály tři nejméně týden nezalévané květináče. Menší se na ně podíval s pochybností, jestli tam stály ještě před chvílí. Druh květin mu byl neznámý.

Menší „er“ gardista ohmatal dlaní peřinu.

„Je studená, lumpe, ven!“ řekl.

Muž rychle vylezl. Měl pichlavé šedé oči, zarostlou bradu a líce. Nebyl holený alespoň tři dny. Postavil se po bok ženy. Vypadali jako zajatci, zřejmě chtěli vypadat jako zajatci. Muž byl bos a několikrát si přešlápl, linoleum ho studilo. Bylo to světlezelené linoleum. Zůstal stát na krok od trepek, do kterých se neodvažoval strčit nohy.

„Máte zbraň?“ zeptal se vysoký.

„Nelhat,“ sykl menší. „Nebo -“

„Nemáme,“ řekla rychle žena. „Neměli jsme tu nikdy žádné zbraně.“

Muži se třásla brada. Nemohl promluvit.

„Co jste s nima udělali?“ zeptal se vysoký.

„Neměli jsme nikdy zbraně,“ řekla zase žena.

„My...“ zkusil to muž.

V příborníku, vedle nádobí, stála dvě pouzdra s plynovou maskou. Taky v koutech pokoje byly pytle s pískem a protipožární sekery.

Černý lev sledoval tváře muže a ženy. Žena vypadala teď ještě unavenější. Byla to jiná únava, než když člověk nespí. Byl to jeden z těch druhů strachů, který si tu vychutnali. Strach ze síly, strach z bezmoci, strach z nespravedlnosti právě tak jako strach ze spravedlnosti, to, čím si byly ty věci společné. Dal se poznat. Sedělo to ve vzduchu.

Žena stála vedle muže, jako by se v duchu chtěla o něco oprít. Ten chlap byl úplně vedle. Ale včera a předevčírem ani nebyl. V tomhle domě, z oken, v téhle ulici, se v úterý střílelo na všechny strany, včetně náměstí.

Byla to ideální okna na střelbu do všech stran. Podíval se za sebe, na ty dva.

„Legitimace,“ štěkl zase vysoký.

Žena šla opatrně k šatníku.

„Máme je tady,“ řekla a otevřela skříň; vytáhla kabelu s dokumenty. Měla zpopelavělou tvář. Když otáčela tenkým skříňovým klíčem v zámku, chvěly se jí prsty. Měla odulé, snad oteklé prsty bez jediného prstenu. Menšímu „er“ gardistovi bylo divné, že nemá ani snubní kroužek.

„Co je támhle?“ ukázal vysoký na dveře s mléčným sklem.

„Kuchyň,“ odpověděla žena.

Zase to znělo, jako by její slova znamenala nějaký jiný signál.

Když řekla slovo „kuchyň“, vyznělo to jako slovo „prosba“. Nebo ujištění na adresu muže. Měla v očích něco podobného jako zvadlé květiny v květináčích na okně. Něco, co by asi nechtěla vysvětlit.

„Hodně se boje,“ řekl Drobeček tiše.

„To známe,“ dodal Kudrnáč stejně tichounce.

„Je to jen jiný, když se boje voni,“ řekl Drobeček, jako kdyby něco nemohl pochopit.

„Neznal jsem to,“ dodal Kudrnáč. „Myslel jsem už, fakt, že jsou silnější než ty nebo já.“

„Byli to někdy slaboši,“ řekl Černý lev.

Vysoký „er“ gardista prohlížel legitimace, jako by v nich chtěl něco objevit. Listoval od začátku do konce a od konce nazpět k prvnímu listu. Nedalo se říci, jestli pochybuje o totožnosti páru nebo jak patří k sobě. Bylo možné, že ti, které hledali, tu nebyli a dostali někoho jiného a jen se tu zdržují? Měl v pohledu na dokumenty nedůvěru, kterou nevložil do slov.

„Grellová?“ zeptal se znovu.

„Ano,“ přisvědčila žena.

„Grell Heinrich?“ zeptal se vysoký muž a muž přikývl. „Grell Heinrich, prosím.“

Menší „er“ gardista kopnutím otevřel dveře do kuchyně. Z kuchyně se vyvalilo vedro a pach spálené vlny.

Vysoký zastrčil legitimace do kapsy.

„Něco se tam škvaří,“ řekl Černý lev.

„Podívejte se na to,“ řekl vysoký.

„Hod'te sebou!“ dodal menší.

Černý lev několika skoky dosáhl plotny. Vypadal ze strany se svou chundelatou hlavou a rozpláclym nosem skutečně jako lev. Byla v něm nedočkavost. Ohledával pohledem plotnu, tři černé pláty a dvířka sporáku, z kterých častým používáním slezl lesk.

Drobeček a Kudrnáč se k němu připojili. Byli jen pomalejší. Černý lev otevřel dvířka a kuchyň se naplnila čmoudem. Černý lev vzal pohrabáč a vyhrabal z kamen zbytky dohořívající uniformy. Bylo znát knoflíky, spálené stříbro a zuhelnatělé epolety.

„Hele,“ řekl Černý lev.

„Brikety,“ ocenil Kudrnáč obsah truhlíku.

„Uniforma,“ dodal Černý lev.

„Ukaž - esesácká?“ zeptal se Kudrnáč.

„Zelený sukno,“ připojil se odborně Drobeček. „Letec to teda nebyl. Nevypadá na *Luftwaffe*.“ Nijak přesněji si ho nezařadil ani v duchu. Nezakládá si na tom, že by se vyznal v uniformách, ale ve skutečnosti se v nich vyznal.

„Nějaký zvíře,“ řekl Kudrnáč.

„Byl asi hodně vysoko,“ řekl Černý lev. A dodal: „Krysy.“ Zavíral plotnu. „Ropuchy. Před tejdnem se ještě nafukovali div nepraskli a teď ze sebe dělají oukropečky.“

„Mám do něčeho natočit vodu?“ zeptal se Drobeček.

Černý lev zavřel dvířka plotny kopnutím, po vzoru menšího „er“ gardisty. Díval se z jednoho na druhého. Tušil, že to na ně musí působit, jako by to věděl už sto let předtím, než je sem vzal. Jak kopal do dvířek, znovu se otevřela.

Zadní část topeniště byla zanesena sazemi ze shořelých soukenných kalhot. Zbytky papírů ležely spálené po straně topeniště. To, co chtěli zamést, pomyslel si Černý lev. Přijít o hodinu později, vyčistili to, že nezůstal ani popel. Z očí mu zářila neutuchající nedočkavost, nebo horlivost a štěstí, že vysoký „er“ gardista musel uznat užitečnost toho, že tu jsou. To viděli. Zavřel kamna rukou. Teď dvířka držela. Černý lev sjel pohledem na špičku své boty.

„V tomhle se přepočítali,“ řekl nahlas vysoký. „Uhašte ten zbytek.“

Pak dopravil pohrabáčem zbytky šatstva do pokoje.

„Nemáte v průkazu, že jste důstojník,“ řekl vysoký.

„Patřil jsem k rezervě,“ řekl muž.

„Jste důstojník, nebo ne?“

„Byl jsem... jsem teď mimo službu... ano...“ zakoktal muž. Mrkal.

„Zvedněte ruce!“

Muž zvedl ruce. Vysoký si prohlížel jeho kůži pod loktem. Hledal tetování, které měli jako poznávací znamení – kvůli krevní skupině, kdyby se zranili a byli v bezvědomí – příslušníci elitních jednotek Waffen-SS.

„Musel,“ řekla žena.

„Mlčte,“ napomenul ji menší.

„Musel,“ zašeptala žena. „Měli byste to vědět sami.“

„Povídám vám, abyste mlčela,“ okřikl ji menší. A k muži: „Byl jste členem NSDAP?“

„Museli jsme,“ odpověděl muž s roztřesenou bradou.

„Šarže?“

„Plukovník.“

„Čeho?“

„Jen účetní,“ řekl muž.

„Nechte ho lehnout do postele,“ řekla žena.

„Byla ještě před chvílí prázdná,“ řekl menší.

„Je to vaše žena?“ zeptal se menší muž.

„Ano,“ odpověděl muž.

„Máte děti?“

„Ne,“ řekl muž.

„Chcete nám něco říct?“ řekl menší.

„Co chcete vědět?“ zeptala se žena.

„Uhodněte sami, co nás asi zajímá,“ řekl menší.

„Nevím, co by vás mohlo zajímat,“ zašeptala žena.

„Bydlíte tu sami?“

„Sami,“ řekla žena.

„Neměli jste tu přes týden návštěvu?“

„Ne.“

„Ne?“ obrátil se vysoký na muže.

„Ne, na mou vojenskou čest. Bydlíme tu sami. Dva roky jsme tu neměli hosty.“

„Uvidíme.“

Muži se neustále chvěla brada. Díval se střídavě na linoleum, na gardisty, na ty tři chlapce a na lůžko, ale nikdy na ženu.

„Proč jste chtěl spálit svou uniformu?“ zeptal se vysoký.

„Je konec války,“ řekla žena.

„Ptám se jeho!“

„Je konec války, prohráli jsme,“ řekl teď muž. „Nechceme s tím už nic mít.“

„Z vašich oken se střílelo,“ řekl najednou vysoký.

„Ne z našich,“ řekl pomalu muž.

„Z tohohle a z tohohle okna,“ ukázal větší na obě okna.

Menší „er“ gardista se střídavě díval na okna, na rámy a římsu, na ty povadlé květiny, na doutnající sukno a na muže a ženu, jako by hledal něco, co zatím ještě nevěděl. Rozhlížel se, snad aby našel, kam ukryli zbraně. Muž už přiznal, že byl důstojník. Přiznal

patrně jen to, co nemohl zapřít. Žena stála při něm. Stáli jeden při druhém.

„Kdo odtud střílel?“ zeptal se znovu vysoký.

„My ne,“ řekl znovu kvapně muž.

„Je to nemocný člověk,“ řekla žena.

„Můžete nám věřit,“ řekl muž.

„Má srdeční vadu.“

„Jsem už léta nemocen,“ řekl muž.

„Jste lidi jako každý druhý,“ řekla žena.

„Jste nevinní,“ řekl muž.

„Kdoví co nám připisujete,“ připojila se žena.

„Jistě, my jsme z vašich oken stříleli sami na sebe,“ řekl vysoký.

„Nebo z vaší půdy.“

„My ne,“ řekl zase rychle muž s roztřesenou bradou. Pyžamo na něm bylo velké.

„Máte lékařské vysvědčení?“ zeptal se menší.

„Ne, spálili jsme je,“ řekl muž. „Chtěli jsme se vším skoncovat.“

Žena se dívala neustále do starého, rozprýskaného rámu s madonou a dětátkem, jako by to bylo zrcadlo.

Teprve teď se muž podíval na ženu a viděl, kam se dívá. „Co je za tím obrazem, slyšíš?“ zeptal se menší „er“ gardista.

„Nic,“ řekla žena.

„Kdo tedy střílel?“ řekl vysoký důrazně, jako by stejně věděl svoje, ale ještě si to ověřoval, nebo se chtěl přesvědčit o něčem jiném.

„Ptám se na všechno jen jednou. Nemusím vám to snad povídat, že na co mi neodpovíte vy, na to si odpovíme snadno sami.“

„Nejsme ti, které hledáte,“ řekla žena.

„Kdo tedy?“ zařval najednou menší.

„Osobní strážce pana generála,“ vydechl muž v pyžamu.

„Patříte k nim?“ zeptal se vysoký.

Menší se zájmem zvedl hlavu. Měl v očích vztek, netrpělivost, vědomí něčeho, co pokládal za zbytečné.

„Ne,“ odpověděl okamžitě muž. „Už odjeli. Odjeli včera. Přijeli bez našeho souhlasu. Obsadili náš byt z vyšší vojenské moci. Neptali se nás. Nebylo možné je nepustit. Zdrželi se jen pár hodin. Potřebovali se najíst a vykoupat. Půjčili si rezervní košile a spodky. Jsme civilizovaní lidé. Nemohli jsme je odmítnout. Dali jsme jim jen chleba a polévku. Dvě hovězí konzervy. Poskytli jsme jim ručníky a mýdlo. Oholili se tu a odešli. Pak byli na půdě. Byla ještě tma, když odjížděli.“

„Co si myslíte?“ zeptal se vysoký.

„Co si o nás myslíte?“

Vysoký se podíval na gramofon, na desky u kredence. Mrkl na obálku. *Zum Oktoberfest*. Vzal ji do ruky, aby se podíval, co je na druhé straně: *Patrona Bavariae*. Na další desce byla *Röslein auf der Heiden* a na té spodní *Germania* a *Lili Marlen*.

„Tak co?“ zařval zase menší. „Neslyšíte, na co se vás ptáme?“

„Nemáme s tím co dělat,“ řekl muž v pyžamu.

„Nezůstali bychom tu,“ řekla žena.

„Kam byste asi šli?“ zeptal se vysoký.

„Proč jste spálili i lékařské vysvědčení?“ zeptal se menší.

„Chtěli jsme začít nový život,“ řekla žena. „Jak říkal můj muž.“

„Nepatříme k nim a byli jsme rádi, když odjeli,“ řekl muž.

„Nemáme s tím co dělat, je to pravda,“ připojila žena.

„Tak jako ta studená postel, lumpové,“ řekl menší. „Jako že jste tu byli sami. Bez návštěv za posledních pět dní. Jen jste jim otevřeli dvě hovězí konzervy. Nechali jste je šplouchat se ve vaně.“

„Máme tady peníze na cestu,“ řekla žena

„Trochu víc, než potřebujeme na cestu a –“ dodal muž a nedokončil.

„Co tím chcete říct?“ zeptal se menší.
„Nějaké rodinné šperky,“ řekl muž. „Stříbro.“
„Nebav se s ním,“ řekl menšímu vysoký.
„Kolik v tom máte snubních prstenů?“ zeptal se znovu menší.
„Nejsou tu snubní prsteny,“ řekl muž.
„Kolik zlatých zubů?“ dorážel menší.
„Jsou to naše osobní šperky,“ řekla žena.
„Nebav se o tom s nima,“ řekl zase vysoký menšímu.
„Jsou to naše osobní šperky, pár kousků zlata,“ řekla zase žena.
„Rádi se toho vzdáme...“
„Zlato ze zubních stoliček,“ řekl menší.
„Nech toho,“ řekl vysoký menšímu.
„Nelpíme už na těch věcech,“ řekl zase muž.
„Proč přijeli právě k vám a vás tu nechali?“ zeptal se muže vysoký.
„Nevím,“ pokrčil muž rameny. „Neměli už pro nás v autě místo.“
„Jak to můžeme vědět?“ zeptala se tiše žena.
„Kdy přijeli?“ zeptal se vysoký.
„Nepamatuju se přesně,“ odpověděl muž.
„Za posledních osmačtyřicet hodin se stalo tolik věcí,“ řekla žena.
„Na nic si nepamatujete, u ničeho jste nebyli, a čeho jste se účastnili, bylo na rozkaz, takže jste museli; to známe. To jsme slyšeli už alespoň padesátkrát,“ řekl vysoký. „Jinak si samozřejmě na nic nevzpomínáte.“

Černý lev byl unesen strohostí rozhovoru. Byl to výsledek, jakého se ještě neúčastnil. Obsáhlo to zapírání a přiznání a to byl teprve začátek. Tak takhle vypadá *spravedlnost*. Byla to *spravedlnost*, dostat se do bytu, kde se páliily stopy, uniforma a papíry a odkud se střílelo. Udělali si střelny z bytů a z půd. V pokoji byly do včerejška osobní strážce německého generála. Ležely tu matrace v oknech se zataže-

nými záclonami, střílny jako až do včerejška ve všech německých bytech. Teď tam narychlo nacpali ty tři květináče se zvadlými kytkami. Ze škvír mezi matracemi a pytlíky s pískem trčely hlavně kulometů a pancéřových pěstí. Měli všeho dost, včetně pušek a pistolí. Teď to házeli do světlíku. Patrony splachovali v záchodové míse. Pak se tu zamkli a zatarasili, aby si na ně nikdo ze sousedů neposvítíl.

„Ke zdi,“ štěkl zase vysoký.

Byla to ta zeď s jediným obrázkem, vedle okna. Muž a žena se postavili vedle sebe ke zdi, ale ne čelem, spíš bokem a tak, aby na sebe viděli.

Černý lev se obrátil k Drobečkoví a zblízka zašeptal: „Měli byste si na nich ještě smlsnout, jestli si chcete na někom smlsnout. Vemte si na nich, co si myslíte, že vám patří.“

Drobeček se na něho podíval.

„Kašli na to,“ řekl Drobeček.

Černý lev sjel pohledem k očím Kudrnáče.

„Se mnou při tom nepočítej,“ řekl Kudrnáč.

Obhlížel byt. Snad ještě nikdy neviděl tak bohatě zařízené obývání. Zdálo se mu vše úhledné a čisté. Učarovala mu bytelnost stolu, židlí a postelí, polovysoké krásné kredence se sklem a nádobím.

Napadlo ho, že by tu nemuseli zůstat do konce. Jemu stačilo, co viděli.

Uniforma už doutnala jen slabě. Viděli rýhy, jak se šoupalo s nábytkem, stolem a židlemi. Tlusté koberce.

„Obraťte se čelem k oknu,“ poručil jim vysoký.

Muž se začal potit. Na čele a na hrdle mu naskákaly velké krůpěje.

„Chlapci,“ řekl menší revoluční gardista. „Jděte na chvíli do kuchyně.“

Kudrnáč šel první. „A zavřete za sebou dveře,“ dořekl menší. „Čelem k oknu,“ řekl znovu vysoký těm dvěma.

Taky žena se zpotila. Byla úplně bílá.

Černý lev vyšel z pokoje poslední. Když zahlédl koutkem oka obě postavy, muže a ženu, jak se otáčejí čelem k oknu, vytušil na jednu, co bude. Překročili všichni tři zbytky neshořelých kousků uniformy. Černý lev nedovřel dveře z kuchyně docela. Naskákal mu stejně studený pot na čele jako muži a ženě. Měl horečku. Nebyla to jen posedlost, co se vzdouvalo v jeho polodětském srdci, co mu rvalo jeho dospívající duši. Co mu umožnilo, aby byl jednou nohou ještě dítě a druhou už muž. Spánky mu zaléhalo hučení. *Spravedlnost*. Bylo to jako kopec. *Spravedlnost*, říkal si. Chybělo mu už jen pár kroků. Nebyl to vrchol. Byla to nedozírná plošina, z jejíhož jednoho kraje nemohl nikdo dohlédnout na druhý.

Tohle byli *náckové*. Byli ve straně. I když řekli, že museli, byli jistě rádi, že *museli*. Teď by se jim to hodilo jako zástěrka. Včera a především, z obou oken a z půdy stříleli do Pařížské třídy na povstalce a kdoví co předtím. Nikdo nemusí nic, kromě toho, za co si může odpovídat, dnes, včera a zítra. A když, není to člověk, ale kus hadru, a nemůže čekat, že se s ním bude zacházet jako ve vatičce místo jako s kusem hadru.

Odhadl v duchu mezeru mezi římsou okna a dlažbou na chodníku. Poskládalo mu to v duchu obraz rozkopané dlažby, vytrhaných kamenných kostek z vozovky, s ohořelými pásy a zbytky nacistického tanku, než z něj zbyla hromada železa, a vedle toho skvrny, jaké zůstávají po lidech, než to smyje déšť.

Bylo pár lidí, co to dostali a vykrváceli dřív, než jim mohl někdo pomoci, právě proto, že je drželi z těchto oken v šachu, i když to byl už poslední den války; možná poslední hodina války.

Pohlédł na okno, které vedlo z kuchyně na dvůr. Byla to stejná hloubka. Rozdíl byl jen v kamenech. Čtyři poschodí. To je dost vysoko.

„Drobečku,“ zašeptal.

„Co je?“

„Kudrnáči!“ pokračoval.

„No?“

„Vedle bude teď soud. Se vším, co u toho je.“

„Budou ještě nejspíš chvíli lhát a kroutit se,“ řekl Drobeček. „Na jejich místě bych se svíjel jak žížala.“

„Je vám to, doufám, oběma jasné,“ dodal Černý lev.

„Seš celej bledej,“ řekl Kudrnáč. „Je ti něco?“

„Ne.“

„Co nám má bejt jasné?“ zeptal se Drobeček.

„A najednou seš zase červeněj,“ dodal Kudrnáč a díval se na tvář Černého lva. „Co ti je?“

„Nic,“ řekl chundelatý. „Je mi dobře. Moje máma na tohle čekala šest let. Můj fotr se toho málem nedožil, protože ho div nepopravili, po heydrichiádě, na Malý pevnosti v Terezíně, protože zmeškal o pět minut a nezavřel dům. Oba mý strejce zašili na čtyři roky za nic. První strejce prodal druhému strejcovi kostku ceresu. Jen v našem baráku odkrouhnul vojenskej soud kvůli Heydrichovi čtyři partaje. Řekli jim, že souhlasili s atentátem, protože mlčení znamená souhlas, a tak půjdou pod nůž; mí spolužáci ze školy, jejich fotrové a matky, sakumprásk.“

Viděl, jak oba začali prohlídku kuchyně. Měl horečku, i když si to jen představoval. *Spravedlnost*. To je to, co se stane.

„Hm...“ zamumlal Kudrnáč.

Díval se na ně, jako by jim připomínal, proč přišli. Přesně ten druh podívané.

„Hele, našli jsme tu mezitím nějaký žrádýlko,“ řekl Drobeček.

A Kudrnáč: „Meruňkovej kompot, ještě nenačatá láhev. Nechceš?“

Černý lev pocítil směs údivu, skoro na hranici zklamání. Cpát se zrovna teď, myslel si. V jeho rozčarování byl současně stín obdivu, který cítil, už když jen krčili rameny, než se jich jeho otec v prádelně ptal na podrobnosti toho, odkud přišli, kde byli a jak sem došli.

Obrátil se čelem k mezeře ve dveřích. Sledoval, co se dělo v obývacím pokoji. Oba muži s páskami „er“ gardy stáli teď vedle sebe, s roztaženými nohama, jako by zaštitili dveře, kdyby muže a ženu napadlo obrátit se a vyrazit směrem k útěku na schodiště. Drželi teď oba své lugery tak, aby hlavně byly ústím namířeny proti muži a ženě ve výši srdce.

Ale muž a žena stáli nehnutě, obráceni k oknům, zády k revolučním gardistům. Dávali na odiv svou bezbrannost. Jako by bezbrannost znamenala nevinnost, pomyslel si Černý lev.

„Co vidíte, když se díváte rovnou z okna dolů?“ zeptal se vysoký.

A když mlčeli, menší zařval: „Vidíte něco? Nevidíte snad nic? Co tam dole vidíte? Nedělejte, že jste slepí!“

„Domy,“ odpověděl pokorně muž v pyžamu. „Ulici. Lidi. Jinak nic zvláštního. Už je konec. Pro vás je už mír.“

„Co vidíte tam dole na dlažbě?“ opakoval vysoký.

„Nechte nás pomodlit,“ řekla žena.

„Mluvte, co vidíte z okna, kdy se podíváte před sebe na dlažbu?“ opakoval zase vysoký, jako kdyby všechno spočívalo na tom, aby se podívali.

„Co vidíte na dlažbě?“ ztišil výhrůžně hlas vysoký.

„Nedělejte, že jste němí, hluchí a slepí,“ řval menší. Už zase zuřil.

„Nedělejte, že pro nás je to mír a pro vás peklo! Pro koho je to peklo? To nám chcete ještě vytírat zrak? Copak si myslíte, že jsme se snad zbláznili, nebo že se to dá zapomenout? Myslíte si, že se to dá odpustit? Mluvte, co vidíte tam dole, nebo přijdu blíž!“

Natáhl paži s pistolí tak, že se přiblížila zádům ženy, i když se jí nedotýkala.

„Nechte nás pomodlit,“ opakovala žena.

„Myslíte si, že se to nedá dokázat?“ řval menší.

„Počkej,“ řekl vysoký.

„Jsme lidi jako vy. Jsme jenom lidi,“ řekla tichounce žena.

„To byste to chtěli dotáhnout až do penze? Jako by se nic nestalo?“ zuřil menší. „Kolik to bude, pro takovýho esesáka, dva roky *dienstlich in Prag, Čechaj?*“

„Co vám udělal támhleten člověk, co tam stojí u lampy s ovázanou hlavou?“ zeptal se vysoký. „Nejdřív mi odpovězte vy, a pak vy!“ A přikročil k oběma a rýpl hlavní pistole nejprve muže a pak ženu pod bradu, trochu jim otiskl do kůže kroužek hlavně a škrábnul je muškou, stále ukazovák na spoušti.

„Co ještě chcete?“ řekl zase muž.

„Odpovídejte, nač se ptám,“ křikl teď vysoký.

„Potřebujeme jejich odpověď?“ šeptal menší. „Nač ještě potřebujeme jejich odpověď? Nač může bejt dobrá – a co může změnit dozadu?“ Měl v očích zuřivost. Byla jen otázka vteřin, než zase vybuchne.

„Počkej,“ řekl mu zase vysoký.

„Nikdy jsem ho neviděl,“ řekl zase muž.

„Neznáme tu nikoho,“ dodala žena.

„Vycházeli jsme tu s lidmi přátelsky,“ řekl muž.

„Neudělali jsme nikomu nic zlého,“ dodala žena.

„Stříleli jste po něm!“ řekl vysoký. „Stříleli jste po dětech, po ženských, po všem, co se pohnulo.“

„Ať se podívají na ty krvavý fleky na dlažbě,“ chtěl menší. „Řekni jim, když jsi tak trpělivej, ať se jen podívají laskavě na ty krvavý fleky na dlažbě.“

„Nemáme s tím co dělat,“ řekl muž.

„Nemáme s tím co dělat,“ opakovala po něm žena.

„Ne,“ dodal muž.

„Ne,“ dodala žena.

„Chci, abyste se podívali na ty krvavý fleky,“ opakoval menší.

„Tak vy nevidíte žádný nic zvláštního, když se podíváte z okna?“ zeptal se vysoký.

„Nic, co by se mnou mělo něco společného,“ řekla žena. „Nic, co by mělo co dělat s mým mužem.“

„Tomu říkáte nic?“ řval menší.

„Lidi,“ dodala žena.

„Kolik dnů jste odtud stříleli?“ zeptal se vysoký skoro věčně. Hlas mu poklesl. S něčím se smířil, nebo vyrovnal. Nebo tu bylo něco, co už neočekával. Zabýval se v duchu i tím menším. Nechtěl ho napomínat. Znal zdroje jeho zuřivosti. Pár jeho proč.

„My jsme vůbec nestříleli, přísahám, má vojenská čest...“ řekl tiše muž. „Nestřílím na civilní obyvatelstvo. Nejsme banditi.“

„Je to váš hadr?“ zeptal se vysoký a ukázal na zbytky uniformy.

„Ano,“ připustil muž.

„Kde je pistole?“

„Odbrojily nás stráže pana generála,“ řekl muž. „Vzaly si moje zbraně s sebou.“

„Co jste dělala vy?“ zeptal se vysoký.

„Byla jsem ošetřovatelka na východní frontě a potom na západní frontě. Potom jsem přijela za svým manželem, kterého sem přidě-

lili. Je to lazaretní město. Německá strana se vzdala boje.“ Opřela se dlaní o zeď a posunula obraz; visel pořád nakřivo.

„Jsme vaši zajatci a očekáváme, že podle zákonů platných ve všech civilizovaných zemích nás odevzdáte úřadům.“

„My ti nejsme dost vysokéj úřad?“ křičel menší.

„Jděte, na krok k oknu,“ dodal vysoký. „Ne dál než na krok, a ne blíž než na krok.“

„Nestříleli jsme vůbec, nestříleli jsme nikdy,“ řekla tiše žena.

„Měli jste vůbec během povstání otevřené okno?“ zeptal se číhavě menší.

„Otevřte okno dokořán,“ poručil vysoký muži v pyžamu.

„Vy taky otevřte svoje okno dokořán,“ dodal menší ženě.

„Na krok,“ řekl zase vysoký. „Tak. Dobře, tak je to dobře.“

A za chvíli řekl: „Ještě jděte blíž. Jděte úplně k oknu. Abyste se dotýkal u stehů každý rámu. Tak.“

„Co chcete?“ zeptala se žena.

„Co s námi chcete udělat?“ zeptal se muž. „Odvolávám se k tomu, že jsem důstojník. Byla válka a plnil jsem svou důstojnickou povinnost. Plnil jsem přísahu bránit svou jednotku. Mám svoji důstojnickou čest. Neudělal jsem ze své iniciativy nic, co jsem nemusel.“

„Jo, vidím, že jste tu pěstovali kytičky,“ řekl zuřivě menší. Zíralo mu z očí napětí, které mu hrozilo roztrhnutím.

Černý lev chytil menšího za rameno. O Kudrnáče se opřel.

„Budou muset skočit,“ řekl. „*Spravedlnost*. Za chvíli budou muset skočit.“

„Chceme, abyste měli lepší rozhled na všechno, co je tam dole,“ řekl vysoký.

„Abyste to viděli tak zblízka, že se vám zatmí před očima,“ řekl menší.

„Budou muset skočit,“ opakoval Černý lev. „Rozmáznou se jak štěnice. Je to *spravedlnost*. Nikam nechodte.“

Visel očima na zádech muže a ženy. Sledoval každý pohyb a slovo mužů z Revoluční gardy. Oba páry se mu vešly do světlého rámu oken. Přeslechl, co říkal muž oběma „er“ gardistům tak naléhavě.

„Žádám soud,“ řekl muž. „Žádám řádný soud, kterému předám všechny svoje informace a všechen svůj majetek,“ dodal muž v pyžamu.

„Předejte nás vašim soudním nebo policejním orgánům,“ řekla žena.

„Řekni jim, že je předáme, tou nejkratší cestou,“ řekl menší „er“ gardista svému vysokému společníkovi. Tlumil svou zuřivost a místo řvaní teď syčel. Polykal sliny.

„Předáme vás,“ řekl vysoký. „Nikdo nebude předanej tak rychlou a spolehlivou cestou,“ dodal.

„Nic jsme neudělali,“ opakovala žena. „Nikomu jsme neublížili. Nemáte právo od nás chtít nic, co jsme si nezasloužili. Trestat nás za to, co jsme neudělali.“

Pak otevřela rty, jako by chtěla ještě něco říci, ale nic už neřekla. Její pootevřená ústa odporovala jejímu pohledu. V jejím pohledu byla ještě číhavost, i když tam byla zároveň hrůza. Také ve výrazu důstojníka se usadila hrůza. Jejich těla a hlavy vyplnily rám okna.

„Našli jsme tu uniformu, z vašich oken se střílelo, neřekli jste nám jedinou odpověď na žádnou z našich otázek, jak dlouho jste tu byli, co se tu dělo, když tu byly stráže vašeho generála. Na všechno jste zapomněli, nic si nepamatujete. Plnil jste rozkaz. Bránil jste Vaterland. Rozumí se, že jste to prováděl, jak nejlíp jste uměl. Nechcete ani vidět ty louže krve. Není to po jednom člověku. Jen

to, co máte na pohled, stačí na to, co jste rozdávali tak štědře, i pro vás dva. Máte minutu. Počítám do šedesáti.“

„Odpočítám to,“ řekl menší.

„Dívejte se dolů,“ řekl vysoký.

Mezitím menší začal počítat. Už byl u osmi.

Muž a žena mlčeli.

„Nahněte se,“ řekl vysoký. „Asi se musíte nahnout, abyste to viděli.“

A pak, když už byl menší u dvaceti: „Co vidíte za barvu na dlažbě?“

„Nahněte se ještě víc,“ poručil jim vysoký.

„Proboha,“ zaúpěla tichounce žena.

„Ne,“ řekl muž.

Záda jeho pyžama byla promočena potem. Taky záda ženiných šatů byla vlhká potem.

„Nic jsme neudělali,“ šeptala žena.

A pak, když už její muž mlčel: „Nestříleli jsme přece...“

V jejích slovech byl pot a pláč, který vyschl. Už to nebyla polořeč a polokřik. Menší „er“ gardista nepřestával odpočítávat. Už byl u čísla dvacet sedm.

Jakmile se žena odmlčela, bylo slyšet dech muže. Dýchal prudce a trhaně. Znělo to, jako by se modlil. Nebo jako by opakoval něco jen sám pro sebe. Nedíval se už zase na ženu, ale žena visela pohledem na něm. Oba sevřela křeč.

Oba, muž i žena, i teď ještě se vyhýbali pohledu dolů na dlažbu, na ty krvavé skvrny, k nimž je oba revoluční gardisti nutili upřít zrak.

Vysoký nechal cvaknout zámek pistole. Teď udělal totéž se svou pistolí menší.

„Máte na vybranou,“ řekl.

Černý lev se potil stejně jako muž a žena u oken. Z ulice sem zaléhal zvuk lidí, aut a elektrické dráhy, vzdálené zvonění, kus křiku a smíchu. Soud. *Spravedlnost* teď pracovala. Měla podobu, hlas, slova, dech, mlčení, čas. Byla jako něco, co se nedá vzít do ruky, a přece to může naplnit byt jako neviditelná hmota, tak hustá, že by se dala krájet nožem. Bylo to jako nedostatek, nebo naopak přebytek vzduchu. Jako elektrická energie, kterou je všechno naplněno, nebo výpary benzínu, než je někdo zapalí.

Byl to neznámý tlak, který potřeboval uvolnění.

„Vypijou si to. Vypijou si to, i kdyby lhali nejenom tolik, co tu už nalhali, nebo zamlčeli ještě víc, než zamlčeli,“ opakoval Černý lev.

A pak šeptal: „Budou muset skočit. Skočí asi společně.“

Mezitím sledoval, jak jeho společníci otevřeli druhou láhev s meruňkovým kompotem. Zničili při tom lžíci a vidličku.

Muž vzal ženu za ruku a držel se jí skoro křečovitě. Žena se držela jeho.

„Řeknu vám, až budou dole,“ šeptal Černý lev. „Drží se za ruce. Kdybych nevěděl co a jak, vypadají, jako by měli mít svatbu.“

Ti dva zápasili s uzávěrem láhve, než se jim povedlo ji otevřít.

Vedle v obývacím pokoji se ozvalo žuchnutí: žena omdlela; zhroutila se na podlahu.

„Nevydržela to,“ řekl zklamaně Černý lev.

Muž v pyžamu nejprve čekal, jako ochromen nebo v nějakém hypnotickém spánku, pak sebou trhnul, jako by se vzpamatoval, a vrhl se k ženě. Snažil se ji vzkřísit. Pořád ji držel za ruku.

„Zapomněl jste na svoje nemocný srdce,“ řekl vysoký.

Muž se vyhnul jeho pohledu.

„Nehnete se odtud, ani na krok,“ dodal vysoký. „Zůstaňte u okna.“ Podíval se na menšího „er“ gardistu a menší mu vrátil pohled.

„Za chvíli vás odvedou,“ řekl vysoký „er“ gardista. „Dejte mi klíče od všeho, co tu má zámek, a ukažte na všechno, co se dá otevřít. Ale všechno. Nesnažte se nás napálit.“

Muž šel pomalu k šatníku, kde visel jeho civilní oblek, pověšený na věšák, když si lehl do postele, vytáhl z kapsy klíče a předal vysokému.

Pak šel k obrázku madony s děťátkem, sundal ho a objevil se zámek. Tam byly dva revolvery.

„Dej jim vodu,“ řekl vysoký menšímu.

„Jim ne,“ řekl menší zuřivě.

Potom vysoký „er“ gardista otevřel pomalu šatník. Kromě obleků a prádla tu stály řemeny převázané dva velké zapakované kufry, pánský a dámský, připravené na cestu.

„Kde jsou ty dva z koncentráku?“ zeptal se vysoký.

Černý lev překročil práh z kuchyně do obývacího pokoje. „Tady,“ řekl a ukázal otevřenými dveřmi na oba.

Přestali jíst.

„Vemte si, co potřebujete,“ řekl jim vysoký.

Na dřevěné tyči ve skříni se houpaly kabáty a obleky načichlé naftalínem, jak je roky nikdo nenosil. Bylo to asi dvanáct obleků a kabátů. Drobeček se opatrně sehnul, protože dole, na dně šatníku, kde byly boty, za oběma kufry, zahlédl bílý lněný pytlík s hrnatými obrusy.

„Co to je?“ zeptal se mu do týla Kudrnáč.

„Cukr,“ odpověděl maličký. „Kostky.“

„Jak to víš?“ zeptal se Kudrnáč.

„Co potřebujete,“ opakoval vysoký. „A potom zmizte!“

Drobeček si vzal cukr a narovnal se.

„Tohle,“ řekl.

„Žrádýlko,“ zašklebil se Kudrnáč.

Vysoký z „er“ gardy se najednou zasmál.

„Vypadněte,“ řekl docela jiným hlasem.

Taky menší „er“ gardista se usmál. Dalo se jen tušit, že uvnitř ještě zuří.

Černý lev sebral krabici s plynovou maskou a sledoval ty dva, jak vyšli, rychleji než chundelatý. Podíval se na otevřené okno.

Dole, na dlažbě, mohli kopat podle libosti do střepeů a úlomků zdiva. Stejně nevšimavě přešli potom tu tmavou skvrnu těsně u nároží, kde byl kanál. Muž s ofáčovanou hlavou tu už nestál. Bylo tu zase plno jiných lidí než prve a za chvíli je zase vystřídali jiní.

Černý lev si s pýchou, kterou neustále pociťoval, vedl domů Drobečka a Kudrnáče. Měl horečnaté oči, plné lesku a posedlosti, a nevyvratitelný dojem, že to, co právě zažil, byla *spravedlnost*. Bylo to jen jiné, než když vešli do domu, a jiné, když ho opustili. A náhle ucítil uspokojení, kterému nerozuměl, ale s nímž souvisela přítomnost těch dvou, kteří v prádelně jeho otce našli útulek, že ti lidi, které viděl prvně a nejspíš i naposled v životě, neskočili, že nemuseli skočit. Jen v duchu je viděl, dole na dlažbě, rozplácle jako štěnice.

„Pojd' sem,“ řekl uznale k tomu maličkému. „Já ti s tím cukrem pomůžu.“

Chvilé hned po ránu

„Se mnou si nedělejte starosti,“ řekl chlapec ostře.

„Žádný senzace tu nejsou, jestli si myslíš, že skáčou,“ odpověděl tloušťík.

Tloušťík ho poznal na první pohled, podle oblečení, tváře a očí. Včera – jak si tloušťík okamžitě vybavil – přeskakoval chlapec mrtvoly u převrácené trojnožky německého kulometu. Měl teď na sobě – stejně jako včera – směšně modré golfky, hodně pomačkané. Vojenskou košili s našitými kapsami a bílé střevíce s velkou přezkou.

„Tos měl přijít v noci, jestli jsi chtěl vidět, jak skáčou,“ dodal tloušťík. Napadlo ho, že chlapec si pospíšil, přesně tak, jako si pospíšil včera u toho německého kulometu, ještě se podívat, jak skáčou.

Co se tloušťíkovi nezdálo, byly chlapcovy oči, přimhouřené, skoro dospělé oči, s vypálenými řasami na víčkách a s ožehlým obočím, jako by ho jen těsně minula ještě nějaká jiná střela. Nebo jako by stál blízko ohně. Měl opravdu divné oči nebo pohled, jak si tloušťík v duchu říkal. Zúžené zorničky, jako by se díval na všechno s nedůvěrou. To bylo skoro v rozporu s jeho jemnou, dětskou pletí a růžovými ústy. (Jako kdyby mu oči středem rozkrojil ocelový nůž a kus ostří v nich ještě zůstalo.)

„Povídám ti, že už neskáčou. Vypadá to, že doskákali. Teď jen mašírujou jako panáci. Jako roboti. Jako kdyby každé z nich byl už někdo jinej.“

Chlapec měl na čele dvě dlouhé jizvy, snad se mu pod kůží ro-zestupovala lebka, nebo jako kdyby ho někdo bil.

Jako ti klackové ve vestách z naruby sešitých králíčích a veverčích nebo kočičích kůží, napadlo tloušťka, co už pět nebo šest dní zabíjeli a rabovali, kde se dalo. Vlasy měl chlapec zastřížené po stranách, zlaté vlasy, pokud mu vykukovaly z hadrové čapky, tak nejvýše tři milimetry. Chvílemi vypadal na svůj věk hodně nervózní.

„Žádný skokanský produkce už se tu neprovozují,“ dodal tloušťka. „Nemusí ti to bejt líto.“

Chlapec loupal po tloušťkovi pohledem.

„Všechny tyhle hry skončily už v noci nebo časně ráno,“ vysvětloval tloušťka. „To je všecko, co ti o tom můžu říct. A tady v prostoru mostu nemá teď nikdo co dělat. Mohl bys přijít k úrazu. A někdo jiný by taky moh přijít k úrazu. My dva vo tom nemůžeme debatovat.“

„Zůstanu tady u druhýho zábradlí,“ řekl chlapec.

„Nezůstaneš nikde, to je všecko. Svoje, jak jsem viděl, sis užil už včera.“

Na to chlapec zase neodpověděl. Tloušťka proto ostřeji dodal: „Tohle všechno, ty dva mosty, od začátku do konce, je teď vojenskej prostor, jak vidíš.“

Pomalů se rozkročil a poplácal si dlaní zbraň. Měl moderní německý samopal z roku 1944. Z kapes mu trčely rezervní zásobníky. Samopal měl navlečený na řemenu přes prsa, a jak byl tlustý, dosahoval mu jen do poloviny hrudi.

„Tak se mi zdá, že ti vidím až do žaludku,“ řekl tloušťka. Něco mu říkalo, aby toho kluka vyhodil radši dřív, než dojde k nějakým komplikacím. „Je to tvoje škoda, když mi nevěříš, že už dávno neskáču, je už po všem.“

Potom podezíravě připojil: „Jestli si tu na někoho číháš, vybral sis špatnej most. A uděláš líp, když na to zapomenáš. Nevidíš, že už jsou i bez tebe vyřízený?“

Foukal ostrý ranní vítr. Řeka byla špinavá. Vedle visutého mostu, který vyřadili z provozu ještě před koncem války, přepojoval řeku prozatímní dřevěný most, zesílený dodatečně několika pilíři, aby unesl nákladní auta a tramvaje. Jen když byl dřevěný most prázdný a bez lidí, odvážily se po něm přejet tanky. Stejně se všechno chvělo, jako kdyby tanky přejížděly po nějakém provazovém mostě z latí.

Těsně vedle sebe vypadaly mosty jako sestry.

„Jen mi nechtěj povídat,“ řekl tlouštík, „že se sem deš podívat na starej most. Nebo že tě zajímá, jak udělali a kolik vydrží tenhle dřevěnej. Víme vo sobě už svoje.“

„To jo; já nezvracel, jako někdo,“ vrátil se chlapec k včerejšku. Tlouštík si odplivl.

Včera, dokud se ještě střílelo, stál tenhle kluk na rohu Pařížské třídy a Jáchymovy ulice, kde byl pánský a dámský holič, banka a Sherrybar. Lokál a bar zavřeli v sobotu, když se začalo střílet. Někdo zabeđnil skleněné dveře. Výrostek pozoroval přestřelku zblízka. Snad chtěl, aby se o něj otřela nějaká kule, jestliže nechtěl rovnou, aby to dostal. Nebo si zkoušel, že je nezranitelný. Rozhodně si chtěl něco dokázat. To bylo na tom jeho podivným ksichtě vidět, jako jsou vidět číslice a ručičky na hodinách. Stál tam od začátku do konce. Něco nebo někoho hledal. Nebo ho to náramně bavilo.

Měl v očích – jako teď – kromě zvědavosti výrostka nějakou výsadu, kterou by dokázal asi vysvětlit jen sám. Pár spratků si od soboty poledne připadalo jako vyvolení, i když jen čert věděl, k čemu nebo snad proč dostali příležitost, pomyslel si tlouštík. To jsme dostali všichni, doplnil v duchu.

Když se povstalcům konečně podařilo zabít obsluhu německého kulometu, protože tentokráte byli pro změnu v přesile oni, běžel tam chlapec jako první.

Čekali, že bude rabovat, šacovat vojáky nebo jim odepne zbraně.

Pár klacků odepínalo vojákům pásy s přezkou a hned se jimi opásali. Někteří už měli dva tři opasky.

Sebral jen zlatou kulometnou hilznu, která ležela vedle vystřílených pásů. Mrtvých se nedotkl. Nedotkl se ničeho; snad se štítíl.

To, že neraboval, mu vzápětí zachránilo život, protože když odešel, aby udělal místo druhým, vypálil tank u Právnické fakulty a dostala to žena, která přiběhla, aby strhala ze střelců šaty.

Vyneslo ji to do vzduchu. Roztáhla ruce a nohy jako vývrтка nebo hadrová panna s rozcuchanými vlasy, než se rozletěla na tisíc kusů; dopadly z ní už jen mokvající hadříky masa a kostí a z jejích šatů a bot a prádla. To nebyla hezká masová a textilní směs, pomyslel si tloušťík. Připomínalo mu to mleté maso, nic pěkného na pohled.

Střepinu dostal holič do stehna. Byli tam chlapi z cukrovaru, z pivovaru a z lihovaru. Polovinu jich postříleli a polovinu si nechali Němci jako rukojmí. To tloušťík zvracel.

Pro změnu se zase stala mezitím z Sherrybaru věznice pro zajaté německé vojáky, důstojníky a civilní obyvatelstvo, protože do textilního obchodu a do protiletectvého krytu v domě Minuta ani do Pohřebního ústavu už se nevešli.

Kolony zajatých německých vojáků, které šly po silnici od jatek, míjely teď oba mosty jako armáda, která nevypadala tak strašná, jako nikdy nevypadají zle poražené armády. Taky to nebyl pěkný pohled; podle toho, kdo se na to koukal. Kolony se přibližovaly a odcházely s jakousi nepořádnou pravidelností v nestejných mezerách, asi jako teče voda ze vzdáleného pramene, nebo jako se vylévají splašky ze stok a odpadních rour, jak je vypravovaly Revoluční gardy z Překladového nádraží a z ostatních nádraží

a z výpadových silnic, kde je gardisti pochytili a probírali a odkud je nejdřív posílali na jedno stanoviště. Byla jich plná fotbalová hřiště a ohrady na jatkách, biografy a divadelní sály a tělocvičny. Tloušťík si spočítal, že to byla přinejmenším jedna divize v plném počtu. Možná dvě nebo tři divize.

Musel si v duchu přiznat, třebaže je viděl už bezmocné, že mu šel po zádech chvílemi mráz (tak jako včera zvracel), když si představil, že by tu nešli vojáci tak, jak našťestí šli.

Nemohl by říci, zda šli spořádaněji nebo nespořádaněji než ráno.

Ty, co šli v noci, tloušťík neviděl. Převzal službu ve čtyři ráno. Spal posledních pět dní málo. Jednak z toho byl trochu nervózní a jednak byl na sebe pyšný, co vydrží. Potřeboval mít v každém případě volná záda a výrostka tu nechtěl.

Chybělo mu v tváři toho klacka něco vlídnějšího nebo pokornějšího. Něco, co říká člověku, kdy se má podřídít. Kdy ho někde nechtějí.

„Na druhém konci dřevěného mostu je hospoda U Tlustýho telete; půl města tam slaví; dají ti pivo a najíst; běž si tam,“ řekl. „Platí to Revoluční národní výbor Praha II.“

Zajatci šli daleko nepořádněji než prve. Jejich neurovanost rušila tloušťíka jen chvíli; pak si zvykl. V nepořádnosti vojáků, jak se rozlévali z celých tvarů a mísili se mezi sebou, letci a zákopníci, dělostřelci, pěšáci, příslušníci motostřeleckých jednotek a oddílů plamenometů, se ztrácelo, čím každý z vojáků naháněl ještě včera hrůzu. Poražená armáda je ubohá a i na pohled, shledával tloušťík. Jeden generál ještě včera vydal rozkaz pacifikovat město trhavými a zápalnými pumami. Zajistit průchod armádě maršála Schörnera, milionu čerstvých mužů, aby nemuseli obcházet hory, posílili tu německou posádku a pak všichni odešli k Američanům.

Tlouštíkově to připadalo spravedlivé i nespravedlivé zároveň. Každý voják nesl kousek zlomené, do prachu zašlapané někdejší slávy poražené země, která sem přišla na tisíc let a odcházela tak zbědovaná, že nestála člověku ani za pohled nebo politování. Bylo v tom taky zadostiučinění. To možná koukalo tomu klukovi z těch jeho ostrých, až neúprosných očí.

Zároveň ve vojácích a jakým dojmem působili, bylo to, co je v zajaté armádě; čím plní uspokojení vítěze a pomocníky vítězů, i když se jim nevzdala v boji.

„Moc si toho s sebou neberou,“ prohodil tlouštík.

V řadách šli opravdu příslušníci všech zbraní, pestré houfy, od ženistů až k mechanikům *Luftwaffe*, většinou bez opasků, někteří vojáci bez bot. Měli chodidla omotaná hadry a pytloučinou. Ti se vraceli z východu. Brali jim tam boty, někdy i s nohama. Pár vojáků mělo rozepjaté zplihlé a rozevláté kabáty a někteří měli pod pláště jen zbytky prádla. Viděl i pár bezrukých v uniformách pomocných oddílů; buď jim chyběla pravá, nebo levá ruka a zavázali si rukáv na uzel, nebo jim visel podél těla.

Od rána to tlouštíkově zevšednělo. Viděl, že slovy se výrostka nezbaví. Nebylo těžké si domyslet, co všechno mohl mít za lubem. Nebylo by umění skočit k nějakým zachovalejším vojákům a stáhnout z některého zajatce hned zkraje opasek, kabát nebo kalhoty, kdyby na to přišlo.

„Nic bych neříkal, kdyby ještě skákali, ale už neskáčou,“ opakoval.

Mohl si domyslet ještě jiné choutky, když se díval na zajatce a na výrostka.

„Už jsi snad viděl sám, že neskáčou; jsi tu dost dlouho. Jestli sis myslel, že skáčou, přesvědčil ses na vlastní oči, že už neskáčou. Nikomu z nich není do skoku.“

Pár takových mládenců si nedá ujít nic, pomyslel si. Nemusí to být ještě víc než zvědavost. Vyčenichají všechno. Ne jako hyeny nebo supové, jako šelmy; chtějí dostat svou kořist ještě zaživa. Kdo by to řekl na pohled, taková modrá očička, ty zlaté vlásky, jako nějaké chmýří, ta jemná kůžička! Musí v něm být nějaká vyhledovost. Chtění, kterému ještě nepřišel tloušťík na kloub. Snad je v tom taky díl zvědavosti, ale na té to nikdy nezůstane.

A proč, na to může být tisíc proto; nebo žádné, pomyslel si tloušťík. Anebo je jich tolik, že vypadají, jako by u všeho chyběla na proč odpověď, nebo kousek odpovědi.

Hned první den povstání, v sobotu, k polednímu, jak si tloušťík vybavil, přišli dva takoví výrostci k německému vojákovvi, který si myslel, že s ním chtějí vyhandlovat jídlo za zbraně nebo za munici; přehodili mu přes hlavu pytel od uhlí a pak ho ubíjeli láhví od piva jeden a železnou rourou druhý. Voják se motal jako slepá bába; bylo pozdě, aby si pomohl. Tu flašku mu rozbili o lebku a pak ho bodali střepy. Výrostci s ním mluvili skrz pytel. Nenamáhal se tím, aby ho odtáhli do chodby v domě a dobili ho tam. Pytel mokval krví. Tloušťík to viděl, až když zbyly z láhve jen střepy a na zemi červená špinavá louže. Někaká žena křičela, jako by to byl někdo, koho zná: „Chcete ho ubít?“ A pak křičela v běhu: „Chtějí ho ubít; chtějí ho ubít.“ Taky je nikdo nezastavil tím, že na ně křičeli z oken v okolních domech, nebo běželi od toho, jako ta žena, aby toho nechali, že toho bylo za těch šest let okupace dost.

Chlapec sledoval kolonu. Měl kruhy pod očima. Nevypadal, že vstal ráno z ustlané postele. Zajatci se vynořili pokaždé ze vzdáleného ohybu silnice u městských jatek, která tam navazovala na řeku, takže to na dálku vypadalo, jako by vojáci vycházeli ze zátociny v řece. Tloušťík už měl spočítáno, jak dlouho to každé koloně trvá, než sem dojdou. Chlapec teprve odhadoval, kdy asi dojdou

k mostům. Byly to teď nejméně dvě tisícovky zajatců. Předtím jich bylo deset nebo dvacet, možná třicet tisíc.

„A teď jsi je viděl, v celý jejich zašlý slávě; tak udělej čelem vzad a jdi k Tlustému teleti,“ řekl tlouštík.

A potom: „Proč by ses radši už nevěnoval radovánkám?“

A nakonec: „Už přece víme, jak má život vypadat, ne?“

Ve chvíli, kdy se ti první z nových kolon přiblížili, udělal tlouštík pro jistotu několik kroků dopředu, neměl tolik času starat se o chlapce. Pokud zabrousili zajatci příliš blízko ke kraji chodníku, stačilo je okřiknout a hned ukročili do silnice.

„Jako vyplašení psi,“ podotkl tlouštík. „Vylekaná zvířata.“ Bavila ho jejich poslušnost. Ještě začátkem okupace si mysleli, že jim porostou stromy až do nebe.

„Hele, my jsme se už viděli a nemusíme si nic povídat,“ řekl tlouštík. „Ale tady a teď je to čistej vojenskej prostor a já mám svý rozkazy a na mou odpovědnost tu nesmí nikdo okolkovat.“

„Jsem tu jako vy,“ řekl chlapec. V očích se mu mihlo podráždění, výčitka nebo vzdor nebo nějaká myšlenka.

Vybavil si, jak v Drážďanech zneškodňovali nevybuchlé bomby. Esesáci přijeli ve čtyři ráno na barák do jejich lágru, vybrali osmnáct lidí, naložili je na vojenský nákladák a odvezli do Drážďan. Pracoval v pobočném lágru Buchenwaldu v Meuselwitz bei Leipzig, v někdejší továrně na kuchyňské nádoby, z které se stala munička. (Jednou mu gestapák řekl, že slyšel, že má zlaté ruce, a nechal ho, aby mu spravil revolver.) Na předměstí Drážďan, už v ruinách, asi šest kilometrů od středu města, je ubytovali v polorozbořeném rodinném domku, jehož obyvatele to zabilo. Rozdělili je po třech. Voda netekla. Dva dny nedostali nic k jídlu. Našli v troskách cukr. Tím se živili. Němci je první den vzali do staré sokolovny se strženým stropem, rozbitým nábytkem, židlemi, stoly a kredencí

a poddůstojník SS jim ukázal na maketě bomby, jak odstranit z pumy zápalník. Dali jim klíč, čtyřiadvacítku a sedmadvacítku, a lopaty, rýče a smetáček. Vykopali u té první hlínu asi dva a půl metru do hloubky, okrouhlý příkop. Brali a vyhazovali mazlavou hlínu dlaněmi. Šlo každou vteřinu o kejhák. Slezl k té první pumě dolů jako veverka. Nebo jako pavouk. Ležela už obnažená, kapku rezavá. Jeho soused se díval na nevybuchlou pumu a syčel: „Teď jsme jim dobří.“

„Co?“ zeptal se ho, protože dobře neslyšel.

„Není ti jasné, co chtějí?“

„Co?“

„Zapomeňte na svoje mrtvé, zatímco my se postaráme, s vaší pomocí, o ty svoje.“ Nemusel říkat, že němečtí mrtví mají větší cenu. Zvykli si na bezcennost svého života; odtud to bylo zřejmější.

„Máme snad na vybranou?“ zeptal se ho. Bylo lepší zapomenout a soustředit se na pumu a zápalník.

Němci neviděli rádi své mrtvé neodstraněné ihned. Tahali je, s pomocí jiných vězňů, do nejbližšího skladu pekárny, kde se pekl chleba. Bylo tam vedro a mrtvým v jejich otevřených očích usedaly mouchy. Snažil se odstranit zápalník, jak mu to esesák ukázal, a nemyslet na to, co se stalo mezitím těm ostatním klukům. Až na něho a ty dva, s kterými ho dali dohromady, vyletěli všichni do povětří, i se zápalníkem a bombou, kterou se pokoušeli zneškodnit. Nedalo se předvídat, která z nevybuchlých pum je načasovaná. Zacházel s klíčem opatrně. Mohl se splést jen jednou. Kolem byly trychtýře po nespočtu bomb, které vybuchly. Zneškodnil od pondělka do soboty čtyři bomby. Esesák, který na ně dohlížel a obcházel asi sto metrů od nich, aby na ně viděl, ale kryl si čelo i záda, prohodil, že se čtyřikrát narodili. Ty zneškodněné bomby jim pomáhal naložit na nákladák. Pro Němce to byl černý únor. Pro ně taky.

Pumy byly asi sto osmdesát centimetrů dlouhé a vypadaly jako ryby. Nebo jako obrovská zvětšenina dětské šipky s kormidlem.

Zažil tenkrát poprvé za tři roky v lágrech Němce i esesáky, že se chovali slušněji. Měl v sobě ten špatný pocit, když slezl k té první bombě a hrál si se zápalníkem, jako když jeho táta spravoval doma hodinky, které po jeho počínání už byly k nespravení. To bylo patnáctého února, vzpomínal si. Ne tak dávno. Hledal ve tvářích zajatců. Znal ten pocit, jako by se chtěl domluvit sám se sebou v cizím jazyku, kterému nerozumí.

Dohledával se ztracené rovnováhy, jako by levá strana jeho spánků doplňovala nějakou myšlenkou nebo vzpomínkou tu pravou a ta pravá zase tu levou stranu hlavy.

„Co tím chceš říct, že seš tu jako já?“ opáčil tloušťík. „Seš snad Revoluční garda? Nebo Národní výbor? Nebo nějaká soukromá vojenská jednotka? Je ti vůbec aspoň šestnáct? Kde ses tu vůbec vzal? Co pořád strkáš prsty do ohně? Chceš vo ně na poslední minutku přijít? Jak to, že tě na druhý straně vůbec pustili? Vypadáš, jako bys toho moc v noci nenaspal. Tak se podívej: svoje už jsi viděl; víc se dít nebude; koukej vypadnout. Mám jen jednu trpělivost. Jestli sis myslel, že skáčou, přesvědčil ses, že neskáčou. Něco jinýho to bylo v noci.“

V chlapci se něco sbíralo. Odejde? Měl by. Ať si s ním nezahrává. Řekl mu to už třikrát.

„To s tím, proč jsem přišel sem, nemá co dělat,“ řekl chlapec. „Jsem tu a chvíli tady chci zůstat. Na mě žádný zdejší zákazy neplatí.“

„Potřebuju tu mít přehled. Ne se rozptylovat. To by se mohlo stát neštěstí.“ (Co tím chtěl říct, tím zdejší, pomyslel si tloušťík.)

„Já vám tu snad nepřekážím.“

„Neříkám, že mi tu překážíš nebo nepřekážíš. Povídám ti, že tady musím mít volný ruce, kdyby něco. Nesnaž se mě rozčítit. Nebo se stane neštěstí.“

„Nepřišel jsem se hádat. Chci to vidět, jak jdou.“

„To už sis snad užil, ne? To bys mě naštvál, kdybys mi nevěřil, že neskáčou. A kdybys mi chtěl nabulíkovat, že tě zajímá, jak jdou. Tak se na ně podívej do zásoby. Můžeš se líp a s větším přehledem dívat z druhý strany.“

„Chci je vidět zblízka; to je všechno,“ řekl znovu chlapec. Díval se na oddíl velmi mladých zajatců. Těm nejstarším z nich nemohlo být moc nad devatenáct.

Vzpomněl si na hitlerjugend, kteří v říjnu 1944 v Auschwitz-Birkenau hráli fotbal proti mužstvu Waffen-SS a proti smíšeným, židovským a ostatním vězňům z Cikánského tábora, kteří čekali na zaplynování, než vyřídí sprchy a krematoria čtyři sta a potom druhých čtyři sta tisíc lidí z transportů z Maďarska. Ostatní museli čekat, třebaže cyklonu B bylo dost. Kdo utrpěl kopnutí nebo si dovolil kopnout německého protihráče, šel po zápase rovnou do sprch. Pak hitlerjugend zabíjeli osobní dýkou u polní kuchyně krysy a krájeli si zakrváceným nožem z vojenského komisárku, aby dokázali svým vedoucím i sami sobě, že jsou otužilejší než jiné plemeno. A nakonec, aby oslavili vítězství v kopané proti vězňům, ještě než se odešli umýt, vybrali z jednadvacátého baráku rabíny, aby chytali krysy do rukou. Komu z nich se snad nechtělo nebo to nedokázal, ne proto, že by se štítíl, ale protože chytat krysy do rukou nebylo tak snadné (přeběhly v pár vteřinách z jednoho konce baráku na druhý nebo zalezly pod kavalce do děr), šel na nákladák.

Vedoucí hitlerjugend říkali svým svěřencům, že osobní zkušenost je víc než knihy, než divadelní představení, úpadkový obraz nebo nějaké osmitónové koncerty. Opakovali heslo oberführera, že když slyší slovo kultura, sahá po revolveru. Ať se podívají, jak vypadají v lágru ti, co četli knihy, chodili do divadla, dívali se na úpadkové obrazy a poslouchali osmitónové koncerty, jazz a swing, židovskou a negroidní hudbu.

Neměl rád svou paměť. V zápase paměti se zapomněním nadržoval zapomnění.

Viděl v duchu, jak mu po utkání hitlerjugend nařídil, aby zarazil do země kůl, do hloubky půl druhého metru, a udusal zemi. Nevěděl, k čemu má kůl sloužit. Pak, s rukama za zády, přivázali za zápěstí a zavěsili dva hitlerjugend rabína, který nechytíl krysu, aby se nohama dvacet centimetrů nad zemí vyrovnal s tíhou svého těla.

„Neříkali ti doma, že všeho moc škodí?“ zeptal se tlouštíček jízlivě.

Každých padesát nebo sto až dvě stě metrů provázely kolonu po dvou nebo po třech hlídky Revoluční gardy. Tlouštíček pokaždé, když je viděl, jen zmlkl a zdravil je pohybem hlavy nebo prstů, nebo posunkem, aby to nevypadalo, že si tu nedovede udělat pořádek.

Kam až se dalo dohlédnout, buď směrem k jatcům, nebo naopak v protisměru k budově Předsednictva vlády, neviděli nikdy víc než tři „er“ gardisty. Vypadalo to, jako by vojáci pochodovali do zajetí sami. Jako by se zbytky jejich poslušnosti slily. Vypadali, jako by šli dobrovolně ve snaze vystříhat se něčeho, čeho se asi pořád báli. Mysleli na rozbité a spálené Německo? Na svůj osud? Osud svých rodin? Nebo na spálené a rozbité země, které nechali za sebou? Na masové hroby, zavražděné zajatce, zdecimované civilní obyvatelstvo? Vystavovali svou bezbrannost jako štít na odiv strážím a chránili se tím, že jich šlo tolik pohromadě?

„Jdou, jako dřív chodili Židi,“ řekl tlouštíček. „Nikdo jim nebude věřit, počítám, takových deset tisíc let. Zase se scvrknou, na to se vsaď. Německo je jako prst v rukavici, která je mu malá. Volnej prostor v Evropě už není. S námi zacházeli jako hospodář s včelou. Chtěli med, ne včely.“

Na to výrostek neřekl slovo. To bylo prvně, co tlouštíčka napadlo, že na to přišel, proč se mu ten kluk vnutil.

„Tos možná taky slyšel, tu zkazku o tom chlápku, co pískal a šlo za ním tolik kryš? A s krysama lidi, z jedny země, kde nepochodili, do druhý země, kde na ně čekalo ještě větší zklamání.“

„To asi není tenhle případ,“ řekl výrostek.

„Poražený přece jen vypadají víc jako lidi,“ řekl tloušťík.

„Kolik jich už bylo?“ zeptal se výrostek.

„Půl Schörnerovy armády. Bohužel nám uniklo z rukou pár divizí hrdlořezů SS. Ty nejhorší se probili na západ.“

Tloušťík měl tlusté břicho, stažené širokým německým opaskem zajatých oddílů *Afrika-Korpsu* a skladů *Afrika-Korpsu*, kterých se v Praze našlo asi osm. Většina tloušťíkova oblečení byla německého původu, včetně bot a šedého trička pod košilí. Bylo slyšet hučení, jak se slévaly kroky, šoupání bot po velkých dlažebních kostkách. Řeka studeně, střídavým proudem protékala pod mostem podle síly větru.

„Kdo seš?“ zeptal se najednou tloušťík. „Kdo vůbec seš?“

A jako by mu chtěl dát čas na odpověď, nebo se obrnit proti tomu, kdyby žádnou nedostal: „Jestli ti snad někdo říkal, že ještě skáčou, tak už dávno neskáčou. Poslední, co skočil, sletěl, když už svítalo.“

Nakonec se tloušťík pátravě podíval: „To by mě zajímalo, kdo seš?“

Výrostek sundal čepici. Byla to hadrová čapka v italském střihu, tloušťík věděl, že tyhle čapky se nosily jinde než na frontě.

Výrostek odhalil ty na tři milimetry ofkané vlasy. Byl dohola. Pak si vysoukal rukáv na levém předloktí. Ukázal tloušťíkovi vytetované číslo s dvěma písmenky, velkým a malým C na levém předloktí, celkem pět čísel.

Najednou odvrátil tloušťík oči od těch vytetovaných čísílek. „Tak sakra,“ řekl. „Co se tu děje?“

„Nechcete radši střílet?“ řekl rychle výrostek.

Viděli oba, jak z řady, která míjela dřevěné zábradlí ze strany proti nim, se najednou oddělil zajatec. Měl těžké šněrovací boty a děravé kalhoty, ohrnuté u kotníků. Běžel s napřaženýma rukama proti nim. Měl rozpjatý kabát bez knoflíků a skloněnou hlavu s rozčuchanými slámovými vlasy, slepenými potem, jako by do nich snad chtěl narazit jako býk. Prudce dýchal. Bylo to vidět, protože měl otevřená ústa, nadouvaly se mu zarostlé tváře, jak se mu nedostávalo dechu. Tloušťík uchopil samopal a namířil ho proti zajatci. Tím ho nezarazil. Snad ho zajatec ani nevnímal.

Teď byl zajatec tak na dvacet kroků, takže dal tloušťíkovi čas zvednout hlavěň do výše jeho břicha a prsou, ještě než stiskne spoušť nebo než by mohl zajatec doběhnout buď k jednomu, nebo až k druhému z nich.

„O to se nestarej,“ syčel tloušťík. Měl automat odjištěn. Kdoví na co ještě čeká, myslel si chlapec. V modrých očích se objevil hněv.

Asi patnáct kroků od nich najednou zajatec uhnul, krokem přiskočil k zábradlí a přehoupl se do vody. Minul jedno ze spuštěných lan druhého mostu, jako by ho chtěl chytit, ale nechytil se.

Voda vystříkla. Padl do ní jako žok. Bylo vidět jednu rozevřenou botu, než zmizela i noha.

„Tak ještě skáčou,“ řekl tloušťík. „Hm...“

„To ho chcete nechat ve vodě?“ zeptal se výrostek.

„Co je ti do toho?“

„Tak sakra střílejte,“ řekl výrostek. „Nebo mi to dejte. Nechcete to do něj náhodou vyšíť dřív, než se vám ztratí?“

„Tak voni ještě pořád skáčou, kurvafix,“ dodal tloušťík. Nechtělo se mu střílet?

Na hladině se dělala kola, která proud odnášel pod visutý most a dál.

„Necháte ho pláchnout? To ho chcete nechat uplavat?“ ptal se chlapec.

„Ty, co skákali v noci, měli ještě šanci, tenhle ji už nemá.“

„Nechcete ho radši náhodou zabít?“

„Ty, co skočili v noci, nechali většinou uplavat.“

„To sem si moh myslet.“

„Kam se tady dá uplavat?“

„Zabte ho, než bude daleko.“

„Povídám ti, aby ses mi do toho neplet. To není tvoje věc. O to se mi nestarej.“

Potom zvedl samopal, aby mohl střílet přes zábradlí dřevěného mostu. Musel si ho přetáhnout s řemenem přes hlavu. Pro velké břicho by bez toho nemohl hlaveň namířit přes zábradlí dolů.

„Myslel jsem, že s tím divadýlkem už skončili,“ řekl.

Připravoval si samopal ke střelbě. Chlapci se to zdálo pomalu. Mezitím se žádný ze zajatců nevychyloval z řady. Kolony šly pohromadě, jako by ten jeden zajatec byl výjimka. Během několika vteřin minula jednotka, ke které patřil skokan, zábradlí. Nikdo z nich se nedíval k řece, hleděli jen před sebe. Snad si ani nevšimli hradu nahoře na kopci. Asi by je už nezajímalo, že ještě nedávno si tam vykračoval Hitler. Věděli, že už je po něm? Ze zajatců čišela netečnost. Byla jim zima. Měli hlad a nevěděli, co s nimi bude. Věděli z vlastní zkušenosti, jak se zachází se zajatci. Kdoví jak dlouho šli a nespali.

„Nedá se jim věřit, pořád ještě skáčou,“ dodal tloušťík.

Bylo slyšet hvízdání ocelových lan visutého mostu a vlnění řeky, těžké kroky zajatců, co měli boty, a vrzavé zvuky, jak pracovalo čerstvé dřevo prozatímního mostu.

„Tak pořád ještě skáčou. Tenhle je první, co za mý služby skočil.“

„Tak co?“

„Ty se mi tady do ničeho neplet,“ řekl zase tloušťík.

„Nenechte ho uplavat,“ opakoval výrostek. Sledoval zajatce. Všechno se zpomalilo.

„O to se neboj.“ Pak řekl: „Nebud' zbytečně krvelačnej. Takhle to stačí. Tohle si už vyřídíme.“

Za chvíli se zajatec vynořil. Dalo se odhadnout podle vírů a pohybu vody, kde plave. Snažil se chytře – nebo bezděčně – podplavat most pod vodou, pořád proti proudu, což ho zpomalilo, a potom, neviděně obrátit a s proudem doplavat k nějakému žebříku u navigace na druhém břehu? Nebo ho to stahovalo pod vodu?

„Co kdyby to chtěl udělat každěj?“ vedl tloušťík na dálku rozhovor se zajatcem, kterého teď bylo svrchu vidět. „Proč chceš, abych byl krvelačnej? Do včerejška jsem byl krvelačnej, ale dneska už nejsem. Dneska už jsem nechtěl bejt krvelačnej.“

„Střílejte,“ nabádal ho chlapec.

Tloušťík se obrátil k výrostkovi, jako by ho neslyšel: „Tak utopit se mi nechtěl. Jenom skočit. Jsme nakonec všichni na světě rádi, nemyslíš?“

„Zabte ho,“ opakoval chlapec.

„Trpělivej zrovna nejsi.“

„To ne.“

„Velkomyslnej asi taky ne, co?“

„Zabte ho,“ řekl zuřivě chlapec. Měl v očích něco nečitelného.

„Je to studený,“ mluvil tloušťík se zajatcem. „Je to daleko studenější, než jak to ze silnice vypadá; nebo jak to vypadá, když takhle svítí sluníčko. Skočit se tam dá snadno. Horší je vylezat.“ Pak řekl: „Slunce se mně zdá dneska unavený. V noci byl stejně unavenej měsíc,“ obrátil se k chlapci. „Myslíš, že loví ryby?“

Bylo vidět, jak si zajatec ve vodě pracně svlékal kabát, který nasával vodu, těžkl a stahoval ho pod hladinu. Jak se snaží rozšněrovat a zout boty.

„Tak ty jsi můj první, co skočil,“ říkal tloušťík skoro dobrácky k zajatci. Mířil hlaveň neobratně. Pohyboval jí tak, aby sledovala zajatce ve vodě, jako by si to nacvičoval. Chvilí dával zajatci čas, aby mohl plavat. Potom se zastavil špičkou hlavně u zajatcových nohou. „Jsi už teď víc mrtvej než živej, chlapečku.“

Zajatec asi nedokázal odhadnout, jak nepatrně se prve ponořil pod vodu, když se snažil dostat pod visutý most. Dalo se odhadnout, že se utopí, ještě než se dostane doprostřed proudu. Nebo se vyčerpá příliš brzy. Poddával se teď proudu.

„Máš mrtvý oči, i kdyby ses ještě díval,“ řekl tloušťík zajatci.

Přehlédl šířku řeky a do délky, kde se ztrácela v zákrutech.

„Včera bych ti řek, že chytřej vojevůdce radši prohraje bitvu, než aby prohrál válku, ale to už dneska neplatí.“ Ještě si mumlal: „Lidi dávaj hlavu v sázku pro hodně nimravý věci.“

Tloušťík střílel na zajatcova stehna. Byly to dvě dávky, první krátká, jako by to jen zkoušel, a druhá dlouhá. Střely rozčísly hladinu, jako když někdo škrtá podle pravítka, aby zahrnul nebo spojil svou čarou dva výběžky. To byly nohy člověka ve vodě. Ozvěna střelby naplnila dutě prostor mezi oběma mosty, ale různě. Trochu se voda zbarvila krví, ne moc; proud byl kalný. Výrazněji se daly rozeznat olejové skvrny, co vytékaly ze stok.

„Nemá už čím utýct,“ řekl tloušťík. „I kdyby uplaval až tam, kde už nejsou žádný naše hlídky.“

A potom: „Stejně už musí plavat jen rukama. Musí mít hodně silný ruce. Pomáhá mu proud. Nachlastá se vodičky. Ochutná, z čeho vaříme pivo. Může si posloužit syrovou rybičkou k snídani. Jako Japonec. Japonci jedí ryby za syrova. To by mě zajímalo, proč skáčou. Co je to vždycky napadne, a proč zrovna u mostu?“

Tloušťík se podíval na výrostka: „To ti snad někde řekli, že tu ještě skáčou?“

Zasmál se krátce. „I kdyby se dostal na břeh, už nemá, čím by vylez. Po čem by chodil. Prošil jsem mu nohy jako houžev – podle pravítka. Může mu to vyjít jen ve vodě. Ne na břehu. Leda by mu nějaký náš člověk pomohl. Co ty na to?“ Ještě řekl: „Třeba ho to nebolí. V ten první moment žádná rána nebolí. Bolest přijde až potom.“

Výrostek spolkl slinu.

V tu chvíli viděl chlapec v duchu ty lidi z Budapešti; muže, kterému poslali do komína syna, a nechali starého, aby ho doprovodil. Muž doprovázel syna až ke dveřím koupelny, ale když chtěl jít s ním, strážě ho nepustily.

Ten člověk pak ležel na zemi. Bylo bláto po dlouhých říjnových deštích. Byl venku už dvanáct hodin. Zaryl nehty do bláta, jako by odtamtud chtěl něco vyrvat.

Večer ho přemlouvali ostatní vězňové, aby radši šel s nimi do baráku, než ho zastřelí. Chtěl se nechat zastřelit. Když k němu přišli podruhé, aby šel na barák, zapřísahal je, aby zvedli kameny a šli se bránit. Prosil je, aby rozbili pár lebek alespoň těm Němcům, co byli po ruce.

Udělal kolem něho zeď, aby ho němečtí strážníci neslyšeli. Jeden z vězňů toho člověka uhodil do obličeje, aby ho umlčel, v jeho vlastním zájmu. Zaplynovali by je všechny.

Strážný zastřelil jako prvního toho člověka, který ho uhodil. Pak si prostřílel cestu k tomu, co klečel.

„Ty se tu modlíš?“

Muž na zemi mlčel.

„Zastřelím tě taky. Jsem jenom člověk. Jsem taky jen z masa a krve. Se mnou si nikdo nebude zahrávat.“

A zastřelil ho. Neptal se už nikoho na nic. Nechal kolem sebe a za sebou asi tucet zastřelených. Odešel s výhrůžkou, že zítra pošle do komína

sakumprásk celý barák, všech tisíc mužů. V Auschwitz-Birkenau je lidí dost. Víc, než může Německo uživit. S nikým se nebude mazlít. Za zády mohl slyšet, jak ti druzí mizeli v baráku.

„To máte tak málo munice, že jste mu prostřílel jen nohy?“ zeptal se místo odpovědi chlapec.

„Seš moc krvelačnej. Ty bys ho rovnou zabil, vid’?“

„Na co si ty kuličky šetříte?“

„To není tvoje starost,“ odpověděl tloušťík stejně dobrácky jako prve.

Tloušťík zasunul do samopalu čerstvý zásobník.

„Nedělej mě nervózní,“ řekl. „Nevěděl jsem, že pořád ještě skáčou. Nejde přece o to, že by někdo šetřil municí. Munice máme dost. Žádný účetní nám patrony nepočítá. Taky už není válka. Je první den po válce. To bys měl oslavit, ne?“ Myslel na to, jak daleko se náhle zdá včera. Mají před sebou to nedohledné báječné zítra. Co ten kluk ještě chce? Něco dohonit. Zasmál se, jako by něčemu nevěřil. „Copak by mě napadlo, v jasným dni, první den po válce, že ještě skáčou?“

Vody řeky plynuly údolím špinavě středem města. Svítilo slunce a vanul vítr. V třetině koryta plul žlutý kufr, otočený dnem vzhůru. Otevřené víko kormidlovalo kufrem, takže se otáčel pomalu kolem své osy, proplouval dál a dál s proudem.

Uvolněné pruhy řemenů doplnily z druhé strany kufru kratší řemeny s přezkami.

Zajatec si počkal na kufr, aby se chytil jeho okrajů. Zachytil se víka. Kufr ho neudržel. Začal se potápět.

„To má z toho, že skáčou,“ řekl tloušťík.

Konečně zajatec objevil, že se nemůže pověsit celou vahou za kufr, a manévroval tak, aby ho kufr udržoval nad vodou a pluli s proudem. Vodu pořád tak mírně zbarvovala jeho krev. Mísila se

s kalem a nikdy docela nezrudla nebo se to rychle zředilo. Z odpadních rour neustále vytékaly splašky.

Tloušťík překrojil přímkou, která tentokrát zahrnula do své čáry paže toho člověka ve vodě blíž ramenům.

„Pořád ještě skáčou,“ říkal přitom. Měl to jako utkvělou myšlenku.

„Zabte ho,“ řekl chlapec.

„A je to, ne?“ řekl tloušťík vyčítavě. „To ho snad lituješ? Trochu ho potrápíme, ne? Kapínku si s ním pohrajem.“

Ocelová lana zazpívala ve větru. Kolony zajatců šly svou cestou, proti proudu řeky. Za pár vteřin zajatci, kteří míjeli ústí mostu, nevěděli nic.

„Aspoň sto jich vidělo, jak skočil, ale skočí vždycky jen jeden. Už se v tom nevyznám, co jim nejspíš hlodá v makovici. Ani v noci jich neskočilo víc najednou.“

Tloušťík si navlékl samopal zase přes hlavu. Držel ho na bříše. Měl mohutný břich, jako na obrázcích Rudolf II., který pěstoval v Praze magii, alchymii a osobní kouzla, nebo břicháči na plakátech na dvanáctistupňové pivo. „Byl by omyl si myslet, že to nezvládnou. Co jim to vjede do hlavy, že pořád ještě skáčou?“

Chlapec se otočil k druhému břehu. U hromady kamení, připraveného v obrovských pyramidách k výztuži navigace u hromad s pískem, vytahovali zajatce pomocí háků a tyčí z vody.

Náhle vztyčili uprostřed kamenů stožár. Za chvíli se začal vinout podél stožáru čmoud. Vypadalo to, jako když hoří mokré dříví. Nato sem dolehl křik.

„Tady skáčou a na druhý straně je vytahují a zapalují jako krysy, mají to rovnou i s kremací. Povídal jsem ti, že mi to připomíná tu starou píšťalu.“

Chlapce nezajímalo, jakou píšťalu měl na mysli.

Tloušťík s páskou „RG“ na rukávu pozoroval střídavě kolony a hromadu se stožárem na protějším břehu. Plně ho to zaměstnalo.

„Nemůžou už nic. Vůbec nic. Jsou zmrzlí na kámen. Leda skákat jak šílený rosníčky. Jako letec, kterej skočí a už ví, že se mu neotevřel padák. Kdo by se chtěl smažit jako krysa se zapáleným ocasem?“

Chlapec se odvrátil od stožáru, který už hořel.

Viděl v duchu na zlomek vteřiny ohradu z červených cihel, kde byly sprchy, komora a spalovna. Sedm dní v týdnu tu stoupal kouř, kolem dokola páchl vzduch, seškvařené vlasy, nehty a kosti, kůže a tuk. Nebo jako by se tam vyráběl kliš nebo mýdlo.

Byl u toho, když vybrali jeho malou sestru na špatnou stranu. Rozdělili je na rampě, potom se rodiče ztratili. Hledali je asi půl hodiny. To už byli otec i matka a asi šedesát lidí, kteří kdysi tvořili jejich rodinu, v komíně.

Bál se, že je to v něm tak jako klíšťata, co se zahryznou člověku do kůže a buď je vyřízne i s kůží, nebo se jich už nezbaví. Připadal si, jako by se nakazil nemocí, kterou už nemohl nakazit nazpět ty, kteří nakazili jeho. Byl v lágru tenkrát dvacet osm nebo dvacet devět dní. Komín byl od jeho baráku asi na vzdálenost fotbalového hřiště. V každém kousku popela byla jeho sestra. Myslel na tu půlhodinu, o kterou žila déle než matka a otec. Noc to oddělila jako tisíc let. Nebo se to zdálo kratší než vteřina, než jedno ohlédnutí.

„Není to veselejší než včera?“ zeptal se tloušťík.

A dodal: „Prostě pořád některý ještě skáčou.“

Zajatci se hrbili. Byly to teď starší ročníky. Hořícího stožáru naproti si skoro nevšíмали; ti, co šli za nimi, se tam dívali.

„Pozor!“ křikl chlapec.

Tloušťík nejprve vystřelil ze samopalu na hrudi, pak automat zase svlékl a dokončil střelbu pohodlněji.

„Tak pořád ještě, kdo by to řek,“ poznamenal. Tentokráte začal střílet dřív, a až potom si svlékl řemen se samopalem přes hlavu.

Zajatec se několikrát ponořil. Vypadal z výšky jako potápěč ve skafandru, když je v něm víc vzduchu, než aby se mohl dostat pořádně pod vodu, nebo jako žába. Hlavu, ruce a nohy měl jako tykadla.

„Když skočil, byl lehkej; teď je sám sobě těžkej,“ řekl tloušťík. „Podívej, jak mu kabát pije vodu.“

Voda kolem pláště se teď zabarvila sytější než prve. Tloušťík si zase vyměnil zásobník. Kolony šly hustě, jedna za druhou, ale nešly rychleji.

S rachotem, který přinesl vítr z protějšího břehu, se zřítíl stožár. Chlapec se dolouдал k hromádce dlažebních kostek, které ležely na konci prozatímního mostu.

„Že by se ti ještě chtělo,“ řekl tloušťík. „Něco jinýho je, když skáčou.“

Chlapec se díval na kostky, na zajatce a do vody. Naslouchal vrzání lan ve větru. Nedíval se, jak krev člověka barvila vodu a jak ji víry promíchaly s kalem. Odpadní roury chrlyly vytrvale svůj sajrajt.

Vrátil se v duchu ke komandu rybářů. S Arturem Cohenem jezdil na loďce odebírat na ostrovy rackům vajíčka.

Ptáci byli na vodě bílí jako zimní hvězdy. Živili se rybami, které se živily popelem. Pak se ukázalo, čím se živily ještě víc než popelem.

Pracovali tenkrát po pás nebo až po krk ve vodě. Nejprve kosili rákos a lovili za dozoru Waffen-SS kapry. Skosené rákosí vynášely ženy. Když rákosí vyschlo, krylo na frontách vojenská vozidla, tanky, pancěře nebo letadla na polních letištích. Potom vytahovali z bahna mrtvé, kteří se nafoukli, vyplavali a otravovali vzduch.

Jednou odpoledne zaslechli nad vodou píseň. Bylo to řecké děvče z komanda, kde pracovaly ženy z Balkánu. Přicházelo sem několik dní řezat rákos.

Potom zpívalo každý z těch sedmi dnů a všichni čekali, až začne. Bylo to krásné. Bylo to, jako by se něco velice vzdáleného najednou přiblížilo. Zpěv v cizí řeči, které nerozuměli, ale v němž nebyla zima, kterou cítili, vlhkost, kterou je ničila voda, když v ní byli od rána do večera, ani hlad, který je přiměl jíst syrové ryby. Ten hlas v sobě nesl slunce, jako je v sobě nese teplý noční vítr.

Osmý den byla neděle. Ve chvíli, kdy dívka začala zpívat, pošťovaly na ni německé strážce cvičené vlčáky. Psi ji roztrhali dřív, než její zpěv zlomil výkřik a než obojí splynulo.

Pak slyšeli jen hlas vody. Byl to vždycky hlas vody, v kterém byl zpěv toho mrtvého řeckého děvčete.

Ten den přeložili Artura Cohena z komanda rybářů do jiného komanda. Už se nikdy neviděli.

Popel z vytažených a spálených těl nakládali na loďky, s kterými se plavili doprostřed rybníků, kde byla hloubka, a vysypávali ho tak dlouho, než se ze všech z bahna vyplavených a vykukujících mrtvých stal nový popel.

Pozoroval někdy vodu a poslouchal, jako by čekal, až se ozve zpěv té řecké dívky, který už se nikdy neozval.

Vybíral pak zase vajíčka rackům pro ženu strážného, která se jmenovala Hilda. Připlouvali s plnými koši, buď k večeru, když vypluli zjitra, nebo ráno, když vyplouvali na noc.

„Kde sis opatřil ty golfky?“ zeptal se tloušťík.

„Naproti v hotelu Gráf, kde je teď Repatriační stanice,“ odpověděl.

Tloušťík zkušeným pohledem pozoroval výrostka a hromádku dlažebních kostek a kolony těch starších ročníků.

„To si žiješ, když bydlíš v hotelu,“ řekl tloušťík. „To si to někdo vážně umí zařídit!“

Dával pozor, co chce chlapec s kamením udělat.

„Co říkáš, že tam teď je?“

„Vývařovna a Odvšivovací stanice,“ odpověděl chlapec. „Zdravotní stanice a nocležna pro ty, na který se nedostalo v YWCE, v Domově křesťanských dívek nebo v YMCE. Vydávají tam Repatriační legitimace.“

„Tak tam ses doslechl, že ještě skáčou? To se to tak rychle rozkřiklo?“

Chlapec neodpověděl. Díval se na druhou stranu řeky.

Na protějším břehu, kus od hromady s pískem a kamením, myl nějaký Rus koně. Byl to šedý kůň. Leskl se ve slunci jako socha.

Vybavil si osm zajatých sovětských důstojníků. Němci je vyzvali, aby se, jako všichni nově příchozí, svlékli donaha a šli se koupat. Důstojníci chtěli, aby je převzal také důstojník. Jejich mluvčí byl chlap jako hora. Nakonec šel strážný pro komandanta.

„Co chcete?“ zeptal se komandant.

Obr vystoupil o krok z řady. Stáli přesně v řadě, hlavy nahoru.

„Jsme důstojníci a žádáme, aby se s námi zacházelo podle Ženevských konvencí. Očekáváme, že nás předáte vojenským úřadům.“

„Ach,“ zasmál se německý velitel. „To slyším prvně, že by váš stát – jestli tomu tak chcete říkat – podepsal Ženevskou konvenci.“ Poplácával se bičíkem do dlaně. Měl pistoli v zapnutém pouzdře. Ani se neobtěžoval ji vytahovat.

„Tak vy si doopravdy myslíte, že nebudete poslouchat německého strážného, protože není důstojník?“

Znovu se zasmál. „Chcete skutečně, aby vás převzal důstojník?“

„Přesně to je, co žádáme a na čem trváme,“ řekl obr.

„Pánové, lituji. Skutečně lituji. Máme tak málo důstojníků ve zdejších zařízeních. Jsme nuceni nasazovat řadové strážné.“

Usmál se potřetí. Najednou uhodil obra bičikem do tváře. A vzápětí na něho začal rvát, aby si uvědomili, kde jsou. A šel, aby uhodil každého z těch zbylých sedmi ruských vojáků bičikem na koně do obličeje, stejně prudce jako předtím obra.

Na tvářích ohromených Rusů naskákala krvavá jelita. Nebyli schopni se bránit. Chování německého velitele je ochromilo. Obrovi tekla po tváři krev do úst a přes rty na bradu a po krku na límec.

Velitel věděl, co dělá krev. Odcházel od nich, aniž by i teď vytahoval pistoli nebo se otáčel, jako by odcházel od spráskaného psa. Ruští důstojníci se ani nepohnuli.

Na jediné slovo strážného se Rusové svlékli donaha, složili si svoje šaty, boty a prádlo před sebe, pak to na rozkaz strážného zvedli a s rančkem svých svršků šli do sprch, kde padal z kropiček cyklon B. Strážný říkal: „Snad jste si nemysleli, že jste něco víc než Židi. Tady jsou všichni Židi, Rusové nebo Američani, Francouzi nebo Angličani. Kdo je v Německu cizinec, je Žid a musí poslouchat.“

A když je plynovali, říkal komandant: „Všichni jsou pro nás méněcenní jako Židi a Cikáni, a jako Židi a Cikáni taky skončí. Kdo je Žid nebo Cikán, určuju já.“

„Jak se vůbec jmenuješ?“ zeptal se tloušťík.

„A vy?“

„Hele, půjč mi ze zajímavosti na minutku ten tvůj Repatriační průkaz.“

Chlapec si sundal čapku. Za stuhou měl průkaz. Byla to červená dvoustránková legitimace se seznamem, kde za války byl, kde teď bydlí a kolik dostal od Revolučního národního výboru v Praze II peněz pro začátek.

Podal legitimaci tlouštíkovvi. Okopával hromádku dlažebních kostek špičkou a bokem svých bílých střevíců.

„Terezín, Auschwitz-Birkenau, Neuengamme. To slyším prvně. Buchenwald, to už jsem náhodou slyšel. Dachau jsem taky slyšel,“ říkal tlouštíík. „Taky o té skále v Mauthausenu jsem slyšel, že tam měli lom v propasti a vězňové nosili balvany v rukou po úzkých vysokých schodech nahoru, a kdo nedošel, sletěl, a že nechali pro zábavu skákat vězně dolů do louže s deštníkem jako padákem nebo je v lednu polévali nahé ledovou vodou. Cos dělal v Drážďanech? Tam to museli spojenci pěkně rozsekat, pak o tom psali Němci v únoru v novinách. Do té doby si mysleli, že mohou rozdávat rány sami. Tak jim na to odpověděli ještě větší ránou. Jak se říká, válka je jako box. Když chceš soupeře vyřadit, nemůžeš se s ním mazlit.“

Chlapec se sehnul a zvedl jednu z kostek. Byly to modré a bílé žulové dlažební kostky.

Myslel na esesmana Rudolfa Umscheida, sturmführera, kterého poslali do Cikánského tábora v Auschwitz-Birkenau z Mauthausenu v rakouských Alpách. Byl dlouhý jak bidlo. Mauthausen byl lágr třetí kategorie, s žulovým lomem, s vězni odsouzenými k trestu nejtěžších prací. Nikdo se nesměl vrátit. V kamenolomu bylo sto čtyřicet šest schodů, vytesaných do strmé skály. Heftlinci vynášeli kameny. Nahoře Bidlo hlídal. Kdykoli se mu zachtělo, strčil do nosiče na posledním schodu pažbou pušky. Nestalo se, aby vězeň s sebou nestrhl v pádu ty za sebou. Bidlo tomu taky říkal Umscheidovo domino. Padali jako domino. Jako kuželky. Neměl by tomu říkat Umscheidovy kuželky?

Přišlo mu to směšné.

O zabitých říkal, že jim neporučil, aby se pádem zabili.

„Je to vaše věc. Berete nám práci.“

V mrazu nastupovali v Mauthausenu ráno a večer před baráky. Nedalo se utéct. Z kamenolomu nevedl východ, kromě těch vysokých schodů. A nahoře byly žulové zdi, třikrát vyšší než Bidlo. Provinilé nebo obviněné z toho, že pracovali pomalu, poléval Bidlo ledovou vodou. Nebyl sám, esesáci se bavili, aby zahnali nudu. Kromě toho jim velení připomínalo denně, že z lágru se nesmí vrátit ani jediný vězeň.

Bidlo byl při tom, když esesáci proměnili u žulové zdi ruského generála v ledového muže. Stačilo ho v pětadvaceti stupních polévat vodou, předtím se musel svléknout donaha.

Bidlo si vymyslel novinku. Poručil vězni, který vynesl svůj kámen až nahoru, aby si vzal deštník, postavil se na okraj skály a skočil. Dole byla jáma zatopená vodou. Bidlo udělal znamení, odkud musí vězeň skočit, aby se snesl s deštníkem jako padákem do díry, které říkal Mořské oko. Komu se nechtělo skočit, tomu to odpočítal do tří. Ein, zwei, drei. A postrčil ho štulcem do zad. Někdy se skokan trefil. Kolem Mořského oka se rozlila krev, než ji smyl déšť.

V zimě zapadala jáma sněhem. Deštník musel příští vězeň s kamenem vynést nahoru.

Z Nizozemí přišla do Mauthausenu várka dokařů, kteří v Amsterdamu protestovali proti zacházení s židovským obyvatelstvem. Za měsíc poslalo gestapo rodinám do Holandska popel. Bidlo se jim posmíval: „Ještě jste nebyli v Alpách? Jste lidi z rovin. Zvykejte si.“

Lágr byl dobře kamuflážován. Američani, když dobyli Rakousko, bloudili v okolí čtrnáct dní, než tábor našli.

Bidlo horlivě chodil na kurzy rasové hygieny. Hodinu ráno, hodinu večer. Instruktor, oberführer neboli plukovník SS, dvojnásobný doktor heidelberské univerzity, vznesl otázku, která sturmführerovi Rudolfu Umscheidovi nešla z mysli. Urovnával si zamýšleně bříšky prstů svůj pruský knír. Snad si opravdu Židáčci nemysleli a nechtěli, aby si to myslel zbytek světa, že na nějakém podobně skalnatém kopci jako Mauthau-

sen, pro změnu v Sinajské poušti, ne v Alpách, daroval Bůh, kterého si přivlastnili a z kterého si udělali klacek na všechny ostatní, všechnu chytrost světa. Právě jim a nikomu jinému? Nebyli ochotni každého, kdo by věřil v jiného boha ukřičet nebo sprovodit ze světa? Nepokládali se za vyvolené? Nebyli pro ně ti ostatní méněcenní? Taková nadutost nemohla zůstat bez trestu, soudil oberführer. Tady se poučí o pravdě, i s důsledky. Bibli, kterou sepsali, chtěli uzákonit zkázu těch druhých. V bibli shledával instruktor prvopočátek všeho zla, proti němuž byli lidi tak dlouho bezmocní. Za slovo tolerance musí esesman strážet, ještě než dozní ozvěna.

„Vidíme všechno,“ kasal se sturmführer Umscheid, Bidlo. „Máme oči i v zadku: Arschaugen.“

Bidlu nevadilo, že většina vězňů nebyla židovského původu. Posílali je sem za nepřátelské činy proti Říši z Francie, Itálie nebo z Čech. Nejvíce tu bylo válečných zajatců. Pro Bidla byli všichni Židi, i když je zapomněli obřezat. Poučí se, než chci pnu, převychovaní prací, jak to na světě opravdu je.

„Tady splatíte své dlužky,“ říkal. „Co jste si zasloužili, máte. Váš Bůh je teď na naší straně.“

Posledního muže, který skočil, než sturmführera Umscheida převeleli do Auschwitz-Birkenau, se ptal, jestli má v břiše plyny, aby se mu líp letělo. Deštník byl z černého hedvábí, se zprohýbanými dráty, potrhaný na cáry.

„Hele, já když je střílím, tak je to něco jiného,“ řekl pomalu tloušťík. „Včera a v noci, to neříkám, to bylo ještě něco jiného. Počítám, že sis už taky svůj užil.“

Chlapec si kostku nechal v dlani.

„Neuengamme, Neuengamme,“ opakoval tloušťík. Vrátil chlapci legitimaci.

„To kamení nech radši na pokoji,“ dodal tloušťík. „Kdyžtak se dívej, jestli ti to udělá dobře, ale tamto zapomeň. Leda by zas někdo skočil. Kdyby zas někdo skočil, tak ti to půjčím.“

Chlapec byl v duchu s dětmi, co přijely do Terezína uprostřed války z Polska. V Odvšivovací stanici s nimi byly potíže, nechtěly se jít koupat. Nikdo si nedovedl vysvětlit, proč se bojí sprch.

U parního kotle se jich zmocňovala hrůza. Když je lázeňští mistři chtěli s pomocí sester a doktorů svléknout násilím, kousaly, škrábaly a bránily se, jako by jim šlo o život.

Lázně byly na uhlí. Kartáčky na zuby, mýdlo a ručník byly skutečné. Bylo to určené pro koupel, jenže ty děti v tom viděly úskok. Křičely „gáz, gáz“.

O půldruhého roku později to doktoři, sestry a lázeňský personál z terezínské Odvšivovací stanice pochopili, když jim v Polsku říkali: „Jděte se koupat. Neztraťte své mýdlo a svůj ručník, pamatujte si, kde je váš věšák a kam jste si pověsili šaty. Chceme vás mít jako ze škatulky.“

Vzpomněli si na ty děti. Tenkrát řekli těm, co s nimi odjížděly nazpět do Polska, že jedou do Švýcar.

„Představoval sis někdy, jak budou skákat?“ zeptal se tloušťík a pozoroval, co hodlá výrostek s kamenem udělat. „Vybavil sis snad, že jich takhle půjde jako ovce víc než jedna nebo dvě až tři divize, a to jenom v jednom evropském městě? A že se na to budeš koukat – ty a já?“

„Náhodou jsme se o tom bavili,“ řekl chlapec.

„To ti rád věřím. To vám na bavení nechali čas? Jestli budou takhle skákat?“

„Ne. Jestli je máme a budeme zabíjet a pálit, nebo ne.“

„Na čem jste se shodli?“

Chlapec neřekl, že se nikdy neshodli. Svezlo se to vždycky nakonec k jídlu. Líčili si, co budou jíst, až bude po všem: kastrol vylitý omastkem, vrstva brambor, cibule, vajíčka a nová vrstva brambor po francouzsku až po okraj hrnce.

„Můžu na minutu zavřít oči, jestli to tak potřebuješ.“

Chlapec mlčel.

„Můžeš si na pár vteřin myslet, že tu nejsem, abys neřek,“ dodal tloušťík.

Chlapec se otočil ke kolonám.

„Taky jsem si nemyslel, že budou skákat, ačkoli teď se mi to zdá pochopitelný,“ řekl tloušťík.

„Byli s náma lidi, co tím byli posedlí,“ podotkl chlapec.

„To mluvíš o sobě?“

„O těch, co tím byli posedlí, ale už nejsou.“

„To je tak rychle přešlo?“

Chlapec zas mlčel.

„Na minutu – co zavřu oči – je to tu všechno tvoje, když chceš.“

„Nemá cenu o tom mluvit.“

„Proto jsi sem přišel? Doufám, že u Tlustýho telete všechno mezi tím nevypijou.“

Tloušťík přešel na druhou stranu, jako by se na chlapce nedíval. Výrostek zabořil pohled do kolony. Byly to teď husté kolony, šly rychleji. A tloušťík se tvářil, jako by mu ty lidi dal. Když chce, ať si je třeba ukamenuje.

„Jen minutu,“ volal tloušťík.

Chlapec se podíval na tloušťíka, vzápětí na kolony zajatých. Jak málo spal, přivíral oči a cévky se mu přetrhaly, zbarvily bělmo jeho očí dočervena.

Zastavil se na tváři vojáka, který měl potrhanou modrou uniformu, nevypadal tak ušle jako ostatní. Šel lhostejně a nemohl vědět, že se na

něj chlapec dívá. Šel takhle netečně už přes padesát kilometrů, protože lhostejnost mu ulehčovala jednak to, že jde, a potom i to, kam.

Byl v duchu v remízkách u Demartinky, kam včera sváděli „er“ gardisti Němce z okolních čtvrtí.

Byli to lidi pochytaní na břehu, které německé velení nestačilo evakuovat. Většina německého obyvatelstva, na druhém vltavském břehu, se snažila dostat k Američanům, ale nevyšlo to ani těm, ani oněm. Německé velení už bylo dezorientované, věci se jim vymkly z rukou. Měli první civilní mrtvé. Ti živí se báli soudních tribunálů a nepovolaných soudců z lidu.

V remízkách stály tři vyřazené tramvaje, na které odhazovali svoje věci, kufry a šaty a drobný majetek, to, co si chtěli vzít ještě s sebou, ale teď jim překáželo. Na konci stál plochý montážní vůz, na němž se už navršila hora věcí.

Dav před remízou tvořil špalír, uličku, kterou zaregistrovaní procházeli. Každý z nich dostal svoje.

Lidi řvali, bili je a plivali na ně. Nemohli se nasytit. Jen v jednom případě se utišili, protože uličkou šla žena s děťátkem v peřince. Musela cítit i jejich dech, jak byla ulička úzká. Pak se ozvala rána z pistole. Asi dvacet metrů před ženou s novorozěnětem někdo upadl na koleje. Padlo pět ran.

„Lidi,“ zařval někdo. „To střelí vona!“

Držela pod peřinkou pětatřicítku a vystřelila ještě po šesté do davu. Nato se ulička ztratila. Bylo vidět jen peřinku, jak vyletěla do vzduchu.

„Tak ty seš Robert,“ řekl tlouštík z druhé strany. „Nechci se ani ptát, jestli to máš po tátovi.“

Chlapec odvrátil oči od vojáka v modré uniformě a věděl už, že nehodí.

„Po tátovi ne,“ odpověděl.

„Aspoň jsi viděl, jak skáčou,“ řekl tloušťík. „To máš pěkný jméno, vážně. Ženským by se to mohlo pěkně říkat.“ Vzápětí dodal: „Na co pořád myslíš?“

„Dívám se, jak jdou,“ odpověděl chlapec.

V Malé pevnosti, v severních Čechách, viděl dozorce, který byl předtím v nějakém rakouském horském městečku kostelníkem. Měl čisté modré oči, plavé vlasy a mléčnou pleť. Chodil po pevnosti vzorně oblečený, umytý a učesaný. Nikdy ho neviděli spěchat nebo křičet. Procházel se v neděli s modlitební knížkou v levé a pistolí v pravé ruce. Vypadal, jak lidi někdy říkali, že možná vypadal Kristus, jako někdo, kdo neubližuje.

Vybíral si z každé kolony nebo transportu otce se synem. Nejdřív je nechal zavřít do zvláštních cel. Nedával jim týden jíst a pít. Osmý den je začal krmit, nikdy najednou. Říkal, že nastoupí na býčí zápasy, ale bez býků. Kohouti se změří. Ukáže se, čím přesahuje lišák lišáka.

V neděli nechal vyvést dvojici do příkopu mezi hradbami. Vypadalo to za jasného počasí jako aréna, ale i když pršelo, připomínalo to arénu. Nebo jako když nastoupí jen dva fotbalisti na těžce rozmoklý terén. Země v příkopu byla bahnitá, mazlavá a těžká.

Otec a syn byli vykoupáni a přivedeni před místo, kde stál jako na tribuně. Po jedné straně měl smečku cvičených psů. Na druhé straně stáli poddůstojníci a naproti nechal přivést vězně, muže a ženy, a pokud byly v pevnosti děti, i děti. Před sebe položil na kus hradeb bibli, na bibli pistolí značky Parabella ráže devět milimetrů a vedle bible své teletinové rukavice.

Otec a syn se museli svléknout donaha. Když byli nazí, dostali každý klacek nebo násadu lopaty, někdy železné tyče, jaké se zapouštějí do cementu, jimiž se dá ubít člověka.

Na znamení kostelníka a vojáka elitní zbraně SS jim nařídil začít zápas. Jeden z nich musel zvítězit. Za vítězství se pokládala smrt part-

nera. Nesmělo to být nerozhodně. Vítěz musel zabít poraženého, nebo ho ještě na zemi utlouct.

Byli synové, kteří zabili beze slov otce, a otcové, kteří zabili syna. Někdy se dohodli, kdo uhodí a zabije toho druhého, většinou uhodil svou jedinou ranou syn. Do pevnosti vybírali z věznic, ghatt a trestaneckých táborů lidi schopné pracovat v kamenolomu blízko pevnosti nebo v podzemních muničních továrnách, vykutaných hluboko pod horou Kamýk.

Dozorce se na to díval, věděl svoje. Viděl se bít židovské otce a syny a cikánské otce a syny, lidi nejrůznějšího přesvědčení, Italy a Řeky, někdy Němce, lvy podzemního boje, lidi, pro které statečnost neznamena-la zkoušku, než objevili, že všechny lidské vlastnosti mají jen určitou hranici.

Možná, že tím, co viděl, se v duchu vracel do dávných dob, kdy synové byli majetkem otce až k nejzazší krajnosti, a mohl mít dojem, že zvrací to prastaré dědictví, nebo snad naplňuje nezkratnou touhu po odplatě nebo pomstě. Jako by vykřesal ze skutečnosti novou možnost oplatit nějaké dávné, staré a zapomenuté bezpráví. Schopnost, jak ten nejbližší zničí toho nejbližšího, promění šelmu v ještě větší šelmu a setře hranici mezi mládětem a otcem šelmy.

Někdy oběti stály nehybně a čekaly, až je zastřelí. To na ně poslal psy, aby je roztrhali. Střílel, jen když některý z jeho psů byl ohrožen, protože otec i syn byli ozbrojeni klacky a obrátili je proti zvířatům.

Občas oběti stály a plakaly, objímaly se nebo se modlily. Jindy se rozběhly proti hradbám, ale příkop byl bezpečně vysoký a hluboký.

Občas se otec se synem domluvili tak, že se udeřili najednou, aby se zabili společně. Ale byly i jiné případy, na tu nebo onu stranu. Jen ten, kdo tam byl, může vědět, proč to bylo možné, a ten, kdo tam nebyl, se bude moci jen nadosmrtní domýšlet.

Dozorce měl v očích střídavě stín i jas, nějakou ozvěnu, zvrácenou spásu duše a těla. Usmíval se na vítězné syny nebo vítězné otce, jako

by se teprve tím všichni vraceli ke skutečnosti; díval se na ně svýma bleděmodrýma očima a hladil holýma rukama cihly hradeb, jako by hladil živou bytost. Upíral oči k bibli.

Pro vítěze nechal nastoupit další dvojici, aby se dotyčný – otec nebo syn – viděl jako v živém zrcadle.

Bud' zastřelil otce za vraždu syna, nebo syna za otcovraždu. Nikdy nikdo nepřežil. Těšil se na nové kolony vězňů z ghetta nebo z transportů z různých okupovaných evropských zemí, jako když matka netrpělivě čeká na svoje děti.

Pak mluvil s vězni, kterým nařídil dovléci mrtvolu do spalovny, o modré obloze, jak se vydařilo počasí, o trávě, která byla neobyčejně zelená právě na stráni, kde stály proti zdi tři střelny, kam zaléhali mladí střelci Waffen-SS, aby se zaučili na živý terč.

„Smrt očišťuje,“ říkal. „Smrt povznáší.“ Asi ho to povznášelo. Snil o slávě svého jména, i kdyby jen u těch, kteří zahynou. Snil o tom, čím si vracel čest zaplacenou neúprosnou vůlí. Neznal odpor. Vězňové dělali vše, co jim poručil. Dokazoval základní rozdělení světa na podlidi a nadlidi. Z podlidí pokynem prstu udělal jejich vlastní popravčí. V noci se mu zdály sny o popravách, na které se šlo dlouhou tmavou katakombou ve valech, ruce v okovech; někdy se mu zdálo o jeho vlastní popravě.

Rád pozoroval tažné ptáky, jak na podzim odlétají na jih a zase se na jaře vracejí. K tomu promlouval, jako by sám hledal smysl svých slov: Jsme na stopě, ale zvíře nám ještě stačilo uniknout. Nebo: Pro hloupé zvíře chytrou past. Anebo: Nesmí už uniknout.

Jen někteří otcové se syny věděli hned od začátku, kdy si je u brány vybral, kolik uhodilo. Nikdo ve skutečnosti nevěděl nic, než ho odvedli do příkopu, svlékl se donaha a dostal klacek, aby zabil, nebo aby byl zabit. Jeho esesáctí kamarádi se smáli.

V zimě dovedl pozorovat hodiny, jak sněží. Když přišlo léto, pěstoval v příkopu chryzantémy.

„Můžeš do smrti vykládat těm, co to neviděli, jak skáčou,“ řekl tloušťík. „Můžeš jim vyložit, že jsme byli u toho, jak skákali. Máš nějaký peníze? Potřebuješ nějaký peníze?“

„Nepotřebuju víc, než mám.“

„Peněz se neodříkej. Peněz se odříkají jen hloupí.“

„Nepotřebuju,“ dodal chlapec. „Co budu potřebovat, to si seženu sám.“

Myslel také na ženu v Rytířské ulici. Na kandelábru visel příslušník německé tajné policie v ohořelé uniformě, jak ho vytáhli z úřadovny.

Ta žena křičela: „Tak to my jsme tedy stejný zvířata, jako byli voni!“

Blondýna s velkými prsy a vystouplými žilami na krku a na čele na ni řvala nazpět: „Proč? Je ti ho líto? Chceš k němu?“

Ze zadu křičeli: „Tu svini budeme taky soudit.“

Lidi – ještě včera – potřebovali někoho roztrhat, upálit nebo rozdupat. V YMCE se rozkřiklo, že Němci otrávilí vodu a ženské jim ji nosily ochutnat do sběren, do kterých je pochyтали a pozavírali. V těch remízách pili Němci tu vodu. Jinou jim nedali.

„Povídám vám, že žádný nechci,“ opakoval chlapec.

Tloušťík věděl, že chlapec ještě drží kámen, a řekl: „Vidíš tu krásnou mořskou pannu, co mám na prsou?“ Rozepínal si košili. „A vedle toho americkýho fešáka od krav?“ Na břicho a na prsou měl nahou ženu podobnou žížale, jen s velikými nadry, na kterých bylo menšími tečkami vytetováno ve výši jeho srdce její jméno: *Rosálie. Buchtička.*

„Je to ze stejného materiálu jako ty tvoje číslíčka a písmenka na předloktí,“ dodal tloušťík.

Chlapec to přelétl pohledem.

„Doufám, že víš, co tím myslím a na co by sis moh ty tvoje tečky a čárky nechat přemalovat.“

Tloušťík stále sledoval chlapcovu ruku s kamenem. Viděl, jak těká očima. Byl najednou strašně nervózní. Vítr zmítal hladinou. Přívaly vod u břehu smývaly zbytky bahna, které příští vlny zas navršily a spustily. Vypadalo to, jako by se snad stoky a odpadní roury najednou vyprázdnily.

„Hele, běž domů, Roberte,“ řekl tloušťík. „Udělej si na dveřích vroubek, jestli ti už nějaký dveře říkají pane, a když ne, tak si je rychle sežeň a ten vroubek si udělej stejně. Tady ty mládenci si už nezaskáčou.“ Hodil bradou a očima směrem po kolonách. „Udělej si vroubek, pro změnu, taky za mne, a za sebe, cos náhodou neudělal.“

„Kolik je hodin?“ zeptal se výrostek.

„Takových deset, Roberte. Na to, žes tu jen chvílinku, už se toho stalo dost.“ Pak řekl: „Tak se na mě usměj, Roberte. To mi, doufám, neodepreš. Zahod' ten kámen a usměj se na mě. No tak! Koukni, Roberte, na to kamení seš ještě hrozně mladej; i když máš v tý červený legitimaci hezky dlouhej seznam. To zase jo. Ne že ne. Nemusíš se snad pořád vztekat, nikdo tě neukousne. Ty písmenka a čísla si změníš na figury. Vidíš sám, že to jde.“

Chlapec se díval na tloušťíka, ale viděl v duchu ty lidi na nádraží. Mlčeli, a když tam přišel, dávali si prsty na ústa, aby radši taky mlčel. Poznali podle jeho dohola ostříhané hlavy a čapky, že je jejich člověk, ještě než si vyhrnul rukáv a legitimoval se tetováním.

Ráno někdo z revolucionářů zastřelil jednoho z nich, protože mluvil německy, dřív než se mohlo něco vysvětlit.

Nebyli to Němci. Mluvili německy a židovsky, protože se jinak nemohli domluvit. Byli to ti lidi, kteří nechtěli zůstat v Německu; chtěli

za moře do Palestiny; tam je odmítali pustit Angličani, jako kdyby slovo slib a slovo splnění nepatřily už provždy pro některé země dohromady. Stařešina mu to vysvětloval šeptem.

Bratr zastřeleného – jak řekl ten nejstarší – byl na stanici; mluvil s vedoucím „er“ gardy.

Ve skutečnosti nemluvil s nikým. Byl na záchranné stanici První pomoci se srdečným záchvatem, ale to zase neřekl nikdo stařešinovi, aby se tam neocítl taky.

Mlčeli vytrvale a tak dlouho, než přijel pozdě večer jejich vlak a bratr zastřeleného byl schopen nastoupit.

Nejedli nic a nechtěli nic jíst, k údivu železničářů, kteří jim nabízeli jídlo. Vzali si jen vodu. Ale i tou, jak řekl železničář, který jim ji přinesl, si nejdřív pokapali ruce, jako by se myli, a pak se teprve napili.

„Tak co?“ řekl zase tlouštík. „Nevypadá to už všechno líp, alespoň pro nás?“

„Jo,“ řekl chlapec a opravdu se na tlustého usmál, i když jen velice krátce.

Tlouštík si posunul samopal stranou. Samopal byl těžký a tlačil ho na prsou.

„Už neskáčou.“ Otevřel alpakovou tašku na cigarety a nabídl chlapcovi. „Kouříš?“

„Jo,“ odpověděl chlapec a vzal si.

„Mám ti to taky zapálit? Kouřit, jak doufám, už budeš sám.“

Výrostek zahodil kostku.

Hodil ji do řeky, po přílbě, která plula uprostřed proudu, polonaplňena vodou.

„Máš náhodou mušku, Roberte,“ řekl tlouštík. „Já jsem Tonda.“

„Občas,“ odpověděl chlapec a podíval se ostře po tlouštíkovi a po koloně.

Na První pomoci potkal člověka, který se vrátil z Německa a čekal na první vlak na Krakov. Chtěl nazpět do Auschwitz-Birkenau, do Rajska a k Harmanze s rybníkem, kde byl předtím zemědělský lán, aby byl blízko svých lidí, jak říkal. Odjel soupravou, která jela z Vídně do Varšavy. V Praze vystoupili vězňové, kteří byli v Mauthausenu.

Ten člověk řekl, že může být doma jen tam, kde jsou jeho lidi.

„Neskáčou, ale ručit se za ně nedá. Spousta lidí se potichu zblázní a vědí o tom jen sami, dokud je nenapadne si zničehonic skočit. V noci jo, ale ve dne? Copak se tomu dá rozumět? To by mě zajímalo, kolik lidí se ještě dneska zblázní.“

A když výrostek neodpověděl: „Tak to sleduj, Roberte, támhle, co vidím zeď jatek, protože mám tak dobrý voči, jsem zahlíd pomalu konec. A je vlastně ještě ráno, ještě ani není poledne. Tak na nějakou slušnou svačinu. Nevypadá ti to taky na závěrečnou kolonu?“

„Vypadá to na konec,“ odpověděl chlapec.

Včera potkal u Prašné brány rodiče ze smíšeného manželství, kteří čekali na svoje dítě. Neviděli ho tři roky. Vypyťovali se navrátilců a za chvíli poznali podle celé řady znaků, kdo odkud přicházel.

Chytili taky Zrzka, který hrál před válkou a na začátku války s jejich Milanem fotbal na hřišti Hagiboru. Zrzek si vedl malou sestru. Dal si práci, aby si vzpomněl: to se rodičům Milana nezdálo; mezitím postavil sestřičku zády k věži, aby na ni svítilo sluníčko.

Bylo zřejmé, že nechtěl, aby jeho sestřička slyšela zbytečné věci. Mluvil v průhledných polovětách a náznacích, ale rodiče Milana chtěli vědět víc, než si přál nebo se odvážil povědět.

Byli s Milanem až do začátku března. Němci je při ústupu naložili v Gliwicích do vagonu a připojili lokomotivu, až když sami na druhé

koleji opouštěli tábor. Lepší rukojmí nemohli mít. Vlak s vězni zaštitil vlak s vojáky.

Matka chtěla vědět podrobnosti. Otec také, ale pak otec jen méně. Zrzek se to snažil zamlžit. Mluvil oklikou o tom, jak dlouho to trvalo, když jeli ve vlaku tak pomalu, co noha nohu mine, že stáli v kdejaké díře; jejich lokomotiva dostávala vodu vždycky jen jako poslední; a jak dlouho to trvá, než se člověk dostane do Prahy, když má štěstí, že nemusí jít pěšky a chytne nějaké lepší spojení.

Zrzkovi, ačkoli měl štěstí, to trvalo od pátého března. Přesvědčoval je, aby si to zkusili představit. To s sebou táhl svou malou sestřičku.

Milan neměl už od začátku března nohy. Uřízli mu je na marodce pro omrzliny až po holenní kosti. To Zrzek samozřejmě neříkal; líčil jen poslední tuhou zimu v Gliwicích, víc než třicet stupňů Celsia pod nulou. A taky, že jednou nedostali tři neděle jíst a jedli všecko, doslova. Na očích otce viděl, jak se lekl. Co se ošklivého z hladu lidé naučí. Koušou si prsty. Někteří koušou prsty těch druhých; nejenom prsty.

Podíval se na svou malou sestru a usmál se na ni. Do těch kamuflážních vagonů odnesli Milana dva židovští a dva němečtí sanitáři, když evakovali a chtěli tábor opustit vzorně. Nechtěli, aby někdo zůstal na místě, aby mohl nějakým vymydleným Američanům nebo Australanům vykládat, co se tu dělo.

Vezli s sebou i mrtvé i mrzáky. Zase se ohlédl na sestru a usmál se na ni, aby měla trpělivost, že to tu brzo skončí a půjdou zase po svém.

Zrzek odhadoval Milanovy rodiče a pochopil, že by to neunesli.

A došlo mu taky, že začít svůj nový život tím, že někomu dává falešnou naději, není to ze všeho nejlepší. Jeho sestřička, zády k věži, vychutnávala, jak hřeje slunce.

Pak to najednou Zrzka asi už přestalo bavit, protože matka Milana udělala poznámku, jako by jim snad lhal.

„Proč nepřišel s tebou, když jsi přivedl i svou malou sestru? A když jste byli tak dlouho spolu? Dva roky, říkáš? Kde je? Kde může být? Co s ním udělali? Kdes ho viděl naposled? Říkals, že jste byli skoro pořád spolu. Jak to, že jste přišli a on ještě nepřišel? Kde je? Kde proboha je?“ Už skoro ječela; pak šeptala.

„Uřízli mu totiž nohy,“ řekl najednou Zrzek.

Matka zavřela oči a otec se zbrotil studeným potem. Cože? Nebyli schopni slova.

Zrzek se díval na sestru, jako by jí říkal, že to nechtěl vyklopit, ale když otevřel ústa, vyklouzlo mu to z nich, jako když se Milanově matce zdálo, že se vrací tolik lidí. Zrzek věděl, kolik se jich vrací a jak. Neříkali si o to?

„Proboha,“ šeptala matka. „Žije?“ Pak oněměla.

„Byl v tom kamuflážním vagonu, kde jsem jel s ním, docela vespod,“ odpověděl Zrzek.

A usmál se na svou malou sestru a vzal ji do útulku v Domově křesťanských dívek, kde bydleli. Byli oba malí. Měli plavé vlasy, jen jako chloupky, co jim už stačilo narůst. Vypadali jako děti. Bylo vidět, že se Zrzeček snažil o pěšinku na svých několikacentimetrových vlasech a podařilo se mu vyškrábat něco takového uprostřed hlavy. Snad si to dělal kulmou. Vedl sestru po třídě Na Příkopě s rukou kolem ramen jako svou milenku.

Když se sháněli po někom, kdo se vrátil odtamtud, co byl Zrzek, matka si rozkousala rty dokrvava. Manžel ji tahal domů s tím, že jí na to dá lojovou mast. Šli taky do YMCY. Našli si ho ve třetím patře. Přišel na řadu s vyptáváním. Opakovala jeho jméno, jako by ho tím převtělovala za Milana, nebo ho prosila a svlékala z kůže zároveň. Měla oči matky, která už věděla, že ztratila dítě, ale nechtěla tomu uvěřit. Jak se to mohlo stát? A proč zrovna j? Ohmatávala mu ruce, ramena a tváře, jako by se chtěla přesvědčit, že je skutečný. A jestliže to přežil, proč by nemělo přežít její dítě? Robert Lustig

Říkal nám, ještě než odjel, že zná nějakého Roberta Lustiga. „Pracovali jste spolu?“

„Na začátku války. Šili jsme pouzdra na známky pro německé vojáky z bílé chromové kůže.“

„A pak jste taky byli spolu?“

„Jen do začátku roku 1944.“

„Co jste dělali?“

„Pracovali jsme na stavbách krytů a kasáren SS. Rozdělili nás.“

Měla v očích prosbu o lež a otec měl v každém pohledu tisíc proseb o lež. Bylo by to jistě lepší, kdyby to bylo jen to, co říkal. „Hledáme někoho, kdo ho viděl ještě později než ten malý pán, co jsme s ním mluvili prve...“ Měli na mysli Zrzečka a jeho sestru.

„Co s ním může být?“ ptala se matka. (Jako by to už nevěděla.)

Němci dělali ještě jiné věci, než bylo řezání umrzlých nohou a rukou. Nebylo by asi možné jim to říkat, co tehdy jedli, když nedostávali jíst tři týdny, den po dni, dvacet jedna dnů. Jak se dívali a jak zacházeli s těmi, co onemocněli nebo umřeli. Bylo lepší nemluvit nahlas o tom, co jedli.

Byli ve společném táboře se Zrzkem a s Milanem. Nejdřív v Terezíně a pak v Birkenau. V Cikánském táboře v Birkenau procházeli uvítací procedurou, pod provazem nataženým do výše sto sedmdesáti centimetrů. Kdo byl kratší, šel do plynu. Navedl sestřičku, aby šla po špičkách, jako baletka – měla štěstí, oblouková lampa zhasla, už se stmívalo, nebylo to vidět.

Potom je odhadli, kdo může nosit kámen. Třetí rozdělení bylo jen podle toho, kdo déle vydrží, podle hesla „každý na vlastní pěst“ a „zachraň se, kdo můžeš“.

V Cikánském táboře věšeli Němci za asistence lidí z řad vězňů každého, kdo se pokusil o útěk, na tenké ocelové struně, aby to trvalo co nejdéle. Měli z toho vždycky podívanou. Pak posadili na tři dny mrtvolý na židle uprostřed lágru a na prsa jim přišpendlili nápis „vrátil jsem se“.

Orchestr hrál podle pokynů komandanta ten známý francouzský šlágr J'attendrai. Věřím vám, má nejkrásnější, a na návrat váš já čekám. Jsem tak sám, vraťte se ke mně zpět. V němčině to mělo zvláštní smysl: Komm zurück, ich warte auf dich, denn du bist mein Glück.

Milan se Zrzkem je vozili k popravišti na vozíčku, co měl stříšku a vrzala mu kola. Pro někoho, někdy, bylo možná skoro lepší, že nepřišel. Nedalo se to nikomu povídat.

Za poslední kolonou zajatců jeli tři revoluční gardisti na německých koních. Všechny tři kobyly byly grošované. Těla zvířat nasládle páchla. Pach zvířat doplnil vůně zajatců, řeky a jarního vzduchu. Třetí jezdec vedl za sebou za uzdu osedlaného bílého koně bez jezdce.

„To je pro mne,“ řekl tlouštík. „Já se tady přidám. Teď si to můžeš převzít.“

A pak: „Tak se mi to líbí, Roberte; už neskáčou. Hele, ten kůň, co je pro mne, má francouzský sedlo. Tak sbohem, Roberte. Mysli na nějaký pěkný věci. Už to tu není vojenskej prostor. Leda jeden dřevěnej prozatímní most a jeden zchátralej visutej řetězovej most.“

Tlouštík si zasunul samopal k boku, aby mu nepřekážel. Hlaveň sklonil co možná dolů. Vykročil naproti koni.

Na druhém břehu skupinka německých žen a mužů, s šaty pomalovanými na zádech bílými hákovými kříži, nosila dlažební kostky z protější barikády. „Tak teď by ses na mě moh usmát, Roberte,“ řekl. „A kdyby se ti zdálo, že skáčou, tak už neskáčou. To bys mně fakticky zkazil tenhle krásnej den, kdyby ses na mě alespoň jednou neusmál.“

Pohlédl na protější břeh, na ty německé dlaždiče.

Vždycky čekal na tuhle chvíli, až to skončí. Vymýšlel si pro ni datum, počasí, hodinu, místo, svědky, okolnosti. Myslel na to, že se Němci propadnou někam, kde o nich nebude vědět, nebo kde budou, jako by nebyli.

Pokaždé viděl tu chvíli s představou soudce v barevném rouchu. Přicházel k němu tři noci za sebou a ptal se ho, jaký ortel pro Němce navrhuje.

„Vraždu za vraždu?“

„Ne,“ říkal tomu soudci. „Myslím, že vraždy už ne.“

Soudce si odhrnul černou kápi, aby si viděli do očí.

„Zabili ti otce a matku, máš taky právo je zabít. Můžeš je mučit, když chceš.“

„Nechci už nikoho zabíjet a nechci, aby ještě někdo někoho mučil.“

Druhou noc se objevil soudce v rudém rouchu:

„Nadešla chvíle odplaty a spravedlnost si vyžaduje, abys zabil ty, co chtěli zabít tebe.“

„Nezabili mě,“ odpověděl.

„Ale zabili místo tebe někoho jiného, a byla pro tebe – jako pro všechny ostatní tvé krve – připravena tisícera smrt, olovem, provazem, plynem, elektřinou, zimou, hladem, bičem, žízni a ponížením.“

Po třetí k němu přišel soudce v bílém:

„Je konec a po této chvíli už se nebude zabíjet. Ale ty to ještě můžeš udělat. Máš na to právo. V tvém případě zabít znamená bránit se. Tvoje svědomí se tím neposkvrní.“

„Ne, myslím, že to nechci.“

Nechtěl to; opravdu to nechtěl. Už nikdy se mu soudce neukázal. Už nikdy mu neřekl, že když nezabije nikoho z těch, co mu vzali to všechno, co má každý člověk jen jednou, bude mít, co bude živ, výčitky. Všechno od něj žádalo, aby zabíjel. Přál si jen, aby mohl vymazat Německo ze svého vědomí alespoň na tak dlouho, dokud se to trochu neobrousí, jako

kámen na dně divoké řeky. Musel si na to pak odpovídat sám, včetně otázky, kdy má člověk právo a povinnost se bránit – i zabít – a kdy se to překrývá.

Tloušťík lezl neohrabaně na koně. Sedlo se mu svezlo na stranu. Popruhy na břicho bělouše se posunuly i s přezkami několikrát sem a tam. Těm druhým, co jeli za kolonou a byli napřed, to připadalo směšné. Konečně byl tloušťík nahoře. Vypadal jako žok.

„Už to končí,“ řekl tloušťík.

„Jo.“

„Moc se vás zrovna nevrátilo,“ dodal tloušťík. Ale někteří přece.

„Ne,“ souhlasil chlapec.

„Snad ještě někdo přijde,“ povzbudil ho tloušťík.

„Doufám.“

„Moc lidem Němci to štěstí, aby se vrátili, nedopřáli. Ty poslední dny a noci byly nejhorší. Stríleli na všechno, co se hýbalo. Věděli, že prohráli. Zdivočelo je to a dělali psí kusy. Nikoho nelitovali, ani sebe.“

„Ne,“ opakoval chlapec.

Vrátil se mu známý, s kterým v Terezíně pracovali v Kinderschaftu, pracovní organizaci mládeže do šestnácti, od zametání ulic, rozvážení mrtvol (rozvážku chleba jim nesvěřili) a kladení kolejnic na železnici a pomocných prací na stavbě a v truhlárně k výkopu krytů u německé nemocnice. Zotavoval se teď v hotelu Gráf, kde měl lazaret Červený kříž. Měl za sebou osm lágrů. Poslední byl Neuengamme. Už mlel z posledního. Projížděl hansovním městem Hamburk. Zahlédl Alsterpromenade zpoza plachty na nákladáku, jejíž cípy se odchlípovaly jízdou. Předtím neviděl moře. Než odjeli, vyhnali esesáci asi dva tisíce lidí na nákladní loď, jen vězně, bez posádky. Věděli z anglického hlášení, z letáků, shazovaných letouny, že každá loď, která se odváží na moře, půjde ke dnu.

Angličani drželi slovo. Lodě šly ke dnu, s vězni na nich. Ušel nalodění o vlas. Začal věřit, že osmička je jeho šťastné číslo. V Auschwitz-Birkenau, odkud do Neuengamme jeli, stejně o vlas ušel pokusu německých doktorů, kteří potřebovali zjistit, jak se chovají nádory, jak rychle zchvátí nakaženého sněť, neštovice. Vybírali kluky kolem patnácti. Podobné pokusy dělali lékaři poblíž Neuengamme. Oběsili je ve sklepě někdejší školy na Bullenhuser Dammu.

„Tak jak si myslím, Roberte; ale neříkej mi ještě naposled, že ses sem nepřišel podívat, jak skáčou.“

Nohy bělouše zatančily na dlažbě. Zazvonilo to. U kopyt koně se zajiskřilo. Tloušťíkovi dalo dost práce udržet se v sedle. Kůň vykročil.

„Doufám, že se uplatníš, Roberte,“ křičel tloušťík, jako by si tím dodával v sedle odvahy. Díval se taky pro jistotu jen dopředu. „Nechceš nějaký kouření do foroty?“

Dokázal ještě hodit chlapci krabici válečných německých cigaret Juno. Taky mu hodil krabičku sirek s obrázkem italského letce.

„Dík,“ volal nazpět chlapec.

Růžovými rty ofoukl jednu z cigaret, zastrčil si ji do úst a zbytek do kapsy, než si zapálil.

„Co jsem ti povídal, Roberte?“ křičel tlustoch. „Už neskáčou.“

Chlapec vstřebával do svých sveřepých modrých očí zdecimovanou armádu. Patřil k vítězům. Necítil se na to. Měl smíšené pocity. Ohmatával je očima. Šli jako stádo, jako ovce, zdrceni silou, proti níž neměli obranu. Přesvědčili ho, že nejsou jiní než ti zavraždění. Nevypadali lepší ani horší. Snad ho potěšila stejnost všech lidí, když jsou na tom špatně.

Teď zažije stejnost, kdy bude lidem jeho rasy líp, pomyslel si tloušťík.

Podkovy dunivě narážely na dlažbu. Splývalo to s kroky posledních pěšáků z kolony. Lana zase zvonila ve větru. Dřevo praštělo. Voda přitékala a odtékala, stejně špinavá jako ráno. Valily se v ní zbytky vojenské výstroje, lidských těl, hadry a splašky a nádoby, dříví a krev a olej. Odtékalo to všechno s vlnami.

Z řeky stoupal chlad. Ale svrchu svítilo na hladinu slunce.

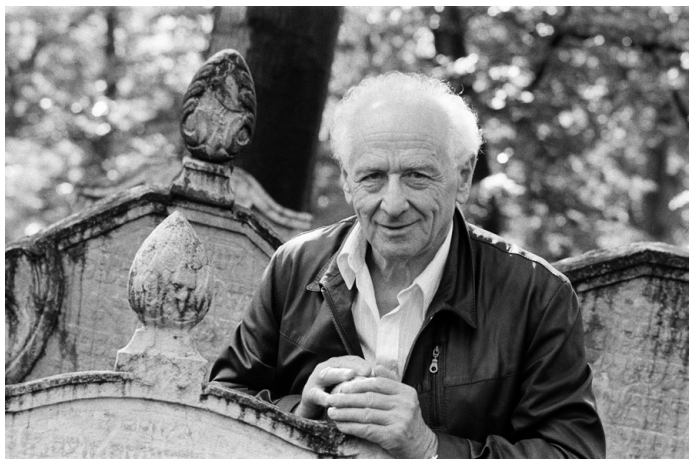
Nato šel chlapec už sám na druhou stranu mostu, do Revoluční ulice. Už nebyl nervózní. Loudal se ve svých modrých golfkách, bílých střevících s přezkou, se zapálenou cigaretou v jedné ruce, hílznou od kulometu v druhé. Pak odhodil cigaretu velkým obloukem do řeky. Chvilí se díval, jak letí spirálou, potom jak přistála na hladině a uhasla. A hvízdal si na tu zlatou hílznu.

Ediční poznámka

Při přípravě našeho elektronického vydání jsme respektovali znění textu, jak jsme ho převzali z třetího knižního vydání díla v Nakladatelství Franze Kafky roku 2010, jehož editorkou byla Markéta Mališová a jehož podobu autor ještě mohl ovlivnit. Proto jsme nezasahovali do pravopisných řešení odrážejících i mimojazykový vztah ke skutečnosti (zejména psaní *Žid*, *Třetí říše*), ačkoliv se liší od jiných autorem revidovaných vydání. Nejsme schopni rozlišit, zda jde o posun autorova vztahu k reáliím, nebo o redakční úpravy. Odstranili jsme však v textu zjevné chyby (např. dle kontextu *dlaždiče* m. *dlaždice* apod.) a aktualizovali psaní velkých písmen v pojmenováních typu ulice *U Starého hřbitova* (m. *U starého hřbitova*).

Redakce MKP

Arnošt Lustig (21. 12. 1926, Praha - 26. 2. 2011, Praha)

„Fascinuje mě židovská mravnost, podle které musí člověk dodržet dané slovo, i kdyby měl prodělat, protože to znamená, že má duši. Staří Židé věřili, že mravnost je jako pták letící nad mořem. V okamžiku, kdy přestane mávat křídly, spadne a utopí se. Slušnost si člověk nemůže našetřit ze včerejška. Musí být slušný teď, zítra, napořád, znovu a znovu.“

Arnošt Lustig

Prozaik, scenárista, novinář, pedagog, který věnoval podstatnou část své tvorby holocaustu. Patří k nejvýznamnějším světovým autorům zabývajícím se tímto tématem.

Věnovat se především leitmotivu židovské masové vraždy se rozhodl po zkušenostech z koncentračních táborů Terezín, Osvětim-Birkenau a Buchenwald. V dubnu 1945 se mu povedlo utéct z transportu smrti, který mířil z Buchenwaldu do Dachau nebo

Terezína. V Praze se zúčastnil Květnového povstání. Z rodiny přežily pouze matka, sestra a sestřenice.

Po osvobození začal v Praze studovat obchodní akademii, na podzim 1945 přešel na Vysokou školu politickou a sociální, kde vystudoval novinářství. Profesionální dráhu započal v Československém rozhlasu v roce 1948 jako válečný dopisovatel z arabsko-izraelského konfliktu. V šedesátých letech patřil v Československu k nejprodávanějším autorům, jeho knížky vycházely ve více než půlmilionovém nákladu. Mezi lety 1961 a 1968 pracoval jako scenárista Filmového studia Barrandov. Filmy natočené podle jeho předloh a scénářů obdržely řadu trofejí na festivalech v Amsterdamu, Locarnu, Benátkách, Pesaru, Monte Carlu, Mannheimu, San Sebastianu. Do filmu *Obchod na korze* (1965), vůbec prvního československého filmu oceněného Oscarem (1966), napsal dialogy.

Pak strávil coby zakázaný spisovatel a scenárista přes dvacet let v emigraci, především ve Spojených státech, a za opuštění republiky ho československý komunistický režim odsoudil k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V USA se mu dostalo cti číst vlastní tvorbu v Bílém domě i v Kongresu. Na The American University ve Washingtonu, D. C., se stal profesorem literatury, tvůrčího psaní a filmu.

Po listopadu 1989 pracoval a žil střídavě ve Washingtonu, D. C., a v Praze. Doma v Čechách postupně publikoval 23 beletristických knih a řadu knih esejů, filozofických úvah, projevů a novinových článků. Dostalo se mu mnoha poct a významných funkcí – mimo jiné byl čestným předsedou Společnosti Franze Kafky a společnosti Česká hlava, členem filmové poroty Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech. Stal se nositelem mezinárodní literární Ceny Franze Kafky, ceny Emmy za televizní scénář, laureátem Americké akademie umění a věd za celoživotní literární

přínos, dvojnásobným nositelem Národní židovské ceny ve Spojených státech, nositelem Ceny B'nai B'rith, byl pasován rytířem Řádu Marka Twaina. Za novelu *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* byl navržen na nejprestižnější americkou Národní knižní cenu, kterou však nezískal, protože tou dobou ještě nebyl americkým občanem. Opakovaně byl v užším seznamu spisovatelů nominovaných na Nobelovu cenu, za celoživotní dílo byl nominován na Mezinárodní Man Bookerovu cenu i na Pulitzerovu cenu. V roce 2018 byl digitálně zrestaurovaný film *Démanty noci* uveden na Filmovém festivalu v Cannes.

V srpnu 2020 byl v Praze založen Nadační fond Arnošta Lustiga za účelem šíření a rozvíjení humanistického odkazu jeho celoživotního díla.

Lustigův mimořádný globální dopad potvrzuje i skutečnost, že sté výročí jeho narození bylo organizací UNESCO zařazeno na prestižní seznam významných jubileí připomínaných v letech 2026–2027.

Eva Lustigová
Nadační fond Arnošta Lustiga,
www.lustigfoundation.cz

19. 1. 2026

unesco

Oslavy 100. výročí narození
Arnošta Lustiga,
spisovatele (1926-2011)
ve spolupráci s UNESCO

Autoři nesou odpovědnost za výběr, prezentaci názorů a vyjádřené postoje obsažené v projektu Festivál100, které nemusí nutně odrážet stanoviska UNESCO a nezavazují UNESCO.

Arnošt Lustig **Démanty noci**

Jubilejní edice k 100. výročí narození Arnošta Lustiga

Úvodní slovo a medailon autora Eva Lustigová

Ex Libris Renáta Fučíková

Fotografie Petra T. Růžičková, Muzeum fotografie a moderních
obrazových médií v Jindřichově Hradci

Fotografie na obálce lip0v/Shutterstock.com

Korektura Adéla Lapáčková

Technická redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 8. 6. 2026

ISBN 978-80-274-5053-4 (epub)

ISBN 978-80-274-5054-1 (pdf)

ISBN 978-80-274-5055-8 (prc)

KNIHOVNA? KNIHOVNA!

Využijte **prostor**
pro studium, setkání,
kulturu i relax.

Stahujte **e-knihy zdarma**
z e-knihovna.cz, prohlížejte
digitalizované tituly na
digitalizovane.cz.

Sledujte **videocasty**
a přednášky na
youtube.com/@knihovnaPraha.

Půjčte si obraz v Artotéce,
audioknihy, CD, film
nebo deskovou hru.

Tvořte se dřevem, papírem,
barvami, kůží i látkami.
Otevřený ateliér DOK16,
Atelier Jezerka a Kreativní
centrUM v Ústřední knihovně.

Navštivte přednášky,
koncerty, autorská čtení,
filmové projekce, akce
pro děti. Sledujte
mlp.cz/akce.

Vyzkoušejte svět
virtuální reality.
Více na mlp.cz/vr.